

UNIVERZITET U NOVOM SADU
FILOZOFSKI FAKULTET
SRPSKI JEZIK I LINGVISTIKA

**UNUTARJEZIČKE GREŠKE NA
POČETNIM NIVOIMA UČENJA
SRPSKOG JEZIKA KAO STRANOG**

DOKTORSKA DISERTACIJA

Komentorke:
Prof. dr Ivana Antić,
Prof. dr Dušanka Zvekić-Dušanović

Kandidatkinja:
Asist. mr Biljana Babić

Novi Sad, 2016. godine

**UNIVERZITET U NOVOM SADU
FILOZOFSKI FAKULTET**

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Redni broj: RBR	
Identifikacioni broj: IBR	
Tip dokumentacije: TD	Monografska dokumentacija
Tip zapisa: TZ	Tekstualni štampani materijal
Vrsta rada (dipl., mag., dokt.): VR	Doktorska disertacija
Ime i prezime autora: AU	Mr Biljana Babić
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje): MN	Dr Ivana Antonić, redovni profesor; dr Dušanka Zvekić-Dušanović, vanredni profesor (komentor)
Naslov rada: NR	Unutarjezičke greške na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog
Jezik publikacije: JP	srpski
Jezik izvoda: JI	srpski / engleski
Zemlja publikovanja: ZP	Srbija
Uže geografsko područje: UGP	Vojvodina
Godina: GO	2016.
Izdavač: IZ	Autorski reprint
Mesto i adresa: MA	

Fizički opis rada: FO	Broj poglavlja: 5 (+ Spisak tabela + Literatura + Prilog), broj stranica: 280, broj tabela: 72, broj referenci: 134
--------------------------	---

Naučna oblast: NO	Srpski jezik i lingvistika (primenjena lingvistika, srpski jezik kao strani)
Naučna disciplina: ND	Morfologija i Sintaksa i semantika standardnog srpskog jezika
Predmetna odrednica, ključne reči: PO	Morfologija, sintaksa i semantika, srpski jezik kao strani, početni nivoi, greške, analiza grešaka
UDK	
Čuva se: ČU	Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet
Važna napomena: VN	
Izvod: IZ	<p>U radu se identifikuju unutarjezičke greške, sistematizuju se prema jezičkim nivoima i tipovima, morfološkim i sintaksičko-semantičkim modelima, zatim se opisuju i greške i uzroci njihovog nastanka (gde god je to moguće). Izlažu se rezultati analize prema:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jezičkim nivoima, - gramatičkim kategorijama, - učestalosti pojavljivanja grešaka, - prvom jeziku studenata, tako će se pokazati koje greške su odlika govornika samo jednog polaznog jezika, a koje su zajedničke govornicima različitih ili možda čak svih polaznih jezika.
Datum prihvatanja teme od strane Senata: DP	7. mart 2013.
Datum odbrane: DO	
Članovi komisije: (ime i prezime / titula / zvanje / naziv organizacije / status) KO	<p>predsednik:</p> <p>Član:</p> <p>Član:</p>

**University of Novi Sad
Faculty of Philosophy**

Key word documentation

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	Monograph documentation
Type of record: TR	Textual printed material
Contents code: CC	PhD dissertation
Author: AU	Biljana Babić, MA
Mentor: MN	Dr Ivana Antonić, professor; dr Dušanka Zvekić-Dušanović, associate professor (co-supervisor)
Title: TI	Intralinguistic errors at the beginning levels of learning Serbian as a foreign language
Language of text: LT	Serbian
Language of abstract: LA	Serbian / English
Country of publication: CP	Serbia
Locality of publication: LP	Vojvodina
Publication year: PY	2016
Publisher: PU	Author's printing
Publication place: PP	

Physical description: PD	Number of chapters: 5 (+ List of tables + References + Appendix), number of pages: 280, number of tables: 72, number of references: 134
-----------------------------	---

Scientific field SF	Serbian language and linguistics (applied linguistics, Serbian as a foreign language)
Scientific discipline SD	Morphology, syntax and semantics of the standard Serbian language
Subject, Key words SKW	Morphology, syntax and semantics, Serbian as a foreign language, beginning levels, errors, error analysis
UC	
Holding data: HD	University of Novi Sad, Faculty of Philosophy
Note: N	
Abstract: AB	<p>In the paper, intralinguistic errors are identified, systematized according to linguistic levels and types, morphological and syntactic and semantic models. Errors are then described including the causes of their occurrence (in cases in which it is possible). The results of the analysis are presented according to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - linguistic levels, - grammatical categories, - frequency of error occurrence, - students' L1, which will indicate which errors are characteristic of speakers of only one L1 as well as which errors are common to speakers of different or possibly all the native languages.
Accepted on Senate on: AS	March 7 th , 2013
Defended: DE	
Thesis Defend Board: DB	<p>president: member: member:</p>

SADRŽAJ

Sažetak	5
Abstract	7
Spisak tabela	9
I. UVOD	11
1. PREDMET, KORPUS I ISPITANICI	12
2. ZADACI I CILJEVI	20
3. PRIMENA REZULTATA	21
4. PRISTUPI I METODE	22
ŠTA JE ANALIZA GREŠAKA I SA KAKVIM CILJEM MOŽE BITI PREDUZETA?	22
KADA JE I KAKO NASTALA?	22
KAKO SPROVESTI ANALIZU GREŠAKA?	26
1. Prikupljanje uzorka jezika učenika (ili građe)	26
2. Identifikacija grešaka	28
3. Deskripcija grešaka	31
4. Eksplanacija grešaka	37
5. Evaluacija grešaka	39
5. PRIMENJENI PRISTUP I METODE	40
6. DOSADAŠNJE ANALIZE GREŠAKA U SRPSKOM JEZIKU KAO STRANOM ILI DRUGOM	44
II. GREŠKE U TVORBI GLAGOLSKIH OBLIKA	49
1. GREŠKE U TVORBI PREZENTSKIH OBLIKA	51
1.1. Greške u OSNOVI	51
1.2. Greške u NASTAVKU	59
1.3. Greške u ODRIČNOM OBLIKU	66
1.4. Zaključak o greškama u prezentu	67
2. GREŠKE U TVORBI OBLIKA PARTICIPA AKTIVA	71
2.1. Greške u OSNOVI	72
2.2. Greške u NASTAVKU	80
2.3. Zaključak o greškama u participu aktiva	80
3. GREŠKE U TVORBI OBLIKA PERFEKTA	83
Zaključak o greškama u perfektu	85
4. GREŠKE U TVORBI OBLIKA POTENCIJALA	86

Zaključak o greškama u potencijalu	87
5. GREŠKE U TVORBI OBLIKA FUTURA I	89
5.1. PROST OBLIK futura I	90
A. Tvorba prostog oblika	90
B. Upotreba prostog oblika umesto složenog	93
5.2. SLOŽEN OBLIK futura I	94
5.3. Zaključak o greškama u futuru I	100
6. GREŠKE U TVORBI OBLIKA IMPERATIVA	103
Zaključak o greškama u imperativu	105
7. GREŠKE U TVORBI OBLIKA INFINITIVA	107
7.1. Greške u OSNOVI	107
7.2. Greške u INFINITIVNOM ZAVRŠETKU	108
7.3. Zaključak o greškama u infinitivu	108
8. ZAKLJUČAK O GREŠKAMA U TVORBI GLAGOLSKIH OBLIKA	110

III. GREŠKE U KONGRUENCIJI IZMEĐU SUBJEKTA

I PREDIKATA	116
1. GREŠKE U NASTAVKU ZA LICE I BROJ	118
1. lice jednine	120
2. lice jednine	127
3. lice jednine	130
1. lice množine	144
2. lice množine	147
3. lice množine	151
Zaključak o greškama u licu i broju	160
2. GREŠKE U NASTAVKU ZA ROD I BROJ	165
2.1. GREŠKE U NASTAVKU ZA ROD I BROJ U PARTICIPU	
AKTIVA	165
2.1.1. Muški rod jednine	165
2.1.2. Ženski rod jednine	169
2.1.3. Srednji rod jednine	172
2.1.4. Muški rod množine	175
2.1.5. Ženski rod množine	179
2.1.6. Zaključak o greškama u rodu i broju participa aktiva	180
2.2. GREŠKE U NASTAVKU ZA ROD I BROJ U IMENSKOM DELU	
PREDIKATA	189

2.2.1. Muški rod jednine	189
2.2.2. Ženski rod jednine	196
2.2.3. Srednji rod jednine	199
2.2.4. Muški rod množine	204
2.2.5. Ženski rod množine	207
2.2.6. Zaključak o greškama u rodu i broju imenskog dela predikata	209
3. ZAKLJUČAK O GREŠKAMA U KONGRUENCIJI IZMEĐU SUBJEKTA I PREDIKATA	216
3.1. Greške u rodu i broju	216
3.2. Greške u licu i broju	218
IV. GREŠKE U UPOTREBI PADEŽNIH OBLIKA	219
GREŠKE U UPOTREBI NOMINATIVA – NOMINATIV UMESTO DRUGIH PADEŽA	222
1. Nominativ umesto GENITIVA	224
2. Nominativ umesto DATIVA	230
3. Nominativ umesto AKUZATIVA	234
4. Nominativ umesto VOKATIVA	247
5. Nominativ umesto INSTRUMENTALA	248
6. Nominativ umesto LOKATIVA	252
7. Zaključak o pogrešnoj upotrebi nominativa	258
V. ZAKLJUČAK	263
Citirana i korišćena literatura	271
Prilog – Literatura o interferenciji (u srpskom jeziku) u vannastavnom procesu	278

SAŽETAK

U korpusu grešaka zabeleženih u pismenim sastavima studenata polaznika početnih kurseva srpskog jezika kao stranog (nivoi A1 i A2), sve greške se sistematizuju prema jezičkim nivoima i tipovima, morfološkim i sintaksičko-semantičkim modelima, zatim se identifikuju i opisuju unutarjezičke greške, kao i uzroci njihovog nastanka (gde god je to moguće). Rezultati analize izlažu se prema:

1. jezičkim nivoima,
2. gramatičkim kategorijama,
3. morfološkim oblicima i sintaksičkim konstrukcijama,
4. njihovim strukturama, odn. njihovim značenjima,
5. učestalosti pojavljivanja grešaka,
6. prvom jeziku studenata, što će pokazati koje greške su odlika govornika samo jednog polaznog jezika, a koje su zajedničke govornicima različitih ili možda čak svih polaznih jezika.

Na osnovu toga, građa je raspoređena u tri veće celine, na sledeći način:

I morfološki nivo – građenje glagolskih oblika – glagolski oblici (onim redom kojim se uvode u nastavnom procesu): prezent, particip aktiva, perfekat, potencijal, futur I, imperativ (i infinitiv) – morfološka struktura glagolskih oblika (osnova i nastavak),

II morfološko-sintaksički nivo – kongruencija između subjekta i predikata – glagolski i imenski predikat – gramatema posmatranog oblika (nastavak za lice, broj i rod glagola, odn. nastavak za rod, broj i padež prideva u imenskom delu predikata),

III morfološko-sintaksičko-semantički nivo – upotreba padežnih oblika uz glagole (uslovno rečeno, glagolska rekcija) – pogrešna upotreba nominativa – padežni oblici zamenjeni nominativom – njihova značenja i funkcije.

Pored navedene tri celine, koje odgovaraju drugom (*II. Greške u tvorbi glagolskih oblika*), trećem (*III. Greške u kongruenciji između subjekta i predikata*) i četvrtom poglavlju (*IV. Greške u upotrebi padežnih oblika*), rad sadrži i uvodno poglavlje (*I. Uvod*) – u kojem se izlažu mogući pristupi i metode analize grešaka, obrazlaže se izabrani pristup i metode, i daje pregled postojećih analiza grešaka u srpskom jeziku kao stranom ili nematernjem.

Pisana produkcija stranih studenata poređena je sa standardnim srpskim jezikom u dva navrata: prvo sa ciljem da se utvrde nepravilni oblici, a potom su utvrđene greške

upoređene sa odgovarajućim, sličnim morfološkim i rečeničnim strukturama srpskog jezika kako bi se otkrili uzroci njihovog nastanka u samom tom jeziku.

Budući da unutarjezičke greške u srpskom kao stranom ranije nisu istraživane, provera dobijenih rezultata nije moguća. Stoga se rezultati porede (koliko je to moguće) sa greškama izvornih govornika: dece koja su u procesu usvajanja srpskog jezika kao prvog (anegdotski slučajevi), i odraslih osoba. Ponegde se uočavaju i sličnosti sa srpskim dijalektima. Da bi se ostvarili pouzdaniji rezultati, greške stranih studenata sravnjene su i sa greškama koje nastaju pod uticajem prvog jezika, tj. sa greškama interferencije – kod učenika osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta mađarske nacionalnosti.

ABSTRACT

In the corpus of errors detected in written assignments of students taking beginner's courses of Serbian as a foreign language (levels A1 and A2), all errors are systematized according to linguistic levels and types, morphological as well as syntactic and semantic models. Intralinguistic errors are then identified and described including the causes of their occurrence (in cases in which it is possible). The results of the analysis are presented according to:

1. linguistic levels,
2. grammatical categories,
3. morphological forms and syntactic constructions,
4. their structures, i.e. their meanings,
5. frequency of error occurrence,
6. students' L1, which will indicate which errors are characteristic of speakers of only one L1 and which errors are common to different or even perhaps all the native languages.

On the basis of that, the corpus is divided into three larger units in the following way:

I morphological level – the formation of verb forms – verb forms (listed in the order in which they are introduced in the teaching process): present, active participle, perfect tense, conditional mood, futur I, imperative (and infinitive) – the morphological structure of verb forms (the base and the suffix),

II morphological and syntactic level – the subject-predicate agreement, verbal and nominal predicate, the grammatical suffix of the given form (the inflectional verb ending for person, verb number and transitivity, i.e. the inflectional ending for gender, number and case of an adjective in the nominal part of the predicate),

III morphological and syntactic and semantic level – the use of case forms with verbs (that can conditionally be regarded as verbal rection) – the incorrect use of nominative – case forms replaced by the nominative form – their meanings and functions.

In addition to the given three units that match the second (II *Errors in the formation of verb forms*), third (III *Errors in the subject-predicate agreement*) and fourth (IV *Errors in the use of case forms*) chapter, the paper includes the introductory chapter (I *Introduction*) – that sets forth possible approaches and methods of error analysis, expounds the selected approach and method, and presents a review of existing error analyses in Serbian as a foreign or non-native language.

The written production of foreign students has been compared with the standard Serbian language twice: firstly with the aim of identifying incorrect forms, and then identified errors have been compared with corresponding, similar morphological and sentential structures of Serbian in order to discover the causes of their occurrence in the given language.

Since intralinguistic errors in Serbian as a foreign language have not been examined before, checking of the obtained results is not possible. Therefore, the results are compared (to the extent to which it is possible) with errors made by native speakers: children who are in the process of acquiring Serbian as their L1 (anecdotal cases) and adults. In some cases, similarities with Serbian dialects are noticed. In order to obtain more reliable results, foreign students' errors are aligned with errors occurring under the influence of L1, i.e. with interference errors – in the case of primary and secondary school-age students of Hungarian nationality.

SPISAK TABELA

Tabela 1 – Broj studenata i časova po semestrima	16
Tabela 2 – Broj studenata i časova na intenzivnim kursevima tokom septembra	16
Tabela 3 – Dužina boravka studenata u Centru	17
Tabela 4 – Greške u osnovi prezentskih oblika	68
Tabela 5 – Greške u nastavku za prezent	69
Tabela 6 – Greške u odričnom obliku prezenta	69
Tabela 7 – Greške u morfološkim oblicima participa aktiva	81
Tabela 8 – Greške u morfološkim oblicima perfekta	85
Tabela 9 – Greške u morfološkim oblicima potencijala	87
Tabela 10 – Greške u prostom obliku futura I	101
Tabela 11 – Greške u složenom obliku futura I	101
Tabela 12 – Greške u morfološkim oblicima imperativa	106
Tabela 13 – Greške u morfološkim oblicima infinitiva	109
Tabela 14 – Ukupan pregled grešaka u glagolskim oblicima	110
Tabela 15 – Odnos grešaka u osnovi i grešaka u nastavku	111
Tabela 16 – Najčešći tipovi grešaka u glagolskim oblicima	112
Tabela 17 – Pogrešna upotreba 1. lica jd.	127
Tabela 18 – Pogrešna upotreba 2. lica jd.	130
Tabela 19 – Pogrešna upotreba 3. lica jd.	142
Tabela 20 – Pogrešna upotreba 3. lica jd. uz subjekat	143
Tabela 21 – Pogrešna upotreba 1. lica mn.	146
Tabela 22 – Pogrešna upotreba 1. lica jd.	147
Tabela 23 – Pogrešna upotreba 1. lica mn.	147
Tabela 24 – Pogrešna upotreba 1. lica jd. uz subjekat	147
Tabela 25 – Pogrešna upotreba 1. lica mn. uz subjekat	147
Tabela 26 – Pogrešna upotreba 2. lica mn.	149
Tabela 27 – Pogrešna upotreba 2. lica jd.	150
Tabela 28 – Pogrešna upotreba 2. lica mn.	150
Tabela 29 – Pogrešna upotreba 2. lica jd. uz subjekat	150
Tabela 30 – Pogrešna upotreba 2. lica mn. uz subjekat	150
Tabela 31 – Pogrešna upotreba 3. lica mn.	158
Tabela 32 – Pogrešna upotreba 3. lica mn. uz subjekat	158
Tabela 33 – Pogrešna upotreba 3. lica jd.	159
Tabela 34 – Pogrešna upotreba 3. lica mn.	159
Tabela 35 – Pogrešna upotreba 3. lica jd. uz subjekat	159
Tabela 36 – Pogrešna upotreba 3. lica mn. uz subjekat	159
Tabela 37 – Pregled svih zamena ličnih oblika	161

Tabela 38 – Pregled grešaka u licu (i broju) po glagolskim vremenima i načinima	162
Tabela 39 – Pregled grešaka u licu (i broju) uz subjekat	162
Tabela 40 – Pogrešna upotreba muškog roda jd.	169
Tabela 41 – Pogrešna upotreba ženskog roda jd.	172
Tabela 42 – Pogrešna upotreba srednjeg roda jd.	175
Tabela 43 – Pogrešna upotreba muškog roda mn.	177
Tabela 44 – Pogrešna upotreba muškog roda jd.	178
Tabela 45 – Pogrešna upotreba muškog roda mn.	178
Tabela 46 – Pogrešna upotreba muškog roda jd. uz subjekat	178
Tabela 47 – Pogrešna upotreba muškog roda mn. uz subjekat	179
Tabela 48 – Pogrešna upotreba ženskog roda jd.	180
Tabela 49 – Pogrešna upotreba ženskog roda jd. uz subjekat	180
Tabela 50 – Pregled svih zamena oblika participa aktiva	181
Tabela 51 – Pregled grešaka u rodu (i broju) po glagolskim vremenima i načinima	182
Tabela 52 – Pregled grešaka u rodu (i broju) participa aktiva uz subjekat	182
Tabela 53 – Pregled zamena oblika participa aktiva kod mađarskih učenika (prema Burzan 1984)	184
Tabela 54 – Pregled svih zamena oblika participa aktiva kod stranih studenata	184
Tabela 55 – Pogrešna upotreba muškog roda jd. i muškog roda mn.	207
Tabela 56 – Pogrešna upotreba ženskog roda jd. i ženskog roda mn.	209
Tabela 57 – Pregled svih zamena oblika pridevskih reči u imenskom delu predikata	210
Tabela 58 – Pregled grešaka u rodu (i broju) pridevskih reči uz subjekat	211
Tabela 59 – Pregled svih zamena oblika participa aktiva	216
Tabela 60 – Pregled svih zamena oblika pridevskih reči u imenskom delu predikata	217
Tabela 61 – Pregled svih zamena ličnih oblika	218
Tabela 62 – Upotreba nominativa umesto genitiva	230
Tabela 63 – Upotreba nominativa umesto dativa	233
Tabela 64 – Upotreba nominativa umesto akuzativa	247
Tabela 65 – Upotreba nominativa umesto instrumentala	252
Tabela 66 – Upotreba nominativa umesto lokativa	258
Tabela 67 – Pregled svih grešaka u upotrebi nominativa	259
Tabela 68 – Rod imenica pogrešno upotrebljenih u nominativu	262
Tabela 69 – Pregled svih analiziranih grešaka	264
Tabela 70 – Pregled najbrojnijih grešaka, broja studenata koji su ih načinili i njihovih jezika	267
Tabela 71 – Prosečan broj grešaka po studentu i prosečan broj studenata po jeziku	268
Tabela 72 – Pregled grešaka uz subjekat	269

I. UVOD

Poučavati strane studente srpskom jeziku znači, između ostalog, i sretati se sa glasovnim skupovima, morfološkim oblicima, spojevima reči ili strukturom rečenice nepostojećim u srpskom jeziku, ali koji ipak liče na jedinice umesto kojih su upotrebljeni, ili stoje u vezi s nekim drugim jedinicama tog jezika. Takva ogrešenja mogu biti brojna, privlačna pa čak i zabavna do te mere da navode na razmišljanje o tome kako i zašto nastaju, kojim mentalnim putevima studenti do njih dolaze, kako otkriti i opisati vezu između njih i drugih jedinica (ili struktura) srpskog jezika, da li greške nastaju sasvim slučajno, nepažnjom, brzopletošću, ili imaju svoje opravdanje u naučenim pravilima srpske gramatike i neuspevanju studenata da se sažive sa izuzecima od njih. Teško je ostati nezainteresovan za takva (og)rešenja, bilo da su komična (*Moja mama je najbolji šporet na svetu; Frizerski salon je u ulici Miše Doviđenja; Imam jednu krušku u testu*), bilo da su sasvim logična (*Volim da putovam; Zašto ti panikiraš*), ili čak i pomalo jeziva (*Idem dole da sahranem kćer*), pogotovo kada se nasluti njihovo poreklo. S obzirom na tipološke karakteristike srpskog jezika, a i praksa to potvrđuje, ogrešenja se javljaju na svim jezičkim nivoima: na fonološkom (*Moja PRIJATELICA zove se Iva*), leksičkom (*JELA sam mnogo piva*), morfološkom (*On je NAJDEBEO u porodici*) i sintaksičkom (*Nemam vremena da idem NA POZORIŠTU; Kuvati ću TEBE ZA RUČAK*). S tim što su – kako prikupljena građa pokazuje – najbrojnija na morfološkom i sintaksičkom nivou.

1. PREDMET, KORPUS I ISPITANICI

Predmet ovog rada je upravo analiza grešaka načinjenih u pisanoj produkciji stranih studenata na morfološkom i sintaksičkom nivou, njihov opis i izdvajanje unutarjezičkih grešaka među njima. Analiza se sprovodi na korpusu formiranom na osnovu pismenih sastava studenata srpskog jezika kao stranog na nivoima znanja A1 i A2.

Građa za ovo istraživanje prikupljena je u Centru za srpski jezik kao strani (pri Odseku za srpski jezik i lingvistiku) na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, tokom osam semestara, tj. **četiri školske godine: 2008/09, 2009/10, 2010/11. i 2011/12.** Prikupljana je na nivoima znanja jezika **A1 i A2** – na kojima, po pravilu, ima najviše studenata u Centru, i s kojima sam u tom periodu radila. To su bili i osnovni razlozi da se opredelim baš za njih. Građa je ekscerpirana iz pismenih sastava koje su studenti pisali kao domaći rad. Za ovaj vid jezičke produkcije opredelila sam se zbog toga što je na pomenutim nivoima veliki broj tema koje se mogu iskoristiti za pisanje domaćih

zadataka, zatim zbog toga što pismeni sastavi studentima pružaju veću mogućnost i slobodu da upotrebe i leksiku i gramatiku koju su učili (istina, i da izbegnu ono što ne znaju, kao i ono u čemu su nesigurni), da ispolje svoju kreativnost, a vrlo često, budući da su u sredini izvornih govornika, njihovi sastavi otkrivaju i reči i strukture koje usvajaju, a koje nisu predviđene nastavnim programom za nivoe A1 i A2. Uz sve to, imaju i dovoljno vremena da na kraju još jednom pročitaju rad i da slučajno načinjene greške sami uoče i isprave. Za razliku od sastava, testovi pružaju ograničene mogućnosti – i studentu, i lektoru, i istraživaču. Svrha testova je, pre svega, merenje znanja jezika, a ne njegova upotreba. Njihova namena je ograničena brojem zadataka i zahtevima postavljenim u njima, kao što su ograničeni i obim vokabulara, morfoloških oblika i sintaksičkih konstrukcija čije se poznavanje proverava. Testovi se primenjuju nekoliko puta u toku semestra i njima se može obuhvatiti isto toliko pismenih sastava, a u gramatičkim zadacima neizbežno je (barem delimično) ponavljanje i leksike i gramatike. Uz to, za neke teme najčešće je dovoljno samo jedno glagolsko vreme – na primer, u opisu bliske osobe ili opisu kuće koristi se prevashodno prezent. Pored pismenog sastava – kada su glagoli u pitanju – testovi koji se koriste u Centru (po završetku kursa) sadrže, između ostalog, i po jedan zadatak za građenje oblika prezenta (šest rečenica na nivou A1, odn. 12 na A2). Test na nivou A2 sadrži još i po jedan zadatak za građenje perfekta (sedam primera), potencijala (pet) i imperativa (pet).¹ Što sve skupa ne pruža mnogo materijala za analizu. Prilikom testiranja studenti obično ostvaruju bolje rezultate, tj. greške manje nego u pismenim sastavima jer se za proveru znanja pripremaju temeljnije nego za pisanje domaćeg. Na osnovu svega rečenog, jasno je da bi ekscerpcija građe iz ovakvih testova oduzela mnogo vremena, a analiza dala zanemarljive rezultate – bar kad su glagoli u pitanju. Zbog toga sam odustala od njihove obrade i zadržala se samo na domaćim radovima.

Tokom četiri školske godine istraživanje je obuhvatilo **85-oro studenata** iz 26 zemalja sveta (iz Argentine (1 student), Austrije (3), Belorusije (1), Brazila (1), Češke (3), Finske (1), Francuske (3), Grčke (2), Indije (1), Italije (1), Japana (1), Jemena (1), Južne Koreje (22), Kanade (1), Kolumbije (1), Mađarske (1), Nemačke (3), Porto Rika (1), Portugala (6), Poljske (6), Rumunije (1), SAD-a (13), Srbije – vojvođanski Mađari (7), Španije (1), Tajlanda (1) i Velike Britanije (2)), koji kao prvi² govore jedan od

---

¹ Poređenje završnih testova koji se koriste u Centru sa udžbenikom *Naučimo srpski – Let's Learn Serbian 1* pokazalo je da test ne prati udžbenik u potpunosti, odn. da mnoge gramatičke jedinice prisutne u udžbeniku (među njima i futur I) nisu zastupljene u testu (Babić 2007).

² Iako se prvi (ili maternji) jezik može različito definisati (na osnovu: **porekla** – maternji jezik je jezik koji je prvo naučen (govornik je na njemu izgradio svoje prve trajne jezičke kontakte); **kompetencije** – to

sledećih **18 jezika**: arapski (1 student), beloruski (1), češki (3), engleski (16), finski (1), francuski (3), grčki (2), hindi (1), italijanski (1), japanski (1), korejski (22), mađarski (8), nemački (6), poljski (6), portugalski (7), rumunski (1), španski (4) i tajski (1). Kao što se može videti, nisu svi jezici bili zastupljeni jednakim, čak ni približnim brojem predstavnika – naspram osam jezika sa po jednim govornikom stoje engleski i korejski kao najzastupljeniji, sa ukupno 38 predstavnika, što čini blizu polovine svih učesnika u istraživanju. Samim tim, i udeo govornika jednog jezika u ukupnoj pisanoj produkciji zavisi od njihovog broja i od toga u kojoj su meri izvršavali svoj domaći zadatak – nisu svi studenti ispunili sve zadatke koji su stavljeni pred njih, pa su tako najbrojniji pismeni sastavi korejskih studenata (215), zatim govornika engleskog jezika (90), mađarskog (45), portugalskog (28), španskog (20), nemačkog (16), hindija i poljskog (po 14 za svaki), grčkog (12), i arapskog (10). Za ostale jezike prikupljeno je manje od 10 sastava po jeziku – za neke svega jedan ili dva (rumunski, odn. beloruski).

Prikupljena su ukupno **503 rada**, napisana na jednu od 30 tema. Od toga, na nivou A1 – 185 radova na 12 tema, i na nivou A2 – 318 radova na 18 tema. Ni svaka tema nije zastupljena jednakim brojem sastava, pa se kao najbrojnije izdvajaju: porodica (83 sastava), kuća ili soba (77), prijatelj (41), putovanje (33), dijalog u prodavnici (30), dijalog na pijaci (28), uobičajeni dan (27), pismo prijatelju (18), dijalog u restoranu (17), Šta biste radili...? (15), komšije (13), i dijalog u kafiću (12). Na ostale teme napisano je do deset sastava za svaku. Može se očekivati da veći broj radova napisanih na određenu temu stvara mogućnost za veći broj pogrešnih oblika ostvarenih u gramatičkoj jedinici koja je potrebna u obradi date teme. Na primer, u opisu porodice, kuće, prijatelja, uobičajenog dana, u dijalogu na pijaci, u restoranu, prodavnici najviše se koristi prezent. Kako su to teme o kojima je najviše pisano, pretpostavljam da će brojnost pismenih sastava doprineti tome da veći broj grešaka bude ostvaren baš u oblicima prezenta, a ne u perfektu ili futuru.

Totalnom ekscerpcijom prikupljena je obimna građa i formiran sistematičan korpus na svim jezičkim nivoima. Prvobitna zamisao bila je da se analizira kompletna građa na morfološkom i sintaksičkom nivou, ali kako je korpus preobiman za jednu tezu, istraživanje je suženo na:

---

je jezik koji se najbolje zna; **funkcije** – jezik koji se koristi najviše; **stavova** – govornik se sam identifikuje kao izvorni govornik (unutarnja identifikacija), ili ga drugi identifikuju kao izvornog govornika (spoljna identifikacija); Skutnabb-Kangas 1991: 110–111), kao prvi jezik studenta uzimam onaj koji je sam student tako predstavio (u usmenoj komunikaciji), a ne jezik zemlje iz koje dolazi. Pa tako, na primer, među studentima sa Univerziteta Princeton iz SAD-a imamo one kojima je prvi jezik španski ili hindi, a ne engleski.

- glagole i njihove oblike, u čijem je građenju zabeleženo najviše grešaka na morfološkom nivou;³

- kongruenciju između subjekta i glagolskog predikata, koja se direktno nadovezuje na prethodnu kategoriju, odn. na greške u licu, broju i rodu glagola. Da bi se zaokružio problem kongruencije između subjekta i predikata, ovome su pridružene i greške u slaganju subjekta i imenskog predikata (prevashodno subjekta i prideva u imenskom delu predikata);

- greške u upotrebi padežnih oblika uz glagole (uslovno rečeno, greške u glagolskoj rekciji) – problem koji je, sudeći po broju primera i njihovim tipovima, prilično širok i za koji ovde, nažalost, nema dovoljno prostora. Zbog toga je samo načet, analizom grešaka u upotrebi nominativa pokazaće se i proveriti metod koji bi se mogao primeniti i na ostale padeže.

Nivo A1 pohađalo je ukupno 48 studenata. Nedeljni fond iznosio je 9, 10 ili 15 časova (manji broj časova organizovan je na zahtev naručioca kursa), što u proseku daje 12 časova. Fond časova u semestru kretao se od 126 do 240, na šta je uticala i dužina semestra – u proseku 183 časa. Približan broj polaznika zabeležen je i na nivou A2 – ukupno 45-oro. Nedeljni fond najčešće je iznosio 15 časova, samo za jednu grupu organizovano je 9 časova. Semestralni fond je u rasponu od 108 do 240 časova, u proseku 206 (Tabela 1).

---

³ Istine radi, najviše je grešaka zabeleženo zapravo u oblicima imenica a ne glagola, ali problem u njihovom opisu leži u tome što je veoma teško posmatrati ih sve objedinjeno, jer se u obliku imenice obavezno ukrštaju tri kategorije: rod, broj i padež. Kako padež nije samo morfološka kategorija nego i sintaksičko-semantička – gradi sintagmu i rečenicu (Антоних 2005: 119–120), morale bi se analizirati obe ove sintaksičke jedinice. Zbog toga bi klasifikacija nepravilnih imeničkih oblika bila znatno kompleksnija nego što je klasifikacija glagolskih oblika – i na morfološkom i na sintaksičko-semantičkom nivou. Pa bi i sama analiza imeničkih oblika bila preobimna za jednu tezu.

		Nivo A1			Nivo A2		
		Broj studenata	Nedeljni fond časova	Ukupan broj časova u semestru	Broj studenata	Nedeljni fond časova	Ukupan broj časova u semestru
Školska 2008/09.	zimski	10	15	204	–	–	–
	letnji	–	–	–	6	15	225
Školska 2009/10.	zimski	5	9	162	2	15	210
		7	15	210			
	letnji	2	15	240	1	15	240
Školska 2010/11.	zimski	6	9	144	20	15	210
	letnji	–	–	–	7	15	240
Školska 2011/12.	zimski	7	9	126	–	–	–
		7	10	152			
	letnji	4	15	225	9	9	108

Tabela 1 – Broj studenata i časova po semestrima

Ovom pregledu treba dodati i podatke o intenzivnim kursevima koji se održavaju tokom meseca septembra i koji za cilj imaju osposobljavanje stranih studenata za praćenje nastave na svojim matičnim fakultetima Univerziteta u Novom Sadu, kao i za njihovu socijalnu i kulturnu integraciju u sredinu izvornih govornika. Tokom tri godine, radeći na takvim kursevima imala sam 9 studenata na nivou A1, od toga ih je dvoje imalo veoma intenzivan tempo rada – 7 časova dnevno, odn. 161 čas ukupno. Druga grupa je tokom četiri nedelje imala ukupno 100 časova (ili 5 časova dnevno). Na nivou A2 sedmero studenata je tokom četvoronedeljnog kursa pohađalo ukupno 80 časova (4 časa dnevno). Ukupan fond časova i intenzitet kojim su održavani opet je bio zadat od strane naručioca kursa (Tabela 2).

	Nivo A1			Nivo A2		
	Broj studenata	Nedeljni fond časova	Ukupan broj časova u septembru	Broj studenata	Nedeljni fond časova	Ukupan broj časova u septembru
Septembar 2009.	2	35	161	–	–	–
Septembar 2010.	7	25	100	–	–	–
Septembar 2011.	–	–	–	7	20	80

Tabela 2 – Broj studenata i časova na intenzivnim kursevima tokom septembra

Što se tiče dužine boravka studenata u Centru, najviše ih je provelo jedan semestar – 54-oro. Znatno manje ih je ostalo i u drugom semestru – 15-oro, a u podjednakom broju boravili su tokom septembra – 7-oro, i tokom septembra i zimskog semestra – 9-oro (Tabela 3).

	Broj studenata			
	septembar	septembar + semestar	jedan semestar	dva semestra
Školska 2008/09.	–	–	4	6
Školska 2009/10.	–	2	15	–
Školska 2010/11.	–	7	22	4
Školska 2011/12.	7	–	13	5
Ukupno	7	9	54	15

Tabela 3 – Dužina boravka studenata u Centru

Gledano prema starosnoj dobi, samo jedan student (od njih 85-oro) bio je sredovečan, svi ostali su bili vrlo mladi – 78-oro između 20. i 25. godine života, i šestoro između 25. i 30. godine. Svega sedmoro polaznika kurseva srpskog jezika nisu bili studenti nekog od fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, ostalih 78-oro bili su ovde na studijskom boravku. Mnogi od njih (55) imali su obavezu da uče srpski jezik jer je to bilo predviđeno njihovim studijskim programom ili projektom razmene studenata preko kojeg su došli u Novi Sad, neki (23) su to radili iz želje da nauče jezik sredine u kojoj su se nastanili privremeno ili trajno iz privatnih ili poslovnih razloga, a sedmoro bruceša mađarske nacionalnosti (sa mađarskim kao prvim jezikom), rođenih i odraslih u Vojvodini, iz praktičnih razloga želelo je da poboljša svoje elementarno znanje srpskog jezika, koji su u osnovnoj i srednjoj školi učili kao drugi⁴ jezik. Moglo bi se reći da se u najvećem broju slučajeva (82) kod studenata prepliću **integrativna** i **instrumentalna**

⁴ Ovde treba objasniti razliku između stranog i drugog jezika: „Učenje *stranog jezika* je učenje jezika koji izvorni govornici ili drugi u neposrednoj okolini ne koriste kao redovno sredstvo komunikacije. On se, naravno, može koristiti putem masmedija (na primer, engleski na finskoj televiziji [...]), ali ne postoji svakodnevna potreba da se taj jezik koristi u komunikacione svrhe. Učiti *drugi jezik*, pak, znači učiti jezik koji se svakodnevno koristi u govornikovom sopstvenom okruženju, možda ne u neposrednom okruženju, bar ne u detinjstvu, ali u svakom slučaju u široj okolini. Čim se neko nalazi van sopstvenog doma, postojaće prilika (ili rizik prinude) da se jezik aktivno koristi, ili će ga bar čuti.” (Skutnabb-Kangas 1991: 168–169). R. Ellis navodi da suštinska razlika među njima može biti i u tome šta se uči i kako se uči (Ellis 1996: 12). Među ispitanicima, srpski jezik je strani svima osim ovdašnjim Mađarima i studentima srpskog porekla, njima je drugi. U literaturi, pogotovo stranoj, često se koristi termin *drugi jezik* i kada se misli na strani. Trudiću se da se u nastavku rada pridržavam datog terminološkog razgraničenja, ali će sigurno prevladati termin *drugi jezik*, pogotovo prilikom citiranja i upućivanja na stranu literaturu – u tim slučajevima moram preuzeti termin koji je autor naveo. Pretpostavljam da strani autori pribegavaju terminu *drugi jezik* jednostavnosti radi – u odnosu na prvi jezik svaki naredni je drugi, bez obzira na to u kakvom ga okruženju student uči, da li u sredini izvornih govornika ili u svojoj prirodnoj sredini.

motivacija (Skutnabb-Kangas 1991: 238) – s jedne strane, želeli su da upoznaju drugi jezik i kulturu, neki od njih možda čak i da se identifikuju sa izvornim govornicima; sa druge strane, jezik su učili i iz sasvim praktičnih razloga – zbog toga što im je potreban tokom studija ili će im trebati u budućem poslu. Mislim da je svega troje imalo isključivo integrativnu motivaciju, odn. jezik im nije bio potreban ni zbog posla ni zbog studija.

Od ukupnog broja studenata (85) u Centar je bez ikakvog predznanja, kao apsolutni početnici, došlo njih 42-oje i započelo učenje jezika u **prirodnom okruženju** ili u **sredini izvornih govornika** (host language environment (Dulay i dr. 1982: 10–11)). Ostali studenti (43) posedovali su izvesno poznavanje srpskog jezika, stečeno na različite načine i u različitoj meri, i u **stranoj sredini** (foreign language context, posmatrano iz ugla jezika koji se uči (Dulay i dr. 1982: 10–11)). Po pravilu, studenti iz Južne Koreje dolaze sa solidnim znanjem osnova srpske gramatike i osnovnog vokabulara, ali sa komunikativnom kompetencijom koja najčešće ne zadovoljava ni potrebe početnog nižeg nivoa. Kako i nastavni komplet (*Naučimo srpski – Let's Learn Serbian I*) i sama nastava u Centru počivaju na komunikativnoj metodi, i kako nam je osnovni cilj osposobljavanje studenata za primenu stečenih znanja i komunikaciju, svi korejski studenti su pohađali nivo A1, obično nešto bržim tempom od drugih grupa. Ostali studenti koji su imali neko predznanje bili su studenti slavistike, studenti srpskog ili slovenskog porekla (iz Češke, Poljske, Belorusije), i ovdašnji studenti mađarske nacionalnosti (za koje je već rečeno da su srpski jezik učili tokom osnovne i srednje škole).

Da bismo opisali okolnosti i okruženje u kojem studenti uče srpski jezik kao strani ili drugi, potrebno je osvrnuti se na pojam bilingvizma i razjasniti šta se pod njim podrazumeva, tim pre što se ovde radi o početnim nivoima učenja jezika. Budući da je ovo istraživanje isključivo lingvističko, polazim od jezičke kompetencije studenata, odn. od mere u kojoj savladavaju dva jezika i načina na koji to čine. A **definicije bilingvizma** zasnovane na kompetenciji brojne su i raznovrsne i kreću se od toga da ovu pojavu određuju kao potpunu dvojezičnost, tj. potpuno vladanje sa dva (ili više) jezika, bez interferencije između dva jezička sistema (definicije L. Bloomfielda, M. Brauna, E. Haugena, J.P. Oestreichera), do toga da bilingvizam može biti i samo delimična savladanost gramatičke strukture drugog jezika (R.A. Hall), ili samo razumevanje stranog jezika bez sposobnosti da se govori na njemu (početni bilingvizam, definicije J. Pohla i R. Diebolda), pa čak i do toga da bilingvizam može biti i vladanje samo jednom od četiri jezičke veštine (vladanje razumevanjem, govorenjem, čitanjem ili pisanjem), i to ne na svim nivoima (na nivou foneme / grafeme, leksike, sintakse, semantike), nego samo na jednom od njih (J. Macnamara – sve definicije navedene prema Skutnabb-Kangas 1991:

101–102). Negde između ove dve krajnosti nalazi se jedna druga definicija E. Haugena koja mom istraživanju najviše odgovara, jer se rad sa strancima u Centru zasniva na komunikativnoj metodi: „bilingvizam počinje u onom trenutku kada govornik jednog jezika na drugom jeziku može da proizvede potpune iskaze koji imaju svoje značenje” (E. Haugen, citirano u Skutnabb-Kangas 1991: 102).

Dalje, pored različitih definicija postoje i različite vrste bilingvizma, određene na osnovu načina i uslova u kojima se uče prvi i drugi jezik. Bilingvizam svih 85-oro ispitanika, prema L. Gencu i T. Skutnabb-Kangas, može se okarakterisati kao:

- **dominantan**, budući da se radi o odraslim osobama koje su odavno usvojile svoj prvi jezik i koje u svojoj zreloj dobi počinju sa učenjem novog jezika, što će za posledicu imati daleko bolje poznavanje jednog jezika u odnosu na drugi (Genc 1982: 10);

- **koordinirani** – na semantičkom planu dva jezička sistema bi trebalo da budu odvojena jer se stiču iz različitih izvora – u različitim okruženjima i od različitih ljudi (Genc 1982: 11; Skutnabb-Kangas 1991: 137);

- **kontrolisani**, jer se učenje jezika sprovodi u okviru institucije (Genc 1982: 12);

- **elitni** (Genc 1982: 10–12) ili **kulturni**⁵ (Skutnabb-Kangas 1991: 115, 117), jer se radi o ljudima koji su sami izabrali ili prihvatili da uče srpski jezik, a da im to nije neophodno u životu. Za njih je učenje drugog jezika dobrovoljno, nešto u čemu uživaju, nešto što smatraju korisnim za svoj posao ili za kontakt sa izvornim govornicima.

Iz ove poslednje vrste bilingvizma treba izuzeti pripadnike mađarske nacionalnosti koji su rođeni i odrasli u Srbiji, jer se u njihovom slučaju radi o pripadnicima jezičke manjine. Kod njih postoji svojevrsni pritisak da uče jezik većine da bi se izborili za bolje mesto u društvu. Oni su na, izvestan način, već doživeli neuspeh u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju – kad je srpski jezik u pitanju – i zbog toga ponovo pohađaju početne kurseve u Centru. Za razliku od njih, studenti iz Južne Koreje, sa Prinstona ili studenti na razmeni srpski jezik uče zato što to žele, zato što je to svojevrsna egzotika za njih. Korejci ga biraju kao jezik daleke zemlje o kojoj ne znaju ništa, a učiti svetske jezike nema takvu draž kao učiti jezik koji u njihovom okruženju ne zna niko. Prinstonovci su se sami opredelili za boravak u stranoj zemlji i za učenje jezika te zemlje, kako bi stekli korisna životna iskustva. Studenti na razmeni uglavnom slušaju predavanja i polažu ispite na engleskom jeziku, srpski im nije neophodan za studije, ali su sami izabrali da ga uče jer ga smatraju melodičnim i lepim, interesantnim, srodnim njihovom prvom jeziku (Poljaci, Česi, Belorusi), zatim korisnim u uspostavljanju

---

⁵ T. Skutnabb-Kangas pravi razliku između *kulturnog* i *elitnog bilingvizma*. Za nju „elitni bilingvali obično imaju visoko obrazovanje i neki deo obrazovanja su sticali na stranim jezicima, s mogućnošću da ih u izvesnoj meri prirodno koriste” (Skutnabb-Kangas 1991: 117).

kontakata sa ovdašnjim stanovništvom, uz to – kako je jedan mladi Španac zapazio – „kada ti razumeš srpski jezik, ti možeš da razumeš puno jezici u Evropi”. Bilo je malo onih (svega dva studenta) koji su srpski jezik učili s namerom da u skoroj budućnosti svoje akademsko obrazovanje stiču isključivo na njemu, što bi bio elitni bilingvizam prema shvatanju Skutnabb-Kangas (Skutnabb-Kangas 1991: 117).

2. ZADACI I CILJEVI

Zadaci rada su:

- identifikacija grešaka (poređenjem zabeleženih formi sa formama srpskog standardnog jezika), i

- njihova sistematizacija prema: jezičkim nivoima i tipovima, prema morfološkim i sintaksičko-semantičkim modelima,

sa **ciljem** da se:

- izdvoje unutarjezičke greške,
- opišu i objasne unutarjezičke greške, kao i uzroci njihovog nastanka (u svim slučajevima u kojima je to moguće),

- kvantifikativno i statistički obrade, zatim

- izlože rezultati analize prema:

- jezičkim nivoima,

- gramatičkim kategorijama,

- tipovima grešaka,

- učestalosti njihovog pojavljivanja,

- prvom jeziku studenata (budući da su etnički i jezički vrlo raznovrsni), tako će se pokazati koje greške su odlika govornika samo jednog jezika, a koje su zajedničke govornicima različitih ili možda čak svih 18 jezika, te da se zbog toga mogu smatrati predvidivima i da se mogu očekivati i kod drugih studenata, bez obzira na njihov prvi jezik.

3. PRIMENA REZULTATA

Budući da sprovedeno istraživanje pripada oblasti primenjene lingvistike, rezultati mogu doprineti boljem određivanju, razlikovanju i razumevanju unutarjezičkih grešaka u procesu učenja srpskog kao stranog/drugog, ali i biti iskorišćeni u pripremi časova, zatim za utvrđivanje slabih tačaka udžbenika *Naučimo srpski – Let's Learn Serbian 1* (koji se koristi u nastavi Centra za srpski jezik kao strani) i za njegovo poboljšanje, kao i za izradu novih priručnika ili poboljšanje postojećeg (*Naučimo srpski 1 i 2 – Rečnik glagola*). Analiza unutarjezičkih grešaka svakako će ukazati i na stepen uspešnosti metoda primenjenih u navedenom udžbeniku, kao i na mogućnosti njihovog unapređenja. Sve ovo može se odrediti kao neposredni doprinos istraživanja. Dalje, rezultati mogu i treba da budu deo šire i obimnije analize grešaka, odn. analize kompletnog međujezika učenika ili međusistema u učenju srpskog jezika – što bi bio posredni doprinos.

Ako pogledamo za koga konkretno ovi rezultati imaju značaja, vidimo da oni nova saznanja pružaju:

- **istraživaču**, o tome kako se jezik uči, kako i zašto ove greške nastaju,
- **nastavniku**, o tome šta je učenik naučio, i koji segmenti korišćenog nastavnog materijala ne ispunjavaju svoj cilj,⁶
- **učeniku/studentu**,⁷ o tome kako, kojim sredstvima otkriti pravila jezika koji uči (up. Corder 1975a²: 25),
- **autorima udžbenika** (pre svega, autorima udžbenika *Naučimo srpski – Let's Learn Serbian 1*, ali i svima drugima), o tome kako poboljšati kvalitet udžbenika.

Nastavnici i autori nastavnog materijala, čak i kada ne znaju prve jezike studenata (a to je najčešće slučaj kada se radi sa heterogenom grupom), polazeći od analize unutarjezičkih grešaka imaju dobru osnovu za njihovo otklanjanje. Sa druge strane, za otklanjanje međujezičkih grešaka potrebno im je poznavanje prvog jezika studenta ili kontrastivna istraživanja prvog i srpskog jezika.

---

⁶ T. Šotra (na osnovu rada R. Porquiera) ukazuje na značaj analize grešaka za didaktičare i na njenu dvostruku ulogu: „1) *dijagnostičku* – na osnovu grešaka nastavnika može lakše da uoči teškoće tokom učenja; 2) *prognostičku* – na osnovu uočenih grešaka nastavnik može da predvidi teškoće na koje će učenici naići i na vreme da upozori na njih kako bi se izbegle” (Šotra 2006: 45).

⁷ Pojava dva termina umesto jednog potiče otuda što se u literaturi na engleskom jeziku koristi termin *learner*, kojem bi u prevodu na srpski – čini mi se – najbolje odgovarala reč *učenik*. Sa druge strane, 78 (od ukupno 85) ispitanika s kojima sam radila bili su studenti nekog od fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, i tako ih obično i kvalifikujemo u svim prilikama, formalnim i neformalnim – kao studente srpskog jezika. Stoga mi je bliži termin *student* nego termin *učenik*, i zbog toga u onom delu teksta koji se odnosi na moje ispitanike i moj korpus koristim termin *student*, dok u tekstu koji se tiče anglosaksonske literature – poštujući izbor njenih autora – govorim o *učenicima*.

4. PRISTUPI I METODE

ŠTA JE ANALIZA GREŠAKA I SA KAKVIM CILJEM MOŽE BITI PREDUZETA?

„Error Analysis for pedagogical purposes has a long history but its use as a tool for investigating how learners learn a language is more recent (it began in the 1960s)” (Ellis 1996: 710).

„U nastavi i učenju jezika, **analiza grešaka (error analysis)** je tehnika za identifikovanje, klasifikovanje i sistematsko tumačenje neprihvatljivih oblika koje je proizveo neko ko uči strani jezik, pri čemu se koriste lingvistički principi i postupci. Pretpostavlja se da greške sistematski odražavaju nivo kompetencije koji učenik postiže; kontrastiraju s 'omaškama', koje su ograničenja u performansi i koje učenik može ispraviti” (Kristal 1988: 90).

KADA JE I KAKO NASTALA?

Prema tome, treba razlikovati analizu grešaka sprovedenu u pedagoške svrhe i analizu grešaka kao istraživanje koje će ukazati na to kako se uči strani jezik. Analiza grešaka kao deo nastave stranih jezika ima dugu tradiciju, ali takve analize su predstavljale samo spiskove grešaka klasifikovanih u nekoliko osnovnih kategorija (npr. greške u interpunkciji, izostavljanje člana i sl.), nisu imale strogu metodologiju kao ni teorijski okvir u kojem bi bila objašnjena uloga grešaka u procesu usvajanja drugog jezika (Ellis 1996: 48). Analiza grešaka u ovom drugom smislu nastala je krajem 60-ih godina XX veka, kao odgovor na, do tada dominantna, shvatanja bihevorista i kao posledica nedostataka kontrastivne analize. Danas se smatra samo jednim segmentom daleko šireg i složenijeg istraživanja poznatog pod nazivom **usvajanje drugog jezika**⁸ (SLA = second language acquisition), koje se od kraja 60-ih do danas razvijalo veoma intenzivno. Kao počeci proučavanja usvajanja drugog jezika (SLA) uzimaju se prva istraživanja posvećena učeniku drugog jezika, među njima i rad koji je unapredio teorijsku osnovu za istraživanje usvajanja drugog jezika S.P. Cordera iz 1967, a koji se bavi greškama učenika – *The significance of learners' errors* (Ellis 1996: 1). Od tada su sprovedena mnoga empirijska istraživanja s ciljem da opišu jezik učenika, njegove karakteristike – uključujući i greške, i da pokažu kako taj jezik funkcioniše kao sistem.

---

⁸ Pri tom, termin *drugi jezik* obuhvata i pojam stranog jezika, up. napomenu 4.

Usvajanje drugog jezika (SLA) obuhvata četiri različita područja: karakteristike jezika učenika, spoljne faktore, unutrašnje mehanizme i samog učenika. Greške se proučavaju u okviru prvog područja, određenog kao opis karakteristika jezika učenika, zajedno sa redosledom usvajanja i razvojnim nizom (acquisition orders and developmental sequences), promenljivošću (variability) i pragmatiskim karakteristikama (pragmatic features). Sa druge strane, greške učenika odražavaju njegove unutrašnje mehanizme, zatim mogu biti uslovljene socijalnim kontekstom u kojem se učenje odvija, kao i načinom na koji on uči (Ellis 1996: 17–19). Dakle, analiza grešaka se može sprovesti nezavisno, kao što je čisto lingvistička, tj. jezička analiza, ali može biti i samo jedan deo vrlo obimnog i složenog istraživanja koje se zove usvajanje drugog jezika (SLA), i u kojem se prepliće sa drugim njegovim oblastima.

Prema biheviorističkim shvatanjima (koja su vladala 50-ih i 60-ih godina prošlog veka), učenje drugog jezika isto je kao i svako drugo učenje – podrazumeva podražavanje (imitation), ponavljanje (repetition) i potkrepljivanje (reinforcement): učenik pokušava da oponaša ono što čuje, a redovno ponavljanje i vežbanje omogućuje mu da razvije navike u drugom jeziku (up. Ellis 1996: 19). Njihova teorija učenja isticala je značaj spoljnih faktora, a zanemarivala unutrašnje, mentalne faktore. „Smatra se da svojstva prvog jezika utiču na tok učenja drugog i da učenici 'prenose' glasove, strukture i načine upotrebe iz jednog jezika u drugi, što je poznato kao 'transfer'. Prema široko prihvaćenoj tipologiji, razlikuju se dve vrste transfera. Sličnosti između dva jezika dovode do 'pozitivnog transfera', što znači da su neke navike iz prvog jezika prihvatljive i u drugom jeziku (npr. pretpostavka da subjekt prethodi glagolu uspešno se prenosi iz engleskog u francuski). Razlike među jezicima proizvode 'negativni transfer', što je opštepoznato kao **'interferencija'** [moje isticanje]: navike iz prvog jezika izazivaju greške u drugom jeziku (npr. ista pretpostavka o redosledu subjekta i glagola ne prenosi se uspešno u velški). [...] Negativni transfer smatra se najvećim izvorom teškoća pri učenju stranog jezika. Stoga je glavni cilj biheviorističke nastave da pomoću intenzivne vežbe oformi nove, korektne jezičke navike, eliminišući pri tom greške interferencije” (Kristal 1996: 372).

Ovakav pogled na greške – kao na rezultat interferencije ili prenosa navika stečenih usvajanjem prvog jezika u proces učenja drugog jezika – doveo je do nastanka i razvoja kontrastivnih proučavanja, tj. kontrastivne analize dvaju sistema – jezika koji se uči i prvog jezika učenika. Takav pristup učenju jezika bio je suviše teorijski, greške je predviđao na osnovu poređenja dvaju gramatičkih sistema, a nastavnicima je ukazivao samo na ono što im je od ranije bilo poznato – na teškoće na koje učenici mogu naići u procesu učenja drugog jezika, koje se mogu očekivati – dok im druga saznanja nije

donosio, nije im davao odgovor na pitanje kako da prevaziđu te probleme (Corder 1975a²: 19). I nastavnicima i istraživačima bilo je jasno da se mnoge greške učenika ne mogu dovesti u vezu s njegovim prvim jezikom (Dulay i dr. 1982: 140).

Krajem 60-ih pažnja se preusmerava sa poučavanja jezika na proučavanje učenja jezika, na stvarnog učenika i njegovu performansu⁹, odn. na greške u performansi. Postavlja se pitanje da li postoje sličnosti između usvajanja prvog jezika kod dece i učenja stranog jezika od strane odraslih.¹⁰ S.P. Corder, u već spomenutom radu, iznosi uverenje da su neke strategije koje primenjuje učenik drugog jezika iste one pomoću kojih je usvojen i prvi jezik, i da greške deteta predstavljaju značajne dokaze da je ono u procesu usvajanja jezika (Corder 1975a²: 22–23). Polazeći od shvatanja Browna i Frazera da je pojava sistematskih grešaka (systematic errors) najbolji dokaz da dete poseduje pravila građenja (construction rules), Corder zaključuje da isti značaj imaju i greške učenika u učenju jezika – učenik koristi određeni jezički sistem u svakom trenutku svog razvoja, iako to nije sistem drugog jezika. Njegove greške su dokaz tog sistema i same po sebi su sistematske¹¹ (systematic). Pravljenje grešaka se pokazuje kao strategija zajednička i deci koja usvajaju prvi jezik i odraslima koji uče drugi jezik, to je sredstvo koje koriste i jedni i drugi da bi naučili jezik, odn. da bi proveravali hipoteze o njegovoj prirodi (Corder 1975a²: 22–24).

---

⁹ **Performansa** predstavlja stvarnu upotrebu jezika – receptivnu ili produktivnu (Ellis 1996: 718), i u opoziciji je sa pojmom **kompetencije** – znanjem jezika koje govornik koristi u performansi (Ellis 1996: 697). Dihotomiju kompetencija–performansa uvodi N. Čomski u teoriji transformaciono-generativne gramatike: „Čomski je [...] kompetenciju shvatao kao govornikovo/slušaočevo poznavanje sopstvenog jezika i pravio je razliku između toga i performanse, koja predstavlja stvarno korišćenje jezika u datim situacijama” (Skutnabb-Kangas 1991: 106).

¹⁰ Treba razjasniti razliku između **usvajanja** i **učenja jezika**: „Termin ‘usvajanje jezika’ ponekad se [...] koristi umesto termina ‘učenje jezika’, i to onda kada se naglašava prirodna, nesvesna asimilacija stranog jezika (kao u bilingvalnim kontekstima ili u slučaju nekog od ‘prirodnih’ pristupa nastavi stranih jezika). No u nekim pristupima nastavi pažljivo se povlači granica između ‘usvajanja’ i ‘učenja’: prvi termin ograničen je na procese koji se odigravaju u ‘prirodnim’ situacijama učenja, a drugi na procese koji se dešavaju u učionici u okviru organizovanog tečaja koji vodi nastavnik” (Kristal 1996: 368). U slučaju mojih ispitanika, radi se o učenju jezika, ali nije isključena ni mogućnost usvajanja jezika s obzirom na činjenicu da se studenti nalaze u sredini izvornih govornika i da su gotovo neprekidno izloženi jeziku koji uče. U nastavku ću se truditi da se držim termina *učenje jezika*, iako se u stranoj literaturi, i pored jasnog pojmovnog razgraničenja, ta dva termina često međusobno zamenjuju, pre svega zbog nemogućnosti da se dokaže da li je učenik znanje stekao usvajanjem ili učenjem (up. Ellis 1996: 14). Dulay i dr., na primer, ne prave razliku između ova dva pojma i usvajanje definišu kao učenje: „In this book we define second language (L₂) acquisition as the process of learning another language after the basics of the first have been acquired, starting at about five years of age and thereafter” (Dulay i dr. 1982: 10). Dok razliku između svesnog i nesvesnog usvajanja označavaju drugim sredstvima: „We use the words ‘learning’ and ‘acquisition’ interchangeably, although they are sometimes used in the L₂ literature to distinguish between conscious and subconscious language development. To express this important distinction, we use ‘conscious’ and ‘subconscious,’ respectively” (Dulay i dr. 1982: 11).

¹¹ Greške o kojima je reč jesu greške u sistemu, ali one ujedno i same tvore novi sistem (međujezik, v. u nastavku) i zbog toga su nazvane *sistematskim* a ne *sistemskim* greškama.

Otuda S.P. Corder pravi razliku između **sistematskih** (systematic errors) i **nesistematskih** (non-systematic errors) **grešaka**. Prve otkrivaju učenikovo dosadašnje znanje jezika (ili **prelaznu kompetenciju** (transitional competence)), dok druge nastaju slučajno (kao posledica umora ili uzbuđenja, na primer). Greške kompetencije ili greške jezičkog znanja (errors of competence) bile bi sistematske, a greške performanse (errors of performance) – nesistematske. Dalje predlaže da bi bilo dobro nesistematske odrediti kao **omaške** (mistakes), a za sistematske zadržati termin **greške** (errors). Na osnovu grešaka možemo rekonstruisati učenikovo dosadašnje znanje jezika, odn. prelaznu kompetenciju, dok omaške nemaju značaja za proces učenja jezika (Corder 1975a²: 25).

Gorepomenuti određeni jezički sistem koji učenik koristi u svakom trenutku svog razvoja, a koji pri tom nije sistem drugog jezika, nekoliko godina kasnije S.P. Corder je nazvao **idiosinkratičnim dijalektom** (idiosyncratic dialect), definišući ga kao: „It is regular, systematic, meaningful, i.e. it has a grammar, and is, in principle, describable in terms of a set of rules, some sub-set of which is a sub-set of the rules of the target social dialect. His dialect is unstable (we hope) and is not, so far as we know, a 'langue' in that its conventions are not shared by a social group [...] and lastly, many of its sentences present problems of interpretation to any native speaker of the target dialect.” Kao alternativa moguć je i termin **prelazni dijalekt** (transitional dialect), kojim se naglašava nestabilna priroda ovog jezičkog sistema (Corder 1975b²: 161–162). Za isti sistem postoji još nekoliko termina i definicija: L. Selinker ga naziva **međujezikom** (interlanguage) i određuje kao „separate linguistic system based on the observable output which results from a learner's attempted production of a TL [target language – napomena B.B.] norm” (Selinker 1975²: 35). Kod W. Nemsera to je **približni** ili **aproksimativni sistem** (approximative system), definisan kao „the deviant linguistic system actually employed by the learner attempting to utilize the target language. Such approximative systems vary in character in accordance with proficiency level” (Nemser 1975²: 55). Ovaj jezički sistem, kako god da ga nazovemo, čine **prelazne konstrukcije**: „Transitional constructions are the language forms learners use while they are still learning the grammar of a language. A student who is still learning English might say for example: *Why you no come?* or *Why you get mad?* or *Who you calling?* These imperfect sentences are transitional constructions—indicators of the progress learners have made in deciphering and producing a new language system” (Dulay i dr. 1982: 121).

Kao što je ranije pokazano, grupa mojih ispitanika heterogena je u pogledu prvog jezika, njihova iskustva u učenju srpskog jezika sasvim su različita (naročito kod onih koji su došli sa određenim predznanjem), pa i međujezik pojedinaca mora biti različit u

većoj meri nego što bi to bio slučaj da su ujednačeni u svemu. U vezi s tim, jedan od ciljeva analize grešaka jeste i otkrivanje onoga što im je zajedničko bez obzira na prvi jezik – otkrivanje zajedničkih grešaka i zajedničkih prelaznih konstrukcija (morfoloških i sintaksičkih), i izdvajanje onih koje imaju izvor u samom ciljnom jeziku. Praksa pokazuje da i studenti srpskog jezika, kao i studenti engleskog, tokom nastavnog procesa, neretko stvaraju nove forme i reči, odnosno da primenjuju naučeno pravilo i na izuzetke, gradeći na taj način prelazne konstrukcije: „’Children [and older second language learners], by inventing *hissself* (and *theirsself*), and often insisting on it for quite a period, iron out or correct the irregularity of language. And, incidentally, they reveal to us the fact that what they are learning are general rules of construction—not just the words and phrases they hear’ (R. Brown 1973, p. 98). The general rule of construction learned is that ’possessive pronoun form + self = reflexive pronoun.’ Overapplying this rule to exceptions produces the transitional constructions” (Dulay i dr. 1982: 136).

KAKO SPROVESTI ANALIZU GREŠAKA?

S.P. Corder u svom radu *Error Analysis* iz 1974. godine (prema Ellisu 1996: 48) predlaže sledeće korake ili faze u analizi grešaka:

1. prikupljanje uzorka jezika učenika (ili građe),
2. identifikacija grešaka,
3. deskripcija grešaka,
4. eksplanacija grešaka, i
5. evaluacija grešaka.

1. Prikupljanje uzorka jezika učenika (ili građe)

Na osnovu veličine, uzorak, tj. korpus može biti:

a) **obiman uzorak**¹² (massive sample) – nastaje prikupljanjem po nekoliko uzoraka¹³ upotrebe jezika od velikog broja učenika kako bi se sačinila lista grešaka koja reprezentuje celu populaciju,

b) **poseban uzorak** (specific sample) – čini ga po jedan uzorak upotrebe jezika prikupljen od ograničenog broja učenika,

c) **slučajni uzorak** (incidental sample) – predstavlja samo jedan uzorak upotrebe jezika produkovan od strane samo jednog učenika.

---

¹² U ovom smislu, sinonim termina *uzorak* bio bi termin *korpus*.

¹³ Ovde bi pojmu *uzorka* odgovarao (u mom slučaju) pojam *pismenog sastava*.

Dalje se, na osnovu njih, razlikuju i tri opšta tipa analize grešaka: analiza obimnog, posebnog i slučajnog uzorka.

Prilikom prikupljanja uzorka treba obratiti pažnju na različite faktore koji mogu imati uticaja na pojavu greške. Najvažniji među njima mogu se podeliti u dve osnovne kategorije:

a) faktori koji se tiču **jezika**:

- *sredstvo izražavanja* (medium) – produkcija može biti usmena ili pisana,
- *žanr* (genre) – produkcija može biti u formi konverzacije, predavanja, eseja, pisma i sl.,
- *sadržaj* (content), odn. tema o kojoj se učenik izražava;

b) faktori koji se tiču **učenika**:

- *nivo znanja jezika* (level): osnovni, srednji, visoki,
- *maternji jezik* (mother tongue), ili prvi jezik učenika,
- *iskustvo u učenju jezika* (language learning experience) – iskustvo stečeno u učionici, u prirodnom okruženju, ili kombinovano.

Prilikom prikupljanja uzorka takođe treba voditi računa i o načinu na koji se to čini:

a) **prirodni uzorak** (natural sample) – odražava prirodnu, spontanu upotrebu jezika,

b) **izmamljivanje** ili **elicitacija** (elicitation):

- *suvo izmamljivanje* (clinical elicitation) – ispitanik produkuje podatke učestvujući u opštem intervjuu ili pišući sastav,
- *eksperimentalne metode* (experimental methods) – podrazumevaju upotrebu posebnih sredstava osmišljenih da izmame podatke koji sadrže one jezičke kategorije koje istraživač želi da ispita.

Moguće je pribaviti uzorak na još dva načina:

a) metodom **poprečnog preseka** (cross-sectionally) – uzima se u jednom određenom trenutku,

b) **longitudinalnom** metodom (longitudinally) – uzima se u više navrata tokom određenog vremena.

Prema R. Ellisu, u većini slučajeva analiza grešaka počiva na posebnom ili slučajnom uzorku (iz razumljivih razloga – obiman uzorak je veoma zahtevan poduhvat),

i većina njih je nastala metodom poprečnog preseka (zbog čega je teško utvrditi koje greške učenici prave u kojoj fazi svog razvoja) (Ellis 1996: 49–50).

Ako ukrstimo ove kriterijume i tipologije koje daje R. Ellis (Ellis 1996: 49–50), uzorak na kojem se ovde sprovodi analiza može se smatrati obimnim jer obuhvata 503 rada napisana od strane 85-oro studenata. Kako se pokazalo da je – obuhvatajući sve jezičke nivoe – za jednu tezu i preobiman, izvršena je selekcija građe, izdvojeni su morfološki i sintaksički nivo, i na njima greške u građenju glagolskih oblika, u kongruenciji između subjekta i predikata, i greške u upotrebi oblika nominativa uz glagole. Stoga je uzorak, u izvesnom smislu, i selektivan. Nastao je izmamljivanjem ili elicitacijom, i metodom poprečnog preseka.

2. Identifikacija grešaka

Nakon formiranja korpusa, sledi identifikacija grešaka. Potrebno je utvrditi šta čini grešku i kako je prepoznati. Greška može biti definisana kao odstupanje od normi ciljnog jezika (target language)¹⁴, ¹⁵ što nameće nekoliko pitanja (up. Ellis 1996: 50–54).

Kao prvo, koji oblik ciljnog jezika treba uzeti kao normu. R. Ellis navodi da je uobičajena praksa, kad je reč o institucionalizovanom učenju, da se izabere standardni pisani jezik, što je – naravno – pogrešno ako se želi opisati usmena produkcija. Osim toga, nije uvek moguće usvojiti standardni govorni jezik kao normu. Mislim da autor govori o pisanom i govornom obliku polazeći, pre svega, od engleskog jezika, u kojem postoje značajne razlike između izgovora (čitanja) i pisanja (istorijski pravopisni princip – up. Subotić 2012: 20), i koji se kao službeni jezik koristi i u zemljama u kojima većinskom stanovništvu nije prvi. Pitanje pisanog ili govornog oblika standardnog jezika ne može se odnositi na srpski jezik, jer razlike između ova dva vida gotovo da ne postoje zbog njegovog fonološkog pravopisa (up. Subotić 2012: 20). Kao norma, dakle, mogu se uzeti i pisani i govorni oblik. U slučaju mojih ispitanika, budući da se radi o početnom nivou i institucionalizovanom učenju – jasno je da usvajaju standardni srpski jezik. To je

---

¹⁴ Ciljni jezik je jezik koji se uči ili poučava (Dulay i dr. 1982: 10).

¹⁵ Kod R. Bugarskog (u radu o greškama u jeziku u širem smislu, ne u kontekstu učenja jezika kao stranog) to bi bio normativni pristup, i u opoziciji je sa situacionim: „Normativni pristup u principu se služi apsolutnim kategorijama: jedan određeni oblik uvek je tačan (‘pravilan’), drugi je uvek pogrešan (‘nepravilan’) – dakle, bez obzira na situaciju u kojoj se jedan ili drugi javlja” (Bugarski 1996: 156). V. Erdeljac tome odaje: „Normativno procenjivanje jezičnih iskaza ima sasvim praktičnu pedagoški motiviranu vrijednost u sferi proučavanja i poučavanja standardnog jezika sa svrhom da neka ciljana skupina (izvornih ili stranih) govornika ovlada upravo tim jezičnim varijetetom namijenjenim javnoj upotrebi” (Erdeljac 2011: 283).

podržano i prirodnim okruženjem u kojem se studenti nalaze a koje pripada šumadijsko-vojvođanskom dijalektu, onom koji čini osnovu srpskog standardnog jezika.

Drugo pitanje koje R. Ellis vidi u definisanju greške tiče se razlike između greške i omaške, koju je ustanovio S.P. Corder (Corder 1975a²: 25). Greške nastaju kao rezultat nedovoljnog znanja, odn. manjka kompetencije. Omaške se javljaju u performansima, kada učenik ne uspeva da realizuje svoju kompetenciju. Uz pitanje identifikacije, javlja se i pitanje postojanosti, odn. promenljivosti kompetencije. Ako učenik ponekad koristi pravilnu formu (npr. *Mi živimo u Novom Sadu*)¹⁶, a ponekad nepravilnu (npr. *Ovde ŽIVIM ja i moj cimer iz Poljske*), ne može se zaključiti da upotreba pogrešne forme predstavlja omašku. Moguće je da je učenikovo znanje ciljne forme samo delimično, moguće je da nije naučio sve kontekste u kojima data forma može biti upotrebljena.

Iako S.P. Corder smatra da se na osnovu grešaka može rekonstruisati učenikovo dosadašnje znanje jezika, odn. prelazna kompetencija, a da omaške nemaju značaja za proces učenja jezika (Corder 1975a²: 25), u svojoj analizi se neću ograničiti samo na greške, već ću uključiti i omaške. Analiziraću sve zabeležene nepravilne oblike, ne deleći ih na greške i omaške, svi će biti okarakterisani kao greške.^{17 18} One greške koje se retko javljaju određujem kao retke, sporadične ili malobrojne.¹⁹ Budući da gotovo i ne postoje obimnije analize grešaka u srpskom kao stranom uopšte, a pogotovo ne analize unutarjezičkih grešaka, neću izbegavati omaške jer bi i njihova analiza mogla doneti korisna saznanja o učenju srpskog jezika.

Treće pitanje odnosi se na to da li je greška očigledno idiosinkratična (overtly idiosyncratic) ili skriveno idiosinkratična (covertly idiosyncratic, tipologija data u Corder 1975b²: 166). Očigledne greške je lako identifikovati zbog jasne devijacije u formi (npr.

---

¹⁶ Svi primeri su iz mog korpusa.

¹⁷ Nezavisno od mišljenja R. Ellisa da razliku između grešaka i omaški nije lako utvrditi u praksi, čak i kada učenik može da pruži verodostojno tumačenje (Ellis 1996: 52, 54).

¹⁸ Sličan pristup nalazim i u Dulay i dr.: „In order to facilitate reference to deviations that have not yet been classified as performance or competence errors, we do not restrict the term 'error' to competence-based deviations. We use *error* to refer to *any* deviation from a selected norm of language performance, no matter what the characteristics or causes of the deviation might be” (Dulay i dr. 1982: 139).

¹⁹ Ostaje nejasno (na osnovu pregledane literature) koliko primera je potrebno da bi jedan tip greške bio okarakterisan kao sistematska greška, koliki treba da bude njihov udeo u ukupnom broju nepravilnih oblika? U istraživanju R.L. Politzera i A.G. Ramirez nalazim indirektni odgovor: „In the responses gathered in this study they [the absence of the possessive case marker, the absence of the third-person marker, and the omission of the forms of *to be*] appeared frequently enough that they cannot be dismissed as accidental ('performance' errors rather than 'competence' errors)” (Poltzer–Ramirez 1973: 59). 'Frequently enough', iskazano ciframa, u slučaju nastavka za 3. lice (za ostale dve vrste grešaka nema preciznih podataka), znači 26 primera od ukupno 1055 u korpusu, ili 2,5% (Poltzer–Ramirez 1973: 42).

On VOLIM da gleda balet). Skrивene greške se javljaju u iskazima koji su na površini pravilni, ali koji ipak nemaju ono značenje koje je učenik želeo da iskaže, npr. rečenicu *PREDAJEM matematiku* smatraćemo pravilnom dok ne znamo ko je vršilac te radnje. Tek kad iz konteksta saznamo da student govori o svojoj majci, biće nam jasno da rečenica zapravo sadrži grešku.²⁰

Četvrto pitanje odnosi se na to da li analiza treba da ispita samo odstupanja od onoga što je pravilno, ili i odstupanja od onoga što je primereno. Ono prvo podrazumeva upotrebu (gramatičkih) pravila (rules of usage), a ovo drugo pravila upotrebe jezika (rules of language use). Analiza grešaka se bavi kršenjem koda, a njegovu pogrešnu upotrebu zanemaruje (S.P. Corder u istom radu iz 1974, u kojem daje i korake u analizi grešaka – navedeno u Ellis 1996: 52). Zbog toga greške na nivou pragmatike neće biti predmet ove analize. Tipična ograđenja stranaca o pravila upotrebe srpskog jezika bila bi, na primer, u dijalogu između mušterije i prodavca, prilikom plaćanja:

Mušterija: *Izvolite. Hvala VAMA.*

Prodavac: *Hvala.*

Ili upotreba prisvojne zamenice za 2. lice jednine umesto za 2. množine u učtivom obraćanju (*TVOJ račun je 450 dinara*), i uopšte zamena 2. lica množine 2. licem jednine u prilikama koje zahtevaju učtivost. Ako gledamo samo gramatičnost ovih rečenica, zanemarujući kontekst i ono što je primereno u ovakvim situacijama, one su sasvim pravilne.²¹

Da bi se prevazišli navedeni problemi s kojima se analitičari susreću prilikom utvrđivanja grešaka, S.P. Corder predlaže složen postupak njihove identifikacije (Corder 1975b²: 166–167; Ellis 1996: 52), koji razlikuje tri tipa tumačenja učenikovog iskaza:

a) **uobičajeno tumačenje** (normal interpretation) – analitičar može da pripiše značenje iskazu na osnovu pravila ciljnog jezika,

b) **verodostojno tumačenje** (authoritative interpretation) – uključuje traženje odgovora od učenika, ako je dostupan, da kaže šta iskaz znači i da dâ verodostojnu rekonstrukciju,

---

²⁰ Skrивene greške treba razlikovati od skrивene interferencije, koju je definisao Rozencvejj (prema Burzan 1984: 19): „[...] Rozencvejj je izvršio podelu interferencije i na *skrivenu* i *očiglednu*. Ako je u pitanju izbegavanje upotrebe onih jezičkih pravila koja nisu zajednička za oba jezika, radi se o skrivenoj (indirektnoj) interferenciji. Evidentnu grešku naziva očiglednom (direktnom) interferencijom” (Burzan 1984: 19). Up. i: „[...] tip grešaka okarakterisan je kao rezultat 'skrivena interferencije', tj. svesno izbegavanje određenih elemenata i struktura sistema srpskohrvatskog jezika [...]” (Jerković 1988a: 30).

²¹ Ovome bi odgovarao situacioni pristup R. Bugarskog: „Situacioni pristup, nasuprot normativnom, odlikuje se pre svega relativnošću. Jezik nikad nije sam po sebi ni dobar ni loš, nego može samo biti dobro upotrebljen (ako odgovara određenoj situaciji) ili loše upotrebljen (ako toj situaciji ne odgovara)” (Bugarski 1996: 157).

c) **moguće ili verovatno tumačenje** (plausible interpretation) – ostvaruje se upućivanjem na kontekst u kojem je iskaz nastao. Prva mogućnost je da se učenikova rečenica rekonstruiše kako bi bila upoređena s originalom. Rekonstruisana rečenica je ono što bi izvorni govornik ciljnog jezika rekao želeći da izrazi dato značenje u datom kontekstu. Druga mogućnost je da se rečenica doslovno prevede na prvi jezik učenika i tako otkrije njeno značenje (pod uslovom da analitičar zna taj jezik). Zatim, prevodom sa prvog jezika nazad na ciljni dobija se rekonstruisana rečenica koju možemo uporediti s originalnom učenikovom rečenicom.

S obzirom na njihovu uočljivost, može se reći da je, u formiranom korpusu, većina grešaka očigledna. U sasvim malom broju slučajeva na osnovu konteksta utvrđeno je da se radi o skrivenim greškama, i to je u analizi i pokazano.

Što se tiče tumačenja učenikovog iskaza, primenjeno je uobičajeno i verovatno tumačenje, ovo drugo ostvareno je upućivanjem na kontekst. Za verodostojnim nije bilo potrebe, odn. nije bilo potrebno tražiti odgovor od studenata iako su bili dostupni.²² Svi njihovi iskazi koji nisu uključeni u korpus, samim tim ni u analizu, bili su do te mere neprozirni i nesavladivi (globalne greške, v. u nastavku) da bi i uz rekonstrukciju od strane studenata – za analizu bili neupotrebljivi.

3. Deskripcija grešaka

Deskripcija grešaka sastoji se u poređenju učenikovih idiosinkratičnih iskaza (pre svega, njihovih površinskih obeležja) s tim istim iskazima rekonstruisanim u ciljnom jeziku. „[...] a set of pairs of sentences which by definition have the same meaning, or put another way, are translation equivalents of each other: one in the learner's dialect, the other in the target dialect. This is the data on which the *description* is based. The methodology of description is [...] fundamentally that of a *bilingual comparison*. In this, two languages are described in terms of a common set of categories and relations, that is, in terms of the same formal model” (Corder 1975b²: 168).

Dulay i dr. povlače jasnu granicu između deskripcije i ekspanacije („the accurate description of errors is a separate activity from the task of inferring the sources of those errors” (Dulay i dr. 1982: 145)), i tvrde da je potrebna deskriptivna taksonomija grešaka koja ih klasifikuje na osnovu njihovih vidljivih, površinskih obeležja, što će poslužiti kao osnova za kasniju ekspanaciju (Dulay i dr. 1982: 146). Na osnovu uvida u literaturu, daju četiri tipa deskriptivne klasifikacije, zasnovana na:

---

²² Nastavnik vremenom u dovoljnoj meri ovlada odlikama idiosinkratičnog dijalekta studenata da se većina njihovih iskaza može razumeti bez problema.

- A) jezičkim kategorijama (linguistic category),
- B) površinskim strategijama (surface strategy),
- C) komparativnoj analizi (comparative analysis), i
- D) komunikacijskom efektu (communicative effect).

A) Taksonomije zasnovane na **jezičkim kategorijama** razvrstavaju greške prema jezičkim nivoima (language component), prema određenim jezičkim konstituentima (linguistic constituent) koji su zahvaćeni greškama, ili i prema jednima i prema drugima.

Jezički nivoi obuhvataju:

- fonologiju (izgovor),
- sintaksu i morfologiju (gramatiku),
- semantiku i leksikon (značenje i vokabular), i
- diskurs (stil).

Konstituenti su one jedinice koje čine svaki od navedenih jezičkih nivoa. Na sintaksičkom nivou, na primer, greška može biti u glavnoj ili zavisnoj rečenici, zatim u okviru rečenice može biti u imeničkoj sintagmi i sl.

Ova taksonomija ima veoma dugu tradiciju, može se primeniti samostalno ili u kombinaciji s nekom drugom deskriptivnom taksonomijom (bilo da je primarna ili sekundarna pri tom) – na primer, primarno se greške klasifikuju na razvojne i međujezičke, zatim se međujezičke razvrstavaju na nivou fonologije, reda reči i vokabulara (Dulay i dr. 1982: 146–150).

R.L. Politzer i A.G. Ramirez, primera radi, polaze od jezičkih nivoa (od morfologije, sintakse i vokabulara), prelaze na jezičke kategorije (vrste reči i delove rečenice), a zatim uvode i podelu na one u kojima je došlo do ispuštanja, dodavanja, zamene ili uopštavanja nastavaka, odn. oblika, i sl. (up. Politzer–Ramirez 1973). M. Burt i C. Kiparsky, s druge strane, polaze od opštih jezičkih kategorija kao što su sistem engleskih rečenica, sistem pomoćnih glagola, pasivne rečenice, veznici temporalnog značenja i rečenične dopune. Zatim svaku od ovih kategorija raščlanjuju na potkategorije. Na primer, sistem pomoćnih glagola dele na 1) *do*, 2) *have* i *be*, 3) na modalne glagole, i 4) neusklađenost pomoćnih glagola u upitnim privescima (tag questions). Dalje, greške u upotrebi pomoćnog glagola *do* razvrstavaju na osnovu toga da li se radi 1a) o njegovoj suvišnoj upotrebi (overuse) u pitanjima i odričnim rečenicama, 1b) o izostavljanju (underuse) u pitanjima, 1c) o suvišnoj upotrebi (overuse) u potvrdnim rečenicama, ili 1d) o izostavljanju (underuse) u odričnim rečenicama (prema Dulay i dr. 1982: 151–154).

B) Taksonomija **površinskih strategija** (Dulay i dr. 1982: 150–163) pokazuje na koji način je površinska struktura izmenjena – učenik može:

- a) izostaviti potrebnu jedinicu (omit),
- b) dodati nepotrebnu jedinicu (add),
- c) pogrešno je graditi (misform), ili je
- d) pogrešno rasporediti (misorder).

a) Greške **izostavljanja** (omission) sastoje se u odsustvu jedinice koja bi morala biti prisutna u pravilnom iskazu. Prema Dulay i dr. neki tipovi jedinica češće izostaju od drugih – gramatičke morfeme češće nego punoznačne reči, na primer. Greške ovog tipa brojnije su i zahvataju širi spektar jedinica tokom ranijih faza, odn. početnih nivoa učenja stranog jezika. (Dok će se na srednjim nivoima, nakon duže izloženosti učenika jeziku, vrlo verovatno, javiti pogrešno građenje (misform), pogrešno raspoređivanje (misorder) ili preterana upotreba gramatičkih morfema (overuse; Dulay i dr. 1982: 155).)

b) Greške **dodavanja** (addition) čini prisustvo jedinice koja se ne bi smela pojaviti u pravilnom iskazu. Karakteristične su za kasnije faze učenja stranog jezika, kada je učenik već naučio neka pravila ciljnog jezika. Zabeležene su tri podvrste ovih grešaka, kako kod učenika stranog jezika, tako i kod onih koji usvajaju prvi jezik:

1. **dvostruko obeležavanje** (double markings) – u slučajevima kada dve (umesto jedne) jedinice nose određeno obeležje (*He doesn't knows my name; Uveće ja ĆU IDEM u bioskopu*)²³,

2. **uopštavanje** (regularization) nastaje kada se pravilo koje važi za određenu klasu jedinica primeni i na izuzetke od tog pravila (*eat – eated, sheep – sheeps; moći – možem**, *grad – gradi** (prema: *student – studenti*)),

3. **prosto dodavanje** (simple addition), ili „korpa za otpatke” – to su one greške dodavanja koje ne spadaju ni u dvostruko obeležavanje ni u uopštavanje, nemaju posebnih obeležja koja bi bila karakteristična samo za njih, po kojima bi se razlikovale od ostalih grešaka dodavanja.

c) **Pogrešno građenje** (misformation) – odlikuje se upotrebom pogrešnog oblika morfeme ili strukture. I ovde postoje tri podvrste:

---

²³ Engleski primeri preuzeti su iz Dulay i dr. 1982, srpski primeri potiču iz mog korpusa, ili su – u retkim slučajevima – konstruisani da bi ilustracija bila jasnija, u tom slučaju označeni su zvezdicom (*).

1. **uopštavanje** (regularization) – greške koje nastaju upotrebom pravilnog obeležja (markera) umesto nepravilnog (npr. *runned* umesto *ran*; *možem** umesto *mogu*),²⁴

2. **arhi-forma** (archi-form) je jedan član kategorije izabran i upotrebljen kao predstavnik svih ostalih članova date kategorije (ili kao zamena za sve njih, npr. *that* umesto *this, that, these, those: that dogs; ja* umesto *mene, meni, moj, moja* itd.: *Njene oči su manje nego JA* [moje]),

3. **alternativne forme** (alternating forms) – alternirati mogu različiti članovi određene kategorije (*this cats; TO šal; na DVA spratu; On je MALI mršaviji; sto dinara za VAŠ* [vas]).

Prema autorima, greške dodavanja i pogrešno građenje ne nastaju slučajno (Dulay i dr. 1982: 158).

d) **Pogrešno raspoređivanje** ili **pogrešan red reči** (misordering) – ova vrsta grešaka nastaje nepravilnim raspoređivanjem jedne ili više reči u iskazu. Javljaju se u konstrukcijama koje su ranije učene, pogotovo u upitnim i zavisnoupitnim rečenicama (*What Daddy is doing? I don't know what is that; Da li ti je imaš? Veoma volim ih*). Isti tip greške nastaje i doslovnim prevođenjem strukture iz prvog jezika učenika (*Ujutru NIKAD PIJEM koka-kolu* – prevod sa engleskog).

C) **Komparativna taksonomija** (comparative taxonomy) predstavlja klasifikaciju grešaka zasnovanu na poređenju nepravilnih struktura (načinjenih tokom učenja drugog jezika) sa nekim drugim tipovima struktura. Na primer, greške korejskih studenata koji uče engleski mogle bi se porediti sa greškama zabeleženim kod dece koja taj isti jezik usvajaju kao prvi. Osim sa greškama dece, ove strukture se još mogu porediti i sa ekvivalentnim rečenicama u prvom jeziku učenika (Dulay i dr. 1982: 163–172). Dva osnovna tipa su:

a) **razvojne greške** (developmental errors)²⁵ – slične su onima koje prave deca usvajajući ciljni jezik kao svoj prvi jezik (*JEDEO sam ribu*), i

b) **međujezičke greške** (interlingual errors)²⁶ – po svojoj strukturi, slične su semantički ekvivalentnim sintagmama ili rečenicama u prvom jeziku učenika. Utvrđuju

---

²⁴ Uopštavanje (regularization) pojavljuje se kao vrsta grešaka dodavanja (b) i pogrešnog građenja (c) – u suštini radi se o istoj pojavi, o primeni pravila na izuzetke, tj. upotrebi pravilnog nastavka umesto nepravilnog.

²⁵ U jednom ranijem radu, iz 1974, H. Dulay i M. Burt govore o unutarjezičkim ili razvojnim greškama („intra-lingual or developmental errors (comparable to the 'errors', i.e. deviations from the adult norm, of first-language learners) e.g. 'They hungry' instead of 'They are hungry'”) (navedeno u Appel–Muysken 2005: 85).

se tako što se učenikove sintagme ili rečenice prevode na njegov prvi jezik kako bi se proverilo da li postoje sličnosti. U sledećim primerima red reči, ili njihova forma, odgovara redu reči, ili njihovoj formi, u engleskom kao prvom jeziku studenata:

U subotu, išali smo u TUNEL MUZEJ. – *Tunnel Museum*

Ujutro sam video [...] VITOŠU PLANINU. – *Vitosha Mountain*

Mi smo išli na piće ponovo sa YENTLI DRUGARICA. – *with Yentli's friend*

MI NEDOSTAJEMO TEBE. – *We miss you.*

Na osnovu njih, izvode se još dva podtipa:

- **dvosmislene greške** (ambiguous errors), koje se mogu svrstati i u razvojne i u međujezičke zbog toga što se istovremeno podudaraju sa strukturama iz prvog jezika učenika i sa greškama dece koja usvajaju prvi jezik, i

- **ostale greške** (other errors), koje ne pripadaju ni jednima ni drugima.

D) Klasifikacija zasnovana na **komunikacijskom efektu** posmatra greške sa stanovišta efekta koji one ostvaruju na slušaoca ili čitaoca (Dulay i dr. 1982: 189–192). Razlikuje greške koje uzrokuju nesporazum i one koje ga ne uzrokuju:

a) **globalne greške** (global errors) zahvataju rečenicu u celini i ometaju uspešnu komunikaciju,

b) **lokalne greške** (local errors) zahvataju pojedine rečenične delove i obično ne narušavaju komunikaciju (najčešće su to greške u nastavcima za oblik).

Cilj ove klasifikacije jeste da se utvrde tipovi grešaka koji sintagmu ili rečenicu čine nerazumljivom. Za nepravilno formulisane rečenice prave se njihove delimično ispravljene verzije (u kojima je ispravljena po jedna greška), a zatim se od izvornih govornika (najrazličitijeg obrazovanja) traži da procene da li je rečenica razumljiva ili ne. Na primer, sledeća rečenica sadrži tri greške:

English language use much people.

Od tri njene delimično ispravljene verzije, izvorni govornici su 3. ocenili kao najrazumljiviju (Dulay i dr. 1982: 190):

1. The English language use much people.
2. English language use many people.
3. Much people use English language.

---

²⁶ Za ove greške se koriste još i termini *interferencija* i *transfer* (Dulay i dr. 1982: 171).

Primenjeno na materijalu iz srpskog jezika, to bi izgledalo ovako:

TO MESTO upoznala sam NEKI ČOVEK. ne znam kako SE KAŽE.

1. NA TOM MESTU upoznala sam neki čovek. ne znam kako se kaže.
2. TAMO upoznala sam neki čovek. ne znam kako se kaže.
3. To mesto SAM UPOZNALA neki čovek. ne znam kako se kaže.
4. To mesto upoznala sam NEKOG ČOVEKA. ne znam kako se kaže.
5. To mesto upoznala sam neki čovek. ne znam kako SE ZOVE.

S tim što se ja nisam oslanjala na izvorne govornike, već sam samostalno procenjivala razumljivost iskaza studenata. Osim toga, globalne greške su eliminisane još na samom početku klasifikacije, analiziraju se samo lokalne greške.

Na kraju, Dulay i dr. spominju još jedan pristup, i u okviru njega tri vrste studija (Dulay i dr. 1982: 174):

1. **studije proporcije** (proportion studies) – u kojima su sve greške u korpusu klasifikovane i kvantifikativno obrađene, što istraživaču omogućuje da utvrdi udeo svakog tipa greške u korpusu,
2. **studije kvaziproporcije** (quasi-proportion studies) – u kojima su greške analizirane i klasifikovane, ali ne i kvantifikativno obrađene, što omogućuje kvalitativne ocene, ali ne i navode o proporciji međujezičkih i razvojnih grešaka,
3. **studije slučajaja** (occurrence studies) – koje se bave pojavom pojedinih razvojnih ili međujezičkih grešaka (jedne ili nekoliko njih), ali bez namere da se utvrdi njihov udeo.

U tom smislu, ova studija bi bila studija proporcije jer su klasifikovane i analizirane sve greške koje su zabeležene u kategoriji građenja glagolskih oblika, u kategoriji kongruencije subjekta i predikata, i u kategoriji padežnih oblika uz glagole (konkretno, nominativa). Zatim su obrađene kvantifikativno i statistički, odn. utvrđen je udeo i procenat za svaki njihov tip u ukupnom broju grešaka u datoj kategoriji.

Pored svih ovih tipologija, S.P. Corder (u svom radu iz 1974, *Error Analysis*, prema Ellis 1996: 56) daje još jednu, bitno drugačiju, koja bi trebalo da pokaže kako učenik uči drugi jezik. Razlikuje tri tipa grešaka na osnovu njihove sistematičnosti (systematicity):

1. **predsistematske greške** (presystematic errors) – pojavljuju se dok učenik još ne zna da u ciljnom jeziku postoji određeno pravilo, nastaju slučajno,

2. **sistematske greške** (systematic errors) – pojavljuju se kada učenik otkrije pravilo, ali je ono pogrešno,

3. **poslesistematske greške** (postsystematic errors) – nastaju kada učenik zna odgovarajuće pravilo, ali ga ne primenjuje dosledno, tj. pravi omaške.²⁷

4. Eksplanacija grešaka

Eksplanacija je korak koji u analizi grešaka sledi za identifikacijom i deskripcijom, njen osnovni zadatak je utvrđivanje izvora greške, odn. objašnjenje uzroka njenog nastanka (Ellis 1996: 57). Izvor greške može biti:

- psiholingvistički – tiče se poznavanja sistema drugog jezika i problema koje učenici imaju koristeći ga u jezičkoj produkciji,

- sociolingvistički – odnosi se na sposobnosti učenika da jezik uskladi sa socijalnim kontekstom,

- epistemički – tiče se učenikovog nedovoljnog opšteg znanja,

- u strukturi teksta – to su problemi povezivanja informacija u koherentan tekst (Taylor 1986: 159; Ellis 1996: 57–58).

Psiholingvistički izvori su ti koji analizu grešaka i nauku o usvajanju drugog jezika (SLA) najviše zanimaju.

Podela na greške i omaške, bitna za identifikaciju grešaka, važna je i u njihovoj eksplanaciji. Svako odstupanje od normi ciljnog jezika odražava ili problem u performansi ili problem u kompetenciji. Među greškama u performansi, tj. među omaškama treba razlikovati: one koje proističu iz različitih problema obrade (processing problems), i one koje proističu iz komunikativne strategije kao što su preopširnost (circumlocution) i prepričavanje (paraphrase), koje učenik koristi da bi prevazišao problem nedovoljnog znanja.

Za istraživanje usvajanja drugog jezika najvažnije su greške u kompetenciji, za koje su identifikovani brojni izvori ili uzroci.²⁸ J.C. Richards razlikuje:

---

²⁷ V. podelu na sistematske i nesistematske greške na str. 25.

²⁸ Up. ovu klasifikaciju sa komparativnom taksonomijom na str. 34 – ishodi se u značajnoj meri podudaraju iako su polazišta drugačija. U ovom slučaju pokušava se objasniti izvor ili uzrok greške, dok se u onom prvom utvrđuje sličnost struktura učenikove produkcije sa nekim drugim strukturama, a na osnovu poređenja jednih i drugih.

1. **greške nastale interferencijom** (interference errors) – nastaju kao posledica upotrebe elemenata jednog jezika u produkciji na drugom jeziku,

2. **unutarjezičke greške** (intralingual errors) – odražavaju opšte karakteristike učenja pravila kao što su pogrešno uopštavanje (faulty generalization), nepotpuna primena pravila (incomplete application of rules) i nepoznavanje okolnosti u kojima se pravila primenjuju (failure to learn conditions under which rules apply),

3. **razvojne greške** (developmental errors) – javljaju se kada učenik pokušava da postavi hipoteze o ciljnom jeziku na osnovu ograničenog iskustva.

Unutarjezičke i razvojne javljaju se često i bez obzira na prvi jezik učenika, odražavaju njegovu kompetenciju u određenoj fazi učenja i pokazuju neke od opštih odlika usvajanja jezika. Potiču iz strukture samog jezika koji se uči, kao i od strategija usvajanja i poučavanja jezika (Richards 1975²: 173).

Prema Ellisu, većina istraživača pravi najopštiju razliku između grešaka transfera (ili grešaka interferencije) i unutarjezičkih grešaka (što bi bila mešavina Richardsovih unutarjezičkih i razvojnih grešaka). Greške transfera dalje se mogu podeliti na:

1. **preterano proširenje analogije** (overextension of analogy) – nastaju kada učenik pogrešno upotrebi neku jedinicu zbog toga što ima zajedničke odlike sa nekom drugom jedinicom u njegovom prvom jeziku (na primer, Italijani koji uče engleski koriste *process* umesto *trial* zbog toga što značenje italijanskog *processo* odgovara značenju engleskog *trial*),

2. **transfer strukture** (transfer of structure) – nastaje kada učenik koristi neka obeležja prvog jezika radije nego obeležja ciljnog jezika (fonološka, leksička, gramatička ili pragmatska),

3. **međujezičke/unutarjezičke greške** (interlingual/intralingual errors) – nastaju zbog toga što određena razlika ne postoji u prvom jeziku (na primer, Italijani koji uče engleski upotrebiće *make* umesto *do* zbog toga što razlika između ova dva glagola ne postoji u italijanskom jeziku), (Ellis 1996: 59; Richards 1975²: 173).

Prema J.C. Richardsu, unutarjezičke greške mogu se dalje razvrstati na:

1. **preterano uopštavanje** (overgeneralization) – nastaje tako što učenik stvara nepravilne strukture na osnovu drugih struktura ciljnog jezika, gradi jednu nepravilnu umesto dve pravilne (na primer u engleskom, *He can sings* umesto *He can sing* i *He sings*, ili u srpskom: *Ona mora DA UČITI* umesto *Ona mora da uči* i *Ona mora učiti*),

2. **nepoznavanje ograničenja pojedinih pravila** (ignorance of rule restrictions) – predstavlja primenu pravila u kontekstima u kojima su inače neprimenjiva (*He made me to rest*, u srpskom: *Iznad GA [kreveta] je polica za knjige*),

3. **nepotpunu primenu pravila** (incomplete application of rules) – predstavlja nepotpuno razvijenu strukturu (*You like to sing?*, u srpskom: *Da li on se zove Marko?*), ovaj tip grešaka odgovara onome što se često označava kao *greške prelazne kompetencije* (error of transitional competence).

Među razvojnim greškama izdvajaju se **pogrešne pretpostavke** (false concepts hypothesized), koje nastaju zbog toga što učenik ne razume dobro razliku u ciljnom jeziku (*One day it was happened*, u srpskom: *Juče i danas STUDIRALA sam srpski jezik ceo dan; Ona UČI na Prinstonu*)²⁹, (navedeno u Ellis 1996: 59; Richards 1975²: 174–181).

5. Evaluacija grešaka

Do sada opisane faze analize grešaka predstavljaju istraživanje grešaka iz ugla učenika koji ih je načinio. Za razliku od njih, evaluacija grešaka posmatra efekat koji greške imaju na one koji se njima bave. Taj efekat može biti posmatran i procenjen kao razumevanje značenja (koje je učenik želeo da postigne) od strane primaoca ili kao njegov afektivni odgovor na grešku.

Prilikom planiranja evaluacije grešaka potrebno je odrediti:

a) **primaoce** (tj. **sudije**) – to mogu biti izvorni ili neizvorni govornici, eksperti (tj. nastavnici jezika) ili neeksperti,

b) **greške** koje će oni ocenjivati – mogu se ticati semantike ili leksike, različitih gramatičkih obeležja ili izgovora,

c) **način** na koji će to od njih biti zatraženo – instrumenti kojima se ocene pribavljaju najčešće se sastoje od spiskova rečenica, datih izvan konteksta, koje sadrže jednu ili više grešaka. Rečenice su obično uzete iz stvarnih uzoraka, najčešće iz pismenih sastava. U nekim slučajevima mogu biti date i u kontekstu. Greške se najčešće prezentuju u pisanoj formi. Od sudija se može tražiti da ocene razumljivost rečenice koja sadrži

---

²⁹ Osnovna značenja leksema *studirati* ('učiti na univerzitetu ili na visokim i višim školama i spremati se za ispite' – RMS) i *učiti* ('nastojati da se nešto upamti, razume, sticati kakvo znanje, veštinu' – RMS), koja se uče na početnim nivoima, jednim delom se podudaraju, jednim delom se razlikuju, što je dovelo do pogrešne pretpostavke i pogrešne upotrebe leksema. Dodatni problem pravi i engleski jezik, kao jezik posrednik ili prvi jezik studenata, odn. glagol *study* ('[to] spend time learning about a particular subject or subjects' (CCADE)), kojem u srpskom jeziku odgovara glagol *učiti* i njegovo navedeno značenje.

grešku, zatim značaj ili prirodnost greške, ili stepen iritacije koji ona izaziva. Ponekad se od njih može tražiti i da isprave greške, ili da obrazlože zašto neke greške ocenjuju kao posebno problematične (Ellis 1996: 63).

5. PRIMENJENI PRISTUP I METODE

U ovde sprovedenom postupku analize grešaka primenjena su četiri od pet upravo opisanih koraka, koje je utvrdio S.P. Corder (prema Ellisu 1996: 48):

1. prikupljeni su uzorci jezika učenika (ili građa),
2. identifikovane su greške,
3. izvršena je njihova deskripcija, kao i
4. eksplanacija.

Poslednji korak, evaluacija, izostaje iz više razloga, najvažniji među njima svakako je nemanje ni vremena ni uslova za tako nešto.

Postupak prikupljanja uzoraka već je opisan, a što se tiče **identifikacije grešaka**, ona se zasniva na normativnom pristupu (Bugarski 1996: 156; Ellis 1996: 51) – poredi se pisana produkcija studenata sa ciljnim, tj. standardnim srpskim jezikom, i **greškom** se smatra svako odstupanje od srpske standardnojezičke norme, odn. svako ogrešenje o upotrebu gramatičkih pravila standardnog srpskog jezika. Greškama se tako smatraju i omaške, ili greške u performansu, a njihova razlika u odnosu na ove prve uspostavlja se na osnovu kvantifikativnih podataka i kvalifikacije tipa: retke, malobrojne ili sporadične greške.

U fazi **deskripcije** nije bilo moguće primeniti samo jedan kriterijum klasifikacije, niti je bilo lako definisati sve kriterijume unapred a onda građu razvrstati prema njima – u tim slučajevima neminovno bi određeni broj primera ostao izvan klasifikacije. Zbog toga je bilo jednostavnije krenuti od samog korpusa. Nastojanje da se on opiše u celini i detaljno, tako što će se u njemu otkrivati sloj po sloj, dovelo je do kompleksne klasifikacije, na više nivoa. Kompleksnom je čini to što se istovremeno prepliću tri tipa ranije opisanih taksonomija. Prvi tip klasifikacije počiva na **komunikacijskom efektu**, pa su tako na samom početku eliminisane globalne greške, a u analizu uzete samo lokalne – one koje zahvataju pojedine rečenične delove i ne narušavaju komunikaciju. Budući da je planirana jezička analiza grešaka, drugi tip klasifikacije zasnovan je na **jezičkim kategorijama** i u okviru njega uspostavljena su četiri nivoa podele:

1. jezički nivoi,
2. gramatičke kategorije,
3. morfološki oblici i sintaksičke konstrukcije, i
4. njihove strukture, odn. njihova značenja.

Na osnovu toga, građa je raspoređena u tri veće celine, na sledeći način:

I morfološki nivo – građenje glagolskih oblika – glagolski oblici (onim redom kojim se uvode u nastavnom procesu): prezent, particip aktiva, perfekat, potencijal, futur I, imperativ (i infinitiv) – morfološka struktura glagolskih oblika (osnova i nastavak),

II morfološko-sintaksički nivo – kongruencija između subjekta i predikata – glagolski i imenski predikat – gramatema posmatranog oblika (nastavak za lice, broj i rod glagola, odn. nastavak za rod, broj i padež prideva u imenskom delu predikata),

III morfološko-sintaksičko-semantički nivo – upotreba padežnih oblika uz glagole (uslovno rečeno, glagolska rekcija) – pogrešna upotreba nominativa – padežni oblici zamenjeni nominativom – njihova značenja i funkcije.

Treći tip klasifikacije čine **površinske strategije**, odn. posmatra se struktura morfološkog oblika ili rečenične konstrukcije i uočavaju se izmene u njoj:

- realizovanje gramatičke jedinice (ili pravila),
- nerealizovanje gramatičke jedinice (ili pravila),
- zamena gramatičkih jedinica (ili pravila).

Svaki tip greške ilustrovan je barem jednim primerom, a najčešće i većim brojem njih. Primeri su navedeni u originalnom obliku, onako kako su zabeleženi u pismenim sastavima studenata. Duže rečenice su skraćene na onu meru koja je dovoljna za razumevanje konteksta. Mnoge od njih sadrže više od jedne, posmatrane greške, a da bi se analizirana greška lakše uočila, ispisana je verzalom. Za svaki primer u zagradi je naveden prvi jezik studenta (podatak veoma bitan za analizu), i redni broj koji pismeni sastav nosi u internoj evidenciji (podatak za analizu bitan samo utoliko što pokazuje da li greške potiču iz istog sastava ili ne, ali meni olakšava snalaženje u građi).

Četvrti korak u analizi – **eksplanacija grešaka**, ili utvrđivanje izvora greške, odn. objašnjenje uzroka njenog nastanka, sprovedena je delimično i onoliko koliko je to bilo moguće. Kao izvore ili uzroke grešaka istraživači navode interferenciju („navike iz prvog jezika izazivaju greške u drugom jeziku” (Kristal 1996: 372)) i naspram nje – **unutarjezičku interferenciju** („to je interferencija ranije naučenih elemenata na kasnije

naučene elemente [ciljnog – napomena B.B.] jezika, kao i interferencija češće upotrebljivanih na one koji se ređe upotrebljavaju” (F. Juhas, navedeno prema Burzan: 1984: 18; v. i Maletić 1986a: 110, i Jerković 1988a: 29); up. i „many errors, however, derive from the strategies employed by the learner in language acquisition, and from the mutual interference of items within the target language” (Richards 1975²: 182)). S obzirom na to da se u mom slučaju radi o heterogenoj grupi ispitanika, koji govore 18 jezika, nemoguće je tragati za greškama transfera ili interferencije, tj. međujezičkim greškama. Ali – pretpostavljam da – jeste moguće, a bilo bi i vrlo korisno, utvrditi koje su to greške zajedničke većem broju studenata, bez obzira na njihov prvi jezik,³⁰ i koje od njih nastaju pod uticajem samog srpskog jezika, odn. njegove strukture – dakle, koje su od njih **greške unutarjezičkog karaktera**. Višegodišnja praksa pokazuje da takve greške nisu malobrojne. (To bi bio još jedan nivo klasifikacije – izdvajanje unutarjezičkih grešaka – koji se prepliće sa prethodno navedenim nivoima.) Potrebno je uporediti ogrešenja sa odgovarajućim, sličnim morfološkim i rečeničnim strukturama srpskog jezika kako bi se otkrili uzroci njihovog nastanka u samom tom jeziku (to je drugi nivo poređenja sa standardom, prvi je bio u svrhu identifikacije grešaka).

Greške nastale u produkciji stranih studenata imaju izvesnih sličnosti sa greškama koje prave deca u procesu usvajanja datog jezika kao prvog: „međujezik zahteva empirijsko ispitivanje različitih stadijuma učenikovog govora (na početnom, na primer, on liči na dečji jezik, na veoma odmaklom teži ciljnom jeziku i od njega se razlikuje samo u nijansama)” (Šotra 2006: 46). Poređenje jednih i drugih bilo bi značajno iz dva razloga. Kao prvo, ako bi se odredile karakteristike zajedničke usvajanju prvog i drugog jezika, teorijski zaključci izvedeni na osnovu podataka o usvajanju prvog jezika mogli bi se primeniti i na teoriju usvajanja drugog jezika. I kao drugo, budući da deca u procesu usvajanja prvog jezika nemaju prethodnog iskustva sa učenjem jezika, njihove greške ne nastaju pod uticajem nekog drugog jezika. Kada te iste greške naprave učenici drugog jezika, može se pretpostaviti da se radi o mentalnim mehanizmima koji su u osnovi opšteg jezičkog razvoja, a ne o pravilima i strukturama učenikovog prvog jezika (Dulay i dr. 1982: 165). Kako mnogi istraživači (up. Ellis 1996: 59; Gass–Selinker 2008³: 507; Saville-Troike 2006²: 39), za razliku od Dulay i dr., ne prave razliku između razvojnih i unutarjezičkih grešaka, ovo se može primeniti i na unutarjezičke.

---

³⁰ Kao jedan od razloga da se u didaktičkoj praksi odustane od primene kontrastivne analize, T. Šotra (prema H. Besu i R. Porkijeu) navodi i: „Mnoge nepredviđene greške u ciljnom jeziku javljaju se kod učenika različitih maternjih jezika, i to na mestima gde se ti jezici izrazito razlikuju jedni od drugih” (Šotra 2006: 43).

S obzirom na to da, prema mojim saznanjima, ne postoji javno dostupan korpus grešaka dece koja usvajaju srpski jezik kao prvi, šire poređenje dve vrste ogrešenja nije moguće, ali jesu moguća sporadična poređenja sa anegdotskim slučajevima za koje znam. Uz to, ako je greška određena kao odstupanje od srpske standardnojezičke norme, a znamo da i izvorni govornici u svom govoru često odstupaju od te norme, onda bi bilo korisno uporediti greške studenata i sa greškama odraslih izvornih govornika srpskog jezika – onoliko koliko je to moguće. Jer, kao i u slučaju dece, vrlo je verovatno da morfološke greške odraslih svoj izvor imaju u samom srpskom jeziku (npr. *volem*, *želila*, *krenio*, *promenuo* i sl.). Takva poređenja i utvrđene sličnosti, makar i malobrojne, pomoći će mi da uzrok nekih grešaka studenata prepoznam u strukturi samog ciljnog jezika.

Na kraju, nakon klasifikacije i analize, sve greške će biti kvantifikativno i statistički obrađene (studija proporcije), odn. biće utvrđen udeo i procenat za svaki njihov tip u ukupnom broju grešaka u datoj kategoriji (u kategoriji građenja glagolskih oblika, u kategoriji kongruencije subjekta i predikata, i u kategoriji padežnih oblika uz glagole (konkretno, nominativa)), što će rezultate analize učiniti pouzdanim. Zatim će nalazi biti upoređeni sa nalazima dosadašnjih analiza grešaka u srpskom jeziku kao stranom ili drugom, onoliko koliko je to moguće. Verujem da će poređenja biti korisna i onima koji se bave srpskim kao stranim i onima koji se bave srpskim kao drugim, onima koji rade sa heterogenom grupom stranih studenata kao i onima koji rade sa homogenom grupom učenika određene nacionalne manjine.

Pretpostavke od kojih polazim jesu sledeće:

- postoje greške zajedničke studentima različitih prvih jezika,
- u tim greškama postoje izvesne pravilnosti,
- mora biti uticaja ranije učenog na ono što se uči kasnije, a što za posledicu ima greške unutarjezičkog karaktera,
- unutarjezičke greške je moguće uočiti i izdvojiti,³¹
- takve greške se mogu očekivati na morfološkom, morfološko-sintaksičkom i morfološko-sintaksičko-semantičkom nivou,
- može se utvrditi njihova tipologija i udeo svakog tipa u ukupnom broju grešaka,³²

---

³¹ Na njihovom otklanjanju se može raditi iz pozicije lektora i kada ne zna prvi jezik studenata, što će doprineti unapređenju nastave i nastavnog materijala.

- prezent je teži od ostalih glagolskih oblika zbog toga što su pravila njegovog građenja najteža (veliki broj nastavaka i glasovnih alternacija), zbog toga što se uči prvi i što pre njega studenti nemaju iskustva sa srpskim glagolima,
- teme i brojnost pismenih sastava mogli bi, isto tako, doprineti tome da u oblicima prezenta bude ostvaren veći broj grešaka nego u oblicima perfekta ili futura I, a najmanji u vokativu i dativu, na primer,
- sa druge strane, vreme koje studenti imaju za učenje, uvežbavanje i primenu pojedinih glagolskih oblika možda bi moglo biti značajan faktor i uticati na manji broj grešaka, recimo, u prezentu (koji se uči prvi, na nivou A1) nego u imperativu (koji se uči poslednji, na nivou A2).

6. DOSADAŠNJE ANALIZE GREŠAKA U SRPSKOM JEZIKU KAO STRANOM ILI DRUGOM³³

Opisani pristup nešto je drugačiji od onoga što nam pruža dosadašnja literatura o analizi grešaka nastalih u nastavi srpskog kao stranog ili drugog (/ nematernjeg) jezika, jer je u potpunosti prilagođen korpusu kojim raspolazem. Gotovo svi pronađeni radovi na ovu temu bave se greškama transfera ili interferencije (međujezičke). Najveći broj njih nastao je u okviru kontrastivnih istraživanja srpskog i mađarskog jezika koja se sprovode na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu od 1969. godine, nekada u Institutu za južnoslovenske jezike i Institutu za mađarski jezik, književnost i hungarološka istraživanja, a danas na Katedri za srpsku filologiju u kontaktu s mađarskom filologijom (Odseka za srpski jezik i lingvistiku) i na Katedri za mađarski jezik i književnost. Predmet ovih istraživanja bile su brojne i raznovrsne teme i problemi na koje učenici nailaze u procesu učenja srpskog jezika:

1. **pravopisne greške** (Arsenijević 1991, prema bibliografiji u Андрић 2010: 33) i **ortografske greške** (Zvekić-Dušanović, u štampi),
2. **gramatička kategorija roda** (Mikeš 1968; Arsenijević 1988), **rod posesivne zamenice** (Burzan 1983, prema Burzan 1984: 22), **ogrešenja o kategoriju roda – slaganje subjekta i odredbe** (Burzan 1987),

---

³² Na osnovu čega bi se videlo koliki procenat grešaka može biti otklonjen od strane lektora i autora udžbenika, i što bi bilo primenjivo na sve studente, nezavisno od njihovog prvog jezika – da li ga lektor zna ili ne, da li je grupa homogena ili ne.

³³ U domaćoj lingvistici i metodici nastave srpskog jezika, posmatrano iz pozicije ovdašnjih nacionalnih manjina, srpski jezik se određuje kao *nematernji*. U drugoj polovini XX veka u upotrebi je bio i termin *jezik društvene sredine*.

3. **kategorija imeničkog broja** (Burzan 1997),
4. **upotreba ličnih zamenica** (Burzan 1980; Jerković 1988b),
5. **upotreba korelativne zamenice** (Maletić 1986b),
6. **predložko-padežne konstrukcije** (Arsenijević 1999),
7. **upotreba vokativnih konstrukcija** (Звекић-Душановић 2008),
8. **iskazivanje posesivnosti** (Arsenijević 1993),
9. **glagolska rekcija** (Burzan 1988),
10. **iskazivanje objekta** (Burzan 1980, prema Burzan 1984: 22),
11. **dopune faznih glagola** (Maletić 1986a),
12. **posesivne i egzistencijalne rečenice sa glagolom *imati*** (Арсенијевић 1995),
13. **upotreba infinitiva i kongruencija subjekta i predikata** – skrivena interferencija (Burzan 1993),
14. **objekatska rečenica** (Арсенијевић 1996),
15. **upotreba veznika *da*** u dopunskim i dopusnim rečenicama (Zvekić-Dušanović 2003),
16. **upotreba morfeme *se*** (Zvekić-Dušanović 1999),
17. **poremećaj reda reči u imeničkoj sintagmi** (Burzan 1991),
18. **leksička interferencija** (Звекић-Душановић 2015),
19. „**još neke interferentne pojave u mađarsko-srpskom dvojezičju**” (Zvekić-Dušanović 2010), i
20. **odnos standardnog i supstandardnog srpskohrvatskog jezika** (Jerković 1990).

U okviru ovih istraživanja postoje i dve obimne analize. Jedna je posvećena **interferenciji u predikatu srpskohrvatske rečenice** u jeziku učenika mađarske narodnosti (Burzan 1984), i obuhvata interferentne pojave u: 1. glagolskom vidu, 2. upotrebi morfeme *se*, 3. imenskom predikatu, 4. upotrebi pomoćnog glagola, 5. kongruenciji predikata i subjekta u rodu i broju, 6. složenom glagolskom predikatu, 7. rečeničnom kompleksu s integracijom, 8. impersonalnoj rečenici, 9. redu reči. Druga studija je neobjavljena magistarska teza N. Arsenijević, *Najfrekventnije interferentne pojave učenika mađarske narodnosti u produkciji na srpskohrvatskom jeziku* (Arsenijević 1990). Kao najfrekventnije greške nastale pod uticajem prvog jezika, na morfo-sintaksičkom planu, razmatrane su: 1. greške u gramatičkoj kategoriji roda srpskohrvatskih sintagmi, 2. netačno realizovane padežne konstrukcije, 3. greške u vezi sa glagolskim aspektom, 4. raspored rečeničnih elemenata, 5. morfema *se*, 6. realizacija

pomoćnog glagola u rečenicama sa glagolskim predikatom u perfektu i imenskim predikatom u prezentu i perfektu.

Mahom je analizirana produkcija učenika **mađarske nacionalnosti** u Vojvodini (Arsenijević 1990, 1993, 1999; Арсенијевић 1995, 1996; Burzan 1980, 1984, 1987, 1993, 1997; Бурзан 1994; Maletić 1986a, 1986b; Mikeš 1968; Zvekić-Dušanović 1999, 2003, 2010; Звекић-Душановић 2008, 2015; Zvekić-Dušanović, u štampi). Ređe su predmet istraživanja bili problemi koje imaju pripadnici **srpske (i hrvatske) nacionalne manjine** u Mađarskoj, kojima je prvi jezik srpsk(ohrvatsk)i ali ipak znatno bolje vladaju mađarskim (Arsenijević 1988, 1993; Арсенијевић 1996; Burzan 1988, 1991, 1997; Бурзан 1994; Jerković 1988b, 1990).

Većina navedenih ispitivanja imala je prvenstveni zadatak da otkrije uticaj prvog jezika na drugi, i da popiše i opiše njegove rezultate, dok je unutarjezička interferencija u njima sporedna, usputna pojava, zastupljena i opisana samo onoliko koliko se preplitala sa analiziranim interferentnim pojavama i koliko se sama otkrivala u istraživanju. U mađarsko-srpskom / srpsko-mađarskom dvojezičju ukazano je na **unutarjezičku interferenciju** u:

1. **ortografiji** (Zvekić-Dušanović, u štampi),
2. **vokativnim konstrukcijama** (Звекић-Душановић 2008),³⁴
3. **dopunama faznih glagola** (Maletić 1986a),
4. **upotrebi glagola *imati*** (Арсенијевић 1995),
5. **objekatskoj rečenici** (Арсенијевић 1996),
6. **upotrebi morfeme *se*** (Zvekić-Dušanović 1999),
7. **leksici** (Звекић-Душановић 2015),
8. **„još nekim interferentnim pojavama u mađarsko-srpskom dvojezičju”** – na tvorbenom, paradigmatskom i sintaksičko-semantičkom nivou (Zvekić-Dušanović 2010), kao i
9. na više mesta, odn. u većem broju kategorija u Burzan 1984 i Arsenijević 1990.

U celokupnoj do sada pregledanoj literaturi (ne samo u ovoj posvećenoj mađarsko-srpskom dvojezičju) nađen je samo jedan, kraći rad kojem je cilj da ukaže isključivo na unutarjezičku interferenciju u srpsk(ohrvatsk)om kao drugom jeziku (Jerković 1988a). Kao ilustraciju nepravilnih oblika nastalih mešanjem elemenata ciljnog jezika (opet na materijalu mađarsko-srpskohrvatskih bilingvala), autor navodi greške: u

---

³⁴ Ovo je jedan od retkih problema čija je analiza pokazala da većina grešaka nastaje pod uticajem drugog a ne prvog jezika.

upotrebi morfeme *se*, u padežnim oblicima, u kongruenciji subjekta i predikata, zatim u rodu imenica (na morfološkom i sintaksičkom nivou), u kongruenciji predikata sa imeničkom zamenicom *ko* u subjektu, i u dopunama nekih prideva i faznih glagola.

Kontrastivna proučavanja srpskohrvatskog i slovačkog jezika rezultirala su neobjavljenim magistarskim radom (iz 1977) Jaroslava Turčana *Srpskohrvatski kao jezik sredine kod učenika Slovaka u Bačkom Petrovcu*. Iz ovog rada proistekao je rad o **greškama u upotrebi padeža i leksike** u srpskohrvatskom kao jeziku društvene sredine, a koje čine učenici sa slovačkim kao prvim jezikom (Turčan 1978). Istraživanje je pokazalo da ispitanici sve proveravane padežne oblike (nominativ, genitiv, dativ, akuzativ i instrumental) zamenjuju nekom drugom padežnom formom. Pokazalo je još i da u genitivu jedan zamenički oblik zamenjuju drugim, da dativnu formu zamenjuju lokativnom, a da instrumental – najčešće predložki (socijativni) zamenjuju slobodnim instrumentalom, i obrnuto – slobodni zamenjuju predložkim, što može biti rezultat unutarjezičke interferencije.

Greške u govornoj produkciji na srpskohrvatskom (kao drugom) jeziku načinjene od strane slovenačkih studenata (u Ljubljani), a nastale pod uticajem njihovog prvog jezika, analizirala je V. Požgaj-Hadži (1987).³⁵ Građa prikupljena tokom vežbi usmenog izražavanja i razgovora sa studentima klasifikovana je prvo prema vrstama reči (na imenice, glagole, prideve, brojeve i zamenice), a zatim i prema jezičkim nivoima (na morfološki, sintaksički i leksički nivo), dalje su greške – na morfološkom i sintaksičkom nivou – razvrstane i prema kategorijama u kojima se javljaju, na kraju je klasifikacija potkrepljena primerima i opisom grešaka.

Tragajući za analizom grešaka u srpskom kao stranom jeziku, naišla sam na svega tri rada koja se bave problemima i teškoćama stranih studenata. O problemima u učenju hrvatskog ili srpskog jezika na početnim nivoima znanja koje imaju govornici engleskog jezika pisao je, u najopštijim crtama, M. Kovačiček (1986). Pored problema u učenju jezika (govora, pisanja, gramatike), pažnju je posvetio i problemima iz oblasti kulture dveju sredina. O teškoćama u izgovoru engleskog jezika za govornike srpskohrvatskog jezika i obrnuto, pisao je V. Vidović (prema Ђорђевић 2010: 133). Pregled kontrastivnih proučavanja srpskog i španskog jezika (Филиповић 2010: 362) navodi podatke o radu posvećenom faktorima koji utiču na usvajanje strukture sloga u srpskom kao stranom

---

³⁵ Nije naodmet pogledati ni analizu grešaka u pisanoj produkciji na slovenačkom jeziku studenata kojima je prvi jezik srpski (Požgaj-Hadži – Ferbežar 2005).

jeziku od strane govornika španskog jezika (Филиповић – Díez Plaza 2003). Analize grešaka na materijalu heterogene grupe stranaca nisu nađene. Možda jedino istraživanje kojim su obuhvaćeni ispitanici različitih nacionalnosti i prvih jezika jeste ono koje opisuje J. Novak Milić u svom radu o učenju glagolskih oblika u hrvatskom kao stranom jeziku (2002).³⁶ Rezultati njenog rada značajni su za analizu koja će ovde biti sprovedena i zbog toga što pokazuju da je većina načinjenih grešaka unutarjezičkog karaktera.

I na kraju ovog pregleda literature – za analizu grešaka u pismenim sastavima stranih studenata manje su bitni radovi posvećeni interferenciji koja se ne dovodi u vezu sa nastavom srpskog kao drugog ili nematernjeg jezika, ali bi možda mogli biti značajni za neko buduće istraživanje. Stoga su u *Literaturi o interferenciji (u srpskom jeziku) u vannastavnom procesu* (v. u *Prilogu*) navedeni samo osnovni podaci o njima (raspoređeni prema jezicima s kojima je srpski u kontaktu, autorima i godini izdanja).

---

³⁶ Postoji još jedan rad iste autorke, u koji nisam imala uvid, ali na osnovu čijeg naslova se može zaključiti da se takođe bavi heterogenom grupom: Novak, J. 2002. Neke morfološke pogreške „stranaca” kod učenja hrvatskoga kao drugoga ili stranoga jezika. *Primijenjena lingvistika u Hrvatskoj – Izazovi na početku 21. stoljeća*, Zbornik HDPL-a. Zagreb – Rijeka, 373–401. (Navedeno prema Novak Milić 2002)

II. GREŠKE U TVORBI GLAGOLSKIH OBLIKA

U delu posvećenom tvorbi, glagolski oblici su izloženi onim redom kojim se uče na početnim nivoima (A1 i A2): prezent, particip aktiva, perfekat, potencijal, futur I, i imperativ. Istina, u nastavnom programu particip aktiva se ne uvodi posebno, kao prost glagolski oblik, već kao sastavni deo složenih oblika perfekta i potencijala, ali je ovde ipak izdvojen i raspoređen ispred perfekta da bi se izbeglo ponavljanje zajedničkih elemenata u opisu grešaka u perfektu i potencijalu. Od tri vremena i dva načina samo se prezent uči na nivou A1, svi ostali na nivou A2, stoga je nepotrebno naglašavati, kroz analizu, na kom nivou su greške načinjene.

U produkciji studenata zabeležena su i odstupanja u oblicima infinitiva, koji se uči kao osnovni glagolski oblik, a čijeg se građenja pravila ne uče. S obzirom na to da studenti u svojim sastavima pokazuju sklonost ka različitim tvorbenim rešenjima i modelima u situacijama kada im je on potreban, ovde su popisane i analizirane i takve greške.

U okviru svakog od navedenih oblika posmatra se njegova struktura i mesto na kojem se javlja odstupanje: osnova i nastavak za oblik – kod prezenta, participa aktiva prostog futura I i imperativa, odn. pomoćni glagol i glagol koji se menja – kod perfekta, potencijala i složenog futura I. Zatim se opisuje vrsta odstupanja, da li je do njega došlo izostavljanjem, dodavanjem ili zamenom određenih morfoloških sredstava. (Greške u licu i broju, odn. rodu i broju posmatraju se u odnosu na subjekat, pa su izdvojene u zasebnu celinu – *III. Greške u kongruenciji između subjekta i predikata.*) Pregled po jezicima ispitanika dat je za svaki tip greške, i za svaki glagolski oblik. Kvantifikativna i statistička obrada takođe.

Na kraju morfološke analize rezultati će biti upoređeni s rezultatima do kojih je došla J. Novak Milić (2002) istražujući učenje glagolskih oblika u hrvatskom kao stranom jeziku, u onoj meri u kojoj je to moguće jer je njen pristup drugačiji od pristupa koji se ovde primenjuje.

1. GREŠKE U TVORBI PREZENTSKIH OBLIKA³⁷

Iako strani studenti, prema metodičkoj koncepciji nastave u Centru za srpski jezik kao strani, ne uče prezentske oblike na tradicionalan način, onako kako je to predstavljeno u gramatikama srpskog jezika (Стевановић 1964¹: 336, 345; Станојчић–Поповић 2011¹³: 120; Клајн–Пипер 2013: 151),³⁸ ne uče dve osnove: prezentsku i infinitivnu, ne uče odvojeno nastavke za prezent i nastavke za lice, u ovoj analizi ipak polazim od strukturnih elemenata prezentskih oblika. Jer da bi analiza bila temeljna i sistematska, a njeni rezultati pregledni, jasni i pouzdani, potrebno je poći od morfološke strukture prezentskih oblika i svaku formu razložiti na njene sastavne elemente: osnovu i nastavke (nastavak za prezent i nastavak za lice), i greške posmatrati u okviru svake od tih sastavnica. Na tome je utemeljen prvi nivo klasifikacije u okviru prezentskih oblika, nivo na kojem se izdvajaju greške u osnovi i greške u nastavku za prezent. Odstupanja u nastavku za lice ovom prilikom se ne razmatraju, ostavljena su za naredno poglavlje – *III. Greške u kongruenciji između subjekta i predikata.*

1.1. Greške u OSNOVI

A. Građenje prezenta od infinitivne osnove ili od infinitiva

Osnova prezenta dobijena je:

1. zamenom sa infinitivnom osnovom, tj. infinitivna je upotrebljena umesto prezentske,
2. od oblika infinitiva, i to
  - 2.1. okrnjenog, ili
  - 2.2. punog oblika.

Može se zapaziti da studenti zamenjuju dve osnove iako nisu svesni njihovog postojanja (jer ih ne uče kao posebne osnove). Što svedoči o tome da im se strukturni elementi i prezenta i infinitiva nameću sami od sebe, da ih na neki – intuitivni – način ipak prepoznaju, da oni – kombinujući inače nespojive komponente – ipak uočavaju te elemente strukture i granice među njima.

Razlikuju se:

1. glagoli kod kojih je **infinitivna osnova** (npr. VOLE-TI) poslužila za oblikovanje prezenta i na nju je dodat nastavak za lice. Ovaj tip greške ilustruju sledeći primeri:

---

³⁷ O analizi grešaka u građenju prezentskih oblika v. i Babić 2014a.

³⁸ O prezentu pogledati i u: Mrazović–Vukadinović 1990; Николић 2000; Клајн 2005.

Mi VOLE-MO da putujemo. (korejski, 3)

Ja VIDE-M Lidiju svaki dan ujutru ili več. (arapski, 94)

Ona se umiva svaki dan i PRA-Ø se. (korejski, 81)

Volim da PUTOVA-M, ali ne volim da kuvam. (poljski, 375)

Po ovom modelu načinjeni su prezentski oblici od 27 različitih glagola, kako od onih manje frekventnih tako i od onih vrlo frekventnih koji se, uz to, uče na samom početku kursa A1. Zabeleženi su sledeći glagoli: *voleti, prodavati, početi, odabrati, doneti, stojati, videti, grejati, ustati, poneti, sretati se, verati se, želeći, prati se, disati, trčati, pokazati, podupirati, živeti, davati, trgovati, izabrati, trajati, putovati, dobiti, očekivati, ustajati*.

Načinjeno je ukupno **48 grešaka** od strane 27-oro studenata, koje odlikuje **9 različitih prvih jezika**, i to: *korejski* (10 studenata), *nemački* (3), *arapski* (1), *engleski* (3), *španski* (1), *hindi* (1), *portugalski* (1), *mađarski* (5 – Vojvodina), *poljski* (2). Ako uporedimo broj ispitanika (27) i broj ogrešenja o gramatičku normu (48), možemo zaključiti da ovaj tip greške ipak nije tako čest kao što se čini na prvi pogled. Radi se o tome da je veliki broj ispitanika i njihovih radova kumulirao veliki broj grešaka. Sa druge strane, broj prvih jezika studenata, kao i njihova raznovrsnost, ukazuje na to da su ovakve greške svojstvene govornicima najrazličitijih jezika, i da se, između ostalog, ni zbog toga ne može govoriti o uticaju prvog jezika na ove greške. Tome u prilog ide i činjenica da se isti tip greške može sresti i kod sasvim male dece koja tek usvajaju srpski jezik kao prvi:

Ja PLAKA-M.

Mogu da ga PONE-M? (R. A, Novi Sad, 2 godine i 9 meseci)

I ne samo kod male dece, nego i kod učenika pripadnika srpske i hrvatske dijaspore u Mađarskoj, u čijim pismenim zadacima je takođe zabeležena tvorba prezentskih oblika od infinitivne osnove (npr. *primećavam, ponuđavamo*), i koju autor rada kvalifikuje kao „poznatu osobinu mnogih narodnih govora” (Jerković 1990: 403).

2.1. glagoli kod kojih je **krnji infinitiv** (npr. NAĆ-I) poslužio za prezentske oblike, radi se o glagolima na *-ći*. Pravilni nastavci za prezent i lice dodati su na okrnjeni oblik infinitiva:

Za Ane, da NAĆ-E-Ø greške. (nemački, 37)

volim da PEĆ-E-M sa mamom pa pećele smo zaljedno svaki nedelja kada bila sam kod kuće. (engleski, 203)

Volim da OBUĆ-E-M kaput, haljinu i čizme. (korejski, 26)

Ovaj tip greške mogao bi se smatrati i fonološkom greškom u prezentskoj osnovi, ali činjenica da i kod mnogih drugih glagola studenti koriste infinitiv ili njegovu osnovu za prezent daje za pravo da se i ovde može govoriti o ulozi infinitiva u tvorbi prezenta, ne isključujući pri tom mogućnost dvojakog tumačenja. Tome u prilog ide i primer sa glagolom *naći* (v. 2.2), u kojem je puni oblik infinitiva takođe poslužio za građenje prezenta.

U dva primera, uz pogrešnu osnovu, zabeležen je i pogrešan nastavak za prezent: Posle doručka se tuširam i OBUĆ-A-M se. (poljski, 379)

Po ovom modelu napravljeni su prezentski oblici od svega tri glagola, pri čemu se dva (*naći*, *peći*) pojavljuju samo jednom, dok se treći javlja čak deset puta (*obući*). Petoro studenata napravilo je ukupno **12 grešaka**, s tim što je njih četvoro samo jednom načinilo grešku ovog tipa, dok se ostalih 8 primera javlja kod jednog istog studenta (sa korejskim kao prvim jezikom). Što se tiče prvih jezika, njih petoro imaju **četiri različita** prva jezika: *nemački* (1 student), *engleski* (1), *korejski* (1), *poljski* (2). Zbog toga bi se i ovde mogao isključiti uticaj prvog jezika.

2.2. glagoli kod kojih je **puna forma infinitiva** (npr. ZVATI) poslužila za oblikovanje prezenta, tako što je na nju dodat nastavak za lice:

Ovih dana, ponekad ZVATI-M za tata. (korejski, 80)

Opet PROVESTI-M dobro vreme u ovdu. Nemoj da se brines za mene. (korejski, 258)

Čitam neku oglasu, NAĆI-M rečenimi preko rečnisa i onda tuširam se, idem na krevetu oko 11 sati. (korejski, 60a)

Poslednji navedeni primer mogao bi se dvojako tumačiti, moglo bi se reći i da je na krnji oblik infinitiva dodat pogrešan nastavak za prezent: NAĆ-I-M.

Zabeležena su svega četiri glagola u ovom tipu: *zvati*, *uvesti*, *provesti*, *naći*. Greške su malobrojne (u odnosu na ukupan broj ispitanika) – napravljeno je svega **pet grešaka** u radovima troje studenata. Pri tom je svima prvi jezik *korejski*.

B. Građenje prezenta od nepotpune prezentske osnove

Pod prezentskom osnovom ovde se podrazumeva onaj deo koji se dobije odbijanjem nastavka za lice od oblika 1. ili 2. lica jednine ili množine, ili 3. lica jednine prezenta (npr. *radi-m*). Ali u cilju potpunije analize, izdvajaju se i posmatraju ne samo nastavci za lice nego i nastavci za prezent (*rad-i-m*). Naredni nivo klasifikacije predstavlja sastav ove osnove, budući da ona može biti nepotpuna na nekoliko načina:

1. prezentska osnova, **sa pravilnim nastavkom za prezent i lice**, okrnjena za
  - 1.1. jedan glas
    - 1.1.1. (kon)sonant, ili
    - 1.1.2. vokal
  - 1.2. dva glasa, koja pri tom ne čine slog
2. prezentska osnova okrnjena za jedan glas, pri čemu **izostaje i nastavak za prezent**
3. okrnjena prezentska osnova **sa pogrešnim nastavkom za prezent**
4. prezentska osnova **skraćena za prefiks**
5. skraćivanje prezentske osnove ostvareno je **razbijanjem prezentskog oblika** na dva dela.

1. Prezentska osnova, **sa pravilnim nastavkom za prezent i lice**, može biti okrnjena za:

1.1. jedan glas

1.1.1. (kon)sonant

Sukatra je poznat za ovo retko drvo se zove „Dm AlHavain“ koje RAS-E-Ø samo u Sukatru. (arapski, 96)

Onda odmah OSEČ-E-M malo. (korejski, 477)

Mogu li da DOBI-E-M pomfrit? (španski, 233)

U drugom primeru, kod glagola *odseći*, ispušten je glas iz prefiksa, ali ovde se prefiksi neće odvajati od osnove jer ih studenti ne uče posebno, kao prefikse, nego prezentski oblik uče kao celovitu formu. Uz to, ova greška je mogla nastati i pod uticajem osnovnog glagola *seći – sečem*, jer srodni oblici tokom učenja jezika mogu negativno uticati jedni na druge, odn. jedni na usvajanje drugih.

Treća navedena greška može se smatrati i pravopisnom greškom, ispušten je sonant *j* u intervokalskoj poziciji. Tome u prilog išla bi i činjenica da je ova greška svojstvena i izvornim govornicima srpskog jezika, kako u govoru tako i u pisanju.

Ovaj tip greške javlja se u tri glagola: *rasti*, *odseći*, *dobiti*. Svega **četiri greške** načinjene su od strane četvoro studenata, različitih nacionalnosti i različitih prvih jezika: *korejski* (1 student), *arapski* (1), *španski* (1), *italijanski* (1).

1.1.2. vokal

(Da li želite da vam operemo kosu.) – Ne. OPR-E-M³⁹ kosu u kući. (korejski, 406b)

Ali, dvoje često se rvaju i uskoro se DOGOVR-E. (korejski, 81)

PREPORUČJ-E-M vam da idete autobusom. (korejski, 311b)

Ukupno četiri greške načinjene su u upotrebi tri glagola, od kojih jedan (*oprati*) stranim studentima predstavlja problem zbog glasovnih alternacija koje postoje u oblicima infinitiva i prezenta; ostala dva su višesložni glagoli (*dogovoriti se*, *preporučivati*), što mnogim strancima, a pogotovo Korejcima, nije lako za savladavanje i upotrebu. Ove **četiri greške** načinilo je troje *korejskih* studenata.

1.2. dva glasa, koja pri tom ne čine slog

Ponekad idem u restoran ili VEČ-A-M kući. (nemački, 69)

Greška je zabeležena u još jednom višesložnom glagolu (*večerati*), na skraćivanje prezentske osnove mogli su uticati i srodni oblici *veče* i *uveče*. Samo jedan student (sa nemačkim kao prvim) i samo jednom načinio je ovu grešku.

2. Prezentska osnova okrnjena za jedan glas, pri čemu **izostaje i nastavak za prezent**. Glas ispušten iz osnove i izostavljeni nastavak za prezent zajedno čine slog (-je-). Ovaj tip greške mogao bi se smatrati i prelaznim – između greške u osnovi i greške u nastavku.

Ja NEDOSTA-M mnogo moih porodica. (korejski, 2)

NEDOSTA-Ø mi se Budimpešta. (korejski, 276)

(Sada, treba da družim dietu. Zatošto, ja dobila sam 4 kilograma u Novom Sadu.)

IZLUĐU-Ø me!! (korejski, 6)

---

³⁹ Moglo bi se reći i da je greška nastala dodavanjem nastavka za prezent i lice na nepotpunu infinitivnu osnovu: OPR- (umesto OPRA-).

Da bi se razumela i objasnila ova greška, mora se uzeti u obzir priroda sonanta *j* i činjenica da, u određenom glasovnom kontekstu, njegova artikulacija može biti veoma nestabilna i promenljiva. „Između dvaju samoglasnika, od kojih je barem jedan [i] ili [e], fonema /j/ realizuje se kao poluvokal [j̥]. Neizgovaranje [j] u navedenim pozicijama ne znači i njegovo neregistrovanje u pisanju” (Subotić i dr. 2012: 50). Vidimo da su se, u navedenim primerima, stekle okolnosti potrebne za nestabilnu artikulaciju sonanta *j*: pozicija između dva vokala od kojih je jedan *e*. Dakle, u pitanju je fonetski problem koji se kod stranih studenata odrazio i u pisanju, iz čega se dalje može zaključiti da se radi o neuspehom podražavanju⁴⁰ ili imitaciji onoga što je student, okružen izvornim govornicima, mogao čuti. U prilog tvrdnji o neuspehom podražavanju ide i činjenica da se glagol *izluđivati* ne uči na nivoima A1 i A2.

Greška se javlja u oblicima dvaju glagola (*nedostajati*, *izluđivati*), i opet se radi o višesložnim leksemama. Ukupno **tri greške** načinilo je troje *korejskih* studenata.

3. Okrnjena prezentska osnova **sa pogrešnim nastavkom za prezent**:

Mislim da je to sramota da Campus Europae ne ORGANIZ-A-Ø ništa za njega studenti na razmeni. (nemački, 35)

DORUČK-A-M žitarice i idem na fakultet za srpski jezik časove. (portugalski, 228)

U oba slučaja radi se o istoj glagolskoj vrsti (IVb vrsti; Стевановић 1964¹: 342), čiju infinitivnu osnovu odlikuje sekvenca *-ova-*, a prezentsku *-uje-* (*organizovati* : *organizujem*). Uz to, oba ova oblika građena su na isti način – skraćivanjem višesložne prezentske osnove za isti segment (*-uj-*) i zamenom prezentskog nastavka *-e-* nastavkom *-a-* (*organiz-a* : *organiz-uj-e*, *doručk-am* : *doručk-uj-em*).

Pored toga, za prvi primer bi se moglo reći da je mogao nastati i pod uticajem engleskog infinitiva *organize*⁴¹, a za drugi – da je u pitanju i analogija (u pogledu nastavka za prezent) prema jednom glagolu iz istog semantičkog polja, prema glagolu

⁴⁰ Podražavanje (ili imitacija) svojstveno je i usvajanju prvog jezika kod dece (Kristal 1996: 232).

⁴¹ Skraćenu osnovu sa prezentskim nastavkom *-a-* (*organiz-a-m*, *organiz-a-š*, *organiz-a-Ø*, *organiz-a-mo*, *organiz-a-te*, *organiz-a-ju*) podržava i primer: Možeš da ideš na planini, imaju mnodo ekstremnih sporta, kao vaterski ili bob, ORGANIZ-A-JU joga, i fitnesvikend za zauzet menedžeri. (mađarski, 296)

*ručati*⁴². Na ovako skraćene osnove dodat je pogrešan nastavak za prezent (pa bi se i ovaj tip mogao smatrati i prelaznim – između greške u osnovi i greške u nastavku). Zabeležene su **dve greške** kod dvoje studenata sa *nemačkim*, odn. *portugalskim* kao prvim jezikom.

4. Prezentska osnova skraćena za prefiks javlja se u samo jednom slučaju, kod glagola *promeniti*, i kod jednog – korejskog studenta.

Želim da se osešam malo i MENIM frizuru. Možete li da mi preporučite neke prizure? (korejski, 477)

5. Skraćivanje prezentske osnove ostvareno je razbijanjem prezentskog oblika na dva dela, na oblik koji treba da predstavlja lični glagolski oblik i na objekatsku dopunu, u primeru:

Veoma interesantan, zar ne? POZI VAM! (nemački, 44)

Pravilan oblik prezenta za 1. lice jednine (*pozivam*) podeljen je pod uticajem samog glagola *pozivati* i njegove objekatske dopune, koja u ovom slučaju treba da glasi *vas*. Nameravani iskaz glasio bi *pozivam vas*, a problem je nastao zbog ponavljanja sličnog glasovnog niza. I ova greška bi se mogla okarakterisati i kao neuspeli pokušaj podražavanja. Zabeležena je samo **jednom**, kod jednog studenta sa *nemačkim* jezikom kao prvim.

C. Građenje prezenta od pogrešne prezentske osnove

1. Prilikom građenja prezentskih oblika uočena je i zamena prezentskih osnova unutar vidskog para, odn. ukrštanje osnove jednog člana vidskog para sa nastavcima za prezent onog drugog člana istog para:

---

⁴² Ovu analogiju podržava i greška u prezentskom obliku glagola *ručati*, građenom prema prezentu glagola *doručkovati*: Popodne ićiću kući da RUČUJ-E-M i posle ručka pisaću domači za sredu. (mađarski, 287)

polož-i-m : polаж-e-m

Želela bih da POLAŽ-I-M tri ispita. (nemački, 65)

proved-e-m : provod-i-m

Ja ne mogu da jedva čekam šta PROVOD-E-M vreme prvi dan u 2009. u Rimu. (korejski, 497)

plat-i-m : plać-a-m

Koliko treba da PLAČ-I-M⁴³? (portugalski, 163)

Ukupno **tri greške** u oblicima triju glagola načinilo je troje studenata sa tri različita govorna područja: *nemačkog, korejskog, portugalskog*.

2. Zabeležena je i upotreba dela prezentske osnove glagola slične semantike, ali istog glagolskog vida, sa pravilnim nastavcima za prezent:

govor-i-m : (raz)govar-a-m

Oni GOVAR-E samo srpski jezik i u prvi nedelji ja GOVAR-I-M veoma malo, mnogo manje nego sada zato mi smo imali probleme.⁴⁴ (engleski, 239)

Obe greške napravljene su od strane istog studenta, kojem je *engleski* jezik prvi.

D. Građenje prezenta od imeničke osnove

Kao osnova za građenje prezentskih oblika upotrebljena je osnova morfološki i semantički srodne imenice, vrlo sličnog glasovnog sklopa, sa razlikom u samo jednom glasu:

razgovar- : razgovor-

RAZGOVOR-A-JU o ljubavi i čokoladi. (engleski, 48)

Ne sviđa me se Dana i Stephanie zato što one nikad ne RAZGOVOR-A-JU sa mene.⁴⁵ (engleski, 366)

---

⁴³ Uz fonološku grešku u osnovi *ć* : *č*.

⁴⁴ I ova greška bi se mogla tumačiti i kao fonološka.

⁴⁵ Pri tom bi se odstupanja u oblicima glagola *razgovarati* mogla smatrati i čisto fonološkim.

peva- : *pevač-*

On voli da spava i PEVAČ-I- Ø. (španski, 113)

volontir- : *volonter-*

Kad imam slobodnu vremenu, idem u hitnu pomoću na VOLONTER-I-M. (mađarski, 330)

Greška u obliku glagola *pevati*, pored pogrešne osnove, sadrži i pogrešan nastavak (-i-), što oblik čini identičnim sa oblikom nominativa množine odgovarajuće imenice.

Ukupno **pet grešaka** u oblicima triju glagola (*razgovarati*, *pevati*, *volontirati*) načinilo je petoro studenata, troje sa *engleskim*, jedan sa *španskim* i jedan sa *mađarskim* (Vojvodina) kao prvim jezikom.

E. Upotreba celog glagolskog oblika kao prezentske osnove

Samo jednom, u radu studenta kojem je prvi jezik engleski, ceo glagolski oblik – particip aktiva, ženskog roda – poslužio je kao osnova za građenje prezenta:

Da li imate ideja šta hoćete da joj DALA-TE? (engleski, 178)

Budući da je u pitanju glagol *dati*, na čije se neobično kratke prezentske forme strani studenti teško navikavaju, ne iznenađuje ovakav pokušaj tvorbe trosložnog prezentskog oblika.

1.2. Greške u NASTAVKU

A. Greške u nastavku za prezent

A.1. nastale upotrebom pogrešnog nastavka za prezent, ili zamenom prezentskih nastavaka:

Budući da su prezentski nastavci oličeni u trima vokalima – *a*, *e*, *i* – te da se ovde radi zapravo o zameni vokala, možda bi neko ove greške mogao smatrati i fonološkima.

A.1.1. Zamena nastavka -i-

A.1.1.1. nastavkom -a-

ODLUČ-A-Š jelo? (korejski, 5)

Mogu li da PLAT-A-M? (engleski, 124)

Onda možda dam nekoliko za drugima, i ono što ostaje STAV-A-M u banku. (mađarski, 356)

Možete da NOĆ-A-TE u bungalovu, u Hotelu Jezera ili u Vili Jezera. (poljski, 389)

Nastavak *-a-* pogrešno je upotrebljen u oblicima četiri glagola: *odlučiti, platiti, staviti, noćiti*. Ukupno četiri puta upotrebilo ga je četvoro studenata, različitih prvih jezika: korejski (1 student), engleski (1), mađarski (1 – Vojvodina), poljski (1).

A.1.1.2. nastavkom -e-

Još uvek probam da ZAVRŠ-E-M fakultet i rok ispita je dugo i teško. (nemački, 88)

U Sukatri možeš da LOV-E-Š i riboloviš. (arapski, 96)

To je Oljina omiljena emisija, ali Miloš je MRŽ-E-Ø⁴⁶. (engleski, 49)

Nastavak *-e-* pogrešno je upotrebljen u oblicima sedam glagola: *završiti, loviti, stojati, sahraniti, vratiti se, mrzeti, predvideti*⁴⁷. Napravljeno je osam grešaka u pismenim sastavima osmoro studenata, koje odlikuje pet različitih prvih jezika: korejski (2 studenta), nemački (1), arapski (1), engleski (2), mađarski (2 – Vojvodina, Mađarska).

A.1.1.3. nastavkom -u-

on RAD-U-Ø u redakciji. (korejski, 144)

Zabeležena je samo jedna greška, kod jednog (korejskog) studenta. Ali, kako je sastav pisan ćirilicom, moguće je i to da je u pitanju pravopisna greška ili uticaj latiničnog pisma na ćirilično, odn. da je umesto ćiriličnog *i* napisano ćirilično *u* (= *y*), jer je u podsvesti studenta znanje o tome da se ćirilično pisano slovo *i* piše kao latinično *u*. Ova pojava nije retka, pa tako i u latiničnom tekstu možemo naići na *poštilj*, umesto *roštilj*.

---

⁴⁶ Uz fonološku grešku u osnovi *z : ž*.

⁴⁷ Kod glagola *predvideti* ispušten je i završni konsonant prefiksa: *prevideš*.

A.1.2. Zamena nastavka -e-

A.1.2.1. nastavkom -i-

Ona zeli da BUD-I-Ø novinar. (korejski, 53)

Želim da se PROVED-I-M odmor u Portugaliji, zato što tamo imam prijatelje. (nemački, 88)

(Za pića, ja ne volim akoholu piću. Ali ako nema alkohol onda nema žurka.) Zato ja moram da DONES-I-M to. (arapski, 98)

Takođe, pili smo vodu iz fontane u Baščaršiji, zato što legenda KAŽ-I-Ø oko pije se vodu iz fontane tada vrati se. (engleski, 373)

Nastavak *-i-* upotrebljen je umesto nastavka *-e-* u oblicima sedam glagola: *biti, provesti, doneti, živeti, zvati se, doći, kazati*. Treba napomenuti da svi ovi glagoli oblike imperativa grade pomoću nastavaka: *-i, -imo, -ite*, a kako se radi o glagolima neretko korišćenim baš u imperativu (*budi, (lepo se) provedi, donesi, dođi, kaži*), moguće je da je i ovaj glagolski način pogodovao upotrebi pogrešnog nastavka za prezent. Budući da su okruženi izvornim govornicima, može se očekivati da su mu studenti često izloženi.

Ovakvih grešaka je ukupno petnaest, načinilo ih je desetero studenata, koji imaju sedam različitih prvih jezika: nemački (1 student), korejski (2), arapski (1), engleski (3), mađarski (1 – Mađarska), češki (1), hindi (1).

A.1.2.2. nastavkom -a-

Posle podne volim da sretam se sa prijateljima i PIJ-A-MO kafu. (nemački, 69)

Ne volim da USTAJ-A-Ø ni domaći. (engleski, 105)

Pre doručka tuširam se i OBUĆ-A-M se. (poljski, 380)

Zamena nastavka *-e-* nastavkom *-a-* u oblicima glagola *piti, ustajati, oprati, obući se* ostvarena je ukupno šest puta, u pismenim sastavima šestoro studenata, kojima je prvi jezik jedan od sledećih: nemački (1 student), engleski (2), tajski (1), poljski (2).

A.1.2.3. nastavkom -u-

Moja tata i moja mama ŽIV-U u Austriji. (nemački, 367)

Opet je nastavak *-u-* upotrebljen u jednom jedinom primeru, kod glagola *živeti*, upotrebio ga je student sa nemačkim kao prvim jezikom.

A.1.3. Zamena nastavka *-a-*

A.1.3.1. nastavkom *-e-*

U sledeći sobi je žurka – sve igraju i SLUŠ-E muziku – ali ovi ljudi u kuhinji žele da odmore. (engleski, 46)

Ona IM-E-Ø 18 godina. (engleski, 109)

TREB-E-Ø mi luk, pola Kilograma. (portugalski, 163)

Za nju rodni sistem PREDSTAVLJ-E-Ø hijerarhija – muškarac je norma i žena ga dovrši. (finski, 236)

Greška u 3. licu množine kod glagola sa prezentskim nastavkom *-a-* (*sluš-e*) ne predstavlja zamenu prezentskih nastavaka, nego upotrebu nastavka za lice umesto prezentskog nastavka i nastavka za lice (*sluš-a-ju*), jer glagoli sa nastavkom *-a-* čuvaju taj nastavak i u 3. licu množine, za razliku od ostalih glagola, koji svoj prezentski nastavak gube u spomenutom licu (Стевановић 1964¹: 345).

Napravljeno je ukupno sedam grešaka u prezentskim oblicima glagola: *slušati*, *koštati*, *imati*, *trebati*, *predstavljati*. Upotrebom nastavka *-e-* umesto nastavka *-a-* prezent je gradilo šestoro studenata sa jednim od sledeća četiri jezika kao prvim: engleskim (2 studenta), arapskim (1), portugalskim (2), finskim (1).

A.1.3.2. nastavkom *-i-*

Ona voli da SLUŠ-I-Ø clasical muziku. Ona je eleganta! (arapski, 94)

PLAĆ-I-M sa karticom. (portugalski, 177)

Ne dosadno, zato što mi nestudiramo samo gramatiku ali takođe RAZGOVOR-I-MO sa zajednom. S strancima, to je vrlo interesantno. (korejski, 258)

Treće lice jednine glagola *slušati* – *sluši* – građeno je prezentskim nastavkom *-i-*, što bi zajedno sa gore navedenim oblikom [*oni*] *sluše* (v. A.1.3.1) činilo istu glagolsku paradigmu: *slušim*, *slušiš*, *sluši*, *slušimo*, *slušite*, *sluše*.

U obliku glagola *plaćati* (*plać-i-m*) opet je došlo do zamene prezentskih nastavaka dvaju glagola koji čine vidski par: *plać-a-m* : *plat-i-m*.

Greška u obliku glagola *razgovarati* (*razgovorimo*) može se dvojako objasniti. Ili su zamenjene dve osnove sličnog glasovnog lika, glagolska i imenička, morfološki i semantički srodne (*razgovar-* : *razgovor-*), pa je na imeničku dodat pogrešan prezentski nastavak, nastavak glagola *govoriti*. Ili je došlo do spajanja prezentskih oblika glagola *govoriti* i prefiksa *raz-* iz glagola *razgovarati*: *raz-govorimo*.

Ukupno pet grešaka zabeleženo je u prezentskim oblicima četiri glagola: *slušati*, *plaćati*, *kuvati*, *razgovarati*. Napravilo ih je petoro studenata sa govornog područja četiri različita jezika: arapskog (1 student), portugalskog (1), korejskog (2), engleskog (1).

A.1.3.3. nastavkom -u-

Oni žive isto spratu. Oni UZGAJ-U jedna psa. Taj je stari takođe. (korejski, 254)

I treći prezentski nastavak (-a-) samo jednom je zamenjen nastavkom -u-, u obliku glagola *uzgajati*. Grešku je napravio korejski student. Budući da se radi o 3. licu množine glagola sa prezentskim nastavkom -a-, i ovde se može reći da je nastavak za lice (-u) upotrebljen umesto prezentskog nastavka i nastavka za lice (*uzgaj-a-ju*; up. A.1.3.1). Za glagol *uzgajati*, i njemu slične, moglo bi se pretpostaviti da studenti nisu navikli na udvojene fonološke segmente kao što je -ajaj- i da ih zbog toga ponekad ne nalazimo u njihovoj produkciji.

U okviru ovog tipa greške zabeleženo je ukupno 48 primera, od toga:

- nastavak -i- ukupno 12 puta zamenjen je prezentskim nastavcima -a- (4) i -e- (8)
- nastavak -e- ukupno 21 put zamenjen je prezentskim nastavcima -i- (15) i -a- (6)
- nastavak -a- ukupno 12 puta zamenjen je prezentskim nastavcima -e- (7) i -i- (5).

Nastavak -u, koji i nije prezentski nego nastavak za lice, upotrebljen je svega 3 puta: jednom umesto nastavka za prezent (*on rad-u*), jednom umesto drugog nastavka za isto lice (*oni živ-u*), i jednom umesto nastavka za prezent i nastavka za lice zajedno (*oni uzgaj-u*).

Rezultati pokazuju da se najčešće međusobno zamenjuju nastavci *-a-*, *-e-*, *-i-*, koji su, budući prezentski, u odnosu na nastavke za lice daleko frekventniji jer bez njih nema oblika jednine, kao ni 1. i 2. lica množine, a kod glagola sa prezentskom osnovom na *-a-* – ni 3. lica množine (*-am*, *-aš*, *-a*, *-amo*, *-ate*, *-aju*; *-em*, *-eš*, *-e*, *-emo*, *-ete*, *-u*; *-im*, *-iš*, *-i*, *-imo*, *-ite*, *-e*). Otuda se nastavak za lice *-u* samo sporadično javlja umesto prezentskih nastavaka. To objašnjava i činjenicu da se vokal *o* uopšte ne pojavljuje u oblicima prezenta kao nastavak. I na osnovu toga može se zaključiti da su ove greške morfološkog, a ne fonološkog karaktera. Kako se radi o zameni sredstava srpskog morfološkog sistema, nesumnjivo su unutarjezičkog karaktera. Tome u prilog ide i činjenica da su **48 grešaka** napravili studenti koji imaju jedan od 11 različitih prvih jezika: *korejski*, *engleski*, *mađarski*, *poljski*, *nemački*, *arapski*, *češki*, *hindi*, *tajski*, *finski*, *portugalski*.

A.2. Proširenje prezentskog oblika, za koje je teško odrediti da li je u osnovi ili u nastavku za prezent

Sledeće greške mogle bi se podeliti u dve podgrupe, i opisati i objasniti barem na dva načina (pri čemu nijedan nije pouzdan), ali u svima njima uočava se jedna zajednička crta koja ih drži na okupu, a to je: pravilan oblik prezenta nepotrebno je proširen jednim ili dvama glasovima: *proba-je-m*, *peca-je-m*, *poseti-je-m*, *kren-uj-emo*, *odbrani-a-m*, *zov-ej-u*, *zov-i-e*. Pri čemu je u tom proširenju gotovo uvek prisutno ili *-j-* ili *-i-*.

Želim da PROBA-JE-M ove cipele u izdogu. (engleski, 173)

Sutra ja ću ići na Taravu da čitam knjigu i da PECA-JE-M. (hindi, 222)

Onda, ujutru, ja ću plivati na Havajima da POSETI-JE-M moja druga, Kapetan Kuk. (hindi, 222)

Ali pre KREN-UJ-EMO, znala sam komšiju dovoljno. Družili smo često i večerali smo zajedno. (korejski, 254)

Ali kada moja devojka bi isto bila tamo – moram da ODBRANI-A-M nje. (poljski, 386)

Oni se ZOV-EJ-U Svine. (engleski, 242)

Ona se ZOV-I-E Karolina. (poljski, 376)

Treba napomenuti i da su četiri od ukupno osam grešaka ovog tipa u 1. licu jednine, što znači da imamo prezentski završetak *-jem*. Moglo bi se pretpostaviti da su nastavci *-je-m* upotrebljeni analogijom prema glagolima koji se završavaju na *-ovati/avati*, jer oni u 1. licu jednine prezenta imaju završetak *-jem* (*putovati – putujem*, *predavati – predajem*). Uz to, formiranju ovih oblika mogao je doprineti i glagol *piti* svojim oblikom za 1. lice jednine *pijem*, gde takođe imamo isti završetak i intervokalsko

-j-. Spomenutoj analogiji u prilog ide i sledeći primer, na čiji je prezentski oblik uticao glagol iz istog semantičkog polja: *doručkovati*:

Popodne ićiću kući da RUČUJ-E-M i posle ručka pisaću domači za sredu. (mađarski, 287)

Ovih **devet grešaka** napravilo je sedmoro studenata, koji kao prvi govore jedan od pet jezika: *engleski* (2 studenta), *hindi* (1), *mađarski* (1 – Mađarska), *korejski* (1) i *poljski* (2).

A.2.1. Proširenje prezentskog oblika, uz pogrešan nastavak za lice

Slično proširenje, sa pogrešnim nastavkom za lice, zabeleženo je i u sledeća tri primera:

(U mojoj garaži je moja mamin auto, i moji dve psa.) U zimi ŽIV-IJ-U tamo, gde nije suviše hladno, i u leti ŽIV-IJ-U izvan, gde nije suviše toplao. (engleski, 185a)

Ako ljudi PRAV-AJ-U greške u prevozu u Štutgartu onda one nalaze u mojom bratovom stolu. (nemački, 76)

Kao i prethodne primere, i ovo je teško objasniti. **Tri greške** napravila su dva studenta sa *engleskim*, odn. *nemačkim* kao prvim jezikom.

A.3. Izostavljanje nastavka za prezent – pored zamene i proširenja prezentskih nastavaka, zabeležen je i jedan slučaj izostavljanja ovog nastavka, nastavka *-i-* (u pismenom sastavu korejskog studenta):

VAŽ. (korejski, 4)

I ovo bi se moglo objasniti kao neuspelo podražavanje ili imitacija oblika s kojim se često susreću u sredini izvornih govornika.

B. Greške u glagolskom sufiksu

Na osnovu dva prezentska oblika (*on*) *trčira*, (*ja*) *četiram* može se zaključiti da je glagolski sufiks *-irati* spojen sa osnovama s kojima se inače ne kombinuje:⁴⁸

Ima duge noge i zato moze da TRČIRA vrlo brzo. (engleski, 200)

---

⁴⁸ Ista pojava zabeležena je i u usmenoj komunikaciji ostvarenoj na času: Zašto ti PANIKIRAŠ? (španski).

Idem da serfujem oko pola sat na internet, ČETIRAM, pogledam nove slike kod drugovima... (mađarski, 349)

Prvi oblik je mogao nastati analogijom prema glagolu *trenirati*, a drugi zamenom dvaju sufiksa koji su u nekim slučajevima ravnopravni i zamenljivi u srpskom jeziku *-irati* : *-ovati*. S obzirom na upotrebljeni sufiks, nastavci za prezent su sasvim korektni.

Ove **dve greške** napravilo je dvoje studenata sa *engleskim*, odn. *mađarskim* kao prvim jezikom.

1.3. Greške u ODRIČNOM OBLIKU

Sve greške u odričnom obliku prezenta mogu se razvrstati u tri tipa:

- sastavljeno pisanje odrične rečice i prezentskog oblika
- zamena prefiksa *ne-* prefiksom *ni-*
- rastavljeno pisanje sintetičkog odričnog oblika.

1.3.1. Sastavljeno pisanje odrične rečice i prezentskog oblika zapravo je pravopisni problem, ali kada tu grešku naprave strani studenti, onda ona ukazuje na to da oni zasebne reči koje se u govornoj realizaciji izgovaraju kao jedinstvena akcenatska celina auditivno percipiraju kao jednu reč pa je tako i pišu.

Ja NEZNAM gde je to tačno ali mislim blizu matica srpska. (arapski, 99)

Ona NEVOLI da pije pivo. (korejski, 391)

Ukupno **12 grešaka** napravljeno je u oblicima svega četiri glagola: *moći*, *voleti*, *znati*, *studirati*. Pri tom je šest puta zabeležena jedna ista forma – *neznam*, dva puta *nemogu*, tri greške napravljene su i u oblicima glagola *voleti*, a od višesložnih leksema ovde se javlja samo *studirati*. Moguće je da kratkoća potvrdnog oblika (*znam*, *moгу*, *voli*) navodi studente da ga pišu zajedno sa odričnim oblikom.

Greške je napravilo devetoro studenata, kojima je prvi jezik jedan od sledećih pet: *arapski* (1), *nemački* (2), *korejski* (4), *engleski* (1), *mađarski* (1 – Vojvodina).

1.3.2. Zamena prefiksa *ne-* prefiksom *ni-* zabeležena je ukupno četiri puta – tri puta u oblicima glagola *nemati* i jednom kod glagola *hteti*. Do zamene svakako dolazi analogijom prema odričnim oblicima glagola *jesam*, koji se uče na samom početku kursa.

Često NIMAM energiju za putovanje. (nemački, 35)

Imamo takoće mačka, on NIMA ime. (češki, 142)

(Ali, naposletku, on je dobio povredu.) Tako da NIĆE učestvovati neko vreme. (korejski, 311a)

Četiri greške napravilo je troje studenata sa *korejskim*, *nemačkim*, odn. *češkim* kao prvim jezikom.

1.3.3. Rastavljeno pisanje sintetičkog odričnog oblika zabeleženo je ukupno osam puta, od toga su četiri oblika glagola *jesam*, i po dva oblika glagola *nemati* i *hteti*.

Da, ali NI SAM siguran. (korejski, 311b)

Kada NE MAM časove, čitam novine i učim kod kuće. (poljski, 380)

Osam grešaka napravilo je sedmoro studenata, sa jednim od šest jezika kao prvim: *španskim* (1 student), *korejskim* (2), *engleskim* (1), *mađarskim* (1 – Mađarska), *italijanskim* (1), *poljskim* (1).

Očito je da su sintetički i analitički odrični oblici u uzajamnom dejstvu kod studenata na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog.

1.4. Zaključak o greškama u prezentu

Sprovedena analiza je pokazala da se, od popisanih 187 grešaka u građenju prezenta, svega 8 (ili 4%) ne uklapa u ovu klasifikaciju jer svojom strukturom ne pokazuju sličnost sa standardnim formama srpskog jezika. Najveći broj grešaka napravljen je u osnovi prezentskih oblika (čak 92, ili 49%; Tabela 4), zatim, za trećinu manje, ostvareno je u nastavku za prezent (63 greške, ili 34%; Tabela 5), i svega 24 greške u odričnom obliku prezenta (ili 13%; Tabela 6).

Tip greške		Ukupan broj grešaka	Broj UJG ⁴⁹	Prvi jezik
A. Present dobijen od...	1. infinitivne osnove, + nastavak za lice	48	48	arapski, engleski, hindi, korejski, mađarski, nemački, portugalski, poljski, španski
	2.1. krnjeg infinitiva, + nastavak za lice	12	12	engleski, korejski, nemački, poljski
	2.2. punog oblika infinitiva, + nastavak za lice	5	5	korejski
B. Present od nepotpune prezentske osnove	1. okrnjena prezentska osnova, sa pravilnim nastavkom za prezent i lice	9	6	arapski, italijanski, korejski, nemački, španski
	2. okrnjena prezentska osnova, bez nastavka za prezent	3	3	korejski
	3. okrnjena prezentska osnova, sa pogrešnim nastavkom za prezent	2	2	nemački, portugalski
	4. prezentska osnova skraćena za prefiks	1	0	korejski
	5. dobijena razbijanjem prezentskog oblika na dva dela	1	1	nemački
C. Present od pogrešne prezentske osnove	1. zamena prezentskih osnova unutar vidskog para	3	3	korejski, nemački, portugalski
	2. upotreba dela prezentske osnove glagola slične semantike, ali istog glagolskog vida	2	2	engleski
D. Present od imeničke osnove		5	5	engleski, mađarski, španski
E. Particip aktiva kao prezentska osnova		1	1	engleski
Ukupno		92	88	

Tabela 4 – Greške u osnovi prezentskih oblika

⁴⁹ UJG – unutarjezička greška.

Tip greške		Ukupan broj grešaka	Broj UJG	Prvi jezik
A. Greške u nastavku za prezent	1. pogrešan nastavak za prezent, ili zamena prezentskih nastavaka	48	48	arapski, češki, engleski, finski, hindi, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski, tajski
	2. proširenje prezentskog oblika (u osnovi ili nastavku)	12	5	engleski, hindi, korejski, mađarski, nemački, poljski
	3. izostavljanje nastavka za prezent	1	1	korejski
B. Greške u glagolskom sufiksu		2	2	engleski i mađarski
Ukupno		63	56	

Tabela 5 – Greške u nastavku za prezent

Tip greške	Ukupan broj grešaka	Broj UJG	Prvi jezik
1. Sastavljeno pisanje	12	12	arapski, engleski, korejski, mađarski, nemački
2. Zamena prefiksa <i>ne-</i> prefiksom <i>ni-</i>	4	4	korejski, češki, nemački
3. Rastavljeno pisanje	8	8	engleski, italijanski, korejski, mađarski, poljski, španski
Ukupno	24	24	

Tabela 6 – Greške u odričnom obliku prezenta

Od 179 grešaka razvrstanih u 19 tipova, njih 168 (ili 94%) mogu se opisati i objasniti kao greške koje nastaju izborom i upotrebom pogrešnih morfoloških sredstava jezika koji se uči, ili pod uticajem samog tog jezika, te se stoga mogu smatrati unutarjezičkim greškama.⁵⁰

Od grešaka koje odlikuju predstavnike 13 raznovrsnih jezika (predstavnike arapskog, češkog, engleskog, finskog, hindija, italijanskog, korejskog, mađarskog, nemačkog, poljskog, portugalskog, španskog i tajskog) treba izdvojiti, kao najčešće:

⁵⁰ Primenjujući drugačiji metodološki pristup u istraživanju učenja glagolskih oblika u hrvatskom kao stranom jeziku, do istog zaključka – da je većina grešaka u prezentskim oblicima unutarjezičke prirode – došla je i J. Novak Milić (Novak Milić 2002: 97).

a) upotrebu infinitivne osnove i infinitiva, različitih glagolskih leksema i različite slogovne dužine (ukupno 65 primera, ili 42%),

b) zamenu prezentskih nastavaka (48 primera, ili 31%);
i kao manje zastupljene:

c) okrnjenu prezentsku osnovu, možda najčešću kod Korejaca; uz to, sama po sebi ova pojava ukazuje samo na nepažnju studenata ili na to da su pojedine lekseme svojim fonološkim sastavom ili dužinom teže od drugih;

d) ukrštanje prezentske osnove i nastavaka za prezent unutar vidskog para, kao i upotrebu imeničke osnove umesto prezentske.

Budući da je za prepoznavanje međujezičke interferencije potrebno poznavanje prvog jezika studenta, budući da među ispitanicima koji su grešili u prezentskim oblicima imam predstavnike 13 jezika i da ne znam toliko jezika, ne odbacujem mogućnost da bi neka od ovih grešaka mogla istovremeno biti i međujezička.

2. GREŠKE U TVORBI OBLIKA PARTICIPA AKTIVA⁵¹

Prema metodičkoj koncepciji nastave u Centru za srpski jezik kao strani, od svih pravila koja se odnose na tvorbu participa aktiva i njegovu osnovu (infinitivnu), strani studenti u nastavi srpskog kao stranog (na nivoima A1 i A2) uče samo jedno, najjednostavnije pravilo – da osnovu za particip aktiva dobijamo od infinitiva kada infinitivnom nastavku *-ti* prethodi vokal.⁵² U svim ostalim slučajevima, kada se infinitiv završava na *-sti* ili *-ći*, primenjuje se najjednostavnije i najlakše rešenje – studentima se daju gotovi oblici participa aktiva. Sve drugo zahtevalo bi mnogo više truda i vremena, i od samih studenata i od lektora – učiti ih da infinitivnu osnovu traže preko 1. lica jednine aorista (Стевановић 1964¹: 337; Станојчић–Поповић 2011¹³: 123; Клајн–Пипер 2013: 151–152), koji pri tom i ne znaju, ili preko 3. lica množine prezenta uz izvesna ograničenja (Mrazović–Vukadinović 1990: 89–90; Klajn 2005: 125–127), i da pored svega toga postoje još i nepravilni participski oblici.⁵³

U analizi grešaka u oblicima ovog participa polazim od njegovih strukturnih elemenata, tj. od osnove i nastavaka. Iako bi se nastavci mogli razložiti na dva dela: nastavak sa vremenskim značenjem (*-l-*) i nastavak za rod i broj (*-Ø, -a, -o, -i, -e, -a*) (Клајн–Пипер 2013: 152–153), ja to neću činiti jer je pregled građe pokazao da, za razliku od prezenta, ovde nema potrebe za takvim pristupom. Nastavke ću posmatrati kao celinu (*-o/-ao, -la, -lo, -li, -le, -la*), onako kako ih strani studenti uče i onako kako ih posmatra većina gramatika srpskog jezika (Стевановић 1964¹: 348–349; Станојчић–Поповић 2011¹³: 123; Mrazović–Vukadinović 1990: 107; Klajn 2005: 125–127). I ovde, kao i kod prezenta, u greške u nastavku (za rod i broj: *-o/-ao, -la, -lo, -li, -le, -la*) svrstani su samo oni oblici u kojima su narušena tvorbena pravila. Oblici koji su morfološki

⁵¹ O analizi grešaka u građenju oblika participa aktiva v. i Babić (u štampi).

⁵² Ovakvih je glagola najviše na nivoima A1 i A2 – oko 515 od blizu 560 glagola imaju ovakav završetak, prema popisu u Babić 2011.

⁵³ Začarani krug u kojem se nalaze i strani studenti i njihovi lektori, kada na red dođu prezent i particip aktiva, najbolje ilustruju, naizgled – sasvim jednostavna, pravila i objašnjenja koja daju gramatike srpskog jezika: a) za tvorbu prezentskih oblika potrebna je prezentska osnova, koja se dobija odbijanjem ličnog nastavka od 1. lica množine, ili bilo kog oblika prezenta koji ima lični nastavak (up. Стевановић 1964¹: 336, 345; Станојчић–Поповић 2011¹³: 113, 120), odnosno od 2. lica jednine prezenta (Клајн–Пипер 2013: 151), b) „Инфинитивна основа већине глагола најчешће је једнака основи радног придева (испред граматичког суфикса *-л-*)”, iz čega sledi da se osnova participa aktiva najjednostavnije dobija odbijanjem nastavaka za oblik, i rod i broj od samog participa aktiva (up. Клајн–Пипер 2013: 152). Navedena pravila mogu se ponuditi izvornim govornicima koji uče gramatiku svog prvog jezika, i koji su te oblike davno usvojili te više nemaju potrebu da ih grade, već samo da ih opišu, ali su potpuno neprihvatljiva sa stanovišta stranaca koji sa svakim novim glagolom nailaze na isti problem – kako od jednog njegovog oblika, s kojim se susreću (npr. od infinitiva, prezenta, imperativa), doći do onog oblika koji im je potreban u datom trenutku.

pravilni, a u kojima je došlo samo do zamene nastavaka za rod i broj, i što za posledicu ima neslaganje između subjekta i predikata, obrađeni su u zasebnoj celini – *III. Greške u kongruenciji između subjekta i predikata.*

2.1. Greške u OSNOVI

Pored infinitivne osnove, kao – uslovno rečeno – jedine osnove od koje se u standardnom srpskom jeziku gradi particip aktiva,⁵⁴ u pismenim sastavima stranih studenata zabeležene su i druge osnove ili oblici, među njima:

- a) prezentska osnova
  - sa nastavkom za prezent, ili
  - bez njega,
- b) puni oblik infinitiva,
- c) infinitivna osnova glagola na *-sti* dobijena po modelu koji važi za glagole sa vokalom ispred infinitivnog nastavka,
- d) okrnjena infinitivna osnova,
- e) infinitivna osnova sa fonološkom greškom,
- f) oblik imperativa.

A. Kao osnova za građenje ovog glagolskog oblika studentima je poslužila **prezentska osnova**⁵⁵ (npr. JED-), i to:

1. **sa nastavkom za prezent**, na koju je dodat nastavak za particip aktiva (npr. JED-E-M : JED-E-O). Na ovakvu osnovu jednako su dodavani nastavci za muški i ženski rod, kao i za oba broja. Greške se javljaju kako u oblicima participa aktiva inače nepravilnog građenja⁵⁶ (što se i može očekivati, npr. *jeo, išao*) tako i u oblicima onih glagola kod kojih se infinitivna osnova završava vokalom (*pi-ti, kaza-ti*), pa bi samim tim trebalo da se lako prepoznaje i izdvaja:

JEDE-O⁵⁷ sam ukusnu hranu. JEDE-O sam ribu, supu, meso i pivo. (korejski, 19)

Kada IZAĐE-LA sam iz muzeja, napolje je bilo tamno već. (korejski, 22)

---

⁵⁴ Ne može se govoriti o aoristnoj osnovi jer je strani studenti ne uče.

⁵⁵ Pod prezentskom osnovom ovde se podrazumeva onaj deo koji se dobije odbijanjem nastavka za lice od oblika 1. ili 2. lica jednine ili množine prezenta (npr. *radi-m*). U cilju potpunije analize, posmatraju se i nastavci za prezent, da li su prisutni ili odsutni (*rad-i-m*). Ур. deo 1.1.B. u poglavlju posvećenom prezentu.

⁵⁶ Ур. Стевановић 1964¹: 351–352; Станојчић–Поповић 2011¹³: 124.

⁵⁷ Aoristna osnova glagola *jesti* i sadrži konsonant *d* na kraju, a pravilno građen oblik participa aktiva glasio bi *jed-a-o*, što ide u prilog tome da greške studenata nisu slučajne i potpuno neosnovane. Naprotiv, mnoge od njih i te kako imaju smisla i pokazuju se kao logične.

U već IDE-LE smo drugi grad. (korejski, 25)

U zgradi jele smo krofne i PIJE-LE smo kafu. (korejski, 25)

POSEĆUJE-LE smo zamak. (korejski, 25)

Njena omiljena boja je ljubičast. Ja sam KAŽE-LA Hae-Silom kako ljubičast je isto ljubavi. (korejski, 53)

Treba spomenuti i to da je identičan oblik participa aktiva glagola *jesti* zabeležen i u govoru deteta koje je u procesu usvajanja srpskog jezika kao prvog:

Mama ugasila tevej zato što nisam JEDE-O. (R. A, Novi Sad, 2 godine i 9 meseci)

Iz čega se može zaključiti da i stranci kao i deca koja usvajaju srpski grade oblike analogno onima koje već znaju i koji imaju osnovu jednaku prezentskoj (npr. *imam – imao*, *spavam – spavao*), a po pravilu i jedni i drugi najpre uče, tj. usvajaju oblike pravilnog građenja.

Nadalje, u korpusu su zabeležene i greške jednake onima koje se mogu čuti i od odraslih izvornih govornika:

Ja bih ŽELI-LA yedan kilogram paradajz, pola kilograma paprika, i pola kilograma ili pet sto grama luk. (engleski, 161)

Poneked VIDI-O sam ga vozio njegov auto. (engleski, 242)

Ona je ŽIVI-LA u Lancasteru, Pensilvaniji u 2009. (španski, 372)

On je UMRE-O kada je imao četrdeset tri godine. (portugalski, 238)

Ako u slučaju izvornih govornika za primere *vidila*, *živila*, *želila* možemo tvrditi da nastaju pod uticajem ijekavskih govora, u slučaju stranaca nemamo osnova za takvu tvrdnju, pa je sasvim izvesno da oni grešku prave pod uticajem prezenta. Kad bi se radilo o uticaju ijekavskih govora, onda bismo u produkciji stranaca imali i nepravilan oblik participa aktiva glagola *hteti* (*htio*), a toga nema ni u korpusu ni u praksi, jer njegov prezent nije *htim* nego *hoću*. Poslednji primer u ovoj grupi (*umreo*), strukturno gledano, mogao bi biti dvojako tumačen: pored tvrdnje da je građen od prezentske osnove (*umre-*), može se reći i da je nastao od infinitivne osnove regularno dobijene odbijanjem infinitivnog nastavka *-ti* budući da mu prethodi vokal (*umre-*). Problem je u tome što se radi o jednom od, inače, nepravilno građenih oblika participa aktiva, odn. o jednom od izuzetaka. I kao takav, ovaj oblik jednako navodi na grešku i strance i izvorne govornike.

Ono što se u slučaju izvornih govornika obrazlaže njihovim nedovoljnim poznavanjem gramatike i jezika ili nedovoljnim obrazovanjem, u slučaju stranih studenata pokazuje se kao logika u jeziku koja se govorniku nameće sama od sebe, nezavisno od njegovog porekla, obrazovanja ili uzrasta.

Po ovom strukturnom modelu načinjeno je ukupno **27 grešaka** od 13 glagola (*jesti, izaći, ići, peći, piti, posećivati, kazati, trčati, ležati, želiti, videti, živeti, umreti*), u radovima 17-oro studenata kojima je prvi jezik jedan od sledećih 5: *engleski* (4 studenta), *korejski* (10), *mađarski* (1 – Mađarska), *španski* (1) ili *portugalski* (1).

2. bez nastavka za prezent. Budući da se osnova u ovim slučajevima završava na konsonant, upotreba nastavka *-ao* sasvim je opravdana (JED-E-M : JED-AO, SREĆ-E-M : SREĆ-AO):

Da li si JED-AO nepoznatu hranu? (arapski, 97)

Opet SREĆ-AO⁵⁸ sam Evropinu fudbalsku grozčicu. (korejski, 263)

Zabeležene su ukupno **dve greške** kod dva studenta, od kojih je jednom prvi jezik *arapski*, a drugom *korejski*.

Na osnovu svega rečenog (upotreba pogrešne osnove, greške koje su zajedničke i strancima i izvornim govornicima, i raznovrsnost prvih jezika studenata) može se zaključiti da ova odstupanja od standardnih formi srpskog jezika nastaju pod uticajem samog jezika koji se uči, tj. srpskog jezika.

B. U tvorbi participa aktiva **infinitiv** je iskorišćen tako što je na **njegov puni oblik** dodat odgovarajući nastavak za rod i broj:

Vesna je kad mala pas je GRISTI-O njenu ruku. (korejski, 25)

Mi smo POBEĆI-LE prema zgradi... (korejski, 25)

U zamaku SRESTI-LE smo neki Koreji. (korejski, 25)

Ja sam POČETI-LA sa srpski jezik časova. (portugalski, 160)

One su REČI-LI⁵⁹ „ovo mesto je za časove fizičkog”. (korejski, 278)

---

⁵⁸ Ovde posmatram samo morfološku strukturu oblika, ne ulazim u to da li je upotrebljena leksema sasvim primerena ili je istovremeno načinjena greška i na leksičkom nivou.

Od pet zabeleženih glagola samo se jedan uopšte ne javlja u nastavnom kompletu koji studenti koriste u Centru za srpski jezik kao strani, na nivoima A1 i A2 (*Naučimo srpski – Let’s Learn Serbian 1*), to je glagol *gristi*. Ostali glagoli se uče ili na prvom (*reći*) ili na drugom nivou (*pobeći, početi, reći, sresti*). A skoro svima su zajedničke glasovne alternacije u oblicima infinitiva i aorista, odn. participa aktiva (npr. *gristi : griz-oh, reći : rek-oh, pobeći : pobeg-oh, sresti : sret-oh : sre-o*), koje strani studenti nikako ne mogu da predvide, pa samim tim – bez pomoći lekтора⁶⁰ – ne mogu ni da grade pravilan oblik ovog participa. Isto tako, ako se u odsustvu lekтора oslanjaju na dvojezične rečnike, koji su im jedini dostupni,⁶¹ u njima ne mogu naći ništa što bi im pomoglo u tome. Iz čega sledi da im u ovim slučajevima već sama osnova participa aktiva predstavlja ozbiljan problem. Tome treba dodati i drugi problem koji imaju – izbor odgovarajućeg nastavka za rod i broj, jednog od šest mogućih. Na osnovu svega, pretpostavljam da studenti, zanemarujući osnovu, svoju pažnju usmeravaju na lakše savladiv problem (upotrebu nastavaka) i tako od punog oblika infinitiva pomoću nastavaka za rod i broj grade particip aktiva.

Ovih **pet grešaka** u tri pismena sastava napravilo je troje studenata, jednom od njih prvi jezik je *portugalski*, a dvoma *korejski*.

C. Infinitivna osnova glagola na -sti dobijena je odbijanjem nastavka *-ti*, onako kako se to čini kod glagola sa vokalom ispred infinitivnog nastavka (SRES-TI, PROVES-TI):

U 11:30 sati mi smo SRES-LI prijatelji koji su se zovu Dunja i Monika. (korejski, 280)
(Imam dve drugarice.) PROVES-LE smo mnogo vreme od 2002 godine do ovih leta.
(korejski, 455)

U jednom sličnom primeru moglo bi se govoriti o istom postupku dobijanja osnove, ali i o razbijanju konsonantske grupe vokalom *e*:

U Ljubljani Jakov sestra, Ana, je SRES-E-LA nas. (finski, 209)

Svega **tri greške** napravilo je troje studenata sa *korejskim*, odn. *finskim* kao prvim, pa se može reći da se ovaj tip nepravilnosti (kao i prethodni) javlja sporadično. No

---

⁵⁹ Uz grešku u rodu i fonološku grešku u osnovi: *ć : č*.

⁶⁰ A to su redovne okolnosti u kojima se piše domaći.

⁶¹ U vreme kad je prikupljana građa za ovo istraživanje, *Naučimo srpski 1 i 2 – Rečnik glagola* (Babić 2011) nije bio objavljen.

i pored toga, u svim slučajevima radi se o upotrebi pogrešnih morfoloških elemenata srpskog jezika i različitim prvim jezicima studenata, što mi daje za pravo da ih smatram unutarjezičkim greškama.

D. Jedan broj oblika načinjen je od okrnjene infinitivne osnove, skraćene:

1. za jedan vokal – u njenoj sredini, ili na njenom kraju:

Marijana je OTŠ-LA u Italiju. (korejski, 50)

Ona je ČEK-LA nekoga na ulici blizu mene. (korejski, 77)

KUP-LA sam i spavala. [KUPA-LA sam se]⁶² (mađarski, 346)

U Tirani, glavni grad, spavali smo u hostelu, gde vlasnik je GLED-O kao džin. (poljski, 384)

Ako ja bih bio veliki, mogu da odbranim se. Ako to je jedan huligan, bih RAZGOVAR-O sa njim. (poljski, 386)

Dok za prva tri primera nemam drugo objašnjenje osim nepažnje studenata, za četvrti i peti mogu pomišljati da su nastali i pod uticajem razgovornog jezika, kojem su svakodnevno izloženi, a u kojem neretko dolazi do sažimanja krajnjih vokala kod participa aktiva. Treba napomenuti da je ista vrsta greške zabeležena i u pisanoj produkciji srpskih i hrvatskih učenika u Mađarskoj (*reko, pevo, gledo* i sl.), i objašnjena kao osobina narodnih govora, tj. dijalektizam (Jerković 1990: 400).

Ovih **pet grešaka** napravilo je četvoro studenata kojima je prvi jezik *korejski* (2 studenta), *mađarski* (1 – Vojvodina) ili *poljski* (1).

2. za dva ili tri glasa, koja uglavnom ne čine slog (-iv-, -ov-, -ra-, -il-, -kov-).⁶³ S obzirom na to da je osnova skraćena za svoj završetak (npr. DORUČKA-LI, STUDI-LA), ne može se odrediti ni kao prezentska ni kao infinitivna. Ali kako se particip aktiva gradi od infinitivne, onda ovo odstupanje posmatram kao odstupanje od te osnove:

DORUČKA-LI smo i onda išli na Bled. (finski, 209)

---

⁶² U uglastim zgradama, samo kad je to neophodno i da bi se izbegla dvosmislenost, na osnovu šireg konteksta rekonstruiše se odgovarajući pravilan oblik.

⁶³ Slično skraćivanje višesložnih oblika zabeleženo je i kod prezenta.

Pošala sam na fakultet u 10 sati. Stigala sam na vreme. Ja sam STUDI-LA⁶⁴ srpski jezik. (korejski, 267)

U crkvi ja sam bogoslužila i se MO-LA. (korejski, 318)

Mi smo RAZGOVA-LI o Bosni, starom mostu, Koreji i Srbiji. (korejski, 318)

U petku, DORUČA-LI⁶⁵ smo u pola devet. (engleski, 369)

Može se reći da su greške ovog tipa sporadične jer ih ima samo **osam** u oblicima pet glagola (*očekivati, doručkovati, studirati, moliti se, razgovarati*). Načinilo ih je petoro studenata sa jednim od sledećih jezika kao prvim: *finskim* (1), *korejskim* (2), *engleskim* (1), *španskim* (1). Budući da se u tački 1 radi o odlikama srpskog razgovornog jezika (*gled-o, razgovar-o*), a u tački 2 opet o kombinaciji morfoloških elemenata srpskog jezika, smatram da su i ova odstupanja unutarjezičkog karaktera.

E. Izvestan broj oblika građen je uglavnom pravilno – od odgovarajuće osnove i odgovarajućeg nastavka, ali **sa fonološkom greškom** u jednom ili drugom delu forme.

1. Zamena konsonanata, nastala kao posledica glasovnih alternacija u morfološki srodnim oblicima:

Mi smo SMEŠTI-LE⁶⁶ u korejskom hotelu. (korejski, 22)

Posle koncerta, imala sam gosta kod kuće, večerali smo kod mene i PLEŠA-LI⁶⁷ smo u Kontrastu klubu. (španski, 66)

Sledeći dan smo preko Austriju ODIŠ-LI⁶⁸ kući. (češki, 155)

Zabeležene su **tri greške** kod troje studenata sa *korejskim, španskim* ili *češkim* kao prvim jezikom.

1.1. Particip aktiva glagola *stići* građen prema participu aktiva glagola *ići* (*ići – išle : stići – stišle*):

---

⁶⁴ Ovom prilikom zanemarujem zamenu lekseme *učiti* sa *studirati*, a osnova *studi-* mogla je nastati i prema engleskom glagolu *study*.

⁶⁵ Ovo je moglo nastati i analogijom prema participu glagola *ručati* (*ručali : doručali*).

⁶⁶ *smesti-ti se : smeštaj-, smešt-en*

⁶⁷ *plesa-ti : pleš-em*

⁶⁸ *otići – otišli : odem*

Posle sedam-osam sati, mi smo STIŠ-LE u Sofiji. (korejski, 31)

I onda mi smo STIŠ-LE u Novom Sadu. (korejski, 31)

Jedna *korejska* studentkinja u jednom sastavu **tri puta** je napravila istu grešku, i sva tri puta u istom obliku – ženskom rodu množine.

Svih šest primera u okviru ove dve tačke imaju zajedničke odlike sa drugim oblicima srpskog jezika, bilo da su im morfološki srodni (*smeštile se : smeštaj, smešten; plešali : plešem; odišli : odem*) ili samo fonološki slični (*stići : ići*), te se na osnovu toga i oni mogu smatrati unutarjezičkim greškama.

2. zamena vokala u infinitivnoj osnovi:

a) na njenom kraju:

-i- umesto -a-

Kada moja mama je kupila ju [kuću], ona je mislila ju je bila u Pasadeni zato što prodavac je KAZI-LA ju ali prodavac je lagala. (engleski, 39)

Mi smo SLUŠI-LI Zvonka Bogdana. (španski, 66)

U ponedeljak, bila sam u fakultetu i posle časa Jonas i ja smo SLUŠI-LI Harisa Džinovića u Spensu. (španski, 66)

-a- umesto -i-

Želela bih da kupim jedan „porsche”, jedan velika kuća, kakva sam ZAMISLA-LA, i želela bih da okolo putujem ceo svet. (mađarski, 360)

BORA-O bih kao lav. [borio bih se] (poljski, 386)

Ne MISLA-O⁶⁹ bih o bolu. (poljski, 386)

b) u sredini:

-e- umesto -i-

On je UTECA-O mnogo svirača gitare kao Džimi Paže, Džef Bek, Erik Klapton i Džimi Hendriks. (portugalski, 238)

Teško je objasniti kako i zašto dolazi do ovakvih zamena, ali zapažam – kao i kod prezenta – da se najčešće uzajamno zamenjuju vokali *a* i *i*, odn. oni vokali koji se

---

⁶⁹ Samo u ovom slučaju pojava vokala *a* umesto *i* mogla bi se dovesti u vezu sa istim vokalom u odgovarajućem morfološkom obliku u prvom jeziku studenta – u poljskom: *myślą*. U prethodnom primeru (*borao*), koji potiče od istog studenta, ta veza ne postoji.

najčešće pojavljuju kao završetak infinitivne osnove (barem među glagolima koji se uče na nivoima A1 i A2). Od ukupno **sedam primera**, tri puta je vokal *a* zamenjen vokalom *i*, isto toliko puta *i* je zamenjeno vokalom *a*, i samo jednom *e* se pojavljuje umesto vokala *i*. Vokal *u* (inače redak na kraju infinitivne osnove, svega 10 takvih glagola imamo na spomenutim nivoima)⁷⁰ ovde se ne pojavljuje. Iz toga zaključujem da se greške mogu smatrati i morfološkim, a ne samo fonološkim, te da su samim tim i unutarjezičkog karaktera. Napravilo ih je petoro studenata sa *engleskim* (1), *španskim* (1), *mađarskim* (1 – Vojvodina), *poljskim* (1) ili *portugalskim* (1) kao prvim jezikom.

F. U samo dva slučaja može se zaključiti da je 2. lice jednine **imperativa** poslužilo kao osnova na koju su dodati nastavci za građenje participa aktiva. Obe greške, u dva različita sastava, napravio je isti student, kojem je *korejski* prvi jezik. Pri tom nikakvu ulogu ne igra činjenica da je prvu grešku napravio pre nego što je u Centru učio imperativ, a drugu nakon toga, jer budući izložen jeziku u sredini izvornih govornika, mogao je čuti i zapamtiti i one oblike koje nije učio, pa tako i oblike imperativa.

Moj prijatelji iz Srbije su nam bile turistički vodič. One su POKAŽI-LI Karlovačku gimnaziju. (korejski, 278)

Oko 2 sati posle podne, KRENI-LI smo. (korejski, 325)

Strukturno gledano, u obliku *krenili* vidi se 2. lice jednine imperativa, ali ovo je ujedno još jedan nepravilan oblik svojstven i izvornim govornicima, i spada u klasu onih glagola kod kojih se i oni kolebaju između *-u-* i *-i-* kao završnih vokala infinitivne osnove u participu aktiva (npr. *krenio*, *skinila*, *promenuo*, *izvinula se*). Za razliku od gore izdvojenih participa (*želila*, *vidio*, *živila*), nastanak oblika *krenili* ne može se objasniti niti uticajem ijekavskih govora niti prezentskih formi. Ali, zamena vokala *-u-* vokalom *-i-* u oblicima infinitiva javlja se i u govoru srpskih i hrvatskih učenika u Mađarskoj, i tumači se kao osobina koja je prodrla iz narodnih govora (npr. *krenit*, *potoniti*, *skiniti se*) (Jerković 1990: 402).

Iako su primeri malobrojni, iako ih je načinio samo jedan student, činjenica da nepravilan oblik predstavlja kombinaciju morfoloških elemenata srpskog jezičkog sistema dovoljna mi je da i ovaj tip odstupanja smatram unutarjezičkom greškom.

---

⁷⁰ Prema popisu glagola u Babić 2011.

Isti model građenja participa aktiva, od iste „osnove”, nalazimo i u govoru sasvim malog deteta koje srpski jezik usvaja kao prvi:

Tete me je TUCI-LA. (R. A, Novi Sad, 2 godine i 9 meseci)

I deca su – kao i stranci – izložena oblicima čiju morfološku strukturu ne razumeju (npr. *ne tuci se!*), ali ih i te kako memorišu. Sa druge strane, u svojim iskazima imaju potrebu za participom aktiva, tj. perfektom, i u takvim situacijama, kao i stranci, koriste ono što imaju u svom registru – a to je, u ovom slučaju, 2. lice jednine imperativa. U toj fazi jezičkog razvoja, iako još uvek bez jasne predstave o osnovi, pokazuju da su svesni nastavka kao primarnog obeležja datog glagolskog oblika.

2.2. Greške u NASTAVKU

U nastavcima za rod i broj zabeležen je samo jedan tip greške – sačuvano je nepostojano *a* u ženskom rodu jednine i muškom rodu množine, a prema nastavku muškog roda jednine *-ao*. Greška se javlja uglavnom kod glagola kretanja, jer se oni – od svih glagola sa nepostojanim *a* u participu aktiva muškog roda jednine – uče prvi i najčešće se koriste.

POŠ-ALA sam na fakultet u 10 sati. STIG-ALA sam na vreme. (korejski, 267)

U subotu, IŠ-ALI smo u Tunel Muzej. (engleski, 371)

Do Sarajeva smo DOŠ-ALI u subotu posle podne. NAŠ-ALI smo hostel i sreli smo sa našom drugaricom iz Slovačke i njenim momkom. (poljski, 383)

Šest grešaka u oblicima pet glagola (*poći, stići, ići, doći, naći*) načinilo je troje studenata kojima je prvi jezik *korejski, engleski* ili *poljski*. Budući da je i nepostojano *a* odlika srpskog morfofonološkog sistema, i ove greške se mogu smatrati unutarjezičkim.

Analiza građe je potvrdila ono što je bilo utvrđeno letimičnim pregledom grešaka u participu aktiva – da se greške ne tiču ni nastavka sa vremenskim značenjem (*-l-*) ni nastavka za rod i broj, i da je sasvim opravdan izbor da se ova dva nastavka tretiraju kao celina.

2.3. Zaključak o greškama u participu aktiva

Analiza pokazuje da je u oblicima participa aktiva načinjeno ukupno 78 grešaka, od čega se svega 7 ne uklapa u klasifikaciju zasnovanu na strukturnom kriterijumu. Čak

68 grešaka (ili 87%) može se objasniti kao unutarjezičke greške, ostalih 10 (ili 13%) nemaju takav karakter (Tabela 7).

Tip greške	Ukupan broj grešaka	Broj UJG	Prvi jezik
A.1. Prezentska osnova sa nastavkom za prezent, umesto infinitivne osnove	27	27	engleski, korejski, mađarski, portugalski, španski
A.2. Prezentska osnova bez nastavka za prezent, umesto infinitivne osnove	2	2	arapski, korejski
B. Puni oblik infinitiva umesto infinitivne osnove	5	5	korejski, portugalski
C. Infinitivna osnova glagola na <i>-sti</i> dobijena odbijanjem <i>-ti</i>	3	3	finski, korejski
D.1. Infinitivna osnova okrnjena za jedan glas	5	2	korejski, mađarski, poljski
D.2. Infinitivna osnova okrnjena za dva ili tri glasa	8	8	engleski, finski, korejski, španski
E.1. Zamena konsonanata u infinitivnoj osnovi	6	6	češki, korejski, španski
E.2. Zamena vokala u infinitivnoj osnovi	7	7	engleski, mađarski, poljski, portugalski, španski
F. Drugo lice jednine imperativa umesto infinitivne osnove	2	2	korejski
Greške u nastavku	6	6	engleski, korejski, poljski
Greške koje se nisu uklopile u klasifikaciju	7	0	italijanski, korejski, mađarski, nemački, poljski
Ukupno	78	68	

Tabela 7 – Greške u morfološkim oblicima participa aktiva

Najbrojniji su oblici pogrešno građeni od prezentske osnove, takvih je 29, zatim slede oni od – uslovno rečeno – infinitivne osnove (21 primer), i oni nastali zamenom fonema u infinitivnoj osnovi (13). Greške u nastavku za oblik malobrojne su, ima ih 6, i sve se tiču nepostojanog *a*. Građeci particip aktiva grešili su predstavnici 11 jezika (arapskog, češkog, engleskog, finskog, italijanskog, korejskog, mađarskog, nemačkog, poljskog, portugalskog, španskog). Na osnovu činjenice da su korejski studenti napravili greške u 10 od 11 zabeleženih tipova, očekivalo bi se da je njihov udeo u ukupnom broju grešaka veoma veliki. To, međutim, nije tako jer od 78 grešaka njihove su 42 (ili 54%).

O tome koliko studentima nije lako odrediti osnovu od koje se gradi particip aktiva dovoljno govori broj grešaka načinjenih u tvorbi participskih oblika od glagola čija se infinitivna osnova završava na vokal, i čije nalaženje ne bi trebalo da predstavlja ozbiljniji problem. Od 78 grešaka, čak su 42 u osnovi 27 takvih glagola (*boriti se, čekati, doručkovati, gledati, kazati, krenuti, kupati se, ležati, misliti, moliti se, očekivati, piti, plesati, početi, pokazati, posećivati, razgovarati, slušati, smestiti se, sretati, studirati, trčati, uticati, videti, zamisliti, želeti, živeti*). Ako ovaj podatak imamo u vidu, onda nam mora biti jasno kakvu tek teškoću predstavlja tvorba oblika ostalih glagola (čija se osnova određuje preko 1. lica jednine aorista) i oblika nepravilnog građenja, i koliko ih dodatno zbunjuju eventualne glasovne alternacije u infinitivu, i prezentskoj i/ili aoristnoj osnovi (up. tačku B). To je još jedan razlog da se studentima, kao i kod prezenta, daju gotovi morfološki oblici glagola, sa što manje pravila.

3. GREŠKE U TVORBI OBLIKA PERFEKTA

Pošto je oblik participia aktiva posebno analiziran, kao struktura za sebe, onda od grešaka u perfektu preostaju one koje se tiču njegove složene strukture, a nju čine enklitički oblici prezenta pomoćnog glagola *jesam* i particip aktiva punoznačnog glagola.

1. Jedan tip greške nastaje izostavljanjem pomoćnog glagola *jesam*, kao sastavnog dela perfekta.

1.1. U građi se uočavaju greške u susjedstvu drugih glagola u perfektu, pri tom i u istom licu. Moguće je da forma pomoćnog glagola koja prethodi krnjem perfektu, ili za njim sledi, uslovljava redukciju perfekatskog oblika:

Mi smo se šetale brzo i ond išle smo hotel. TUŠIRALE SE i puno spavale smo. (korejski, 31)

Kada je imao 18 godina IŠAO u Ameriku da radi kao bodibilder. (nemački, 235)

Kada [sam] SE VRATIO kući, kuvao sam večerak. (korejski, 266)

Kad IMALA devet godina, ona je glumila u film Lassie. (italijanski, 310)

Posle podne ja sam postavila neke fotografije na internetu i SPAVALA. (korejski, 318)

Kada smo došli, JELI u domaćem restoranu. (engleski, 371)

Studenti su **11 puta** propustili da upotrebe pomoćni glagol, i to uz lekseme: *tuširati se, ići, polaziti, vratiti se, koristiti, imati, spavati, jesti, razgovarati*. Glagol je izostavljen po četiri puta u 1. licu jednine i množine, i tri puta u 3. licu jednine. Grešilo je osmoro studenata sa jednim od sledećih jezika kao prvim: *korejskim* (3 studenta), *japanskim* (1), *nemačkim* (1), *italijanskim* (1), *mađarskim* (1 – Vojvodina) ili *engleskim* (1).

1.2. Ista greška zapaža se, međutim, i u kontekstu u kojem nema drugog glagola u perfektu u istom licu, ili ga uopšte nema, pa samim tim nema ni pomoćnog glagola koji bi mogao dovesti do pojave krnjeg perfekta:

on BIO strog. (japanski, 150)

Na kraju oktobra i na početku novembra BILA u Novom Sadu moja drugarica iz Praga Kristina. (češki, 210)

Onda, smo išli u hostel. Ja IŠAO da spavam oko ponoć. (engleski, 373)

naš automobil POŠAO u 9 sati. (korejski, 319)

Posle toga ručala sam u kafiču i morala sam da idem u policiji zato što moj momak TREBALO da ima registraciji. (mađarski, 265)

U ovakvom kontekstu napravljeno je **14 grešaka**, u oblicima glagola *studirati*, *biti*, *vaspitati*, *ići*, *voziti*, *poći*, *kazati*, *trebati*. Pomoćni glagol je najčešće izostavljen u 3. licu jednine – 12 puta, i po jednom u 1. licu jednine i množine. Načinilo ih je jedanaestoro studenata sa *korejskim* (4 studenta), *japanskim* (1), *češkim* (1), *mađarskim* (2 – Mađarska, Vojvodina), *engleskim* (2) ili *poljskim* (1) kao prvim jezikom.

Vrlo je verovatno da sve ove greške, bez obzira na okruženje, nastaju pod uticajem prezenta kao prostog glagolskog oblika, koji uz to prethodi perfektu tokom dužeg vremena u nastavnom procesu. Pri tom ne isključujem mogućnost da se negde radi i o uticaju prvog jezika, kao u slučaju studenata mađarske nacionalnosti, za šta potvrde nalazim u analizama M. Burzan (Burzan 1984: 62–68) i N. Arsenijević (Arsenijević 1990: 92–98), ili u slučaju predstavnika engleskog i nemačkog jezika. Od zabeleženih 25 grešaka, po tri su napravljene od strane mađarskih i američkih studenata, i samo jedna od strane jednog Austrijanca. Treba napomenuti da je ova pojava karakteristična i za neke naše dijalekte, i da se iz tog razloga javlja u govoru naših učenika u Mađarskoj (npr. *On završio razred sa jedan*) (Jerković 1990: 404).

2. Drugi tip greške pojavljuje se u odričnom obliku perfekta – negiran je oblik glagola koji se menja, a ne pomoćnog glagola, pri čemu se odrična rečca i particip aktiva pišu sastavljeno, po uzoru na odrični oblik glagola *imati* u prezentu (*nemam : neplivao sam*).⁷¹ Jedan od zabeleženih primera upravo i jeste odrični oblik perfekta glagola *imati*:

Ja sam želeo da plivam pa NEPLIVAO SAM. (korejski, 19)

A prvi januara je padao kiša, pa NEMOGLA SAM da se razgledam. (korejski, 22)

Ali mi SMO NEZNALE o Sinaji tačno i mi smo stišle ponoć. (korejski, 31)

Želeo sam da se odmaram tamo, ali NEMAO SAM mnogo vremena. (korejski, 325)

---

⁷¹ Istu grešku prave i mađarski učenici, samo što odričnu rečcu pišu odvojeno od glagola (Burzan 1984: 64).

Ukupno **četiri greške** napravilo je četvero korejskih studenata, u oblicima glagola *plivati, moći, znati, nemati*. Od toga su tri glagola (*moći, znati, nemati*) zabeležena i u nepravilnim odričnim oblicima prezenta.

Zaključak o greškama u perfektu

Budući da je perfekat složen glagolski oblik, ne čudi što studenti u njegovom građenju najčešće greše izostavljajući jednu od sastavnica – i to onu sporednu, koja nosi podatke o licu i broju (pomoćni glagol *jesam*), a ne onu koja nosi značenje (punoznačni glagol; Tabela 8). Napravili su 25 grešaka ovog tipa (ili 86% od ukupnog broja), bilo da je krnji perfekat u susjedstvu drugog glagola u istom glagolskom vremenu (11), bilo da se ne nalazi u takvom okruženju (14). Gledano po licima, najčešće su grešili ispuštajući pomoćni glagol u 3. licu jednine – 15 puta, i po pet puta u 1. licu jednine i množine.⁷² Znatno je manji broj primera sastavljenog pisanja odrične rečice *ne* i participa aktiva punoznačnog glagola, svega 4 (ili 14%). Svih 29 primera mogu se okarakterisati i objasniti kao unutarjezičke greške. Nasuprot njima, nisu zabeleženi nepravilni primeri koji se svojom strukturom ne uklapaju u ova dva tipa. U tvorbi nepravilnih oblika perfekta učestvovali su predstavnici osam različitih jezika – češkog, engleskog, italijanskog, japanskog, korejskog, mađarskog, nemačkog i poljskog.

Tip greške	Ukupan broj grešaka	Broj UJG	Prvi jezik
1. Izostavljanje pomoćnog glagola <i>jesam</i>	25	25	češki, engleski, italijanski, japanski, korejski, mađarski, nemački, poljski
2. Odrični oblik perfekta	4	4	korejski
Ukupno	29	29	

Tabela 8 – Greške u morfološkim oblicima perfekta

⁷² I kod učenika mađarske nacionalnosti, u istraživanju M. Burzan, najviše grešaka je zabeleženo u 3. licu jednine ili množine, znatno manje u 1. licu jednine ili množine, i najmanje u 2. licu [izostaju podaci o broju – B.B.] (Burzan 1984: 62).

4. GREŠKE U TVORBI OBLIKA POTENCIJALA

Kao i kod perfekta, i ovde se posmatraju greške u građenju složenog glagolskog oblika, sastavljenog od enklitičkog oblika aorista pomoćnog glagola *biti* i participa aktiva glagola koji se menja, a ne u strukturi samih sastavnica. Zapažaju se tri tipa grešaka.

1. Upotreba oblika prezenta umesto participa aktiva punoznačnog glagola, uz pomoćni glagol:

A najbitni da BIH DAM polamilion evra kod jedne organizujem sa dečije boleptom.
(mađarski, 360)

Kad BIH DOBIM milion evra na lutriji, kupio bih jednu BMW X6 automobil, jednu GSX-R 1000 motorbiciklu. (mađarski, 361)

Ukupno četiri greške ovog tipa, u oblicima potencijala glagola *dati*, *dobiti* i *biti*, napravilo je dvoje studenata mađarske nacionalnosti sa teritorije Vojvodine i jedna Korejka. Pri tom je u jednom slučaju i sam prezentski oblik nepravilan (*dobim*). Tri primera su zabeležena u istoj rečenici u kojoj se javlja i pravilan oblik potencijala, što može ukazivati na smanjenu koncentraciju kod studenata.

2. Izostavljanje oblika pomoćnog glagola *biti*:

Ja ću cekati vaš odgovor molim vas odgovorite mi i VOLELA da vidim traditionalna sela.
(grčki, 257)

U budućnostu ja bih putovala mnogo zemalja i RADILA kao poslovna žena. (korejski, 292a)

U sastavu potencijala svega **dva puta** izostavljen je pomoćni glagol, što je daleko manje u poređenju sa perfektom, u čijem sastavu je takva greška napravljena 25 puta. Ove greške u oblicima glagola *voleti* i *raditi* napravile su jedna Grkinja i jedna Korejka.

3. U odričnom obliku potencijala samo jedan student, Poljak, napravio je dve greške od dva tipa.

3.1. Zamena odrične rečice *ne* odričnim oblikom pomoćnog glagola *jesam*, pri tom raspoređenim iza aorista pomoćnog glagola *biti*:

Kada BIH NIJE BIO sa devojkom, je samo jedno rešenje – pobeći. [kad ne bih bio] (poljski, 386)

Greška je mogla nastati pod uticajem odričnog oblika perfekta, jer se ovo glagolsko vreme uči pre potencijala.

3.2. Kao i kod perfekta, negiran je punoznačni a ne pomoćni glagol, samo što ovde odrična rečca nije pisana sastavljeno sa participom aktiva, pa bi se moglo govoriti i o pogrešnom redu reči:

NE MISLAO BIH o bolu. (poljski, 386)

Zaključak o greškama u potencijalu

To što su greške u oblicima potencijala malobrojne, ukupno osam u tri različita tipa (Tabela 9), ne znači da je ovaj glagolski način odlično savladan, već se radi o tome da se uči oko polovine kursa A2, te da samim tim ostaje manje vremena i prilika za njegovo uvežbavanje. Osim toga, potencijal se uči posle perfekta, s kojim strukturno gledano ima izvesnih sličnosti – zajednički im je particip aktiva, razlikuju se samo u pomoćnom glagolu – što može pogodovati lakšem i bržem usvajanju potonjeg oblika. Isto tako i značenje glagolskog oblika utiče na njegovu frekvenciju, pa i na učestalost grešaka u njemu, jer je potreba za imenovanjem prošlih radnji i veća i češća od potrebe da se izrazi želja ili mogućnost.

Tip greške	Ukupan broj grešaka	Broj UJG	Prvi jezik
1. Present umesto participa aktiva	4	4	mađarski, korejski
2. Izostavljanje pomoćnog glagola	2	2	grčki, korejski
3. Odrični oblik	2	2	poljski
Ukupno	8	8	

Tabela 9 – Greške u morfološkim oblicima potencijala

U tako malom broju grešaka nijedan tip se ne može posebno izdvojiti, kao dominantan. Jasno je da se particip aktiva može zameniti samo onim oblikom koji je prethodno učen, a to je present. Od sastavnih elemenata izostaje pomoćni glagol, a ne punoznačni, što je i razumljivo jer pomoćni nosi samo informacije o licu i broju, ne i

značenje. I na kraju, za sve načinjene greške može se reći da su unutarjezičkog karaktera, a napravili su ih studenti koji kao prvi govore jedan od sledeća četiri jezika: grčki, korejski, mađarski ili poljski.

5. GREŠKE U TVORBI OBLIKA FUTURA I⁷³

Pravila građenja futura I – sa stanovišta izvornih govornika – mogu se smatrati lakšim i jednostavnijim među pravilima građenja glagolskih oblika u srpskom jeziku, i pored postojanja njegovih dvostrukih oblika – prostog i složenog. Da je tako, potvrđuje i pregled gramatika⁷⁴ srpskog jezika, koje su gotovo u potpunosti saglasne po pitanju oblikovanja budućeg vremena. (Što – kako se pokazalo – nije slučaj u vezi s prezentom i participom aktiva.) Na osnovu toga, možemo pretpostaviti da će i stranim studentima tvorba ovog glagolskog oblika biti laka, naročito od glagola na *-ći*, koji prost oblik futura I i ne grade. S druge strane, problemi bi se ipak mogli očekivati u tvorbi oblika glagola na *-sti*, kod kojih dolazi do glasovne alternacije, odn. do jednačenja konsonanata po mestu tvorbe (*jesti – ješču*), kao i u upotrebi i distribuciji prostih i složenih oblika futura. Analiza građe će pokazati da li je zaista tako.

U analizi opet polazim od morfološke strukture oblika futura I, i posebno posmatram proste a posebno složene oblike. Prost oblik raščlanjujem na osnovu i nastavak,⁷⁵ pri čemu osnovom smatram infinitivnu osnovu⁷⁶ a ne okrnjeni infinitiv⁷⁷, i posmatram greške u oba navedena strukturalna elementa. Za ovu analizu irelevantno je da li je, istorijski gledano, prost oblik futura I nastao od okrnjenog infinitiva ili ne, taj infinitiv u analizi nema poseban značaj i njeni rezultati ne bi bili ništa drugačiji kad bi se operisalo pojmom krnjeg infinitiva, a ne pojmom infinitivne osnove. Uz to, ovakav pristup odgovara i metodičkoj koncepciji nastave u Centru za srpski jezik kao strani. U složenom obliku posmatrane su greške u njenoj strukturi, kao i kod perfekta i potencijala, a ne greške u strukturi samih sastavnih elemenata (enklitičkog oblika prezenta pomoćnog glagola *hteti* i infinitiva). Za razliku od prvog nivoa klasifikacije, utemeljenog na greškama u strukturi oblika, drugi nivo klasifikacije obuhvata greške u upotrebi oblika prostog umesto oblika složenog futura I, i obrnuto.

---

⁷³ O analizi grešaka u građenju oblika futura I v. i Babić 2014b.

⁷⁴ V. u Literaturi spisak konsultovanih gramatika srpskog jezika.

⁷⁵ Greške u nastavku za lice analizirane su u poglavlju III. *Greške u kongruenciji između subjekta i predikata*.

⁷⁶ Ур. Мразовић–Вукadinović 1990: 123; Клајн 2005: 119; Клајн–Пипер 2013: 173.

⁷⁷ Ур. Стевановић 1964¹: 362; Станојчић–Поповић 2011¹³: 127.

5.1. PROST OBLIK futura I

A. Tvorba prostog oblika

1. Kao osnova za tvorbu prostog oblika futura I umesto infinitivne osnove (npr. VIDE-) upotrebljena je **prezentska osnova**, sa nastavkom za prezent, na koju je dodat enklitički oblik prezenta pomoćnog glagola *hteti* (npr. VID-I-M : VID-I-ĆU):

JEDE-ĆU hleb, jaje, šunka, beli luk i feta sir, a piću jogurt za doručak. (korejski, 67)

(Za ručka, ja ću ići u Caribik.) JEDE-ĆU⁷⁸ moj omiljenu piću. (korejski, 295)

Možda, VIDI-ĆETE mesara. (korejski, 6)

Uveče TRČI-ĆU i ićiću u teretanu za jogu i strečind. (mađarski, 287)

Na ovaj način studenti su gradili oblike futura od tri glagola: *jesti*, *videti* i *trčati*. Greške u oblicima glagola *videti*, kao i kod participa aktiva, svojstvene su ne samo stranim studentima nego i izvornim govornicima. I dok se za izvorne govornike kaže da ih čine pod uticajem ijekavskih govora, za strane studente se to ne može tvrditi. U njihovom slučaju nesumnjivo se radi o tome da se povode za prezentskim oblicima, koje uče pre futura, na samom početku kursa.

Za pogrešne oblike glagola *jesti* moglo bi se reći da i ne čude ako imamo u vidu da studenti greše i u formama glagola jednostavnije promene (*videti*, *trčati*), zatim ako imamo u vidu da se glagol završava na *-sti*, kao i glasovnu alternaciju u njegovim prezentskim oblicima (*jesti* : *jedem*), što već samo po sebi studentima predstavlja ozbiljnu poteškoću za savladavanje. Tome treba dodati i glasovnu alternaciju u prostom obliku futura I (*jesti* : *ješću*, do koje u ovom slučaju nisu ni došli), da bi se razumela i shvatila sva težina učenja sistema glagolskih oblika srpskog jezika.

Ako posmatramo sintaksičku poziciju u kojoj su se našli, oblici futura su mahom pravilno upotrebljeni, samo u poslednjoj rečenici bila bi primerenija upotreba složenog oblika.

Ukupno **šest grešaka** ovog tipa načinilo je petoro studenata kojima je prvi jezik jedan od sledećih: *korejski* (3 studenta), *engleski* (1) ili *mađarski* (1 – Mađarska), pa se na osnovu njihove jezičke različitosti, ali i morfološke strukture građenih oblika može reći da se radi o unutarjezičkim greškama.

---

⁷⁸ Ista osnova glagola *jesti* (i kod istog studenta) uplivala je i na oblik infinitiva: Ja ću JEDE-TI na doručak sutra ujutru (korejski, 295).

2. Prost oblik futura I građen je od **punog oblika infinitiva** kao osnove i enklitičkih oblika prezenta pomoćnog glagola *hteti*, koji su dodati na takvu osnovu. Na ovaj način studenti su gradili futur ne samo od infinitiva sa završetkom *-ti* nego, čak i znatno češće, i od infinitiva sa završetkom *-ći*, zaboravljajući pri tom na činjenicu da se od takvih glagola prost oblik ne gradi:

Ja POČETI-ĆU⁷⁹ da družim dietu od sutra. (korejski, 6)

Možda ti IĆI-ĆEŠ na pijaca. (korejski, 6)

Ja IĆI-ĆU u banci i promeniću sve novca. (korejski, 274)

Posle treninga tuširaću kod kuće, najšminkaću se i IZAĐI-ĆU⁸⁰ za večera sa prijateljicom i sentar. (mađarski, 287)

Mi još razgovaramo na engleskom ali nadam se da MOĆI-ĆEMO da pričamo na srpskom krajem semestra. (mađarski, 287)

U većini rečenica sa glagolima *ići*, *izaći* i *moći* treba zapaziti da je prisutan još jedan glagol u istom vremenu i obliku – u futuru I, prostom obliku. Ta okolnost, kao i nenaviknutost studenata na kratke glagolske lekseme, mogla je uticati na pojavu ovakve nepravilnosti. Za razliku od pomenutih primera, oblici glagola *početi* posve su neobični i neočekivani.

Svi ovi primeri, međutim, odlično ilustruju ukrštanje morfoloških pravila, pravila distribucije enklitičkih oblika u rečenici i pravopisnih pravila. Iako je u prvom planu morfološka analiza, nije naodmet zapaziti i to da se skoro svi oblici futura nalaze u poziciji koja zahteva njihovo razlaganje na infinitiv i enklitiku, a zatim i njihov obrnuti raspored (enklitika + infinitiv). Što znači da se u ovim slučajevima ujedno radi i o zameni složenog oblika prostim. Zbog svega toga, ovde će morfološkom analizom – pored grešaka u građenju oblika i grešaka u njihovoj upotrebi – biti obuhvaćene i greške u redu reči, ali samo u onoj meri u kojoj se prepliću sa morfologijom.

Ukupno **11 grešaka** u oblicima četiri glagola (*početi*, *ići*, *izaći*, *moći*) napravilo je troje studenata, kojima je prvi jezik *korejski* (2 studenta) ili *mađarski* (1 – Mađarska).

---

⁷⁹ Uz fonološku grešku u osnovi *ć* : *ć*.

⁸⁰ Iako je kod participa aktiva bilo slučajeva da je 2. lice jednine imperativa poslužilo kao osnova na koju je dodat odgovarajući nastavak za rod i broj, kod ovog primera ne bih tvrdila da se radi o istoj pojavi jer je sastav pisan ćirilicom, pa mi je vrlo verovatno da je greška nastala zamenom ćiriličnih slova sličnog lika (*ћ* i *ђ*: *изађи-ћу*). Nesigurnost u upotrebi ćiriličnog pisma potvrđuju i druge dve slovne greške u nastavku iste rečenice, koje u ćiriličnom tekstu izgledaju ovako: u сентар.

Iako su greške malobrojne, iako se kao prvi javljaju svega dva jezika, nesumnjivo se radi o oblicima nastalim pod uticajem samog srpskog jezika i njegovih morfoloških struktura.

3. Nekoliko tipova sporadičnih **fonoloških grešaka** zabeleženo je:

3.1. u **glagolskom prefiksu** – samo jednom, u sastavu studenta kojem je prvi jezik mađarski (i koji dolazi iz Mađarske), prefiks *na-* zamenjen je pridevskim prefiksom (za tvorbu superlativa), sličnog fonemskog sastava, *naj-*:

Posle treninga tuširaću kod kuće, NAJŠMINKAĆU se i izadiću za večera sa prijateljicom i sentar. (mađarski, 287)

3.2. u **infinitivnoj osnovi** glagola, od kojeg se gradi futur I, uz pogrešan nastavak za lice:

Volim je [sobu] i NADOSTAJEĆU mi kada se preselimo u Niš. (engleski, 179)

NEDOSTAJ ĆU mi moj stan kad vratiti u Koreju. (korejski, 191)

U prvom primeru permutovani su prvi i poslednji vokal infinitivne osnove, dok je u drugom primeru od prostog oblika načinjen nepravilan složeni oblik razbijanjem na njegovoj morfemskoj granici, uz ispuštanje krajnjeg vokala infinitivne osnove. Zbog toga bi se moglo reći da se možda i u ovom slučaju radi o podražavanju ili imitaciji.

Budući da se u oba primera radi o glagolu *nedostajati*, ove greške i ne čude jer su u formama navedene lekseme ogrešenja zabeležena i u drugim glagolskim oblicima, drugim kategorijama, pa i na drugim jezičkim nivoima. Jednu od njih ilustruje sledeći primer:

Prvo, NEDOSTAĆE mi JE „Karadorđeva šnicla”, „Burek sa sirom”, „burek sa mesom”, „roštilji”. (korejski, 87)

U ovom slučaju došlo je do ispuštanja krajnjeg sloga iz infinitivne osnove (*nedosta-ja-će*), i – čini se – njegovog izmeštanja i zamene sa fonemski sličnim oblikom pomoćnog glagola *jesam*. U svakom slučaju, i ovde bi se moglo govoriti o podražavanju.

Od glagola kod kojih infinitivnom nastavku *-ti* prethodi *s*, u korpusu je nađen samo jedan primer u kojem nije izvršeno jednačenje po mestu artikulacije. Verovatno zbog

toga što takvih leksema na nivoima A1 i A2 nema mnogo (svega 12 od blizu 560, prema popisu u Babić 2011), ali praksa pokazuje da ovaj tip greške nije redak:

JESĆEMO paštu zato što ja je volim. (korejski, 297)

Ukupno **četiri fonološke greške**, od toga 3 u formama glagola *nedostajati*, načinilo je troje korejskih studenata i jedan student sa engleskim kao prvim jezikom. Za sve njih može se reći da imaju karakter unutarjezičke greške.

B. Upotreba prostog oblika umesto složenog

U sledećim primerima radi se o specifičnim greškama, o greškama koje to možda i nisu:

U junu i julu verovatno još BICU u Srbiji. U junu ZAVRŠICU drugi semestar u Novom Sadu. (nemački, 65)

Od sredine avgusta verovatno RADICU do početka sledećeg semestra. (nemački, 65)

Mislim, da ovaj nizak sto BICE sledeće nedelje u našoj prodavnici. (češki, 154)

Moj tata IMACE šezdeset godine u trinaesti Novembar. (engleski, 203)

Prvo, ja OŠAMARICU se jer ne verujem da se ovo desilo. (korejski, 274)

Kod kuće PLANIRACU gde ćemo ići u jun sa Lin. (korejski, 297)

Jesćemo paštu zato što ja je volim. Onda RADICU domaći zadatak i čitaću knjigu. (korejski, 297)

Retko nosim duboke čizme u Koreji, ali KUPICU smeđe i duboke čizme u Srbiji. (korejski, 473)

Morfološki gledano – svi ovi oblici futura I sasvim su pravilni. Ali pozicija u kojoj se javljaju (drugo mesto u rečenici, iza nekog drugog rečeničnog člana: subjekta, adverbijala, veznika) zahteva složen a ne prost oblik. Iako je smisao rečenice nenarušen, pa ih zbog toga možda i ne bi trebalo tretirati kao greške, primeri su obuhvaćeni analizom jer i oni ukazuju na međusobnu uslovljenost morfološkog oblika i njegove pozicije u rečenici. Osim toga, i pored gramatički pravilnog oblika, rečenica zvuči stilski neuglađeno, pa bi od samog početka trebalo raditi na otklanjanju takvih nedostataka.

Na ovaj način, ukupno **17 puta** o srpsku standardnojezičku normu ogrešilo se 11 studenata, sa jednim od sledećih šest jezika kao prvim: *korejskim* (5 studenata), *nemačkim* (1), *češkim* (1), *engleskim* (2), *hindijem* (1) ili *mađarskim* (1 – Mađarska). Grešili su u formama glagola: *kupiti*, *biti*, *završiti*, *raditi*, *imati*, *kuvati*, *ošamariti se*, *planirati*, *upoznati*.

Sa stanovišta morfologije, ovi primeri su pravilni za razliku od onih 11 u tački A.2 (*poćetiću*, *ićiću*, *izađiću*, *moćiću*), ali sa stanovišta sintakse i jednima i drugima zajedničko je to da se javljaju u poziciji koja ne dozvoljava upotrebu prostog oblika nego zahteva složen, bar kad je futur I u pitanju, i to u sledećem rasporedu: enklitika + infinitiv. Njima treba dodati i poslednji primer iz tačke A.1 (*trćiću*) – uz koji je rečeno da je u datoj poziciji primereniji složen oblik – i zaključiti da su studenti ukupno 29 puta složenu formu budućeg vremena zamenili prostom.

5.2. SLOŽEN OBLIK futura I

U okviru složenog futura I treba odvojeno posmatrati njegove pravilno i nepravilno građene oblike.

1. Kao i u tački B kod prostog futura I, **pravilno građeni oblici** su vrlo specifični. Njihova specifičnost je i ovde određena preplitanjem morfoloških i sintaksičkih faktora.

1.1. Složen oblik – morfološki gledano – sasvim je korektan, čine ga enklitički oblik prezenta pomoćnog glagola *hteti* i infinitiv glagola koji se menja. Problem je, međutim, u sintaksičkoj poziciji koju futur zauzima:

ĆU KUPITI voće. (korejski, 5)

ĆU NARUČITI jedno torte i onda jedemo zajedno! (korejski, 29)

Čekajte molim. ĆU PLATITI račun. (korejski, 29)

Posle časa ću vratiti nas kući i ĆU UČITI srpski jezik. (korejski, 289)

S obzirom na to da je upotrebljen na samom početku rečenice, eventualno posle sastavnog veznika, redosled njegovih sastavnica je neprihvatljiv. Početna pozicija dozvoljava upotrebu samo prostog oblika futura I, nikako ne i upotrebu složenog oblika – ne samo u ovakvom rasporedu njegovih elemenata nego ni u obrnutom (infinitiv + enklitika).

U samo jednom od zabeleženih primera, četvrtom po redu, neposredno okruženje moglo je pogodovati nepravilnoj upotrebi složenog oblika (glagola *učiti*), jer se u prvom delu složene rečenice pojavljuje isti takav oblik glagola *vratiti se*.

Činjenica da su korejski studenti (njih četvoro) napravili sve greške ovog tipa (ukupno **osam**, u formama sedam glagolskih leksema: *kupiti, dati, naručiti, platiti, učiti, sresti, pijeći [piti]*) ukazuje na to da bi se možda moglo raditi o uticaju njihovog prvog jezika, ali nikako ne isključuje mogućnost da su greške nastale i pod uticajem samog srpskog jezika, u kojem su – u drugačijem sintaksičkom okruženju – navedeni oblici i te kako mogući. Svi primeri ujedno predstavljaju i redak pokušaj izostavljanja subjekta u rečenici, potez na koji se studenti na nivoima A1 i A2 ne odlučuju često i sa kojim se teško saživljavaju, bez obzira na njihov prvi jezik, što je – vrlo verovatno – za posledicu imalo ovakav red reči.

1.2. Zamenom mesta enklitike pomoćnog glagola i infinitiva punoznačnog, i dalje imamo složeni futur I koji je morfološki pravilan, problem je u rasporedu njegovih sastavnih elemenata i u tome što ne postoji sintaksička pozicija u kojoj je realizacija takvog rasporeda moguća:

IMATI ĆE jednu spavaću sobu, jedno kupatilo, sobu za muziku i ples. (hindi, 183)

KUPITI ĆU pirinač, kupus, meso, voće.. i tako dalje. (korejski, 396a)

(Ove putovanje je bila jako umorna. Zatim obih dana ne želim da putujem. Ali znam da volim putovanje.) Tako PUTOVATI ĆU drugi put. (korejski, 25)

U oko devet sati JESTI ĆU doručak. (korejski, 289)

Možda, JESTI ĆU brzu hranu. (korejski, 289)

Na apsolutnom početku rečenice složen oblik nije moguć – ni u ovakvom rasporedu (infinitiv + enklitika), ni u obrnutom (enklitika + infinitiv), nužna je upotreba prostog oblika. Verovatno bi se i ove greške mogle dovesti u vezu sa izostavljanjem subjekta rečenice, poštovanjem pravila da se enklitika raspoređuje na drugom mestu u rečenici, i zanemarivanjem činjenice da raspored infinitiv + enklitika ipak nije moguć. U ostalim pozicijama, pre svega u drugoj, složeni oblik je moguć samo u obrnutom rasporedu (enklitika + infinitiv, v. 3. i 4. primer). Pri čemu ostaje nejasno zašto enklitika nije raspoređena ispred infinitiva, pogotovo u 3. primeru.

Poseban problem u navedenim primerima predstavlja to što pravilo o rasporedu enklitike u rečenici ne važi za upotrebljeni glagolski oblik, jer do futura I, učeći perfekat i potencijal, studenti uče da enklitika dolazi na drugom mestu u rečenici, iza akcentovane reči. „Suočeni smo, dakle, s prividno paradoksalnom situacijom. Enklitika može doći poslije bilo koje akcentuirane riječi (u zavisnosti od toga koja se riječ nalazi na prvom mjestu u rečenici), samo ne može poslije infinitiva, tj. poslije onog elementa u rečenici s kojim je inače najtješnje povezana” (Browne 1970–1971: 43).

Sedam grešaka u oblicima glagola: *kuvati, imati, kupiti, putovati, biti, jesti*, napravilo je petoro korejskih studenata i jedan student kojem je hindi prvi jezik. Opet je moguće da greške nastaju pod uticajem prvog jezika, ali su očigledna morfološka sredstva i uticaj srpskog jezika koji greškama daju unutarjezički karakter.

Složeni oblici futura I upotrebljeni umesto prostih dokaz su i strategije koju studenti primenjuju, a to je izbegavanje brojnih pravila različitog karaktera (fonoloških, morfoloških, sintaksičkih, pravopisnih) i njihovo svođenje na ono najlakše – osnovno, morfološko pravilo.

1.3. Treći vid upotrebe složenog umesto prostog oblika nastao je zanemarivanjem i morfoloških i pravopisnih pravila, i podelom pravilnog prostog oblika na dva dela, na njegovoj morfemskoj granici. S obzirom na to da se radi o razbijanju pravilnog oblika, greška je moguća samo u pisanoj formi, ne i u govoru:

Kuća neće biti velika ali IMA ĆE veliku teresa. (engleski, 184b)

Zabeležena je samo **jedna greška** u pismenom sastavu studenta s engleskim kao prvim jezikom. Načinjena je pod uticajem samog futura I, njegovog složenog oblika, pa je unutarjezičkog karaktera.

Dakle, gotovo svi primeri pravilno građenog složenog oblika futura I (osim dva primera u tački 1.2 – *tako putovati ću; u oko devet sati jesti ću*) predstavljaju zamenu prostog oblika složenim.

2. Nepravilno građeni oblici futura I nastaju upotrebom:

- 2.1. elemenata koji grade standardne i elemenata koji grade supstandardne oblike futura I, ili
- 2.2. potpuno pogrešnih elemenata, koji ne učestvuju u tvorbi standardnih oblika.

2.1. Elementi koji grade standardne i elementi koji grade supstandardne oblike futura I

2.1.1. Enklitički oblik prezenta pomoćnog glagola *hteti* i konstrukcija *da + prezent* (u odgovarajućem licu), upotrebljena umesto infinitiva glagola koji se menja:

Malo kasnije ĆU DA PIJEM tursku kafu, zato što ne želim da spavam na času. Ja ĆU DA JEDEM doručak za 10 minuta. (korejski, 67)

Zato što ja ĆU DA SE VEČAM i UZGAJAM mnogo dece. (korejski, 248)

(Hoću da kažem dobro srpski jezik.) Tako ja ĆU DA tvrd STUDIRAM srpski jezik.

(korejski, 153a)

Ja NEĆU DA ga ZABORAVIM zauvek. (korejski, 159)

Ovakve konstrukcije, iako se ne preporučuju, svojstvene su razgovornom stilu i usmenoj nezvaničnoj komunikaciji izvornih govornika (Klaajn–Piper 2013: 173; up. i Voјводић 1995: 343),⁸¹ s kojima su studenti u svakodnevnom kontaktu, pa su greške lako mogle nastati i pod njihovim uticajem. Drugi izvor ovih nepravilnosti može biti u tome što na samom početku kursa A1 uče da su infinitiv i *da + prezent* komutabilni uz modalne glagole, pa onda to pravilo uopštavaju i kod futura, uz enklitički oblik pomoćnog glagola. U poslednjem primeru, budući da se radi o odričnom obliku futura, konstrukcija *da + prezent* celoj rečenici daje sasvim drugačije značenje od onog nameravanog – futurskog (što se vidi iz šireg konteksta). Ovakva struktura ima voluntativno značenje, izražava samo želju, nameru da se data radnja ne realizuje – „глагол *хтјети* нема овдје функцију десемантизованог помоћног глагола и семантички је еквивалент глаголу *жељети*, тј. *не жељети*, а у временском смислу (као индикатив) означава садашње вријеме” (Voјводић 1995: 342). U ovom slučaju (i kontekstu) jedino bi struktura sa infinitivom⁸² bila primerena jer označava pravu budućnost, odn. radnju koja se neće

---

⁸¹ Autori triju gramatika srpskog jezika uopšte i ne spominju konstrukciju *da + prezent* kao sastavnicu složenog oblika futura I (Стевановић 1964¹: 362; Станојчић–Поповић 2011¹³: 127–128; Klajn 2005: 119–120), dok Mrazović–Vukadinović i D. Klikovac smatraju da se ova konstrukcija može upotrebiti umesto infinitiva (Mrazović–Vukadinović 1990: 124; Кликовац 2002/2003²: 106). M. Kovačević u radu posvećenom ovim formama detaljno obrazlaže zašto one nisu normativno dopustive u srpskom standardnom jeziku (Kovačević 2014).

⁸² D. Klikovac, za razliku od D. Voјводића, smatra da i odrični oblik futura I može imati dva vida: jedan građen od odričnog oblika prezenta pomoćnog glagola *hteti* i infinitiva (*Neću raditi*), i drugi građen

realizovati u vremenu koje sledi za vremenom govorenja – što i jeste bio nameravani iskaz studenta.

Opet su sve greške ovoga tipa (ukupno **četrnaest**, od glagola: *piti, (po)jesti, biti, venčati se, uzgajati, kupiti, plivati, zaboraviti, studirati, ukrasiti, kuvati, promeniti*) napravili samo korejski studenti, njih šestoro. No, i pored toga, jasno je da se radi o poremećaju u samom sistemu ciljnog jezika, pogotovo kad znamo da je ista pojava svojstvena i izvornim govornicima.

2.1.2. Enklitički oblik pomoćnog glagola *hteti*, uglavnom u odgovarajućem licu, i oblik prezenta:

Ja ĆU PREDSTAVIM o moja tata. (korejski, 80)

Uveće ja ĆU IDEM u bioskopu. (korejski, 397a)

Ali to šta znam to ĆE OPISUJEM. (mađarski, 342)

I sutra ĆE IDEMO zajedno na rođendan. (mađarski, 354)

Sada ona nema momka ali nadam se ona ĆE IMA momka. (korejski, 476)

Ove greške su mogle nastati na dva načina. Tako što su studenti pošli od standardnog oblika futura I (enklitika pomoćnog glagola + infinitiv) i, već spominjane, supstandardne strukture koja se često koristi u službi futura (enklitika pomoćnog glagola + *da* + *prezent*), što je u njihovim rečenicama, ukrštanjem, dalo strukturu: enklitika + prezent. Ili tako što su redukovali konstrukciju karakterističnu za razgovorni stil (enklitika + *da* + *prezent*) i sveli je na enklitiku i oblik prezenta. Šta je više uticalo na nastanak grešaka ovog tipa, to bi možda mogla razrešiti neka naknadna analiza primera ispuštanja veznika, pre svega veznika *da*, i u drugačijem sintaksičkom okruženju. Treba samo spomenuti i to da je ovakva struktura sa značenjem futura I svojstvena i nekim srpskim dijalektima.

Šest grešaka napravilo je četvoro korejskih studenata i dvoje mađarskih rođenih i odraslih u Vojvodini.

---

od odričnog oblika prezenta pomoćnog glagola *hteti* i konstrukcije *da* + *prezent* (*Neću da radim*), s tim što ovom drugom obliku pripisuje i funkciju odričnog oblika glagola *hteti* – sa značenjem „Ne želim da radim” (Кликовац 2002/2003²: 106).

2.1.3. Puni oblik pomoćnog glagola *hteti* i infinitiv glagola koji se menja:

U mojoj sobi OCE IMATI jednu velikog plavog krevet, plavu komodu, plavog orman i velikog prozor. (grčki, 251)

Ovde zanemarujem izbor glagola koji se menja (*imati* umesto *biti*), ta greška će biti analizirana drugom prilikom. Posmatram samo oblik futura, u kojem je enklitički oblik zamenjen punim ili naglašenim oblikom pomoćnog glagola, vrlo verovatno pod uticajem upitnog oblika futura I, koji se gradi pomoću naglašenog oblika. A ovakav – nazovi – puni oblik student je mogao čuti od izvornih govornika, u čijem se govoru inicijalno *h*, usled slabe frikcije, često gubi, naročito u nezvaničnoj komunikaciji i nebrižljivom izgovoru (Subotić i dr. 2012: 41). Samo jedan primer ovakvog ogrešenja zabeležen je u sastavu jednog grčkog studenta. Ista pojava, međutim, karakteriše i govor učenika srpskog ili hrvatskog porekla u Mađarskoj (npr. *oće, ladan*), i tumači se kao dijalektizam (Jerković 1990: 401).

2.1.4. Enklitika pomoćnog glagola *hteti* i konstrukcija *da* + infinitiv:

Imam novo momku i želim da znam šta će se deseti sa nama. Možete da kažete koliko dugo ĆEMO DA OSTAVATI⁸³ zajedno? (korejski/mađarski, 288)

... ja ne volim da idem planina zatošto posle idem planina, ja ĆU DA IMATI upala mišića za moja noga!! (korejski, 80)

Infinitiv je upotrebljen u konstrukciji s veznikom *da*, umesto prezenta, a uz enklitiku pomoćnog glagola. I ovaj oblik je rezultat ukrštanja dveju srpskih konstrukcija futura I – jedne standardne (enklitika + infinitiv) i jedne supstandrardne (enklitika + *da* + *prezent*). Dva puta je zabeležena ovakva greška, jednom u korejskom domaćem radu, i drugi put u sastavu koji su zajedno pisale dve studentkinje – jedna Korejka i jedna Mađarica (iz Mađarske). Nemoguće je odrediti koja od njih je načinila grešku, ali to je i nebitno s obzirom na njen unutarjezički karakter.

---

⁸³ Greške u infinitivu analizirane su u zasebnom odeljku, ovde me zanima samo struktura futura I.

2.2. Od elemenata koji ne učestvuju u tvorbi standardnih oblika

2.2.1. dva puta su dva korejska studenta upotrebila particip aktiva glagola koji se menja umesto infinitiva, uz enklitiku pomoćnog glagola *hteti*:

I ja ĆU RAZGOVARAO sa Boškom o vikendom planu. (korejski, 295)

Sutra, ono NEĆE BIO mi posebno dan. Zato što sutra je nomalan dan u nedelji. (korejski, 289)

2.2.2. Samo jednom jedan portugalski student umesto odričnog oblika pomoćnog glagola upotrebio je odričnu rečcu *ne*:

Ali NE STIĆI brzo, oho 70 dana. [neće stići] (portugalski, 115)

Moguće je da se i ovde radi o ukrštanju strukture odričnog oblika prezenta (*ne stignem*) i strukture odričnog oblika futura I (*neću stići*), što daje *ne stići*.

5.3. Zaključak o greškama u futuru I

Sprovedena analiza pokazuje da futur I stranim studentima predstavlja ozbiljan problem već samim postojanjem njegovih dvostrukih oblika – prostog i složenog. Pored toga, morfološki oblik futura I najčešće je uslovljen pozicijom u kojoj se pojavljuje u rečenici, što kod studenata za posledicu ima greške bilo u građenju ovog glagolskog vremena, bilo samo u redu reči. To pokazuje možda ne toliko broj njihovih grešaka u tvorbi (ukupno 93), koliko raznovrsnost ogrešenja (14 tipova; Tabela 10, 11). Treba zapaziti i to da, kao kod participa aktiva, nema grešaka u izboru nastavka za oblik, što znači da je za studente nastavak primaran, da on reprezentuje oblik a ne osnova, za njih je nastavak = oblik.

Tip greške		Ukupan broj grešaka	Broj UJG	Prvi jezik
A. Tvorba prostog oblika	A.1. prezentska osnova umesto infinitivne	6	6	engleski, korejski, mađarski
	A.2. infinitiv umesto infinitivne osnove	11	11	korejski, mađarski
	A.3. fonološka greška u osnovi	5	5	engleski, korejski, mađarski
B. Upotreba prostog oblika umesto složenog		17	17	češki, engleski, hindi, korejski, mađarski, nemački
Upotreba prostog oblika umesto složenog (A.1 – poslednji primer, i A.2)		12	12	korejski, mađarski
Ukupno		51	51	

Tabela 10 – Greške u prostom obliku futura I

Tip greške		Broj grešaka	Broj UJG	Prvi jezik
1. Pravilno građeni oblici (ili upotreba složenog oblika umesto prostog)	1.1. enklitika + infinitiv	8	8	korejski
	1.2. infinitiv + enklitika	7	7	korejski, hindi
	1.3. razbijanje prostog oblika na morfemskoj granici	1	1	engleski
2. Nepravilno građeni oblici	2.1.1. enklitika + <i>da</i> + <i>prezent</i>	14	14	korejski
	2.1.2. enklitika + prezent	6	6	korejski, mađarski
	2.1.3. „puni” oblik pom. glagola + infinitiv	1	1	grčki
	2.1.4. enklitika + <i>da</i> + infinitiv	2	2	korejski, mađarski
	2.2.1. enklitika + particip aktiva	2	0	korejski
	2.2.2. odrična rečca <i>ne</i> + infinitiv	1	1	portugalski
Ukupno grešaka		42	40	

Tabela 11 – Greške u složenom obliku futura I

Upadljivo je da u ovom segmentu sistema glagolskih oblika najviše greše Korejci, napravili su 57 od ukupno 93 greške (ili 61%), i učestvovali su u u pravljenju čak jedanaest od četrnaest zabeleženih tipova grešaka. Pri tom su u ostvarenju tri tipa grešaka učestvovali samo oni. Ali učešće predstavnika ostalih sedam jezika (češkog, engleskog, grčkog, hindija, mađarskog, nemačkog, portugalskog) ukazuje na to da ne može biti u pitanju samo uticaj korejskog jezika, ako takav uticaj uopšte i postoji. Što se tiče karaktera načinjenih grešaka, od zabeležene 93 čak za 91 (ili 98%) može se tvrditi da je unutarjezičkog karaktera jer nastaje pod uticajem samog jezika koji se uči.

Ako posmatramo odnos grešaka u prostom i onih u složenom obliku, zapažamo da se češće greši u tvorbi i upotrebi prostog oblika (51 : 42 primera). Ako posmatramo zamenu prostog oblika složenim i obrnuto, vidimo da i tu studenti malo češće pogrešno upotrebljavaju prost umesto složenog (29 : 16 primera).

Pojedinačno gledano, studenti najviše grešaka prave upotrebljavajući prost oblik u pozicijama koje zahtevaju složen (29 grešaka), zatim upotrebljavajući složen oblik na samom početku rečenice – bilo da rečenicu započinju enklitikom bilo infinitivom (15 grešaka), i na kraju skloni su upotrebi nestandardne forme složenog oblika futura I (enklitika + *da* + *prezent*, 14 primera).

6. GREŠKE U TVORBI OBLIKA IMPERATIVA

Poslednji glagolski oblik predviđen za učenje (programom Centra za srpski jezik kao strani) jeste imperativ. Uči se gotovo na samom kraju početnog višeg nivoa (A2), na polovini prethodne lekcije, što znači da studentima ne ostaje mnogo vremena za automatizaciju i primenu njegovih oblika. Druga bitna činjenica jeste to da je imperativ svojstven direktnoj komunikaciji i da se zbog toga u domaćim radovima studenata pojavljuje vrlo retko i u retkim dijalozima ograničene tematike (davanje saveta, davanje uputstava za pripremu hrane ili za snalaženje u prostoru). Sve to objašnjava malobrojne greške u ovom segmentu korpusa. To što je, u poređenju sa prezentom, participom aktiva i futurom I, neuporedivo manje grešaka zabeleženo u oblicima imperativa ne znači da su studenti imperativ najbolje naučili i u njemu najmanje grešili, nego da su za njegovu upotrebu imali najmanje vremena i najmanje prilika (kao što je bio slučaj i sa potencijalom). Zbog toga su rezultati ove analize vrlo skromni, ali svakako otkrivaju pojave koje se mogu očekivati i u mnogo većem korpusu.

Sa stanovišta srpskog jezika kao stranog, nema potrebe da studenti nastavke uče raščlanjene, kao nastavke za oblik imperativa (-i, -j) i nastavke za lice (-Ø, -mo, -te),⁸⁴ oni ih uče objedinjene – kao nastavke za imperativ (npr. -i, -imo, -ite).⁸⁵ I, jednostavnosti radi, uče dve grupe nastavaka (-i, -imo, -ite; -j, -jmo, -jte),⁸⁶ a ne tri.⁸⁷ Ali s obzirom na prirodu grešaka koje imam u korpusu, u ovoj analizi moraću da ih raščlanim i posmatram odvojeno: nastavak za oblik i nastavak za lice.

U građenju nepravilnih oblika imperativa za osnovu je uzeta infinitivna osnova koja se završava na vokal (npr. VIDE- od *videti*), a ne osnova dobijena odbijanjem nastavka za lice od 3. lica množine prezenta (npr. VID- od *vid-e*), kako propisuju gramatike srpskog jezika. Na takvu, infinitivnu osnovu dodat je:

1. nastavak za oblik imperativa, nastavak -j (kao GLEDA-J, na primer):

Sada tražim paradajz i jabuke. – VIDE-J tamo! Oni izgledaju sveži. (korejski, 7)

---

⁸⁴ Kao što je dato u Стевановић 1964¹: 345–346, i u Станојчић и др. 1989¹: 105.

⁸⁵ Kao u Mrazović–Vukadinović 1990: 128–129; Klajn 2005: 110–111, i Клајн–Пипер 2013: 180–181.

⁸⁶ Ур. Клајн, 2005: 110–111, i Клајн–Пипер 2013: 180–181.

⁸⁷ Ур. Стевановић 1964¹: 345–346; Станојчић и др. 1989¹: 105, i Mrazović–Vukadinović 1990: 128–129.

Budući da je zabeležen samo jedan primer, za 2. lice jednine, čiji je lični nastavak -Ø, ne može se govoriti o tome da li student zna da upotrebi i lične nastavke ili ne. Grešku je napravio korejski student, ali po istom modelu oblik imperativa gradi i trogodišnje dete koje srpski jezik usvaja kao prvi:

OBRISA-J,⁸⁸ mama! (R. A, Novi Sad, 2 godine i 10 meseci)

2. nastavak za 2. lice množine (-te), pri čemu izostaje nastavak za oblik. Pošto se osnova završava na vokal, očekivan je nastavak -j:

(M: Ja želim krim boje, i udobnu fotelju iako skupa.)

P: VIDE-TE ovu. Ova je novo i košta je 3000 dinara. (korejski, 61a)

(S: Izvinite. Gde je toalet?)

K: Samo pravo i onda OKRENU-TE⁸⁹ levo. (korejski, 29)

Samo dve greške ovog tipa napravile su dve korejske studentkinje. Ako bismo za ova dva primera (kao i za onaj pre njih, *videj*) mogli reći i to da se ne radi o infinitivnoj osnovi nego o 3. licu množine prezenta kao osnovi za građenje imperativa, u naredna tri primera to nije slučaj, što mi daje za pravo da ih objedinim u isti tip greške:

Onda, propržite šagrepe, krastavace, šunke i spanaće. I stavite ih na pirinaču. Onda, UVI-TE ih zajedno. (korejski, 306)

Kada su povrće kuvane, PRELI-TE paradajz sos i začim. Skuvajte taj paradajz sos još 5 minuta zajedno i posle toga PRELI-TE na testeninu. (mađarski, 309)

Tri nepravilna oblika napravilo je dvoje studenata – jedan Korejac i jedna Mađarica. Na sličnu pojavu, odnosno grešku, ali kod izvornih govornika, ukazuje se u *Нормативној граматици српског језика*, u delu posvećenom imperativu: „Глаголи на -ити који имају једносложне основе, типа *пити*, и њихове префиксалне изведенице, типа *отпити*, у другом лицу императива оба броја и првом лицу

---

⁸⁸ Isti oblik zabeležen je i u govoru studenta sa francuskim kao prvim jezikom: OBRISA-J tablu, a ti DON-I kredu. Interesantno je da je i druga greška (*don-i*) zajednička odlika govora francuskog studenta i srpskog trogodišnjeg deteta (*don-i, pon-i*). Ni u ovom slučaju osnova imperativa nije dobijena odbijanjem ličnog nastavka od 3. lica množine prezenta.

⁸⁹ Zamena prefiksa *s-* prefiksom *o-* biće analizirana drugom prilikom.

множине императива испред наставка за број имају основу на *j* (нпр. *ниј*, *нијмо*, *нијте*). Погрешно је изостављати *j* у тим облицима. Уп. такође: [...] *одвити*: *одвиј*, *одвијмо*, *одвијте*; *одлити*: *одлиј*, *одлијмо*, *одлијте*; [...]” (Клајн–Пипер 2013: 182). У наведеној граматичкој изостало је објашњење како и зашто долази до овакве грешке. Будући да је својствена и изворним говорницима и странцима, било би интересантно знати те разлоге и међусобно их упoredити. Код изворних говорника грешка настаје из фонетских разлога, условљена је pozicijom glasa [j] u reči: „ovaj glas [se] u fonetskoj okolini uglavnom ostvaruje kao glajd [j] artikulaciono veoma blizak vokalu [i], dok se kao spirant [j] ostvaruje izuzetno retko, najčešće u inicijalnom položaju reči ili iza suglasnika (npr.: [junak], [ja]; [objediniti], [odjednom], [nadjačati] i sl.)“ (Subotić i dr. 2012: 40). U slučaju stranaca mislim da se ne može govoriti o fonetskim razlozima, već pre o dominaciji infinitivne osnove koja je očigledna u svim do sada analiziranim glagolskim oblicima, pa i u imperativu, i koja se jednako nameće i u procesu učenja srpskog kao stranog i u procesu usvajanja srpskog kao prvog.

3. Za samo jednu grešku u osnovi moglo bi se reći da je fonološka, ili pre – slovna greška:

PIŠ-TE pismo! (korejski, 158b)

Po svemu sudeći, nastala je nepažljivim prepisivanjem morfološkog oblika iz instrukcije namenjene studentima u jednom od zadataka u nastavnom materijalu. Zabeležena je u radu korejskog studenta.

Zaključak o greškama u imperativu

Od ukupno osam grešaka zabeleženih u oblicima imperativa samo dve (ili 25%) ne mogu se objasniti kao unutarjezičke, odn. u njihovoj strukturi se ne vide jasni elementi srpskog morfološkog sistema. Preostalih šest, unutarjezičkih grešaka građeno je od infinitivne osnove, s tim što je u pet primera izostao nastavak za oblik, pa je na osnovu dodat samo lični nastavak *-te* (Tabela 12). Tako da su greške ostvarene istovremeno i u osnovi i u nastavku. Mahom su grešili korejski studenti (5 grešaka, ili 63%), dve greške je napravila studentkinja iz Mađarske, i jednu (koja se svojom strukturom nije uklopila u ove tipove) napravio je student sa engleskim kao prvim jezikom.

Tip greške	Ukupan broj grešaka	Broj UJG	Prvi jezik
1. infinitivna osnova + nastavak za oblik imperativa	1	1	korejski
2. infinitivna osnova + nastavak za lice	5	5	korejski, mađarski
3. fonološka greška u osnovi	1	0	korejski
Greške koje se nisu uklopile u klasifikaciju	1	0	engleski
Ukupno	8	6	

Tabela 12 – Greške u morfološkim oblicima imperativa

7. GREŠKE U TVORBI OBLIKA INFINITIVA

Iako studenti ne uče pravila tvorbe infinitiva, već ovaj oblik uče kao osnovni oblik glagola, kao formu koju će naći u rečniku, u svojim sastavima ipak pokazuju sklonost ka različitim tvorbenim rešenjima i modelima u situacijama kada im je on potreban.

7.1. Greške u OSNOVI

7.1.1. Kao i kod participa aktiva i futura I, **prezentska osnova** se studentima nameće i u građenju infinitiva:

Da, ja ću KAŽE-TI još jednom. (korejski, 29)

On će VOLI-TI vas usoro, vi ćete ostavati zajedno za uvek. (mađarski, 288)

Ja ću JEDE-TI na doručak sutra ujutru. (korejski, 295)

Dobro, ću PIJE-STI zeleni čaj. (korejski, 29)

Četiri greške, u oblicima glagola *kazati*, *voleti*, *jesti*, *piti*, napravilo je troje korejskih studenata i jedan mađarski, s tim što za poslednji primer (*pije-sti*) treba reći da je (osim pod uticajem prezenta – u kojem slučaju je greška napravljena i u infinitivnom završetku, zamenom završetka *-ti* završetkom *-sti*) mogao nastati i od infinitiva glagola *jesti* (*pi-jesti*).

7.1.2. Drugi tip greške u osnovi čine **fonološke greške**, kao što su:

7.1.2.1. **zamena glasova**:

On će voliti vas usoro, vi ćete OSTAVATI⁹⁰ zajedno za uvek. [ostajati] (mađarski, 288)

Kada završim da šišam kosu, ja ću POKAZITI kako napraviš bolji tvoju kosu waxem. (korejski, 324)

Svega **tri greške**, u oblicima glagola *ostajati* i *pokazati*, zabeležene su u sastavima jednog korejskog i jednog mađarskog studenta. Dva puta (u istom sastavu) zabeležen oblik *ostavati* mogao je nastati ukrštanjem fonemski sličnih glagolskih leksema: *ostajati* i *ostaviti*.

---

⁹⁰ Zanimljivo je da greška u izboru glagolskog vida.

7.1.2.2. **ispuštanje i zamena glasova**, u sastavu korejske studentkinje:

Da li ću imati druga momka pre toga mi ćemo VEĆATI? [venčati se] (korejski, 288)

Kako je i zašto došlo do ove greške, teško je znati i reći. Činjenica je da se u njoj ne vidi uticaj ciljnog jezika, pa se stoga ne može ni smatrati unutarjezičkom greškom.

7.1.3. Samo jednom, u sastavu korejskog studenta, zabeleženo je razbijanje infinitivnog oblika, na morfemskoj granici, nejasno je zašto:

Sutra neću VI TI posebno. [sutra neće biti poseban dan] (korejski, 289)

7.2. Greške u INFINITIVNOM ZAVRŠETKU

7.2.1. Samo u jednom slučaju, u sastavu korejskog studenta, u oblik infinitiva upleo se enklitički oblik pomoćnog glagola *hteti*. Što, ako posmatramo malo širi kontekst, i nije slučajno jer se radi o infinitivu glagola sa završetkom *-ći*, koji je u prethodnoj rečenici upotrebljen u 1. licu jednine složenog oblika futura I:

Konobar: Moći ću da vidim sledeće godine?

Gost M: MOĆU ćete sa našem burmom. (korejski, 33)

7.2.2. Jedan primer, u sastavu češkog studenta, može se dvojako objasniti:

Obožava gleda filmove ili SUSRETI SE⁹¹ sa prijateljima. (češki, 142)

Može se reći da je iz infinitivnog završetka ispušten konsonant *s*, a može se reći i da je došlo do zamene dvaju završetaka (*-sti* i *-ti*).

7.3. Zaključak o greškama u infinitivu

U oblicima infinitiva napravljeno je ukupno **11 grešaka** u četiri tipa, pa se može zaključiti da su ove greške sporadične (Tabela 13). Za osam (ili 73%) odstupanja može se reći da su unutarjezičke prirode. Upliv prezentske osnove zabeležen je i u ovom

---

⁹¹ Ni ovde nije važan izbor pogrešnog glagolskog vida, kao ni upotreba infinitiva umesto prezenta. To ostaje za kasniju analizu.

glagolskom obliku, i to u najvećem broju primera, koji su nastali građenjem infinitiva od prezentske osnove i infinitivnog završetka *-ti*. Sve greške napravilo je sedmero studenata kojima je prvi jezik *češki* (1 student), *korejski* (5) ili *mađarski* (1 – Mađarska).

Tip greške		Ukupan broj grešaka	Broj UJG	Prvi jezik
1. Greške u infinitivnoj osnovi	1. infinitiv od prezentske osnove	4	4	korejski, mađarski
	2. fonološka greška u osnovi	4	2	korejski, mađarski
	3. razbijanje infinitivnog oblika	1	0	korejski
2. Greške u infinitivnom završetku		2	2	češki, korejski
Ukupno		11	8	

Tabela 13 – Greške u morfološkim oblicima infinitiva

8. ZAKLJUČAK O GREŠKAMA U TVORBI GLAGOLSKIH OBLIKA

U pregledana 503 sastava, koje je napisalo 85-oro studenata, u tvorbi glagolskih oblika zabeleženo je ukupno 414 grešaka (Tabela 14). Od tog broja svega 16 grešaka (ili 4%, i to: u prezentu, participu aktiva i imperativu) nije se uklopilo u klasifikaciju zasnovanu na strukturnom kriterijumu, što znači da ti oblici svojom morfološkom strukturom nemaju sličnosti sa drugim morfološkim oblicima glagola u srpskom jeziku. Najviše grešaka je napravljeno u prezentu – 187 (ili 45%), futuru I – 93 (ili 23%) i participu aktiva – 78 (ili 19%). Za čak 378 grešaka (ili 91%) utvrđeno je da su mogle nastati pod uticajem samog ciljnog jezika, dakle – da su unutarjezičkog karaktera. Od ukupno 18 prvih jezika, koliko ih je zabeleženo kod 85-oro studenata, u glagolskim oblicima su grešili predstavnici 15 jezika: arapskog, češkog, engleskog, finskog, grčkog, hindija, italijanskog, japanskog, korejskog, mađarskog, nemačkog, poljskog, portugalskog, španskog i tajskog. U korpusu se ne pojavljuju predstavnici beloruskog, francuskog i rumunskog jezika, ali ne zbog toga što su odlično savladali morfološke oblike glagola, nego pre svega zbog toga što ih je bilo malo i što su gotovo svi napisali samo po jedan sastav (tri francuska studenta – tri sastava, jedan rumunski student – jedan sastav, jedan beloruski student – dva sastava).

Glagolski oblik	Ukupan broj grešaka	Broj tipova i podtipova grešaka	Broj grešaka koje se nisu uklopile u klasifikaciju	Broj UJG	Broj prvih jezika
Prezent	187	19	8	168	13
Particip aktiva	78	11	7	68	11
Perfekata	29	2	–	29	8
Potencijal	8	3	–	8	4
Futur I	93	14	–	91	8
Imperativ	8	4	1	6	3
Infinitiv	11	4	–	8	3
Ukupno	414	–	16	378	–

Tabela 14 – Ukupan pregled grešaka u glagolskim oblicima

Ako se vratimo **strukturi prostog glagolskog oblika** i onim njegovim elementima na koje je raščlanjen u cilju preciznije analize, vidimo da su greške većinom načinjene u osnovi oblika – 195 (ili 47%), od čega su 184 određene kao unutarjezičke (Tabela 15). Znatno manji broj ogrešenja o normu javlja se u nastavku za oblik – 71 (ili

17%), od toga 64 nastale pod uticajem samog ciljnog jezika. Greške u nastavku za lice, odn. međusobna zamena pravilnih nastavaka za lice analizira se u narednom poglavlju (*III. Greške u kongruenciji između subjekta i predikata*). Pojava nastavaka (za oblik ili lice) koji ne postoje u srpskom morfološkom sistemu vrlo je retka i to je onih 16 primera (ili 4%) koji se nisu uklopili u sprovedenu klasifikaciju (u prezentu, participu aktiva i imperativu). Na osnovu ovih rezultata može se zaključiti da je za studente glagolska osnova manje bitna od nastavka, ona može biti pogrešna na različite načine, a nastavak je ono po čemu oblik prepoznaju, sa čim ga poistovećuju.

Glagolski oblik	Greške u osnovi		Greške u nastavku	
	Ukupan broj grešaka	Broj UJG	Ukupan broj grešaka	Broj UJG
Prezent	92	88	63	56
Particip aktiva	65	62	6	6
Perfekat	–	–	–	–
Potencijal	–	–	–	–
Futur I	22	22	–	–
Imperativ	7	6	–	–
Infinitiv	9	6	2	2
Ukupno	195	184	71	64

Tabela 15 – Odnos grešaka u osnovi i grešaka u nastavku

Dalje, posmatrajući tipove grešaka, vidimo da su – kod **prostih glagolskih oblika** – najčešća ogrešenja u izboru glagolske osnove, odn. da studenti posežu za infinitivnom osnovom umesto prezentske (kod prezenta i imperativa, 54 puta), ili čak za punim oblikom infinitiva umesto infinitivne osnove (kod prezenta, participa aktiva i prostog oblika futura I – 21 put; Tabela 16). Sa druge strane, prezentska osnova umesto infinitivne javlja se u oblicima participa aktiva, u prostom obliku futura I, pa čak i u samom infinitivu (ukupno 39 puta). Zamena nastavaka za oblik zabeležena je samo kod prezenta, što je i razumljivo jer ovo glagolsko vreme ima čak tri takva nastavka (-a-, -e-, -i-) u svim licima jednine i 1. i 2. licu množine (prvi od njih, -a-, čak i u 3. licu množine).

Što se tiče **složenih glagolskih oblika** – njih odlikuje izostavljanje pomoćnog glagola, i to najčešće u perfektu (25 primera), i svega dva puta u potencijalu. Što je isto tako razumljivo jer se prošlo vreme uči pre ovog drugog, i za njim je potreba veća, pa je samim tim i broj grešaka veći. U složenim oblicima futura I nije zabeleženo izostavljanje pomoćnog glagola, ali kod njega se javlja jedan drugi tip greške, karakterističan samo za njega, a to je zamena prostog oblika složenim i obrnuto, čak 45 puta.

Glagolski oblik	Upotreba infinitivne osnove i/ili infinitiva	Zamena prezentskih nastavaka	Upotreba prezentske osnove	Izostavljanje pomoćnog glagola	Upotreba prezenta umesto participia aktiva	Prost umesto složenog oblika	Složen umesto prostog oblika
Prezent	65	48	–	–	–	–	–
Particip aktiva	21	–	29	–	–	–	–
Perfekta	–	–	–	25	–	–	–
Potencijal	–	–	–	2	4	–	–
Futur I	11	–	6	–	–	29	16
Imperativ	6	–	–	–	–	–	–
Infinitiv	–	–	4	–	–	–	–
Ukupno	103	48	39	27	4	29	16

Tabela 16 – Najčešći tipovi grešaka u glagolskim oblicima

Odstupanja od standardnojezičkih **odričnih oblika** javljaju se u četiri od ukupno pet glagolskih vremena i načina koje su studenti učili na nivoima A1 i A2: u prezentu (24 primera), zatim u perfektu (4), potencijalu (2) i futuru I (1) – ukupno 31 odstupanje. Od toga 12 primera u prezentu, sva četiri u perfektu i, uslovno, jedan primer u potencijalu građeni su po istom modelu – negiran je punoznačni glagol a ne pomoćni (kod perfekta i potencijala), pri čemu su odrična rečca i glagol napisani sastavljeno (kod prezenta i perfekta: *neznam, nevoli, neplivao sam*).

Na više mesta u dosadašnjoj analizi ukazano je na greške u tvorbi morfoloških oblika glagola kojima su strani studenti jednako skloni kao i **izvorni govornici**. I stranci kao i **deca** koja srpski jezik usvajaju kao prvi:

- služe se infinitivnom osnovom za oblikovanje prezenta (*vole-mo : plaka-m*) i imperativa (*vide-j : obrisa-j*),
- particip aktiva grade od prezentske osnove (*jede-o*) ili od 2. lica jd. imperativa (*pokaži-li : tuci-la*),
- na kraju – i jedni i drugi su skloni podražavanju (ili imitaciji).

Ono što je strancima zajedničko sa **odraslim izvornim govornicima** jeste:

- ispuštanje sonanta *j* u intervokalskoj poziciji (*dobi-e-m*) i u obliku imperativa (*preli-te*),

- građenje participa aktiva i prostog oblika futura I od prezentske osnove (*vidi-o*; *vidi-ćete*),
- sažimanje krajnjih vokala kod participa aktiva (*razgovar-o*),
- kolebanje između *-u-* i *-i-* kao završnih vokala infinitivne osnove u participu aktiva (*kreni-o*),
- upotreba konstrukcije *da + prezent* umesto infinitiva u složenom obliku futura I (*ja ću da jedem*), kao i
- gubljenje inicijalnog *h* (*oće*).

Kako neke od ovih pojava odlikuju i pisanu produkciju naših učenika u Mađarskoj, i kako je pokazano da se u njihovom slučaju radi o uticaju narodnih govora (Jerković 1990), onda su one ujedno zajedničke i stranim studentima i predstavnicima datih dijalekata:

- tvorba prezenta od infinitivne osnove (*vole-mo : primećava-m*),
- sažimanje krajnjih vokala kod participa aktiva (*razgovar-o*),
- kolebanje između *-u-* i *-i-* u infinitivnoj osnovi,
- izostavljanje pomoćnog glagola *jesam*, kao sastavnog dela perfekta, i
- gubljenje inicijalnog *h* (*oće*).

Istom temom, ali na materijalu iz hrvatskog kao stranog jezika, bavila se J. Novak Milić (2002). Zbog dosta drugačijeg metodološkog pristupa rezultati njenog istraživanja samo su delimično uporedivi sa rezultatima iznetim ovde,⁹² ali je svakako značajno uporediti ih, makar i u najmanjoj meri. Ako posmatramo tri glagolska oblika u kojima su studenti ostvarili najviše grešaka, i u jednom i u drugom istraživanju na prvom mestu nalazi se prezent, za njim sledi perfekat⁹³ i na trećem mestu je futur I. Obe analize pokazuju da su najčešće greške kod perfekta upotreba prezentske osnove umesto infinitivne i različite fonološke greške u osnovi glagola. Podudarni su i opšti zaključci o karakteru grešaka: „Većina je odstupanja unutarjezične, tj. razvojne prirode” (Novak Milić 2002: 97).

---

⁹² Svojim istraživanjem je obuhvatila tvorbu prezenta, perfekta i futura I, a koji je od ova tri oblika bolje usvojen utvrdila je poređenjem pravilnih i nepravilnih formi za svaki od njih – onaj koji ima najmanji procenat nepravilnih formi najbolje je usvojen. Pokazala je da na pravilnost oblika uticaja imaju i glagolska vrsta, njena frekvencija u jeziku i frekvencija samog glagola.

⁹³ J. Novak Milić je greškama u perfektu obuhvatila i greške u participu aktiva. Moje istraživanje, međutim, obuhvata i potencijal, pa je zbog toga particip aktiva izdvojen kao glagolski oblik, da se klasifikacija i opis grešaka u formama glagola koji se menja ne bi ponavljali na dva mesta – kod perfekta i kod potencijala. Ali, od 78 grešaka načinjenih u participu aktiva, svega je pet u sastavu potencijala. Ostale 73 su u sastavu perfekta, što sa 29 grešaka formalno svrstanih u perfekat (najviše u formi pomoćnog glagola) čini ukupno 102 greške i stavlja prošlo vreme na drugo mesto po broju odstupanja, ispred futura I.

Činjenica da je u prezentu ostvaren najveći broj grešaka i jeste i nije razumljiva. Prezent je prvi glagolski oblik koji se uči, pa studenti za njegovo uvežbavanje i primenu imaju najviše vremena (do kraja prvog (nivo A1) ili čak do kraja drugog semestra (nivo A2)), zbog toga bi se moglo pretpostaviti da će on biti najbolje uvežban oblik i sa najmanje grešaka. Ali problem u vezi s prezentom jeste u tome što – za razliku od futura I i imperativa, pa delom i participa aktiva – ne postoje malobrojna i jasna pravila tvorbe, koja se lako mogu naučiti i primeniti. Koliko god da se uči i uvežbava sadašnje vreme, svaki novi glagol predstavlja potencijalni problem i potencijalne greške jer polazeći od njegovog infinitiva studenti ne mogu biti sigurni da će znati oblikovati pravilne prezentske forme.⁹⁴ Pretpostavka data na početku rada da je prezent težak zbog velikog broja nastavaka, velikog broja glasovnih alternacija, zbog toga što se uči prvi i što pre njega studenti nemaju iskustva sa srpskim glagolima – pokazala se kao tačna.

Za kraj analize grešaka u tvorbi glagolskih oblika, možda nije naodmet utvrditi tačan broj glagolskih nastavaka za sve proste oblike koji se uče na nivoima A1 i A2, kao i tačan broj kombinacija formi pomoćnog glagola i formi glagola koji se menja – kod složenih glagolskih oblika. A da bismo se podsetili bogatstva srpskog morfološkog sistema i da bismo imali predstavu o tome sa kakvim se izazovom suočavaju strani studenti koji se opredele za učenje srpskog jezika. (Ovim pregledom nisu obuhvaćene još i dve glagolske osnove i njihov kombinatorički potencijal.) Studente početnike očekuju ukupno 34 nastavka za proste oblike, 15 formi triju pomoćnih glagola (*jesam, biti, hteti*), i 33 kombinacije forme pomoćnog glagola i forme glagola koji se menja – kod složenih glagolskih oblika. (Istina, ove kombinacije će biti važnije u analizi koja sledi – analizi grešaka u kongruenciji između subjekta i predikata.) Ako B. Taylor ima razloga da kaže za učenike engleskog jezika: „Because the third person singular present tense form of regular verbs is the only verb form in English which marks number, the learner is under a

---

⁹⁴ Slično zapažanje nalazim i u udžbeniku Monice Partridge *Serbo-Croat (Practical Grammar and Reader)*: „both Present and Infinitive of each verbs should be learned when possible, and there is no entirely satisfactory set of rules for deriving the one from the other” (Partridge 1988: 37). Ipak, u nastavku autorka daje zanimljivu klasifikaciju i opšta uputstva za građenje prezentskih oblika u srpskom jeziku (zanimljivi su zbog toga što potiču od samog (lingvistički obrazovanog) stranca). Autorka je nastojala, polazeći od infinitivne i prezentske osnove i njihove izjednačenosti, odn. različitosti, da dâ objašnjenje stranim studentima za svaku od četiri osnovne glagolske vrste koje je izdvojila (glagoli sa infinitivom na: a) *-ti*, b) *-ći*, c) *-ivati, -ovati, -avati*, d) *-ći*) – kakvu prezentsku osnovu mogu imati pojedini infinitivni oblici, i koju od pet grupa prezentskih nastavaka (1. l. jd., 3. l. mn.: a) *-am, -aju*, b) *-im, -e*, c) *-em, -u*, d) *-ujem, -uju*, e) *-ajem, -aju*) treba dodati na datu prezentsku osnovu. Uglavnom je uspela da objasni gotovo sve vrste glagola koje je navela, ali kod glagola sa infinitivnim nastavkom *-ti* kojem prethodi vokal *-e-* ostaje bez objašnjenja i jednostavno konstatuje: „It is impossible to deduce from the Infinitive which of the two [grupa nastavaka *-im, -e* ili *-em, -u* – napomena B.B.] will be used for any particular verb. [...] The Present Tense form of all verbs whose linking vowel of the Infinitive is *-e-* should be learned” (Partridge 1988: 39).

certain degree of pressure to overgeneralize the unmarked forms to that verbal form. There is, however, also a tendency to overgeneralize the *-s* to forms which should otherwise be unmarked” (Taylor 1975: 103), onda bi se za studente srpskog jezika moralo reći da su pod velikim pritiskom i kada je prezent u pitanju, i uopšte – kada su glagolski oblici u pitanju.

III. GREŠKE U KONGRUENCIJI IZMEĐU SUBJEKTA I PREDIKATA

U ovom delu analize sledi slaganje predikata sa subjektom. Kako se predikat s njim može slagati u licu i broju (i kod prostih i kod složenih glagolskih oblika koji se uče na početnim nivoima: kod prezenta, perfekta, potencijala, futura I i imperativa), eventualno i u rodu (samo kod složenih, i to ne svih: kod perfekta i potencijala), sve greške su razvrstane u dve šire klase: greške u nastavku za lice i broj i greške u nastavku za rod i broj. Kako kategoriju roda, pored glagolskog predikata (odn. participa aktiva u njegovom sastavu), ima i imenski predikat – da bi kongruencija između predikata i subjekta bila zaokružena, ovde se analiziraju i greške u rodu (i broju) imenskog dela predikata, odn. pridevske reči ostvarene u toj poziciji.

Na sledećem nivou klasifikacije svi pogrešno upotrebljeni oblici razvrstavaju se prema licu (1, 2. i 3) i broju (jednina i množina), odn. prema rodu (muški, ženski i srednji) i broju (jednine i množine) – a zatim prema licu (odn. rodu) i broju umesto kojeg su upotrebljeni. Za svaki tip greške i za svako lice, odn. rod, data je kvantifikativna i statistička obrada, kao i pregled po jezicima ispitanika.

Pristup greškama u kongruenciji između subjekta i predikata ima jednu zajedničku crtu sa pristupom greškama u građenju glagolskih oblika – opet se polazi od oblika zabeleženog u pismenom sastavu (ovaj put pogrešno izabranog lica ili roda) i posmatra se umesto čega je ostvaren (umesto kojeg lica ili roda), i čemu se pripisuje. Sa druge strane, ovaj pristup je i nešto drugačiji od pomenutog – tamo je građa razvrstana prvo prema glagolskim oblicima, zatim prema strukturnim elementima (osnovi i nastavku za oblik), a ovde se polazi od strukturnog elementa, tj. nastavka za lice (odn. rod) da bi se potom prešlo na glagolske oblike.

Nastavci za lice, odn. rod, izdvojeni su iz tvorbe glagolskih oblika zbog toga što je kategorija lica, odn. roda, zajednička ranije navedenim glagolskim formama, koje se uče na početnim nivoima. Zamena 3. lica množine 3. licem jednine, na primer, može se pojaviti kod svih glagolskih vremena i načina, bez obzira na značenje datog oblika ili njegovu osnovu. A na početnim nivoima, gde su greške u licu frekventnije nego na srednjem i višem nivou, mislim da su korisniji objedinjeni podaci o ovoj vrsti nepravilnosti nego njihov pregled po pojedinim vremenima i načinima. Uz to, ovi oblici nisu nepravilni kao oni u morfologiji (do kojih je došlo, na primer, zamenom jedne osnove drugom), oni su morfološki sasvim pravilni, ali su upotrebljeni uz pogrešno lice (iz tog razloga opravdano je govoriti i o zameni jednog oblika za lice (ili rod) drugim).

1. GREŠKE U NASTAVKU ZA LICE I BROJ

Analiza grešaka u nastavku za lice direktno se nadovezuje na dosadašnju analizu grešaka u glagolskim oblicima, analizu u kojoj su posmatrani tvorbeni elementi morfološkog oblika glagola – s leva na desno: prvo osnova, zatim nastavak za oblik. Ta dva elementa posmatrana su za svaki glagolski oblik pojedinačno (npr. za prezent, ili particip aktiva), zato što se međusobno razlikuju od oblika do oblika – ni osnova ni nastavci nisu isti za sve oblike. Nastavci za lice i broj, međutim – iako nisu isti za sve oblike – imaju zajedničke karakteristike na osnovu kojih se mogu posmatrati objedinjeno, a to su kategorije lica i broja. Tako lični nastavci za različita glagolska vremena ili načine – iako međusobno različiti – označavaju isto lice i isti broj. Zbog toga su izdvojeni od osnove i nastavka za oblik, i analizirani objedinjeno – za sve lične glagolske oblike. Pretpostavljam da se na ovaj način može dobiti potpunija slika o greškama u ličnim nastavcima nego kad bi se oni posmatrali u okviru svakog glagolskog oblika posebno. Ovako će se pokazati koje je lice (i koji broj) dominantnije od ostalih, a možda i zašto je to tako. Osim toga, za razliku od osnove i nastavka za oblik, nastavci za lice i broj direktno zavise od imeničke reči u funkciji subjekta, pa je to još jedna zajednička crta koja ih objedinjuje u ovom poglavlju. To dalje vodi i do šire slike o morfosintaksičkom slaganju među rečima u rečenici, tj. o kongruenciji.

Budući da imamo 3 lica (prvo, drugo i treće) i dva broja (jedninu i množinu) – potencijalno, svako lice može biti upotrebljeno umesto svih ostalih lica i jednine i množine, što znači da su moguće brojne zamene, npr. 1. lice jednine umesto 2. i 3. lica jednine, zatim umesto 1, 2. i 3. lica množine. Ovde dajem pregled i analizu svih zamena zabeleženih u korpusu, iz kojih će se videti da li su sve te potencijalne zamene (30 ukupno) i ostvarene, koje su među njima najčešće, uočavaju li se neke pravilnosti u vezi s njima i za čiji nastanak postoje uslovi u samom ciljnom jeziku. Prvi nivo klasifikacije jeste (pogrešno upotrebljeno) lice, drugi je broj, pa su greške razvrstane na: 1, 2. i 3. lice, najpre jednine, zatim i množine. Potom sledi klasifikacija prema glagolskim oblicima (onim redom kojim se uče na početnim nivoima: prezent, perfekat i sl.) i tipu predikata (glagolski – prost i složen, kopulativni), eventualno i prema semantici relevantnog rečeničnog člana: subjekta, samog predikata ili predikatske dopune. Može se očekivati da prisustvo subjekta u rečenici olakšava studentima izbor ličnog nastavka, naročito kada su u njegovoj poziciji lične zamenice. Da li je zaista tako, pokazaće poslednji kriterijum klasifikacije – eksplicitiranost subjekta u rečenici.⁹⁵

---

⁹⁵ U vezi s tim jedna načelna napomena – ako bismo rečenice u kojima subjekat nije eksplicitiran posmatrali izvan konteksta, vrlo je verovatno da bi greška u njima ostala skrivena, jer samo na osnovu

U vezi sa složenim predikatom treba objasniti šta se pod njim podrazumeva u ovoj analizi, i zašto je to tako. Autori dveju gramatika srpskog jezika složeni predikat određuju kao predikat sastavljen od glagola nepotpunog značenja (modalnog ili faznog) u ličnom obliku, i glagola konkretnog ili punog značenja u obliku infinitiva ili prezenta (kongruentnog sa subjektom) s veznikom *da* (Стевановић 1974²: 37; Станојчић–Поповић 2011¹³: 269). Iako i M. Stevanović i Stanojčić–Popović kao glagole nepotpunog značenja navode samo modalne i fazne, ja ću ovde – jednostavnosti radi – u glagole nepotpunog značenja uvrstiti i tri tranzitivna (*voleti, pokušati, želiti*), kao i dva glagola kretanja (*putovati, ići*), iz dva razloga. Kao prvo, u celom korpusu ukupno deset glagolskih leksema pojavljuje se u poziciji upravnog glagola ovakve konstrukcije. A kao drugo, prema nastavnom programu primenjenom u Centru za srpski jezik kao strani i nastavnom materijalu, studenti već od druge lekcije, gotovo od samog početka nivoa A1 uče glagole kao što su *morati, moći, voleti, želiti*, i pri tom ih ne dele na modalne i tranzitivne, nego uče da ih dopune drugim glagolom u obliku infinitiva ili prezenta s veznikom *da*. Akcenat je na samoj glagolskoj konstrukciji, njenim elementima i njihovim oblicima, na njihovom međusobnom slaganju u licu i broju, a ne na tipu ili semantici glagola koji se dopunjuje. Da bi analiza bila preglednija i jednostavnija, navedeni tranzitivni glagoli i glagoli kretanja – samo u situacijama u kojima kao dopunu dobijaju drugi glagol – podvedeni su pod glagole nepotpunog značenja. Za same studente na ovom nivou, pa i za lektore, nije relevantno da li će dopuna tranzitivnog glagola biti nazvana punoznačnim glagolom u sastavu složenog predikata, ili prostim predikatom zavisne rečenice koja dopunjuje tranzitivni glagol. Relevantno je to da ova dva glagola imaju istovetnog vršioca radnje i da se zbog toga moraju slagati u licu i broju, i relevantno je da li je to slaganje ostvareno ili ne. Dakle, pod složenim predikatom ovde se podrazumeva glagolska konstrukcija sastavljena od glagola – uslovno rečeno – nepotpunog značenja (modalni, fazni, tranzitivni, ili glagol kretanja) u ličnom obliku, i glagola konkretnog ili punog značenja u obliku infinitiva ili prezenta (kongruentnog sa subjektom) s veznikom *da*.

---

rečenice tipa: *Po zanimanju SAM studentkinja, ili Nemoj da SE BRINES za mene*, ne možemo zaključiti da se predikat ne slaže sa subjektom u licu i broju.

1. LICE JEDNINE

Prvo lice jednine pojavljuje se umesto 2. i 3. lica jednine, i sva tri lica množine.

1. jd. umesto 2. jd.⁹⁶

Pogrešna upotreba 1. lica jednine umesto 2. lica jednine zabeležena je u korpusu svega 3 puta – 2 puta u prezentu (zapravo, u oba člana jednog složenog predikata) i jednom u futuru I. Sve **tri greške** napravio je jedan isti korejski student.

Pazi Vesna! Sada ti družiš dietu!!! MORAM da NE JEDEM⁹⁷ torte! [Ne smeš da jedeš tortu.]⁹⁸ (korejski, 29)

Tata kažeo je „Puno jedete, i onda treba da BITI ĆU⁹⁹ zdravlije!” [ćeš biti] (korejski, 80)

U ovim rečenicama subjekat nije ekspliciran, a studenta u zabunu dovodi direktni govor upućen njemu samom, pa tako umesto 2. lica jednine koristi ono lice koje inače koristi kada govori o sebi, a to je 1. lice jednine.

1. jd. umesto 3. jd.

Znatno češće – ukupno 38 puta – studenti su upotreбили 1. lice jednine umesto 3. lica istog broja. Grešili su u sva tri glagolska vremena i jednom načinu koje su učili (u prezentu, perfektu, potencijalu i futuru I), ali ipak najviše u prezentu – što se i moglo očekivati jer se ovaj glagolski oblik uči prvi, pa ga samim tim studenti koriste najduže i najviše.

Prezentski oblici su zamenjivani bez obzira na to o kakvom predikatu se radi. Zamenjivani su podjednako u prostom (10 grešaka) i u složenom (12) glagolskom predikatu, a nisu izostale ni greške u imenskom (2).

Primeri grešaka u prostom predikatu:

Sada je profesorka u školu. PREDAJEM matematik. [mama] (hindi, 205)

Moja sestra IMAM kćerku. (engleski, 362)

I on TRAJEM tri sati ali ja očekivam ga. [film] (korejski, 397a)

---

⁹⁶ Skraćenice: jd. – jednina, mn. – množina.

⁹⁷ Ovde posmatram samo pogrešno upotrebljeno lice, zanemarujem upotrebu pogrešne lekseme i konstrukcije koja nije svojstvena srpskom jeziku.

⁹⁸ U ovom delu analize u uglastim zagradama dat je podatak neophodan za razumevanje greške: ili je to subjekat neizrečen u samoj rečenici, ili minimalni kontekst, ili je rekonstruisan nameravani iskaz.

⁹⁹ Zamena glagolskih vremena biće predmet jedne posebne analize.

U složenom predikatu, u ovom segmentu korpusa, dosledno se javlja konstrukcija *da* + prezent kao dopuna glagola nepotpunog značenja, i dosledno se greška beleži u samo jednom od dva lična glagolska oblika, a nikada u oba, što ukazuje na to da upotreba složenog predikata u datom trenutku još uvek nije bila stabilizovana kod studenata, iako se i glagoli nepotpunog značenja uče na samom početku početnog kursa, odmah posle prezenta. Greške se podjednako javljaju i u obliku upravnog i u obliku zavisnog člana ove glagolske konstrukcije:

On VOLIM da gleda balet i peva. (španski, 113)

Ali, ona NEMOGU da igra. (korejski, 391)

ona voli da JEDEM špageti. (korejski, 144)

On voli da PLIVAM i trči. (korejski, 400)

Kad je kopula u pitanju, svega dva puta 1. lice jednine upotrebljeno je umesto 3. lica istog broja:

Po zanimanju SAM studentkinja. [sestra] (tajski, 390)

Ukupno **24 greške** u prezentu načinilo je 14 studenata, sa jednim od 6 jezika kao prvim: engleskim (3 studenta), hindijem (1), korejskim (7), mađarskim (1 – Mađarska), španskim (1) ili tajskim (1).

Samo **jedna zamena** ovih dvaju lica (u domaćem radu finskog studenta) načinjena je u **perfektu**, i to u impersonalnoj rečenici, čiju strukturu – istina – studenti nisu učili na početnim kursevima, ali su je mogli čuti od izvornih govornika. No i pored toga što je nisu učili, trebalo bi da znaju da se oblik pomoćnog glagola *sam* vezuje za 1. lice jednine a nikako za particip aktiva srednjeg roda:

Narednog dana posetili smo Škocjan spilja, blizu Ljuljane. Bilo SAM odlično. (finski, 209)

Ovaj tip greške četiri puta je napravljen i u **potencijalu**, iako se u sve četiri rečenice subjekat nalazi neposredno ispred glagolskog oblika. U svim primerima zamenjeni su lični oblici pomoćnog glagola *biti*, dok je u jednom primeru zamenjen i rod participa aktiva:

Moj život BIH bio odličan. (poljski, 387)

Ona BIH volela da se oblači udovno i prijatno. (korejski, 474)

Zlato BIH bio¹⁰⁰ već tako skupo da ja bih bio milioner. (poljski, 387)

Četiri greške je napravilo dvoje studenata sa poljskim, odnosno korejskim kao prvim jezikom.

U poređenju sa prezentom, znatno manje grešaka napravljeno je zamenom ovih lica kod **futura I**:

Ona ĆU polagati ispit u februaru. (korejski, 81)

Na spratu ili na potkrovlju BIĆU kupatilo, dva dečija soba i jedna spavaća soba. (mađarski, 337b)

Taj voz ĆU ići u Venezuelu u 2 sata 30 minuta ujutro sutra. (korejski, 495)

Volim je [sobu] i NADOSTAJEĆU mi kada se preselimo u Niš. (engleski, 179)

Greške u oblicima glagola *nedostajati* treba razumeti i opravdati valencijom ovog glagola i obrnutom perspektivom iz koje studenti treba da posmatraju subjekat i objekat – obrnutom u odnosu na tranzitivne glagole koje su pre njega učili.

Ukupno **9 grešaka** napravilo je sedmoro studenata sa engleskim (1 student), korejskim (5) ili mađarskim (1 – Vojvodina) kao prvim jezikom.

Zamena 3. lica jednine 1. licem jednine u prezentu, perfektu, potencijalu i futuru I ostvarena je **38 puta**. Od toga je u 28 rečenica pogrešno lice upotrebljeno neposredno uz subjekat – bilo iza njega (25) ili ispred njega (3), što jasno ukazuje na to da ni sam subjekat nije uvek dovoljan oslonac studentima prilikom izbora odgovarajućeg ličnog glagolskog oblika.

Veliki broj studenata (ukupno 21) i raznovrsnost njihovih jezika (engleski, finski, hindi, korejski, mađarski, poljski, španski i tajski) ukazuju na to da se zamena 3. lica jednine 1. licem istog broja ne može dovoditi u vezu sa njihovim prvim jezikom, već da bi se mogla smatrati unutarjezičkom greškom.

---

¹⁰⁰ Podvlačenjem su istaknuti oni delovi rečenice koji su bitni za razumevanje prethodno datog opisa ili objašnjenja greške.

1. jd. umesto 1. mn.

Prvo lice jednine umesto 1. lica množine upotrebljeno je u prezentu, perfektu i futuru I. Zamena **prezentskih** oblika ostvarena je kako u prostom tako i u složenom glagolskom predikatu, pri čemu je najčešće lični oblik glagola nepotpunog značenja kongruentan sa subjektom rečenice, dok lični oblik punoznačnog nije:

Voli da jede takođe, nedeljom putovali smo da JEDEM odličnu hranu autobusom, zato što mi nismo imali mnogo novca i idem autobusom je jeftin kao ovde. (korejski, 77)

Pre jednog dana putovanja, ja i jedan drug od tih prijatelja smo išli u kupovinu vrzu hranu kao „Ramen” i začin, ali iskreno mi smo hteli da KUPIM „viski”, zato što čuli smo da u zapadnom moru ima mnogo lepih žena i one vole da piju viski. (korejski, 86)

U pet od ukupno sedam rečenica kao jedan od subjekata, ili jedini ali onda sa socijativnim instrumentalom, pojavljuje se lična zamenica *ja*, što u prvi mah navodi na pomisao da je njeno prisustvo moglo usloviti pojavu 1. lica jednine umesto istog lica množine:

(Kada ja sam srećno, mislim o tebi.) Uvek ja hoću da BUDEM zajedno. (korejski, 156)

Ovde ŽIVIM ja i moj cimer Piotr iz Poljske. (češki, 188)

Ali činjenica da se, u drugim rečenicama, uz datu zamenicu pojavljuju različita lica u okviru složenog predikata ukazuje na to da ne može biti u pitanju samo uticaj lične zamenice:

Mama i ja VOLIM da jedemo povrće i voće više nego tate i sestre. (korejski, 465)

Posle toga, ja, Alisa i Ričard smo išli na Spens da VIDIM hokej. (korejski, 492)

Ukupno **sedam grešaka** u prezentskim oblicima načinilo je petoro studenata sa korejskim (3), arapskim ili češkim kao prvim jezikom.

Budući da je pomoćni glagol *jesam* u sastavu **perfekta** nosilac oznake lica (i broja), onda su greške u licu moguće samo u njegovim formama, dok particip aktiva punoznačnog glagola, kao nosilac oznake roda (i broja), može biti kongruentan sa ovim pomoćnim glagolom (npr. *kupio sam*) – pri čemu su zajedno nekongruentni sa subjektom ([mi] *kupio sam*):

Pre jednog dana putovanja, ja i jedan drug od tih prijatelja smo išli u kupovinu vrzu hranu kao „Ramen” i začin, ali iskreno mi smo hteli da kupim „viski”, zato što čuli smo da u

zapadnom moru ima mnogo lepih žena i one vole da piju viski. Zbog toga mi smo mislili da možemo igrati sa njima ako imamo viski, i KUPIO SAM. (korejski, 86)
Onda ujutru devet sati, POLAZIO SAM iz Budimpešta. [mi] (korejski, 263)

Ili je nekongruentan sa pomoćnim glagolom, a kongruentan sa subjektom (npr. [mi] *išli sam*):¹⁰¹

Putovali smo šest sati i došli SAM u Sarajevo u pola sedam. (engleski, 373)
Morali SAM da vratemo u hostelu za jedanaest, zato nismo išli na žurke. (engleski, 373)
Onda putujući po gradove, NISAM imale problem. (korejski, 475)

Treba zapaziti da u svim ovim primerima nema lične zamenice *mi* u neposrednoj blizini pogrešnog glagolskog oblika. I treba napomenuti da je korejskim studentima inače svojstvena upotreba prvog lica jednine umesto 1. lica množine, dakle – u situacijama kada imaju ravnopravnog partnera u vršenju date radnje, bez obzira na prirodu radnje (kuvanje, putovanje, šetnja, učenje). To se jasnije uočava uvidom u širu građu nego na osnovu ovih nekoliko primera.

U okviru perfekta, ukupno **šest puta** 1. lice množine zamenjeno je 1. licem jednine, u radovima četvoro studenata – troje Korejaca i jednog Amerikanca sa engleskim kao prvim jezikom.

U oblicima **futura I** zabeležena je samo jedna zamena 1. lica množine istim licem jednine, u radu korejskog studenta:

KUVAĆU za doručak zajedno u kuhinji. (korejski, 397a)

Ukupno **14 grešaka** napravljeno je u upotrebi 1. lica množine tako što je umesto njega upotrebljeno 1. lice jednine, od strane devetoro studenata, koji kao prvi govore jedan od četiri jezika (arapski, češki, engleski ili korejski). Na osnovu njihovih jezika može se zaključiti da se ne radi o uticaju prvog jezika, već o greškama koje nastaju pod uticajem složenog sistema ličnih glagolskih nastavaka ciljnog jezika. Što se tiče subjekta – u deset rečenica nije izrečen, u tri rečenice u njegovoj funkciji javljaju se imeničke

---

¹⁰¹ Moguće je i slaganje pomoćnog glagola sa subjektom uz neslaganje punoznačnog glagola sa njima, ali to je analizirano u okviru grešaka u rodu i broju, npr. Boško i ja smo DOLAZIO u našoj kući (korejski, 270).

jedinice u naporednom odnosu, od kojih je jedna lična zamenica *ja* (*ja i moj cimer; mama i ja; ja, Alisa i Ričard*), i samo u jednoj rečenici kao eksplicirani subjekat pojavljuje se lična zamenica *mi*.

1. jd. umesto 2. mn.

Upotreba 1. lica jednine umesto 2. lica množine javlja se samo u **prezentu**, i svi primeri su zabeleženi u složenom predikatu. Pri tom se oba glagola u sastavu predikata međusobno slažu u licu (i broju):

Prvi, danas morate da se odmarate. Drugi, pokušaj da jedeš tri puta kad ZAVRŠIM da POSTIM, i na kraju, ovo je lek za stomaka. [savet lekara pacijentu] (arapski, 97)

U septembru MOGU da KUPIM bundevu. [prodavac kupcu na pijaci] (korejski, 421a)
MOGU da SPAKUJEM jedan tiramis? [gost konobaru u kafiću] (korejski, 471)

U prvom i drugom primeru zabuna opet nastaje zbog direktnog govora upućenog samom studentu kao sagovorniku (u ulozi pacijenta, odnosno kupca na pijaci), pa umesto 2. lica množine – kojim bi trebalo da mu se obrati lekar, odn. prodavac – koristi 1. lice jednine, ono lice koje mu se, verovatno, javlja kao prvo pri pomisli na samog sebe. U sve tri rečenice izostalo je 2. lice množine kao učtiva forma, a ne kao prava množina. Ni u jednoj od njih subjekat nije izrečen. **Šest grešaka** napravilo je dvoje korejskih studenata i jedan govornik arapskog jezika.

1. jd. umesto 3. mn.

I oblik 1. lica jednine umesto 3. lica množine upotrebljava se sporadično, samo u prezentu i futuru I. U **prezentu** je zabeležen samo jedan primer, i to u složenom predikatu, u radu poljskog studenta:

Ali su na ovim svetu ljudi, koji su drugačiji. Agresivni su, uvek HOĆU da imaju bitku. (poljski, 386)

Greške u **futuru** takođe su malobrojne – svega tri, i sve tri u radu jednog istog studenta kojem je prvi jezik španski:

Kvadrati ĆU biti crni i beli. (španski, 186)

Trepezarija i spavaće sobe ĆU nalaziti se u prvom spratu. Iznad prvog spata će biti jedan prostorija za mnogo ogledalima. Pored njega dečije sobe ĆU biti i u trćom spratu će imati biblioteku i kancelariju. (španski, 186)

U tri rečenice subjekat je iskazan i nalazi se neposredno ispred pogrešnog morfološkog oblika.

Zapaža se da se u sva **četiri slučaja** zamene 3. lica množine 1. licem jednine javlja samo glagol *hteti*, bilo kao modalni, bilo kao pomoćni. Ono što je značajno u vezi s ovom pojavom jeste činjenica da glagol *hteti* ima oblike nepravilnog građenja: „Treba obratiti pažnju da se ovaj glagol u 1. licu jednine prezenta završava vokalom *-u* [...] umesto konsonantom *-m* kao svi ostali glagoli. U 3. licu množine prezenta opet odstupa od pravila jer namesto nastavka *-u* (koji bi se očekivao) ima nastavak *-e*, isti kao u 3. licu jednine” (Mrazović–Vukadinović 1990: 99). Zbog toga se, pored tvrdnje da se radi o zameni 3. lica množine 1. licem jednine, slobodno može govoriti i o tzv. ispravljanju nepravilnosti u jeziku,¹⁰² u ovom slučaju u promeni glagola *hteti*, odn. nastojanju studenata da 3. lice množine grade u skladu s onim što su ranije učili, a to znači dodajući osnovi nastavak *-u* zbog toga što pripada paradigmi onih glagola koji u ostalim licima imaju nastavke *-em*, *-eš*, *-e*, *-emo*, *-ete*. U prilog tome ide i odrični oblik ovog glagola (sa dugosilaznim akcentom kao u *neće*, a ne dugouzlaznim kao u 1. licu jednine) zabeležen u govoru deteta koje je u procesu usvajanja srpskog jezika kao prvog:

Oni NĚĆU da se igraju (V. M, Novi Sad, 3 godine i 8 meseci).

Zaključak o 1. licu jednine

Oblik 1. lica jednine **ukupno 65 puta** upotrebljen je umesto svih ostalih lica jednine i množine, od toga najčešće umesto 3. lica jednine – 38 puta, i umesto 1. lica množine – 14 puta (Tabela 17). Ostale zamene su sporadične. Greške se javljaju u sva tri glagolska vremena i jednom od dva načina koje su studenti učili (u prezentu, perfektu, potencijalu i futuru I; razumljivo – izostaju greške u imperativu), dakle – od početka pa do samog kraja dva početna nivoa učenja srpskog jezika, što ukazuje na teškoću savladavanja šestočlanog sistema ličnih glagolskih nastavaka u srpskom jeziku. Najviše je grešaka u upotrebi prezentskih oblika – 40, zatim u upotrebi futura – 14, i daleko

---

¹⁰² Up. Dulay i dr. 1982: 136.

manje u perfektu – 7, i potencijalu – 4. Podjednak broj grešaka napravljen je u rečenicama sa ekspliciranim subjektom (35) i u onima sa neekspliciranim (30). Sve ove greške napravilo je 26 studenata koji govore jedan od 10 jezika (arapski (1 student), češki (1), engleski (3), finski (1), hindi (1), korejski (13), mađarski (2), poljski (2), španski (1), tajski (1)), što pokazuje da svi oni imaju isti problem bez obzira na prvi jezik, odn. da je problem u samom ciljnom jeziku, a ne u prvom.

	Prezent	Perfekta	Potencijal	Futur I	Imperativ
2. jd.	2	–	–	1	–
3. jd.	24	1	4	9	–
1. mn.	7	6	–	1	–
2. mn.	6	–	–	–	–
3. mn.	1	–	–	3	–
Ukupno	40	7	4	14	–

Tabela 17 – Pogrešna upotreba 1. lica jd.

2. LICE JEDNINE

Drugo lice jednine pogrešno se upotrebljava umesto 1. i 3. lica jednine i 2. lica množine.

2. jd. umesto 1. jd.

Oblik 2. lica jednine umesto 1. lica istog broja pojavljuje se u prezentu i potencijalu. Sve greške u **prezentu** zabeležene su u složenom predikatu, i to u obliku punoznačnog glagola:

Moji časovi su teški, moram da UČIŠ svakog dan... (portugalski, 160)

(Ja sam najniža u mojoj porodici.) Zbog toga kad god srećem moju babu sa tatine strane, baba uvek kaže mi da treba da BUDEŠ visoka i GUBIŠ na težini. (korejski, 465)

Greške nastale u drugoj rečenici (*budeš, gubiš*) mogli bismo dovesti u vezu sa direktnim govorom i objasniti ih kao puko prenošenje u indirektni govor lica tipičnog za direktni, a to je 2. lice jednine. Ukupno **tri greške** napravilo je dvoje studenata, sa portugalskim, odn. korejskim jezikom kao prvim.

U **potencijalu** je zabeležena samo jedna zamena:

Ako ja bih dobila million evra na lutriju kume BI dam¹⁰³ dvehiljada evra, da ide negde na svetu, jer ona nigde nije bila, samo u vojvodinu. (mađarski, 360)

Ovaj oblik aorista pomoćnog glagola *biti* toliko je čest i kod izvornih govornika, pogotovo u razgovornom stilu, da ne treba da čudi njegova pojava ako znamo da je grešku napravio mađarski student koji je rođen i odrastao u Vojvodini.

Sve skupa, **četiri puta** je 2. lice jednine upotrebljeno umesto 1. lica istog broja, u radovima troje studenata kojima je prvi jedan od sledeća tri jezika: korejski, mađarski ili portugalski. Ni u jednoj od ovih rečenica subjekat nije izrečen.

2. jd. umesto 3. jd.

Drugo lice jednine umesto 3. lica istog broja pojavljuje se samo **jednom**, u **prezentu** i u složenom imenskom predikatu:

„Mhmm”, kaže Miloš, zato što on zna da mora da kaže nešto, ali mora da BUDEŠ oprezan sa rećom ili Olja ce biti ljuća. (engleski, 49)

Grešku je napravila američka studentkinja kojoj je prvi jezik engleski.

2. jd. umesto 2. mn.

Zamena 2. lica množine 2. licem jednine ostvarena je u prezentu i imperativu. Pogrešni **prezentski** oblici se javljaju u konstrukciji *da + prezent* u sastavu složenog predikata ili u sastavu odričnog oblika imperativa građenog pomoću defektnog glagola *nemoj*:

Prvi, danas morate da se odmarate. drugi, pokušaj da JEDEŠ tri puta kad završim da postim, i na kraju, ovo je lek za stomaka. (arapski, 97)

Šta hoćete da PIJEŠ? (engleski, 225)

Nemoj da SE BRINES za mene. [u pismu roditeljima] (korejski, 258)

---

¹⁰³ Struktura potencijala, kao složenog glagolskog oblika, ovde nije predmet analize. Ona je obrađena u delu posvećenom morfologiji glagolskih oblika (v. *II. Greške u tvorbi glagolskih oblika – 4. Greške u tvorbi oblika potencijala*).

U prva dva primera zamenjeno je 2. lice množine koje koristimo iz učtivosti, samo u poslednjoj rečenici radi se o pravom značenju množine. **Tri greške** je napravilo troje studenata predstavnika jednog od sledeća tri jezika: arapskog, engleskog ili korejskog.

U **imperativu** je samo jednom došlo do zamene ovih lica, 2. lice jednine imperativa javlja se u složenom predikatu umesto 2. lica množine u učtivom obraćanju. Pri tom se dva glagola međusobno slažu u licu i broju:

Prvi, danas morate da se odmarate. Drugi, POKUŠAJ da jedeš tri puta kad završim da postim, i na kraju, ovo je lek za stomaka. (arapski, 97)

Dve greške u licu jedna za drugom, u navedenoj rečenici, govore o nestabilnom sistemu ličnih glagolskih oblika u međujeziku studenta. Imperativ se uči u 8. lekciji, mnogo vremena nakon što su naučena 3 lica i 2 broja, i nakon što je naučen i uvežban prezent. Grešku je napravio student govornik arapskog jezika.

Ukupno **četiri zamene** ostvarene su upotrebom 2. lica jednine umesto 2. lica množine, od strane troje studenata govornika arapskog, engleskog ili korejskog jezika. Ni u ovim rečenicama subjekat nije ekspliciran.

Zaključak o 2. licu jednine

Sve skupa, 2. lice jednine **devet puta** je pogrešno upotrebljeno: četiri puta umesto 1. lica jednine, četiri puta umesto 2. lica množine, i samo jednom umesto 3. lica jednine (Tabela 18). Od toga sedam puta u oblicima prezenta, i po jednom u potencijalu i imperativu. Nijedna od ovih devet formi 2. lica jednine nije ostvarena u rečenici sa ekspliciranim subjektom. Greške je napravilo 7-oro studenata koji govore jedan od pet jezika: portugalski (1 student), korejski (2), mađarski (1), arapski (1) ili engleski (2). Sudeći po broju grešaka i ostvarenih kombinacija lica prilikom zamenjivanja, moglo bi se reći da se radi o prosto nepažnji studenata. Sa druge strane, raznovrsnost prvih jezika ide u prilog unutarjezičkom karakteru načinjenih grešaka.

	Prezent	Perfekta	Potencijal	Futur I	Imperativ
1. jd.	3	–	1	–	–
3. jd.	1	–	–	–	–
2. mn.	3	–	–	–	1
Ukupno	7	–	1	–	1

Tabela 18 – Pogrešna upotreba 2. lica jd.

3. LICE JEDNINE

Treće lice jednine pogrešno se upotrebljava umesto svih oblika i jednine i množine.

3. jd. umesto 1. jd.

Zamena 1. lica jednine 3. licem istog broja najčešće se dešava u prezentu, dok su primeri u perfektu i futuru I retki. U **prezentu** se ova zamena javlja u sva tri posmatrana tipa predikata: u prostom i složenom glagolskom, i u imenskom predikatu.

U rečenicama sa prostim predikatom zapaža se da je čak deset puta greška napravljena u obliku glagola *imati*. Vrlo je verovatno da se radi o ogrešenju koje nastaje pod uticajem impersonalne egzistencijalne rečenice koju čine 3. lice jednine prezenta glagola *imati* i imenica (imenička sintagma) u nominativu ili genitivu jednine (npr. *Ima jedna lepa kuća, Ima hleba*) – koju studenti na ovim nivoima znanja jezika ne uče, ali je u sredini izvornih govornika svakodnevno čuju i memorišu, a zatim i teže da je upotrebe jer deluje jednostavno. Od te konstrukcije, čini se da najbolje zapamte samo impersonalno *ima*. Postavlja se, međutim, pitanje – ako oblik *ima* može biti upotrebljen i personalno i impersonalno, pa otuda upotreba 3. lica jednine umesto 1. lica istog broja, šta je sa ostalim glagolima u ovoj kategoriji? Zašto je ista zamena izvršena i u slučajevima još šest glagola koji ne mogu biti upotrebljeni impersonalno: *voleti, spavati, pisati, želeti, živeti, gledati*? Pri tom u pet rečenica (od ukupno 17) predikatu neposredno prethodi lična zamenica 1. lica jednine (*ja*).

Ja obično SPAVA u oko u deset sati. (engleski, 103b)

Večeram pre časa, posle časa PIŠE domaći. (korejski, 493)

IMA samo jednu detu i jednu babu. (nemački, 74)

(Imate li dvadeset [dinara]?) – NEMA. (korejski, 6)

U sastavu složenog predikata pogrešan je samo jedan lični glagolski oblik – najčešće oblik punoznačnog glagola (5 puta), dok je modalni pogrešno upotrebljen samo jednom. Ni u jednoj od šest rečenica subjekat nije ekspliciran:

Želim da KUPI 2 Kilograma Krompira, jednu glavicu Kupusa i Pola kilograma crnog luka. (hindi, 162)

Želim da IDE na odmor. Želim da idem u interesantnom mestu. Onda idem samo ja. (korejski, 412)

U imenskom predikatu zabeležena je samo jedna zamena:

Pre spavanja ja mislim o bureku i kada JE gladan, mislim o burek. (korejski, 261)

Ukupno **24 greške** u prezentu napravilo je 15-oro studenata, sa engleskim (2 studenta), hindijem (1), japanskim (1), korejskim (8), nemačkim (2) ili portugalskim (1) kao prvim jezikom. U najvećem broju slučajeva (19) subjekat nije ekspliciran u rečenici.

Neuporedivo manji broj zamena napravljen je u oblicima ostala dva glagolska vremena. U **perfektu** svega jedna, u radu korejskog studenta:

Da li jedete lekove koji JE dao ti prošle nedelje? (korejski, 316)

U **futuru I** dve, u radu korejskog i mađarskog studenta rođenog i odraslog u Vojvodini:

Nadam se da ĆE¹⁰⁴ uskoro videti tebe. (korejski, 157)

Ali to šta znam to ĆE opisujem. (mađarski, 342)

Na kraju, 3. lice jednine umesto 1. lica istog broja upotrebljeno je ukupno **27 puta**, najčešće u prezentu, a daleko manje u perfektu i futuru I. Od ovog broja, u svega pet rečenica izrečen je subjekat. Greške su zabeležene u radovima 17 studenata koji su predstavnici jednog od sedam jezika: engleskog, hindija, japanskog, korejskog, mađarskog, nemačkog ili portugalskog.

---

¹⁰⁴ Oblik pomoćnog glagola *hteti* identičan je za 3. lice jednine i 3. lice množine pa je iz tog razloga teško tvrditi da se ovde radi baš o upotrebi oblika jednine a ne množine. Prilikom razvrstavanja, samo na osnovu uvida u građu, ove greške sam smestila u 3. lice jednine jer mi je bilo verovatnije da se radi o zameni dva lica jednine nego o upotrebi množinskog oblika umesto jedninskog. Osim toga, ovaj oblik pogrešno upotrebljen svega dva puta, što znači da – gde god da ga svrstam – neće imati bitniji udeo u ukupnom broju primera za dato lice. Na kraju analize se pokazalo da je svrstavanje u 3. lice jednine bilo smislenije jer je njegova upotreba umesto 1. lica jednine daleko češća (38 primera) nego upotreba 3. lica množine (4).

3. jd. umesto 2. jd.

Treće lice jednine umesto 2. lica istog broja upotrebljeno je svega **četiri puta** i u samo jednom glagolskom obliku – u prezentu. Od toga, tri puta u prostom i jednom u složenom predikatu:

Imam žuta paprika, crvena paprika, i ljuta paprika. Koje više VOLI? (engleski, 161)

Mislim da IZGLEDA mršav. Da li želite da budete kao ciganke? [mislim da izgledaš mršavo] (korejski, 6)

Tamo, na autobuskoj stanici imali smo veliku negocijaciju, sa ljudima, koji imaju sobe, gde MOŽE da spavaš. (poljski, 384)

U drugom primeru za greškom u licu sledi rečenica sa novim greškama istog tipa – upotreba 2. lica množine umesto 2. lica jednine. Što sve skupa svedoči o tome koliko je u datom trenutku sistem ličnih glagolskih oblika bio nestabilan.

Ove **četiri greške** načinilo je četvoro studenata predstavnika engleskog, japanskog, korejskog i poljskog jezika. Ni u jednom od zabeleženih primera subjekat nije ekspliciran, pri tom se u dvema rečenicama i ne očekuje njegovo pojavljivanje jer se radi o obraćanju uopštenom vršiocu.

3. jd. umesto 1. mn.

Upotreba 3. lica jednine umesto 1. lica množine zabeležena je u prezentu i futuru I.

U **prezentu** se greške javljaju u:

a) prostom predikatu, pet ogrešenja:

Mi smo samo studenti, tako da NEMA mnogo novac. (korejski, 303)

Sad u sobu ŽIVI Brigita, Silvia, Klaudia i Ja. (mađarski, 355)

b) u složenom predikatu – dva primera, i oba u ličnom obliku punoznačnog glagola:

U autobusu mi možemo da slušamo muziku ili RAZGOVORI oko svet. (korejski, 466)

Samo mogle smo da STOJI. (korejski, 497)

c) u imenskom predikatu, samo jedna greška:

(Moj tata je jako tih čovek.) Ali, kada ja ili mlada sestra JE tako ozbiljne ili dosadne, tata kažeo je šaljiv priča. (korejski, 80)

Za ovaj primer, kao i za drugi u prostom predikatu (pod a)), moglo bi se reći da dva ili više subjekata u naporednom odnosu opet prave problem tako što subjekat bliži predikatu (*sestra*, odn. *Brigita*) navodi studenta na upotrebu ličnog oblika kongruentnog s njim. Istu

pojavu beleži i M. Burzan u svom korpusu formiranom na osnovu pismenih sastava učenika mađarske nacionalnosti, i dokazuje da ona svoj uzrok ima u mađarskom jeziku, dakle – da se radi o interferenciji mađarskog na srpski (Burzan 1984: 91). Jednu od dve greške u mom korpusu i jeste napravila studentkinja mađarske nacionalnosti.

Ukupno **osam grešaka** u oblicima prezenta napravilo je sedmoro studenata govornika engleskog (1 student), korejskog (5) ili mađarskog jezika (1 – Vojvodina).

U **futuru I** samo jednu grešku napravio je jedan mađarski student (rođen u Vojvodini):

I sutra ĆE idemo¹⁰⁵ zajedno na rođendan. (mađarski, 354)

Sve skupa, ne mnogo puta 3. lice jednine upotrebljeno je umesto 1. lica množine – **devet puta**. Od toga, u četiri primera subjekat jeste izrečen, a u pet nije. To je učinilo osmoro studenata koji kao prvi jezik govore engleski (1), korejski (5) ili mađarski (2).

3. jd. umesto 2. mn.

Treće lice jednine umesto 2. lica množine upotrebljeno je u prezentu, perfektu i futuru I. U **prezentu** se greške javljaju u prostom predikatu, u učtivom obraćanju:

NEDOSTAJE mi profesor Kon. [nedostajete mi, profesore Kon] (korejski, 259)

Vi ćete imati mnogo da RADI kod kuće i vaš muž će viti zauzet u kancelariju. (korejski, 288)

Zatim, u složenom predikatu, u obraćanju čitaocu (odn. uopštenom vršiocu):

MOŽE da DOĐE u Će-Đu ostrvo avionom i vozom. (korejski, 281)

Posle šetanje po Namoj gori, možete da JEDE ukusnu hranu sa alkoholom. (korejski, 282)

Treba da IZABERE [Krit] za svoj letnji odmori jer će vas iznenaditi! (grčki, 284)

Od tri rečenice, u jednoj je dvostruka greška u predikatu – oba lična oblika su međusobno kongruentna. Dok je u ostalim dvema greška samo u ličnom obliku punoznačnog glagola. U prvoj i trećoj rečenici greška bi se opet mogla objasniti uticajem frekventnih impersonalnih formi glagola *moći* i *trebati*. Prva forma (*može*) česta je u svakodnevnom govoru, sa značenjem slaganja, pristajanja ili odobravanja. A modalni glagol *trebati*

---

¹⁰⁵ Struktura futura I, kao složenog glagolskog oblika, obrađena je u delu posvećenom morfologiji glagolskih oblika (v. II. *Greške u tvorbi glagolskih oblika – 5. Greške u tvorbi oblika futura I*).

studenti uče kao izuzetak od ostalih glagolskih leksema, jer za sva lica i jednine i množine koristimo samo jednu formu – 3. lice jednine: *treba*.

Ukupno **devet grešaka** u prezentu napravljeno je od strane šestoro korejskih studenata i jednog grčkog.

U **perfektu i futuru** zabeležena je po jedna greška, u radovima dvoje korejskih studenata, opet u učitivom obraćanju i u obraćanju čitaocu:

Da li IMALA JE rezervacija? [imate] (korejski, 29)

Nadam se da ĆE ići u Nam goru jednog dana. (korejski, 282)

Zamena 2. lica množine 3. licem jednine ostvarena je **11 puta**, u radovima sedmoro studenata – šestoro Korejaca i jednog Grka. Treba napomenuti da je u svim primerima reč o učitivom obraćanju ili obraćanju čitaocu, a ne o značenju prave množine. Subjekat je ekspliciran u samo jednoj rečenici.

3. jd. umesto 3. mn.

Upotreba 3. lica jednine najčešća je umesto 3. lica množine. Javlja se u prezentu i perfektu. Jasno je zašto ove zamene nema u futuru I – zato što su 3. lice jednine i 3. lice množine pomoćnog glagola *hteti* identični (on *će* : oni *će*).

Veliki broj primera (ukupno 71) pruža mogućnost da se pored strukturnog kriterijuma u analizu ovih grešaka uključi i semantička komponenta, pa čak i da se izdvoje pojedine glagolske ili imeničke lekseme. Ako primenimo dva predložena kriterijuma, pojedine greške mogu zauzeti mesto u dvema kategorijama.

U **prezentu** su greške napravljene kako u prostom glagolskom predikatu tako i u kopulativnom, i u složenom glagolskom. Da bi se što bolje opisale ove greške, treba obratiti pažnju i na poziciju subjekta – šta je ispunjava, kao i na predikatsku dopunu (ako postoji).

1. U okviru analize grešaka u prostom glagolskom predikatu zapaža se da je:

a) predikat upotrebljen uz imenicu u množini (i gramatičkoj i semantičkoj) u funkciji subjekta:

Iza kauč SE NALAZI police. (portugalski, 130)

Ovde SE NALAZI planine, jezera i mnogo netaknutih priroda. (finski, 132)

SVIĐA mi SE. [cipele] (hindi, 176)

Na zidu SE NALAZI stare slike koje su vrlo ružne. (mađarski, 304)

Mamini i tatini roditelji ŽIVI u Petrovo Selu. (mađarski, 327)

Sad ne igram na lutriji ali želela bih da igram jer PRIBLAČI¹⁰⁶ me pare. (mađarski, 358)

b) Zatim, da se kao subjekat (eventualno kao predikatska dopuna), neposredno uz predikat ili dalje od njega, javlja imenica u jednini (i u naporednom odnosu sa drugom imenicom u jednini ili množini), a koja je svojim brojem mogla navesti studenta na upotrebu morfološkog oblika za 3. lice jednine. U takvom okruženju predikat se svakako slaže sa jednim od subjekata (ili sa jednom od dopuna).

Neposredno uz predikat

– Dve ili više imenica u jednini, istog ili različitog roda:

Oko južne planine SE NALAZI biblioteka i šetalište. (korejski, 285)

Ovde SE NALAZI velik šoping centar i ulica koja ima „zara”, „forever21”, i „H&M” itd. (korejski, 285)

U dnevna soba ima jedan TV i preko puta TV SE NALAZI kauč i fotelja. (korejski, 301)

Moje srpske sestre SE ZOVE¹⁰⁷ Jeca i Sofija. (engleski, 10)

Za ovakve greške u produkciji učenika kojima je mađarski prvi jezik M. Burzan zaključuje da nastaju interferencijom mađarskog jezika na srpski (Burzan 1984: 91). Sedam primera nađenih u mojoj građi pokazuje da istu grešku mogu napraviti i studenti kojima je beloruski, engleski ili korejski prvi jezik.

– Imenica u jednini u naporednom odnosu sa drugom imenicom (u jednini ili množini) ili paukalcinom sintagmom, istog ili različitog roda:

U spavacoj sobi NALAZI SE sofa i dve fotelji, crnovi tepih, jedan sto. (beloruski, 136)

U hodniku NALAZI SE sofa, police, ormani. (beloruski, 136)

I ova vrsta odstupanja od srpske standardnojezičke norme kod učenika mađarske nacionalnosti predstavlja interferentnu pojavu (Burzan 1984: 92). U mom korpusu zabeležene su ukupno tri greške, sve ih je napravio jedan beloruski student.

Dalje od predikata:

---

¹⁰⁶ Uz fonološku grešku.

¹⁰⁷ Da dva naporedna subjekta, ili naporedne predikatske dopune, predstavljaju problem stranim studentima, pokazuju i logičke greške u korpusu: Imam dve cimerke. ONA SE ZOVE Zorica i Ivana. (korejski, 193)

Moji brat i sestre RADI i STUDIRA u Bangkoku, Songkli, Yali. (tajski, 394)

U polici SE NALAZI knjige i drugi televizor. (nemački, 43)

Naspram vrata SE NALAZI kuhinski elementi, špored, sudopera i frižider. (nemački, 43)

Ljudi u Rumuniji IZGLEDA me kao banzemalac. (korejski, 25)

U okviru prostog predikata, od ukupno 29 grešaka čak 19 je napravljeno u upotrebi glagola *nalaziti se*.

2. Kako prost glagolski predikat, tako isto i kopulativni predikat (imenski ili priloški) pojavljuje se:

a) uz imenicu u jednini u funkciji subjekta u naporednom odnosu sa drugom imenicom (u jednini ili množini) ili paukalnom sintagmom, pri čemu jedinice u naporednom odnosu mogu biti istog ili različitog roda:

Levo od ulaza JE tv-a i dva ormana. (portugalski, 181)

Levo od frizidera je kauč i ispred kauća JE sto i stolice. (portugalski, 181)

Na desno od ormana JE krevet Piotra, njegov sto i stolica. (češki, 188)

Pošta JE index i voda? (engleski, 225)

Hostel i moja soba JE lepi i čisti. (korejski, 318)

b) uz imenicu (ili zamenicu) u množini u poziciji subjekta:

Mislim oni JE neko od najljubazni ljudi u Novom Sadu i probam da idem na kafu tri ili četiri puta svaki mesec / mesečno. (engleski, 239)

Kada JE sportske emisije na televizije, uvek ih gledam. (španski, 381)

Stolice JE crven. (korejski, 243)

U kopulativnom predikatu načinjeno je ukupno 11 grešaka – deset u priloškom i pet u imenskom.

U vezi sa nekim od gornjih primera treba razjasniti zašto su određeni kao greške. Kada se u poziciji subjekta u naporednom odnosu nađu dve ili više imenica u jednini – gramatike srpskog jezika su uglavnom saglasne: predikat uz takav subjekat stoji u obliku množine (Mrazović–Vukadinović 1990: 678; Клајн–Пипер 2013: 270), odnosno pretežno u obliku množine (Стевановић 1974²: 125).

O slaganju predikata sa subjektom koji čine imenica u jednini i imenica u množini u gramatikama i literaturi mogu se naći dva oprečna stava. „U srpskohrvatskom jeziku u rečenicama u kojima je subjekat u pluralu ili, pak, ako pored singulara (jednog ili više) u

funkciji subjekta imamo i plural, predikat stoji u pluralu“ (Burzan 1984: 92). Pri tom se uz ovu tvrdnju ne daju nikakvi primeri. Suprotno mišljenje nalazimo u gramatici Mrazović–Vukadinović: „Ako je i rod i broj naporednih subjekata različit, onda se promenljivi oblici glagola i prideva upravljaju prema bližem“ (Mrazović–Vukadinović 1990: 678). Kao primeri navedene su rečenice sa perfektom, ne sa prezentom, i ne sa kopalativnim glagolom:

Brat i njegove sestre su došle.

Došao je moj brat i njegova porodica.

Postavlja se pitanje: šta ako su naporedni subjekti istog roda a različitog broja? I šta ako je jedan od subjekata još i paukalna sintagma, kao u sastavima stranih studenata?

U spavacoj sobi NALAZI SE sofa i dve fotelji.

Levo od ulaza JE tv-a i dva ormana.

I šta kada uz naporedne subjekte različitog roda i broja imamo kopalativni predikat, u prezentu ili perfektu? Da li se i tada promenljivi oblici glagola upravljaju prema bližem subjektu?

Levo od frizidera je kauć i ispred kauća JE sto i stolice. (portugalski, 181)

Ista rečenica u perfektu glasila bi (pomalo neobično):

Levo od frizidera je bio kauć i ispred kauća JE BIO sto i stolice.

Ako se predikat ostvaruje u obliku množine „kada se њиме што приписује већем броју бића или предмета“ kao uz dve ili više imenica u jednini u naporednom odnosu (Стевановић 1974²: 125), onda bi tako trebalo da bude i u ovim slučajevima. Strani studenti uče načelno da – kada imamo dva subjekta u naporednom odnosu – predikat treba da se slaže s njima u broju. Ostale nijanse o kojima je ovde bilo reči oni ne uče, i zato su oblici jednine u gorenavedenim primerima okvalifikovani kao greške.¹⁰⁸

---

¹⁰⁸ Crta koju su strani studenti ispoljili u primerima tipa: *Oko južne planine SE NALAZI biblioteka i šetalište*, svojstvena je i izvornim govornicima, pa čak i piscima: „Мање је обична, и у новијем језику свакако ређа, употреба облика предиката у једнини када у његову субјекту имамо већи број напоредо употребљених имена. [...] Истина, и код каснијих писаца [kasnijih u odnosu na Vuka i Daničića – primedba В.В.] и у свакодневном разговору такође наилазимо на случајеве оваквог слагања, али углавном само када предикат дође испред субјекта, што је, сразмерно чешће у језику старије књижевности. Према томе из Вукових примера изведено правило (Маретићево) према коме се предикат може слагати с најближим субјектом (тачније је било рећи с најближим делом напоредне субјекатске синтагме) без обзира на ред у коме су субјекат и предикат употребљени, – за савремени књижевни језик треба рећи да се то чешће односи на случајеве у којима предикат, односно његов глаголски део, долази испред субјекатске синтагме, а ређе на оне где је иза субјекта” (Стевановић 1974²: 125–126).

3. U sastavu složenog glagolskog predikata dva lična glagolska oblika međusobno se ne slažu u licu i broju, već je samo jedan od njih kongruentan sa subjektom (tri puta punoznačni, i dva puta modalni):

Šatori su jefteni je dobri kad ljudi hoće da VIDI svet netaknute prirode. (arapski, 96)
Sada nemaju mnogo turista koji žele da PLIVA, da SE SUNČA, ili idu na žurku sa prijateljima, zato što u Grčkoj, Hrvatskoj ili Italiji ima more, i oni si podjednako skupo kao i Balaton. (mađarski, 296)

4. Treba napomenuti da se greške javljaju i uz paukalnu sintagmu u funkciji subjekta:

Na levo od vrata SE NALAZI dva ormana za odeću. (češki, 188)

Između prozora i krevet NALAZI SE tri stolice. (korejski, 243)

Na kreveta SE NALAZI dva jastuka. (korejski, 300)

Među pet ovakvih grešaka opet se najčešće javlja glagol *nalaziti se*, četiri puta.

5. I dok je nejasno zašto glagol *nalaziti se* pravi toliko problema, za glagol *imati* razlog je donekle očigledniji, a nalazi se u jednom od njegovih značenja ('postojati') i njegovoj upotrebi u impersonalnoj rečenici. Naime, okruženi izvornim govornicima studenti svakodnevno slušaju rečenice tipa $V_{\text{Ima}} + (\text{ODet})N_{\text{Nom/Gen}}^{109}$ (npr. *Ima (jedna) prodavnica; Ima soka*), što im se u velikoj meri meša sa strukturom personalne rečenice sa tranzitivnim glagolom *imati* i njegovom objekatskom dopunom (npr. *Imam kuću*). Pa se tako beleži pogrešna upotreba 3. lica jednine (*ima*) i kada glagol označava posesiju ili godine života, uzrast:

U Koreji, obično ljudi IMA crno oči i crno kosu! (korejski, 80)

Bosnia ima mnogo planina. Bosanske planine IMA mnogo drva i kuća. (korejski, 318)

Oni zovu Robert i Stefan i IMA 4 i 3 godine. (nemački, 367)

IMA policu za knjige, ali nikad nisu čitali ništa. (engleski, 49)

Osam puta je 3. lice množine zamenjeno 3. licem jednine glagola *imati*.

---

¹⁰⁹ Simboli: V – glagol punoznačni / predikacija; (ODet) $N_{\text{Nom/Gen}}$ – imenica u nominativu ili genitivu s obaveznim determinatorom ili bez njega (prema И. Антоњић 2005).

6. Kad je reč o slaganju predikata sa subjektom, ozbiljan problem stranim studentima prave i imenice tipa *pluralia tantum*, kod kojih se povode za semantikom imenice (npr. *Sremski Karlovci* je ime samo jednog grada), pa u takvim slučajevima uspostavljaju semantičku kongruenciju umesto gramatičke. Kod imenice *vrata* u prilog im ide još i nastavak *-a*, zbog kojeg ovu imenicu, po pravilu, shvataju i koriste kao imenicu ženskog roda u jednini:

Glavna vrata JE između kohinje i dnevne sobe. (portugalski, 135)

U njoj se nalazi velik orman, levo od njega JE vrata. (portugalski, 135)

Sremski Karlovci SE NALAZI blizu Novog Sada. (korejski, 156)

Sremski Karlovci JE malo selo, a lepo mesto. (korejski, 157)

Farmerke JE moja dnevna odeća. (korejski, 32)

Osam puta se jedninski oblik glagola javlja uz imenice ovog tipa.

Ovo je još jedna tačka podudaranja sa istraživanjem M. Burzan, odnosno još jedna greška za koju ona konstatuje da kod učenika mađarske nacionalnosti nastaje pod uticajem prvog jezika (Burzan 1984: 94), a ovde se pokazuje da su joj skloni i govornici engleskog, japanskog, korejskog i portugalskog jezika.

Ukupno **66 puta** greškom je upotrebljeno 3. lice jednine umesto 3. lica množine prezenta. Greške su napravljene u svim tipovima predikata, čak 62 puta uz eksplicirani subjekat, i svega četiri puta u rečenici sa neizrečenim subjektom. U građenju ovolikog broja nepravilnih morfoloških oblika glagola učestvovalo je 36-oro studenata koji govore jedan od sledećih 15 jezika: arapski, beloruski, češki, engleski, finski, grčki, hindi, japanski, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski, španski ili tajski. Ovako veliki broj jezika ukazuje na grešku koja ne može imati uzroke u prvom jeziku studenta, nego samo u ciljnom jeziku.

Među 66 grešaka posebno se ističe jedna glagolska leksema zbog toga što se u ovom delu korpusa pojavljuje 24 puta (ili 36%). Radi se o glagolu *nalaziti se*, koji se uči u 3. lekciji početnog 1 nivoa, dakle – u njegovoj prvoj polovini, a greške u upotrebi glagola opstaju i dugo tokom narednog nivoa, početnog 2. Upotreba ove lekseme jeste česta na spomenutim nivoima – potrebna je kada se uči lokativ, zatim u opisu prostorija, kuće ili turističkog mesta, ali ipak iznenađuje broj grešaka i dominacija njenog oblika za 3. lice jednine.

U poređenju sa 66 grešaka u prezentu, broj grešaka načinjenih u **perfektu** može se smatrati zanemarljivim – ima ih svega pet:

(On je igrao u 8 serija i 8 filmova.) Prvo, ga ZNAO JE po seriji „Zovem se Sam-sun” u Koreji. [prvo su ga znali] (korejski, 313)

Cipele JE bile malo, imate li broj četrdeset? (engleski, 173)

U dva slučaja greška je napravljena uz partitivnu sintagmu u poziciji subjekta, sa prilogom za količinu *mnogo* kao glavnom reči. To je konstrukcija koju strani studenti na nivoima A1 i A2 ne uče, pa samim tim i ne očekujemo da ovladaju njome. Zbog toga primeri neće biti ubrojani u unutarjezičke greške, a ovde se navode i analiziraju samo da bi se pokazalo na koji način će studenti razmišljati kada na red dođe slaganje predikata sa partitivnom sintagmom:

U 8:30 sati, mnogo ljudi JE ČEKALI autobus. (korejski, 319)

(Danas je uskrs.) Zbog toga međugorje je zauzeta. mnogo ljudi JE MOLILI. (korejski, 319)

Prema gramatikama srpskog jezika (Стевановић 1964¹: 146–147; Станојчић–Поповић 2011¹³: 307; Mrazović–Vukadinović 1990: 682–683) uz ovakve sintagme predikat se ostvaruje uglavnom u 3. licu jednine (srednjeg roda) – gramatička kongruencija, eventualno u 3. licu množine (muškog roda) – semantička kongruencija, dakle – u obliku *je čekalo*, ili *su čekali*. Pretpostavljam da je njihovom jezičkom osećanju i logici bliža semantička, tj. logička kongruencija, pa bih očekivala da upotrebe 3. lice množine (muškog roda), pogotovo kada u subjekatskoj sintagmi imamo imenicu muškog roda (*ljudi*).

Pet grešaka u perfektu napravilo je dvoje korejskih studenata, jedna Amerikanka (sa engleskim kao prvim) i jedan Austrijanac (sa nemačkim kao prvim jezikom). U četiri rečenice subjekat je izrečen, samo u jednoj nije.

U dosadašnjoj analizi pokazalo se da su najbrojnije greške u upotrebi 3. lica jednine umesto 3. lica množine, ima ih ukupno 71. Uz ovu zamenu treba istaknuti još jedan značajan detalj – ubedljivo najveći broj grešaka uz eksplicirani subjekat ostvaren je baš ovde – 66, dok je svega pet grešaka načinjeno u rečenici sa neiskazanim subjektom. O normu se ogrešilo 37-oro studenata predstavnika jednog od 15 jezika: arapskog,

beloruskog, češkog, engleskog, finskog, grčkog, hindija, japanskog, korejskog, mađarskog, nemačkog, poljskog, portugalskog, španskog ili tajskog.

Ako izračunamo prosečan broj grešaka po studentu, dolazimo do nešto manje od 2 greške (tačnije – 1,92), što bi značilo da ih student – pojedinačno uzev – ne pravi suviše često. I tako gledane, mogu se smatrati sporadičnom pojavom u pisanoj produkciji prosečnog studenta. Ali opet, postavlja se pitanje zašto je ovoliki broj grešaka napravljen upotrebom 3. lica jednine umesto 3. lica množine, a ne nekog drugog? I igra li prezent u tome kakvu ulogu, svojim morfološkim oblicima? Ili je beznačajna činjenica da je 93% grešaka napravljeno u navedenom glagolskom vremenu?

Pretpostavljam da se razlog krije u tome što se 3. lice množine od ostalih pet lica, bar kad je prezent u pitanju, razlikuje po tome što nema nastavak za oblik, već samo nastavak za lice – kod onih glagola koji se završavaju na:

a)	jd	mn	b)	jd	mn
	1. -i-m	-i-mo		1. -e-m	-e-mo
	2. -i-š	-i-te		2. -e-š	-e-te
	3. -i-Ø	-Ø-e		3. -e-Ø	-Ø-u

A ako i ima taj nastavak, kao kod glagola s prezentskim nastavkom *-a-*, onda 3. lice množine iz jednog drugog razloga studentima predstavlja problem, a to je njegov nešto duži završetak *-aju*¹¹⁰ (duži u poređenju sa prethodno navedenim završecima):

c)	jd	mn
	1. -a-m	-a-mo
	2. -a-š	-a-te
	3. -a-Ø	-a-ju

Dakle, ovde je problem u tome što 3. lice množine prezenta nema nastavak za oblik (*-i-*, odn. *-e-*), karakterističan za ostala lica, i s kojim studenti identifikuju prezent. A ako ga i ima (*-a-*), onda je on nešto duži, što opet nije karakteristika ovog množinskog oblika. Zbog svega navedenog, 3. lice množine prezenta teže se uči i usvaja i otuda toliki broj ogrešenja o njegovu upotrebu.

---

¹¹⁰ Ne treba zaboraviti da prema metodičkoj koncepciji koja se primenjuje u Centru za srpski jezik kao strani studenti ne uče prezentske nastavke za oblik i nastavke za lice kao posebne kategorije, već ih uče objedinjene. Up. II. *Greške u tvorbi glagolskih oblika – 1. Greške u tvorbi prezentskih oblika.*

Zaključak o 3. licu jednine

Oblik 3. lica jednine ukupno je **122 puta** upotrebljen umesto svih ostalih lica i jednine i množine (Tabela 19). Najčešća je njegova upotreba umesto 3. lica množine – 71 primer, a zatim umesto 1. lica jednine – 27 grešaka. Ostale zamene su malobrojne i sporadične. Od ovog broja grešaka, ubedljivo ih je najviše u oblicima prezenta – čak 111. U perfektu je zabeleženo svega sedam, u futuru I još i manje – samo četiri. U dva glagolska načina, koja se uče na ovim nivoima – potencijalu i imperativu – nije bilo primera pogrešne upotrebe 3. lica jednine. U imperativu ga, zapravo, ne može ni biti jer ne postoji morfološki oblik ovog glagolskog načina za 3. lice jednine (kao ni množine), umesto njega se koristi rečca *neka* i 3. lice jednine (odn. množine) prezenta. Ovako velika razlika u broju grešaka između prezentskih oblika i svih drugih glagolskih vremena i načina može se objasniti ranije spominjanom činjenicom da se sadašnje vreme uči na samom početku osnovnog kursa, kao prvi glagolski oblik, i da do kraja tog kursa ostaje jedini oblik koji studenti znaju i koriste, da za njim postoji konstantna potreba i onda kada se uvedu novi glagolski oblici na početnom 2 nivou (perfekat, potencijal, futur I i imperativ).

	Prezent	Perfekat	Potencijal	Futur I	Imperativ
1. jd.	24	1	–	2	–
2. jd.	4	–	–	–	–
1. mn.	8	–	–	1	–
2. mn.	9	1	–	1	–
3. mn.	66	5	–	–	–
Ukupno	111	7	–	4	–

Tabela 19 – Pogrešna upotreba 3. lica jd.

Među glagolskim leksemama zabeleženim u ovom delu korpusa, najviše se ističu dva glagola: *nalaziti se* i *imati*. O upotrebu prvog studenti su se ogrešili 24 puta, o upotrebu drugog 25 puta (samo je jedna greška u perfektu, sve ostale su u prezentskim oblicima), što čini 40% ukupnog broja grešaka. Svi primeri trećeg lica jednine glagola *nalaziti se* javljaju se umesto 3. lica množine. Od dvadeset pet primera pogrešne upotrebe 3. lica jednine glagola *imati* najviše ih je ostvareno umesto 1. lica jednine – deset, i 3. lica množine – osam.

Ako uporedimo greške nastale upotrebom 3. lica jednine (umesto svih ostalih lica) u rečenicama sa ekspliciranim subjektom i one u rečenicama sa neekspliciranim (Tabela 20), vidimo da je veći broj odstupanja načinjen u onim prvim rečenicama (76 : 46). Ali, najveći deo tih odstupanja (66) javlja se umesto 3. lica množine. Ako bismo iz ukupnog zbira isključili zamenu 3. lica množine, odnos bi bio 41 : 10 u korist grešaka ostvarenih u rečenicama sa neiskazanim subjektom. Na pojavu ovako velikog broja pogrešnih oblika 3. lica množine (najčešće neposredno) uz subjekat uticao je sam taj subjekat svojim morfološkim oblikom, semantikom i sintaksičkom strukturom. Naime, greške su mahom ostvarene uz dva ili više subjekata (u obliku jednine) u naporednom odnosu, uz imenice tipa pluralia tantum i uz paukalne sintagme.

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
1. jd.	5	22
2. jd.	–	4
1. mn.	4	5
2. mn.	1	10
3. mn.	66	5
Ukupno	76	46

Tabela 20 – Pogrešna upotreba 3. lica jd. uz subjekat

Sve greške je napravio **51 student** sa jednim od sledećih **15 jezika** kao prvim: arapskim (1 student), beloruskim (1), češkim (1), engleskim (7), finskim (1), grčkim (1), hindijem (1), japanskim (1), korejskim (18), mađarskim (6), nemačkim (5), poljskim (2), portugalskim (3), španskim (2) ili tajskim (1). Broj grešaka, broj studenata i njihovih jezika ukazuju na to da je na nastanak ovakvih odstupanja morao uticati i sam ciljani jezik: svojim složenim sistemom glagolskih nastavaka za lica, raznovrsnim sintaksičkim konstrukcijama u kojima se glagolski oblici ostvaruju, kao i morfološkim odlikama pa i semantikom imeničkih jedinica u funkciji subjekta.

1. LICE MNOŽINE

Prvo lice množine upotrebljava se umesto svega dva lica: 1. i 3. jednine.

1. mn. umesto 1. jd.

Prvo lice jednine zamenjeno je istim licem množine u prezentu, perfektu i futuru I. Greške u **prezentu** pravljene su malo češće u prostom glagolskom predikatu (4) nego u složenom (2):

Kuvam doručku sa Tijanom, JEDEMO hranu sa Tijanom i Marianom. (korejski, 60a)

Svaki dan šetam pola sata od doma do fakulteta, i puno ŠETAMO uveče sa drugovima u gradu, idemo u kafiću ili u diskoteku. (mađarski, 355)

U popodnevnom odmoru, IDEMO u pozorištu ili u bioskopu jednom nedeljino sa prijateljicama. (korejski, 395b)

U složenom predikatu greška je načinjena u oba morfološka oblika, koji se međusobno slažu u licu i broju:

Želela bih da kupim novi stan u Kanjiži gde MOŽEMO da ŽIVIMO sa mojom momkom. (mađarski, 358)

Ukupno **šest grešaka** nađeno je u oblicima prezenta, napravilo ih je petoro studenata govornika korejskog (2 studenta), engleskog (1) ili mađarskog jezika (2 – Vojvodina).

U **perfektu**, u četiri zabeležena slučaja, zamenu lica i broja tri puta prati i zamena gramatičkog broja participa aktiva, odn. njegovo slaganje u broju sa pomoćnim glagolom (npr. *ja smo išli* umesto *ja sam išao*). U onom jednom slučaju particip kongruira sa subjektom (*ja smo stigao*):

Pre pet godine, IŠLI SMO u Hawai avionom sa devojkom. (japanski, 151)

Kupio sam hranu, kupio sam piće i sa prijateljima iz Poljske IŠLI SMO do Beograda, gde imali smo noćni autobus do Skoplje, najveći i glavni grad Makedonje. (poljski, 384)

Stigao SMO na Kiribas. (hindi, 222)

Četiri greške u perfektu napravilo je četvoro studenata sa jednim od četiri jezika kao prvim: japanskim, češkim, poljskim ili hindijem.

U **futuru I** samo jednu grešku napravio je jedan korejski student:

Kod kuće planiraću gde ĆEMO ići u jun sa Lin. (korejski, 297)

U ovih deset rečenica samo jednom je ekspliciran subjekat *ja*, u ostalima nije, poznat je iz konteksta. Isto tako, u svim ovim rečenicama, osim u jednoj (*stigao smo*), postoji najmanje jedan partner (iskazan oblikom instrumentala) u vršenju radnje označene pogrešnim glagolskim licem, što je – sve skupa – vrlo verovatno uticalo na upotrebu 1. lica množine.

I ove rezultate analize treba uporediti sa rezultatima koje nalazimo kod M. Burzan, jer se u velikoj meri podudaraju s njima. Učenici mađarske nacionalnosti takođe prave greške u kongruenciji između subjekta i predikata u rečenicama sa socijativnom konstrukcijom, tako što umesto jednine upotrebljavaju oblik množine socijativnih ili fakultativno socijativnih glagola. Pri tom ni u njihovim rečenicama subjekat nije leksički iskazan (Burzan 1984: 100–101). Razlika je u tome što su – na jednoj strani – sve greške načinili govornici jednog, mađarskog jezika, zamenjujući 1. lice jednine 1. licem množine, i 3. lice jednine 3. licem množine, dok su na drugoj strani grešili govornici sedam različitih jezika (uključujući i mađarski) zamenjujući 1. lice jednine 1. licem množine.

Ukupno **11 puta** 1. lice množine upotrebljeno je umesto 1. lica jednine, najčešće u prezentu (6 puta), zatim u perfektu (4) i futuru I (1). Upotrebilo ga je desetero studenata koji kao prvi govore jedan od sledećih 7 jezika: češki (1 student), engleski (1), hindi (1), japanski (1), korejski (3), mađarski (2) ili poljski (1).

1. mn. umesto 3. jd.

Zamena 3. lica jednine 1. licem množine načinjena je samo 2 puta, oba puta od strane korejskih studenata, i oba puta u **prezentu** – jednom u prostom glagolskom predikatu i jednom u kopulativnom:

oni ŽIVIMO u koreji. (korejski, 146)

(Da li je vaš kafić samo za penzionere?) – Ne, NISMO. (korejski, 426)

Zaključak o 1. licu množine

Prvo lice množine **13 puta** je pogrešno upotrebjeno, i samo umesto jedninskih oblika: 11 puta umesto 1. lica jednine i dva puta umesto 3. lica jednine (Tabela 21). Kao i sve prethodne zamene, i ova je najčešće ostvarivana u prezentu – 8 primera, zatim u perfektu (4) i futuru I (1). S obzirom na prisustvo subjekta u rečenici, svega dve greške su ostvarene uz eksplicirani subjekat, ostalih jedanaest u rečenicama sa neekspliciranim. Greške je napravilo 12-oro studenata govornika jednog od 7 jezika: češkog (1 student), engleskog (1), hindija (1), japanskog (1), korejskog (5), mađarskog (2) ili poljskog (1). Polazeći od raznovrsnosti jezika studenata, i ovim greškama mogao bi se pripisati unutarjezički karakter.

	Prezent	Perfekat	Potencijal	Futur I	Imperativ
1. jd.	6	4	–	1	–
3. jd.	2	–	–	–	–
Ukupno	8	4	–	1	–

Tabela 21 – Pogrešna upotreba 1. lica mn.

1. lice jednine u poređenju sa 1. licem množine

Ako uporedimo pogrešnu upotrebu dvaju prvih lica – jednine i množine (Tabela 22, 23), vidimo da je upotreba 1. lica jednine mnogo šira nego upotreba 1. lica množine. Oblik jednine koristi se umesto svih ostalih lica i jednine i množine, za razliku od oblika množine koji je upotrebljen samo umesto 1. i 3. lica jednine. I u pogledu broja zabeleženih primera, upotreba oblika jednine daleko prevazilazi upotrebu množinskog oblika – odnos je 65 : 13 u korist 1. lica jednine. Ono što im je zajedničko to je da se i jedan i drugi oblik najčešće javljaju u prezentu, ukupno 48 puta: 1. jd. – 40, 1. mn. – 8. Pojava 1. lica jednine u rečenicama sa iskazanim subjektom i onima sa neiskazanim ujednačena je (35 : 30; Tabela 24), dok se 1. lice množine daleko češće javlja u rečenicama sa neizrečenim subjektom (11 : 2; Tabela 25).

	Prezent	Perfekta	Potencijal	Futur I	Imperativ
2. jd.	2	–	–	1	–
3. jd.	24	1	4	9	–
1. mn.	7	6	–	1	–
2. mn.	6	–	–	–	–
3. mn.	1	–	–	3	–
Ukupno	40	7	4	14	–

Tabela 22 – Pogrešna upotreba 1. lica jd.

	Prezent	Perfekta	Potencijal	Futur I	Imperativ
1. jd.	6	4	–	1	–
3. jd.	2	–	–	–	–
Ukupno	8	4	–	1	–

Tabela 23 – Pogrešna upotreba 1. lica mn.

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
2. jd.	–	3
3. jd.	28	10
1. mn.	4	10
2. mn.	–	6
3. mn.	3	1
Ukupno	35	30

Tabela 24 – Pogrešna upotreba 1. lica jd. uz subjekat

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
1. jd	1	10
3. jd	1	1
Ukupno	2	11

Tabela 25 – Pogrešna upotreba 1. lica mn. uz subjekat

2. LICE MNOŽINE

Oblik 2. lica množine upotrebljen je umesto oblika 1, 2. i 3. lica jednine.

2. mn. umesto 1. jd.

Umesto 1. lica jednine oblik je upotrebljen svega **dva puta, u prezentu**, u radu jednog korejskog i jednog američkog studenta kojem je engleski prvi jezik:

Želim da KUPITE.¹¹¹ (engleski, 174)

MOŽETE li da dobiti račun? (korejski, 4)

Oba puta zamena je ostvarena u sastavu složenog glagolskog predikata – jednom u formi punoznačnog glagola, i jednom u formi modalnog. U ovim rečenicama subjekat nije iskazan.

2. mn. umesto 2. jd.

Oblik 2. lica množine umesto 2. lica jednine upotrebljen je u prezentu i imperativu. U **prezentu** su greške ostvarene dva puta u prostom predikatu:

Sestre! Šta ŽELITE? Ovde ima sladoled, torte i neku kafu. [Sestro, šta želiš?] (korejski, 29)

Tata kažeo je „Puno JEDETE¹¹², i onda treba da biti ću zdravlije!” (korejski, 80)

I pet puta u složenom, pri čemu su dva glagolska oblika međusobno kongruentna:

Da li ŽELITE da BUDETE kao ciganke?¹¹³ (korejski, 6)

Ali, tata ne MOŽETE da JEDETE sladak!! (korejski, 29)

Razumem i onda tata treba da PIJETE čaj. (korejski, 29)

Svih **sedam primera** zabeleženih u prezentu napravio je jedan korejski student. Uz četiri oblika subjekat nije izrečen, uz ostala tri jeste.

U **imperativu** je ova zamena izvršena **tri puta**, od toga dva puta u radu onog istog korejskog studenta koji je napravio i prethodno analiziranih sedam grešaka u prezentu:

(Možeš li da ideš na pijaca sa mene?) – IZVINITE! Imam sastanak na fakultetu. (korejski, 6)

ja ti pošaljem neke slike. VIDITE te slike. (korejski, 156)

---

¹¹¹ Iako glagol *želeti* i njegova dopuna ne moraju imati isti agens (npr. *Želim da mi doneseš knjigu*), u ovom slučaju iz konteksta je sasvim jasno da se radi o identičnom agensu obeju radnji.

¹¹² Ujedno je ostvarena i upotreba pogrešnog glagolskog oblika – prezenta umesto imperativa.

¹¹³ Svi primeri u ovom tipu greške zabeleženi su u dijalozima – dakle, u direktnom obraćanju, i na osnovu šireg konteksta jasno je da se govornik u dijalogu obraća samo jednoj, i to bliskoj osobi, te da nema potrebe za 2. licem množine.

Uz oblike imperativa subjekat, naravno, nije ekspliciran, ali je iz konteksta jasno da se govornik obraća jednoj, bliskoj osobi.

2. mn. umesto 3. jd.

Zamena 3. lica jednine 2. licem množine ostvarena je samo **jednom, u prezentu**, u radu jednog korejskog studenta:

(Danas vreme je loše hladno i pada sneg.) Kako STE u Koreje? Možda mislim da Koreja je hladniji nego ovde opet. [Kako je u Koreji?] (korejski, 258)

Ova greška je očekivana i razumljiva zbog toga što se na posmatranim nivoima učenja jezika (A1 i A2) impersonalne rečenice i ne uče, ali studenti posežu za njima samo na osnovu „sluha” – na osnovu toga što se u svakodnevnom životu često susreću s njima. Ovde je dato ogrešenje, kao i nekoliko drugih pre njega, navedeno samo da bi ukazalo na greške koje bi se mogle pojaviti prilikom učenja i uvežbavanja impersonalnih rečenica, i zbog toga neće biti ubrojano u ukupan zbir unutarjezičkih grešaka.

Zaključak o 2. licu množine

Oblik 2. lica množine pogrešno je upotrebljen **ukupno 13 puta**, umesto sva tri lica jednine (Tabela 26). Najčešće je korišćen u prezentu – deset primera, i pored njega još u imperativu – tri puta. Češći je u rečenicama sa neiskazanim subjektom – deset primera, nego u onima sa iskazanim – tri. Greške je napravilo četvoro korejskih studenata i jedan američki sa engleskim kao prvim jezikom. S obzirom na broj grešaka, ove zamene se mogu smatrati sporadičnim, tome u prilog posebno ide činjenica da je od 13 grešaka čak devet napravio jedan isti korejski student.

	Prezent	Perfekat	Potencijal	Futur I	Imperativ
1. jd.	2	–	–	–	–
2. jd.	7	–	–	–	3
3. jd.	1	–	–	–	–
Ukupno	10	–	–	–	3

Tabela 26 – Pogrešna upotreba 2. lica mn.

2. lice jednine u poređenju sa 2. licem množine

Uporedimo li pogrešnu upotrebu 2. lica jednine i pogrešnu upotrebu 2. lica množine (Tabela 27, 28), vidimo da se ni jedno ni drugo lice ne javlja često. Oblik za 2. lice jednine greškom je upotrebljen umesto 1. i 3. lica jednine i 2. lica množine, dok se oblik 2. lica množine javlja umesto sva tri lica jednine. Broj grešaka za dva druga lica prilično je ujednačen – 9 : 13 u korist 2. lica množine. Zajedničko im je i to da se javljaju najčešće u prezentu (2. jd. – 7, 2. mn. – 10), znatno ređe u imperativu (2. jd. – 1, 2. mn. – 3), kao i da je više primera u rečenicama sa ekspliciranim subjektom nego u onima sa neekspliciranim (2. jd. – 9, 2. mn. – 10; Tabela 29, 30).

	Prezent	Perfekta	Potencijal	Futur I	Imperativ
1. jd.	3	–	1	–	–
3. jd.	1	–	–	–	–
2. mn.	3	–	–	–	1
Ukupno	7	–	1	–	1

Tabela 27 – Pogrešna upotreba 2. lica jd.

	Prezent	Perfekta	Potencijal	Futur I	Imperativ
1. jd.	2	–	–	–	–
2. jd.	7	–	–	–	3
3. jd.	1	–	–	–	–
Ukupno	10	–	–	–	3

Tabela 28 – Pogrešna upotreba 2. lica mn.

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
1. jd.	–	4
3. jd.	–	1
2. mn.	–	4
Ukupno	–	9

Tabela 29 – Pogrešna upotreba 2. lica jd. uz subjekat

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
1. jd.	0	2
2. jd.	3	7
3. jd.	0	1
Ukupno	3	10

Tabela 30 – Pogrešna upotreba 2. lica mn. uz subjekat

3. LICE MNOŽINE

Oblik 3. lica množine koristi se umesto 1. i 3. lica jednine, i 1. i 2. lica množine.

3. mn. umesto 1. jd.

Zamena 1. lica jednine 3. licem množine javlja se u prezentu i perfektu. U **prezentu** su zabeležene **dve greške**, obe u prostom predikatu:

Cele godine IMAJU mnogo lepih obeća. [imam mnogo lepe odeće] (korejski, 26)

Imam džemper i haljinu da PROBAJU takođe. Gde je kabina? (engleski, 173)

Napravili su ih jedan korejski i jedan američki student sa engleskim kao prvim jezikom.

Jednu grešku u perfektu načinio je korejski student:

Video sam Karluv most i Vaclavski trg i Prazski hrad. (Oni su vrlo lepo i velik.) BILI SU vrlo iznađen. [Bio sam vrlo iznenađen.] (korejski, 263)

Sve tri greške u ovoj kategoriji imaju jednu zajedničku crtu – a to je postojanje objekta u množini (pravilnoj ili nepravilnoj, kao u prvoj rečenici), neposredno uz pogrešan oblik 3. lica množine, ili u rečenici koja mu prethodi, kao u poslednjem primeru. Vrlo je verovatno da je sam objekat naveo studente da predikat – u licu i broju – usklade s njim a ne sa subjektom, tim pre što u ovim rečenicama subjekat i nije ekspliciran.

Ukupno **tri puta** 1. lice jednine zamenjeno je 3. licem množine, od strane dvoje Korejaca i jednog Amerikanca.

3. mn. umesto 3. jd.

Oblik 3. lica množine umesto 3. lica jednine pojavljuje se u prezentu i perfektu.

1. U **prezentu**, greške se javljaju u prostom glagolskom i kopulativnom predikatu, ali na njihovu pojavu utiče i sam subjekat, odn. njegova struktura i semantika.

a) Prost predikat, uz subjekat u jednini – i semantičkoj i gramatičkoj:
Koliko KOŠTAJU? [sto] (korejski, 60b)

On je trgovac i ŽIVE¹¹⁴ u Kelnu. (nemački, 148)

ZIVE¹¹⁵ sa mamom, tatom, i stariom sestrom. ZIVE u Makisma Gorkog 2, isto kao i ja. Ona ZIVE ispod mene. (engleski, 241)

U sedam rečenica u funkciji subjekta nalazi se imenica za koju se može reći da označava skup od najmanje dve jedinice (ili čak mnoštvo) i da je svojom semantikom mogla navesti studente da upotrebe predikat u 3. licu množine. Radi se o imenicama *država, hor, porodica, par*:

Mislim da najbolji način učim jezik u državi koja KORISTE taj jezik. (korejski, 271)

(Nedeljom u „Burgkapelle” je misa.) Pa u misi hor bečkih dečaka PEVAJU. (korejski, 50)

Ali, kada tata ima vremena, naša porodica IDU izlet ili knjižara. (korejski, 80)

Moja porodica ŽIVE u Portugalija, moji roditelji u Sabugalu i moj brat u Lisabonu. (portugalski, 120)

Ovde živim vrlo blizu moje komšije i ja ih vidim svaki dan u hodniku, u stepenicima, i napolje. Posebno znam star par koje ŽIVE pored nas. (engleski, 239)

Semantičko slaganje predikata sa subjektom čiju poziciju ispunjava kolektivna imenica javlja se i kod učenika mađarske nacionalnosti, pod uticajem njihovog prvog jezika (Burzan 1984: 104). Da su tome skloni i govornici drugih jezika, pokazuje sedam grešaka u mom korpusu, od kojih je samo jednu napravio mađarski student, a ostale je načinilo troje Korejaca, po jedan Portugalac i Namac, i jedna Amerikanka.

Tri puta množinski oblik kopulativnog glagola upotrebljen je uz subjekat u jednini – gramatičkoj, ali ne svaki put i semantičkoj:

Ovde SU meni¹¹⁶. (portugalski, 126)

Hrana SU super. (korejski, 31)

Kada SU povrće kuvane, prelite paradajz sos i začin. (mađarski, 309)

U sledećim primerima ostvarena je semantička kongruencija, prost glagolski ili kopulativni predikat usklađen je sa semantikom subjekta, a ne sa njegovim gramatičkim

---

¹¹⁴ Ovaj oblik glagola *živeti* za 3. lice jednine mogao bi se svrstati i u greške u tvorbi prezentskih oblika – u zamenu prezentskog nastavka *-i-* nastavkom *-e-* – ali pošto se radi o sasvim pravilnom obliku 3. lica množine, primeri su svrstani ovde, u greške u licu i broju, uz ostale glagole upotrebljene u obliku množine.

¹¹⁵ Uz fonološku grešku.

¹¹⁶ Jelovnik.

oblikom. Specifičnost ovih primera jeste partitivna sintagma u poziciji subjekta i prilog za količinu ili osnovni broj kao njen glavni član, što navodi na upotrebu predikata u obliku množine:

Ogledala je desno od vrata i mного knjiga SU levo od vrata. (engleski, 41)

U kuhinji SU 5 ljudi. (engleski, 46)

Mного ljudi i kola SU ispred futoške pijace. (korejski, 5)

Mного ljudi KUPE neki nameštan. [nameštaj] (korejski, 60b)

Studenti na početnim nivoima svakako ne uče slaganje predikata sa subjektom kada njegovu poziciju ispunjava partitivna sintagma, i zbog toga ove primere možda ne bi trebalo ni uzimati u obzir niti analizirati, ali oni pokazuju na koji način studenti razmišljaju i kako koriste postojeća znanja, otkrivaju njihovu logiku u jeziku i probleme koji će se ponovo pojaviti kada budu učili razliku između semantičke i gramatičke kongruencije.

Kao što je ranije rečeno, prema gramatikama srpskog jezika (Стевановић 1964¹: 146–147; Станојчић–Поповић 2011¹³: 307; Mrazović–Vukadinović 1990: 682–683), uz partitivnu sintagmu sa količinskim prilogom ili nepromenljivim osnovnim brojem moguća je i gramatička i semantička kongruencija, s tim što je gramatička češća. U prvom slučaju predikat se ostvaruje u 3. licu jednine (srednjeg roda, ako glagolski oblik razlikuje rod), u drugom slučaju – u 3. licu množine (muškog roda). Što znači da ovde analiziranih osam primera sa partitivnom sintagmom i predikatom u 3. licu množine prezenta ne bi trebalo smatrati pogrešnim. U navedenim gramatikama, međutim, ostaje nešto što nije razjašnjeno do kraja – da li ovo pravilo važi za sve glagolske oblike ili za samo neke od njih? Ako pogledamo primere, videćemo da se i za jednu i za drugu kongruenciju daju prevashodno oni glagolski oblici koji razlikuju rod, da bi se videlo slaganje po rodu (i broju) kod semantičke, odn. da bi se video srednji rod 3. lica jednine kod gramatičke kongruencije. Među njima je 3. lice jednine prezenta veoma retko, dok za množinski oblik sadašnjeg vremena nema primera – ni za punoznačni ni za kopulativni glagol.

Iako gramatike 3. lica množine uz partitivnu sintagmu smatraju mogućim, rečenice koje su sastavili strani studenti, sa glagolskim ili (najčešće) kopulativnim predikatom u množinskom obliku prezenta – meni zvuče posve neobično i protivno mom jezičkom osećanju. Nisam sigurna da ćemo se u standardnom srpskom jeziku sresti sa rečenicama tipa: *U kuhinji su pet ljudi; U akvarijumu su deset žutih riba; Na zidu su nekoliko starih slika; Osam dana su malo; Osam dana nisu malo; Osam dana su brzo*

prošli. Zbog toga sam takve primere okarakterisala kao nepravilne. Samo delimičan oslonac za to nalazim u dvema novijim gramatikama srpskog jezika (Klajn 2005: 97–98; Klajn–Piper 2013: 275): „Када је у саставу субјекатске синтагме непроменљиви број, предикат је у трећем лицу и у средњем роду (ако облик предиката има категорију рода) независно од рода именице у субјекту” (Klajn–Piper 2013: 275). Pri tom autori količinske priloge u subjekatskoj sintagmi ne spominju (ni u jednoj ni u drugoj knjizi), ne kažu da li se to odnosi i na njih, i uopšte ne spominju 3. lice množine kao drugu moguću formu predikata.

Istražujući kongruenciju predikata sa osnovnim nepromenljivim brojem u poziciji subjekta (u intelektualnom stilu – na građi prikupljenoj u dnevnoj štampi i od informatora-intelektualaca iz Novog Sada), M. Burzan dolazi do sledećih zaključaka: u 80% od ukupno zabeleženih primera ostvarena je gramatička kongruencija, u preostalih 20% semantička; kod informatora, na izbor semantičkog slaganja, pored udaljenosti predikata od subjekta, utiče još i glagolski oblik predikata, pa se „исто лице [...] опредељује за овај тип слагања када је предикат у синтетичком облику, а не и када је овај другачије реализован” (Бурзан 1999: 140–141). Navodi primere i za semantičku kongruenciju, odn. 3. lice množine – u sintetičkom glagolskom obliku (*Šest devojaka vole; Dvanaest stranaca razgledaju*), i za gramatičku kongruenciju, odn. 3. lice jednine – u analitičkom obliku (*Šest devojaka je poginulo; Dvanaest stranaca je razgledalo*). Ali, daje rečenice samo sa punoznačnim, ne i sa kopulativnim glagolom (koji je u primerima stranih studenata najčešći), pa ni njeni nalazi – nažalost – nisu sasvim pouzdan oslonac u razrešenju ovog pitanja.

Za dijaloge koji se odvijaju u zamišljenim kupoprodajnim odnosima (na pijaci ili u kafiću) karakteristična je upotreba glagola *koštati* ili glagola *jesam* (sa značenjem 'koštati'), zatim subjekat koji – najčešće – ili nije ekspliciran (u pitanjima tipa *Koliko koštaju?*), ili njegovu poziciju ispunjava zamenica *sve*, po jednom i zamenice *to* i *ovo*. U tim primerima tek iz šireg konteksta razumemo da se iza takvog subjekta, ekspliciranog ili ne, kriju najmanje dve jedinice, a vrlo često i više od dve, što je moglo uticati na pojavu predikata u množinskom obliku. Najčešće se glagol *koštati* odnosi na sintagmu koju čine neki kvantifikator i naziv voća i/ili povrća, dok glagol *jesam* ide uz zamenice *sve*, *to* i *ovo*. Dodatni problem u vezi s povrćem predstavlja činjenica da se u srpskom jeziku nazivi gotovo svih njegovih vrsta ponašaju kao gradivne imenice i koriste se samo

u obliku jednine¹¹⁷ (npr. *Treba da kupim paradajz i krompir*), iako ta jednina, zapravo, podrazumeva veći broj jedinica, ili čak i mnoštvo.

Ako subjekat rečenice nije ekspliciran, onda glagol *koštati* treba da se ostvari u 3. licu jednine jer ovaj oblik implicira zamenicu *sve* ili *to* u funkciji subjekta, bez obzira na to na šta upućuje ta zamenica – na jedan pojam ili na više njih:

Koliko KOSTAJU? [polo kilograma paprike, pola kilograma luka i kilogram paradajza] (engleski, 164)

Koliko KOŠTAJU? [2 kg jabuka i 1 kg kupusa] (korejski, 420a)

Želim da kupim paradajz. Koliko KOŠTAJU? (korejski, 54)

– Koliko KOŠTAJU? [3 parčeta torte, 2 sladoleda i mleko] (korejski, 27)

– Sve SU 750 dinara. [3 parčeta torte, 2 sladoleda i mleko] (korejski, 27)

Želim žuta paprika. Koliko KOŠTAJU yedan kilograma žuta paprika? (engleski, 161)

Prvi kažete koliko KOŠTAJU. [crni luk] (španski, 166)

Koliko KOŠTAJU ovaj krompir? (korejski, 461)

(Mogu da vam preporučim vruću pileću supu, a za glavno jelo mešano meso.) – JESU li sve ukusno? (korejski, 432)

Ovo SU 370 dinara. [2 kg pasulja] (korejski, 5)

(Onda obišla sam Parlament, Palatu, Crkvu, Vaci Ulicu i sečeni most.) Sve SU vrlo divno. (korejski, 279)

b) U složenom predikatu zabeležene su dve greške, obe u sastavu jednog istog predikata, što znači da su dva glagola međusobno kongruentna:

Moraju da pričaju glasno zbog muzika. Niko ne ŽELE da BUDU tamo i samo žele da idu kući. (engleski, 46)

I u ovom slučaju problem nastaje zbog zamenice u poziciji subjekta, ovaj put odrične zamenice za lice, koja ovde upućuje na mnoštvo ljudi, a na čiju upotrebu studenti dugo ne uspevaju da se naviknu iz više razloga. Jedan od razloga jeste i to što se između nje i glagola jednako ostvaruje gramatička kongruencija kao i kada je upotrebljena umesto jednog lica.

---

¹¹⁷ V. Ivić 2008³: 19–20, i Горган-Премк 2004: 43.

Ukupno **49 puta** 3. lice jednine zamenjeno je 3. licem množine prezenta, u glagolskom (prostom i složenom) i kopulativnom predikatu. Načinilo ih je 28-oro studenata koji, kao prvi, govore jedan od sedam jezika: arapski (1 student), engleski (7), korejski (13), mađarski (2 – Vojvodina, Mađarska), nemački (2), portugalski (2) ili španski (1). S jedne strane, raznovrsnost njihovih jezika ukazuje na problem čiji uzroci nisu u prvom jeziku studenta, nego u ciljnom jeziku. Sa druge strane, širi kontekst pokazuje da su neke greške uslovljene i semantikom imenice u službi subjekta. Od ukupnog broja grešaka (49), deset je napravljeno uz subjekat koji je u obliku jednine, i gramatičke i semantičke. Sedam grešaka je uz imenicu koja označava skup od najmanje dve jedinice, ili čak mnoštvo (npr. *par*, *hor*). Još osam grešaka je napravljeno uz partitivnu sintagmu u poziciji subjekta i prilog za količinu ili broj kao njen glavni član (npr. *mnogo ljudi*). Veliki broj grešaka (15) napravljen je u upotrebi glagola *koštati* i *jesam*, u zamišljenim dijalogima koji prate kupoprodaju, uz zamenice *sve*, *to* ili *ovo* u službi subjekta a koje upućuju na množinu, ili u rečenicama u kojima subjekti (tj. partitivne sintagme u njihovoj službi) u naporednom odnosu nisu eksplicirani. U ukupnom broju grešaka (49) brojčano dominiraju tri glagolske lekseme: *živeti* (12 primera, ili 24%), *koštati* (13, ili 27%) i *jesam* (17, ili 35%).

2. Zamena 3. lica jednine 3. licem množine daleko je ređa **u perfektu** nego u prezentu, svega tri primera. Od toga po jedan slučaj uz partitivnu sintagmu i prilog za količinu kao njen glavni član,¹¹⁸ i uz imenicu koja označava mnoštvo (*policija*) – u službi subjekta:

Mnogo ljudi SU BILI pijan, ali ja i Karina nisu pijan, naravno. (korejski, 84)

Putovali smo autobusom od jedan do četiri, zato što policija NISU ŽELELI nas na stadionu pre utakmice. (engleski, 485)

Vreme raspusta SU BILI super meni. (korejski, 50)

Ove **tri greške** napravilo je dvoje korejskih studenata i jedan Englez.

Ukupno **52 puta** 3. lice množine pojavljuje se umesto 3. lica jednine, najviše u prezentu (49) i vrlo retko u perfektu (3). I mnogo češće uz eksplicirani subjekat – 41 primer, nego uz neeksplicirani – 11. U upotrebi ovog lica pogrešilo je 30-oro studenata predstavnika jednog od sledećih sedam jezika: arapskog (1 student), engleskog (8),

---

¹¹⁸ O predikatu uz partitivnu sintagmu i količinski prilog v. str. 140 i 153–154.

korejskog (14), mađarskog (2 – Vojvodina, Mađarska), nemačkog (2), portugalskog (2) ili španskog (1).

3. mn. umesto 1. mn.

Oblik 3. lica množine umesto 1. lica istog broja javlja se vrlo retko – tri puta u prezentu i jednom u perfektu:

Mnogo ljudi su bili pijan, ali ja i Karina NISU pijan, naravno. (korejski, 84)

Sada mi PIJU pivo sa hostelovim prijateljima. (korejski, 497)

Mi smo vežuvale da ČITAJU na cirilicu. (korejski, 25)

Kada smo stigli kod mene mi smo trebali da spavamo jos. Jer ja i moji prijatelji SU bili jako umorni. (korejski, 325)

U poslednjem primeru, gde postoje dva subjekta u naporednom odnosu, predikat je upravljen prema onom subjektu koji mu je bliži – *moji prijatelji*.

Ove **četiri greške** napravilo je četvoro korejskih studenata, i subjekat je iskazan u svim rečenicama.

3. mn. umesto 2. mn.

Samo je jednom jedan korejski student 2. lice množine zamenio 3. licem istog broja, istovremeno zamenjujući i perfekat prezentom:

IMAJU li ručak? [Da li ste ručali?] (korejski, 29)

Zaključak o 3. licu množine

Treće lice množine javlja se umesto 1. i 3. lica jednine, i dva lica množine. Ukupno je **60 puta** pogrešno upotrebljeno: najčešće umesto 3. lica jednine – 52 primera, četiri puta umesto 1. lica množine, tri puta umesto 1. lica jednine, i samo jednom umesto 2. lica množine (Tabela 31). Čak 55 zamena zabeleženo je u prezentu, i svega 5 u perfektu. Tri puta više grešaka napravljeno je uz eksplicirani subjekat (46) nego uz neeksplicirani (14; Tabela 32). U vezi sa pojavom 3. lica množine umesto 3. lica jednine – najveći problem pravi semantika imenice (ili zamenice) u subjektu, kao i partitivne sintagme koje se javljaju u njegovoj poziciji.

	Prezent	Perfekta	Potencijal	Futur I	Imperativ
1. jd.	2	1	–	–	–
3. jd.	49	3	–	–	–
1. mn.	3	1	–	–	–
2. mn.	1	–	–	–	–
Ukupno	55	5	–	–	–

Tabela 31 – Pogrešna upotreba 3. lica mn.

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
1. jd.	0	3
3. jd.	42	10
1. mn.	4	0
2. mn.	0	1
Ukupno	46	14

Tabela 32 – Pogrešna upotreba 3. lica mn. uz subjekat

Sve greške napravilo je **30-oro studenata** kojima je prvi jezik jedan od sledećih sedam: arapski (1 student), engleski (8), korejski (14), mađarski (2), nemački (2), portugalski (2) ili španski (1). Na osnovu izloženog, može se zaključiti da se uzroci nastanka ovih odstupanja kriju u samom ciljnom jeziku pre nego u prvom jeziku studenta.

3. lice jednine u poređenju sa 3. licem množine

Ako uporedimo pogrešnu upotrebu dvaju trećih lica – jednine i množine, pokazuje se da je upotreba 3. lica jednine nešto šira nego upotreba 3. lica množine (Tabela 33, 34). Treće lice jednine koristi se umesto svih ostalih lica i jednine i množine, za razliku od 3. lica množine, koje se ne koristi jedino umesto 2. lica jednine. Što se tiče broja zabeleženih primera, oblik jednine dvostruko je češći od množinskog oblika – odnos je 122 : 60 primera. Ako pogledamo glagolska vremena u kojima se javljaju, upotreba i jednog i drugog najčešća je u prezentu – 166 primera od ukupno 182 (ili 91%). Od toga, 111 primera je za 3. lice jednine, i 55 za 3. lice množine. Iza grešaka u prezentu nalaze se greške u perfektu, sa mnogo manjim brojem primera: sedam za 3. lice jednine, i pet za 3. lice množine. Oba treća lica češće se pogrešno upotrebljavaju u rečenicama sa iskazanim subjektom (3. jd. – 76, 3. mn. – 46) nego u rečenicama sa neiskazanim (3. jd. – 46, 3. mn. – 14; Tabela 35, 36).

	Prezent	Perfekat	Potencijal	Futur I	Imperativ
1. jd.	24	1	–	2	–
2. jd.	4	–	–	–	–
1. mn.	8	–	–	1	–
2. mn.	9	1	–	1	–
3. mn.	66	5	–	–	–
Ukupno	111	7	–	4	–

Tabela 33 – Pogrešna upotreba 3. lica jd.

	Prezent	Perfekat	Potencijal	Futur I	Imperativ
1. jd.	2	1	–	–	–
3. jd.	49	3	–	–	–
1. mn.	3	1	–	–	–
2. mn.	1	–	–	–	–
Ukupno	55	5	–	–	–

Tabela 34 – Pogrešna upotreba 3. lica mn.

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
1. jd.	5	22
2. jd.	–	4
1. mn.	4	5
2. mn.	1	10
3. mn.	66	5
Ukupno	76	46

Tabela 35 – Pogrešna upotreba 3. lica jd. uz subjekat

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
1. jd.	0	3
3. jd.	42	10
1. mn.	4	0
2. mn.	0	1
Ukupno	46	14

Tabela 36 – Pogrešna upotreba 3. lica mn. uz subjekat

ZAKLJUČAK O GREŠKAMA U LICU I BROJU

Greške u licu i broju ostvarene su upotrebom oblika jednog lica (i broja) umesto oblika nekog drugog lica (i broja). Tri gramatička lica i dva gramatička broja pružaju mogućnost za najviše 30 tipova njihovih uzajamnih zamena. Od tog broja, u analiziranom korpusu zabeležena su 22 tipa zamene, ili 22 kombinacije. Gledano po licima, raspored tih kombinacija izgleda ovako:

- **1. lice jd.** upotrebljeno je umesto: 2. i 3. jd., 1, 2. i 3. mn.
- **3. lice jd.** upotrebljeno je umesto: 1. i 2. jd., 1, 2. i 3. mn.
- **3. lice mn.** upotrebljeno je umesto: 1. i 3. jd., 1. i 2. mn.
- **2. lice jd.** upotrebljeno je umesto: 1. i 3. jd., i 2. mn.
- **2. lice mn.** upotrebljeno je umesto: 1, 2. i 3. jd.
- **1. lice mn.** upotrebljeno je umesto: 1. i 3. jd.

Preostalih osam zamena nikada se nisu pojavile u korpusu:

- **2. lice jd.** upotrebljeno umesto: 1. i 3. mn.
- **1. lice mn.** upotrebljeno umesto: 2. jd., 2. i 3. mn.
- **2. lice mn.** upotrebljeno umesto: 1. i 3. mn.
- **3. lice mn.** upotrebljeno umesto: 2. jd.

Što se tiče grešaka unutar jednog istog lica na relaciji jednina–množina / množina–jednina, ostvarene su sve moguće zamene:

- 1. lice jd. javlja se umesto 1. lica mn. 14 puta, i obrnuto – 11 puta
- 2. lice jd. javlja se umesto 2. lica mn. 4 puta, i obrnuto – 10 puta
- 3. lice jd. javlja se umesto 3. lica mn. 71 put, i obrnuto – 52 puta

U navedene 22 kombinacije načinjene su **ukupno 282 greške**, ili zamene lica unutar istog glagolskog vremena ili načina.¹¹⁹ Opet gledano po licima – najveći broj grešaka napravljen je pogrešnom upotrebom 3. lica jednine – 122, zatim upotrebom 1. lica jednine – 65, i 3. lica množine – 60. U poređenju sa ovim licima, pogrešna upotreba preostalih lica je zanemarljiva: 1. i 2. lice množine – po 13 primera, i 2. lice jednine – devet (v. Tabelu 37).

---

¹¹⁹ Sve greške u licu i broju uklopile su se u sprovedenu klasifikaciju, što znači da nije bilo upotrebe nastavaka koji nisu karakteristični za srpski jezik.

	1. jd.	2. jd.	3. jd.	1. mn.	2. mn.	3. mn.
1. jd.	–	4	27	11	2	3
2. jd.	3	–	4	–	10	–
3. jd.	38	1	–	2	1	52
1. mn.	14	–	9	–	–	4
2. mn.	6	4	11	–	–	1
3. mn.	4	–	71	–	–	–
Ukupno	65	9	122	13	13	60

Tabela 37 – Pregled svih zamena ličnih oblika

Na pitanje zašto je najveći broj grešaka ostvaren upotrebom ovih lica, moguć odgovor nalazi se u sledećim činjenicama. Prvo lice jednine je govorniku najbliže – njega prvog nauči i najčešće koristi. Treće lice jednine i množine česti su u čestim opisima drugih ljudi i stvari. Osim toga, na pogrešnu upotrebu 3. lica množine – kako smo videli – studente često navodi i semantika imeničke jedinice u subjektu (ili čak u predikatskoj dopuni).

U vezi sa učestalošću pojavljivanja 3. lica jednine – za koje su primeri najbrojniji i čija je upotreba najrazuđenija (umesto svih ostalih lica i jednine i množine) – treba reći da je ono, bar kad je o prezentu reč, sa svojim -Ø nastavkom za lice, u poređenju sa 1. i 2. licem jednine i 1. i 2. licem množine najkraće (npr. *voli* : *volim*, *voliš*, *volimo*, *volite*). Uz to, ako pogledamo navedena lica jednine i množine, videćemo da je u njihovoj osnovi upravo oblik 3. lica jednine *voli*.¹²⁰ Ovaj oblik je ujedno i prezentska osnova i 3. lice jednine prezenta. Što znači da se studenti s tim oblikom najčešće sreću i da njega pamte lakše i brže od ostalih oblika, pa otuda – verovatno – najčešće i posežu za njim.

Što se tiče glagolskih oblika u kojima su greške u licu (i broju) ostvarene, najviše je grešaka u prezentskim oblicima – 231, zatim gotovo podjednak broj u perfektu (23) i futuru I (19), kao i u potencijalu (5) i imperativu (4 greške; Tabela 38). Što je – s jedne strane – razumljivo jer se prezent koristi najduže i najviše, pa će njegova česta upotreba dati više građe. Ali – sa druge strane – baš ta činjenica u vezi sa dužinom učenja i upotrebe prezenta navodi na pomisao da što se duže uči i uvežbava to će manje grešaka biti u njegovim oblicima.

Najmanji broj grešaka ostvaren je u dva glagolska načina, ali ne zbog toga što su ih studenti najbolje naučili, već zbog toga što se uče na početnom 2 nivou i što za njihovo

¹²⁰ Kod nekih glagola 3. lice jednine se nalazi i u osnovi 3. lica množine, koje se završava na *-aju* (*gleda* : *gledam*, *gledaš*, *gledamo*, *gledate*, *gledaju*).

uvežbavanje i upotrebu ne ostaje onoliko vremena koliko su imali za prezent ili perfekat. U vezi sa potencijalom, na osnovu iskustva, mogu da kažem da njegovo značenje i funkciju studenti malo teže shvataju i uče, pa ga zbog toga vrlo često izbegavaju i u usmenoj i u pisanoj produkciji, čak i kada se to od njih izričito traži. Mali broj grešaka u oblicima imperativa isto tako ima veze sa njegovom osnovnom funkcijom a to je izražavanje zapovesti, želje ili molbe, u direktnoj komunikaciji, čega je u domaćim radovima studenata bilo vrlo malo. Ali ima veze i sa činjenicom da imperativ, za razliku od ostalih glagolskih oblika, nema formu 1. lica jednine, kao ni 3. lica jednine i množine.

	Prezent	Perfekat	Potencijal	Futur I	Imperativ
1. jd.	40	7	4	14	–
2. jd.	7	–	1	–	1
3. jd.	111	7	–	4	–
1. mn.	8	4	–	1	–
2. mn.	10	–	–	–	3
3. mn.	55	5	–	–	–
Ukupno	231	23	5	19	4

Tabela 38 – Pregled grešaka u licu (i broju) po glagolskim vremenima i načinima

Ako uporedimo broj grešaka u rečenicama sa ekspliciranim subjektom i broj grešaka u onima sa neekspliciranim (Tabela 39), vidimo da razlika među njima nije izrazito velika – 162 : 120 (ili 57% : 43%). Posmatrano po licima, veći je broj grešaka uz eksplicirani subjekat u 1. i 3. licu jednine, i 3. množine. Dakle, u onim licima u kojima je – uopšte uzev – ostvaren najveći broj grešaka. Kao što je pokazano u analizi, vrlo često su struktura subjekta i semantika imeničke jedinice u njegovoj poziciji (ili čak i predikatska dopuna) mogle doprineti izboru pogrešnog lica.

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
1. jd.	35	30
2. jd.	–	9
3. jd.	76	46
1. mn.	2	11
2. mn.	3	10
3. mn.	46	14
Ukupno	162	120

Tabela 39 – Pregled grešaka u licu (i broju) uz subjekat

Prilikom analize odstupanja u tvorbi glagolskih oblika (u osnovi i nastavku za oblik) osnovni kriterijum za određivanje greške kao unutarjezičke bilo je to da li je nastala kombinacijom pogrešnih morfoloških sredstava srpskog jezika ili ne. Budući da se i u greškama u nastavku za lice radi o upotrebi pogrešnih sredstava ciljnog jezika, načelno se može reći da su i ove greške unutarjezičkog karaktera. Njihovom nastanku nesumnjivo doprinosi šestočlani sistem nastavaka za lice u srpskom jeziku,¹²¹ u takvim okolnostima može se očekivati da greške budu i brojnije i raznovrsnije nego u jeziku koji razlikuje – na primer – samo dve forme određenog glagolskog vremena, kao što je slučaj sa Present Simplom u engleskom (*have : has*). Dakle, od ukupnog broja grešaka (282) za 12 je navedeno da su načinjene u konstrukcijama koje studenti prethodno nisu učili (uz partitivne sintagme) i da zbog toga neće biti posmatrane kao greške koje nastaju pod uticajem ciljnog jezika. Što znači da se ostalih 270 (ili 96%) ogrešenja načelno mogu smatrati unutarjezičkim. Takvo njihovo tumačenje podržava i činjenica da ih je – kako smo videli – najviše načinjeno u 1. i 3. licu jednine, u onim formama koje se prve uče i najčešće koriste. Na njihovu pojavu mogu uticati i drugi faktori, kao što je zadata tema pismenog sastava (koja uslovljava upotrebu određenog lica), zatim imenička jedinica u službi subjekta rečenice i sl.

Ukupan broj grešaka (282), broj studenata koji su ih načinili (61) i njihovih prvih jezika (15: *arapski, beloruski, češki, engleski, finski, grčki, hindi, japanski, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski, španski, tajski*) takođe ukazuju na to da se najveći broj odstupanja može i mora dovesti u vezu sa strukturom ciljnog jezika. Pri tom se nipošto ne isključuje mogućnost da su neka od ovih ogrešenja istovremeno nastajala i pod uticajem prvog jezika studenta. Štaviše, poređenje rezultata analize sprovedene ovde sa rezultatima analize M. Burzan (Burzan 1984: 91–106) ukazalo je na takve pojave.¹²² Stranim studentima i učenicima mađarske nacionalnosti zajedničke su sledeće odlike:

- kada postoje dva ili više subjekata u naporednom odnosu, predikat će upraviti prema subjektu koji mu je bliži (*Sad u sobu ŽIVI Brigita, Silvia, Klaudia i Ja*)¹²³,
- kada se dve ili više imenica u jednini (istog ili različitog roda) u službi subjekta nađu neposredno uz predikat, upotrebiće predikat u obliku jednine (*Oko južne planine SE NALAZI biblioteka i šetalište*),
- uz imenicu u jednini u naporednom odnosu sa drugom imenicom (u jednini ili množini) ili paukalnom sintagmom (istog ili različitog roda), neposredno uz

¹²¹ Kategorija lica ima šest različitih nastavaka, uz to postoje i tri nastavka za prezent, što sve skupa daje 18 različitih završetaka samo u sadašnjem vremenu. Usled tako velikog broja nastavaka jasno je da se sistem ličnih glagolskih oblika teže stabilizuje.

¹²² M. Burzan nije analizirala greške u licu, zbog toga je moguće poređenje samo u kategoriji broja.

¹²³ Svi primeri su iz mog korpusa.

predikat, opet će upotrebiti predikat u obliku jednine (*U hodniku NALAZI SE sofa, police, ormani*),

- sa imenicama tipa *pluralia tantum* u funkciji subjekta predikat će upraviti po značenju a ne po obliku (*Sremski Karlovci JE malo selo*),
- u rečenicama sa socijativnim instrumentalom predikat je u obliku množine umesto jednine (*Pre pet godine, IŠLI SMO u Hawai avionom sa devojkom*),
- uz kolektivnu imenicu u subjektu uspostaviće semantičko slaganje predikata sa njom (*Pa u misi hor bečkih dečaka PEVAJU*).

2. GREŠKE U NASTAVKU ZA ROD I BROJ

Greške u nastavku za rod i broj analiziraju se posebno u oblicima participa aktiva (2.1), posebno u oblicima pridevskih reči u funkciji imenskog dela predikata (2.2).¹²⁴ Pogrešno izabrani oblici prvo se klasifikuju prema rodu (muški, ženski i srednji), zatim prema broju (jednina, množina), na kraju i prema rodu i broju zamenjenog, pravilnog oblika. Osim participa aktiva i imenskog dela predikata, posmatra se i subjekat – šta ispunjava njegovu poziciju (imenica, zamenica – jedna ili više njih), da li je ekspliciran ili ne, jer ako jeste – samim svojim prisustvom u rečenici trebalo bi da asocira studenta na rod i broj predikata, pogotovo kad su u pitanju lične zamenice za 1. i 2. lice jednine i množine (*ja, ti, mi, vi*), uz koje rod predikata zavisi od vanjezičke stvarnosti, odn. od roda bića na koje one upućuju. Da li je zaista tako, videće se na kraju analize. Obratiće se pažnja i na rod autora pismenog sastava (student ili studentkinja) i prokomentarisati tamo gde bi taj podatak mogao biti relevantan, odn. gde je ta činjenica mogla uticati na pojavu greške.

2.1. GREŠKE U NASTAVKU ZA ROD I BROJ U PARTICIPU AKTIVA

Kao i prilikom analize grešaka u tvorbi glagolskih oblika, i ovde se izdvaja particip aktiva kao zajednički imenitelj perfekta i potencijala. Pored toga što će biti utvrđena učestalost grešaka u njegovim formama, biće provereno i da li studenti više greše u prvom ili drugom složenom obliku.

2.1.1. MUŠKI ROD JEDNINE

Pogrešna upotreba oblika muškog roda jednine participa aktiva beleži se umesto ženskog i srednjeg roda jednine, i muškog roda množine.

m. jd. umesto ž. jd.¹²⁵

Nastavak za muški rod jednine umesto ženskog roda istog broja javlja se samo u **perfektu**, i to bilo da je subjekat neposredno uz particip aktiva, bilo da uopšte nije ekspliciran:

---

¹²⁴ Analiza oblika participa aktiva obuhvatila je, naravno, i greške u rodu (i broju) kopule imenskog predikata (npr. *Putovanje je BIO mnogo interesantno*).

¹²⁵ Skraćenice: m. – muški, ž. – ženski, sr. – srednji (rod).

U centru Seula na nadmorskoj visini od 262 m, SMESTIO se Južna planina. (korejski, 285)

Moja mama isto je 53 godine, je RADIO u Telekomu i sada je penzioneri. (portugalski, 122)

A prvi januara je PADAO kiša, pa nemogla sam da se razgledam. (korejski, 22)

Hrana je BIO dobro. (engleski, 127)

Jedan korejski student je u dva navrata uz imenicu *baba* naveo particip aktiva u muškom rodu. Iz konteksta se razume da je ovde u pitanju zamena značenja leksema *baba* i *deda*: leksemu *baba* je upotrebio za muškog pretka, a leksemu *deda* za ženskog, pa je i oblike participa aktiva uskladio sa tako shvaćenim značenjem. Nastanku ove greške pogoduje i to što su obe imenice gramatičkog ženskog roda, odn. što imaju nastavak *-a*:

Deda i baba sa tatine se zovu An i Kim, i oni su zamirali. Deda [= baba] sa tatine je zamirala kad imao sam 3 godine, a baba [= deda] je ZAMIRAO kad bio sam vojnik.

(korejski, 73)

Baba [= deda] sa mamine je ZAMIRAO pre 14 godina, a deda [= baba] sa mamine ima 83 godine, ali ona je vrlo zdravlje. (korejski, 73)

U rečenicama sa kopulativnim predikatom u perfektu beleži se upravljanje kopule prema rodu imenice u poziciji imenskog ili priloškog dela predikata, a ne prema rodu imenice u subjektu:

Subota je BIO veoma prijatan dan. (korejski, 280)

U restoranu, BIO je bosnška muzika i neki ljudi koji su igrali. (engleski, 370)

Ukupno **deset puta** upotrebljen je nastavak za muški rod jednine umesto nastavka za ženski rod istog broja u radovima devetoro studenata govornika jednog od sledećih pet jezika: engleskog (1 student), korejskog (5), mađarskog (1 – Vojvodina), poljskog (1) ili portugalskog (1). Od tog broja, samo u jednoj rečenici subjekat nije izrečen, u ostalima jeste i u njegovoj službi javljaju se imenice.

m. jd. umesto sr. jd.

Nastavak za muški rod jednine umesto srednjeg roda jednine javlja se uglavnom u sastavu perfekta, u sastavu potencijala vrlo je redak. Ogrešenje o rod najčešće je uz imenicu *putovanje*:

Taj putovanje je BIO veoma teško. (korejski, 263)

Sve u svemu, naš putovanje u Sarajevu je BIO fantastično. (engleski, 369)

Obično putovanje je BIO dobro. Ali u Pragu sve stvari su bili skupi. (korejski, 263)

Putovanje je BIO mnogo interesantno i smešno i gotovo sve vreme smo pričali srpski. (poljski, 383)

Osim uz nju, greška se javlja još i uz imenice *ratarstvo*, *zlato* i *vreme*:

Zlato bih¹²⁶ BIO već tako skupo da ja bih bio milioner. (poljski, 387)

Zamak je bio vrlo dobro pa vreme nije BIO dobro. (Pada kiša.) (korejski, 19)

Kao i prilikom izbora nastavka za lice, tako isto i pri izboru nastavka za rod problem nastaje kada se u poziciji subjekta jave zamenice *to* i *sve*, ili partitivna sintagma. Uz pokaznu zamenicu srednjeg roda jednine – *to*, bilo da upućuje na imenički pojam, bilo na sadržaj prethodne rečenice, studenti jednako koriste particip aktiva muškog roda, kao i uz zamenicu *sve*:

Mi nismo išli suveniru prodavnicu. Čuo sam da u suveniroj prodavnici ima mnogo stvari ali u subotu to nije RADIO. (korejski, 278)

Za ručak, smo jeli ćevapčići. Mislila sam to je BIO tako tako. (engleski, 370)

SVIĐAO mi se sve kao hrana, mnogo zelenila, ljudi, vazduh, pivo, tako dalje. (korejski, 87)

(Prvi put išao sam u hotel. Onda išao sam na more.) To je BIO vrlo lepo i šestao sam na moru. (korejski, 19)

(Išli smo u Međugorije.) U nedelju je bio uskrš, onda ima mnogo ljudi. To je BIO vrlo interesantno. (korejski, 315)

---

¹²⁶ Uz grešku u licu.

Ista greška uz pokaznu zamenicu *to*, kao u poslednja dva primera, beleži se i u pismenim sastavima učenika mađarske nacionalnosti (Burzan 1984: 83). U spomenutom korpusu takođe se javljaju rečenice sa imenskim predikatom u čijem je sastavu uz nepravilni particip aktiva muškog roda pravilno upotrebljen pridev srednjeg roda jednine. Takvu pojavu M. Burzan objašnjava na sledeći način: „Nastavak *lo* za srednji rod radnog glagolskog prideva su neki ispitanici poistovetili sa nastavkom *-o* za pridev istog roda” (Burzan 1984: 83). Budući da u svojoj građi imam samo dve takve rečenice (u trećoj je upotrebljen pridev u ženskom rodu), na osnovu tako malog broja primera ne mogu izvoditi sličan zaključak.

Kongruenciju predikata sa partitivnom sintagmom u poziciji subjekta studenti ne uče na početnim nivoima, ali su i te greške ovde pokazane da bi se skrenula pažnja na to kako oni razmišljaju i rešavaju probleme na koje nailaze. A to su greške koje će se neminovno ponovo pojaviti na srednjem 1 nivou, kada budu učili ovu vrstu kongruencije. Zbog svega toga, one neće biti ubrojane u unutarjezičke:

Dalje je PUTOVAO samo 5 osoba: ja, Arek, Arekova drugarica s momkom i druga drugarica. (poljski, 385)

Ista greška – particip aktiva muškog roda jednine – javlja se i u impersonalnoj rečenici, koja se ne uči na ovim nivoima:

Teško je BIO da idem peške, ali ta je bila vrlo dobro, pa plodno je bilo da idem u tvrđavu. (korejski, 22)

Ukupno **15 grešaka** u izboru muškog roda jednine umesto srednjeg roda istog broja napravljeno je u perfektu i potencijalu. Od toga svega jedna u potencijalu, ostalih 14 u perfektu. Interesantno je da je u svim ovim rečenicama (osim impersonalne) ekspliciran subjekat, četiri puta to je imenica *putovanje*, pet puta pokazna zamenica *to*. Sve greške je načinilo devetoro studenata kojima je prvi jezik jedan od sledeća četiri: engleski (2 studenta), korejski (5), mađarski (1 – Vojvodina) ili poljski (1).

m. jd. umesto m. mn.

Zamena nastavka za muški rod množine nastavkom za isti rod jednine nije tako česta, beleži se svega pet puta i sve greške su u sastavu perfekta. Od pet grešaka tri su neposredno uz subjekat:

Ali moji rodetelji su ODVOJIO. zato (sto) moja mama ima novog momaka. (nemački, 148)

Boško i ja smo DOLAZIO u našoj kući. (korejski, 270)

Ušli smo na školu i GLEDAO smo puno učionicu i mnogo studenta. (korejski, 280)

Pet grešaka u upotrebi muškog roda jednine umesto muškog roda množine načinilo je dvoje korejskih i jedan nemački student.

Zaključak o muškom rodu jednine

Oblik muškog roda jednine ukupno **30 puta** greškom se javlja umesto ostala dva roda jednine, i muškog roda množine (Tabela 40). Najčešće je to umesto srednjeg roda – 15 primera, i umesto ženskog – deset. Sva ogrješnja – osim jednog – ostvarena su u sastavu perfekta. Veoma veliki broj grešaka javlja se i u rečenicama sa iskazanim subjektom (26). U tvorbi svih ovih nepravilnosti učestvovalo je 14 studenata kojima je prvi jezik jedan od sledećih šest: engleski (2 studenta), korejski (6), mađarski (2), nemački (1), poljski (2) ili portugalski (1).

	Perfekat	Potencijal
ž. jd.	10	–
sr. jd.	14	1
m. mn.	5	–
Ukupno	29	1

Tabela 40 – Pogrešna upotreba muškog roda jd.

2.1.2. ŽENSKI ROD JEDNINE

Oblik ženskog roda jednine pogrešno se upotrebljava umesto muškog i srednjeg roda jednine, kao i umesto muškog i ženskog množine.

ž. jd. umesto m. jd.

Ženski rod jednine umesto muškog roda istog broja javlja se u sastavu **perfekta** (osim u jednom slučaju). U skoro svim primerima subjekat je ekspliciran u rečenici, i to neposredno uz predikat. U funkciji subjekta nalaze se lične zamenice *ja, on*, i imenice: *voz, prodavac* i *život*:

Voz je DOŠLA kasno na stanici. (korejski, 279)

Kada moja mama je kupila ju [kuću], ona je mislila ju je bila u Pasadenu zato što prodavac je KAZILA ju ali prodavac je LAGALA. (engleski, 39)

Kada bih dobila million evra na lutriji moj život bi BILA mnogo lakša. (grčki, 277b)

U jednom primeru radi se o skrivenoj grešci, koju razumemo u širem kontekstu – tek kada znamo da je vršilac radnje osoba muškog pola:

Izvini što ti dugo nisam PISALA. (korejski, 158b)

Ranije analizirana rečenica jednog korejskog studenta (u kategoriji m. jd. umesto ž. jd.) pojavljuje se i ovde, jer je u njoj došlo do zamene značenja leksema *baba* i *deda* (što se vidi iz šireg konteksta), pa je leksema *deda* upotrebljena za ženskog pretka. U zabunu je studenta moglo dovesti i to što je imenica *deda*, kao i *baba*, gramatičkog ženskog roda:

Deda i baba sa tatine se zovu An i Kim, i oni su zamirali. Deda [= baba] sa tatine je ZAMIRALA kad imao sam 3 godine, a baba [= deda] je zamirao kad bio sam vojnik. (korejski, 73)

Sve skupa, **osam grešaka** je nastalo zamenom muškog roda jednine ženskim rodovima istog broja. Napravilo ih je šestoro studenata, koji govore jedan od četiri jezika kao prvi: engleski (1 student), grčki (1), korejski (3) ili mađarski (1 – Vojvodina). U samo jednoj rečenici subjekat nije ekspliciran, a radi se o ličnoj zamenici 1. lica jednine (*ja*), koja upućuje na osobu muškog pola.

ž. jd. umesto sr. jd.

Ženski rod jednine umesto srednjeg roda istog broja javlja se svega tri puta, i svaki put u sastavu **perfekta**. U dve rečenice subjekat je pokazna zamenica (ili

prosentencijalizator) *to*, a rod participa aktiva zapravo kongruira sa objektom prethodne rečenice:

(Posle umivanja, pravila sam krem pastu.) To je BILA odlično! (korejski, 268)

Andre i Luis su igrali seksi igra i to je BILA super. (korejski, 84)

Ove putovanje je BILA jako umorna. (korejski, 25)

Ove **tri greške** je napravilo troje korejskih studenata.

ž. jd. umesto m. mn.

Samo **jedna** pogrešna upotreba ženskog roda jednine umesto muškog množine zabeležena je u radu korejskog studenta:

Ljudi često KAŽELA su, „Tvoj tata ima lepo lice!” (korejski, 80)

ž. jd. umesto ž. mn.

Ženski rod jednine umesto istog roda množine pojavljuje se samo u **perfektu**, uglavnom u rečenicama sa ekspliciranim subjektom:

Mi smo sedele na klupu i jele keks i RAZGOVARALA. (korejski, 318)

Mi smo SRELA u univerzitetu, ona takođe studira srpski jezik. (korejski, 466)

nisam ju znala dovoljno. Zato što mi smo STUDIRALA u drugi učionici u Koreji. (korejski, 268)

Ušle smo u Plitvičke jezere. Ali u to vreme, padala je kiša, pa nismo MOGLA da razgledamo mnogo mesta. (korejski, 50)

Sve **četiri greške** napravile su – pišući o svojim putovanjima i prijateljicama – četiri studentkinje (korejske), pa možda i otuda upotrebljeni ženski rod jednine.

Formalno, kad je reč o upotrebi ženskog roda jednine umesto muškog i ženskog množine, moglo bi se govoriti i o obliku srednjeg roda množine upotrebjenom umesto ova dva množinska oblika (jer ženski rod jednine i srednji množine imaju isti nastavak za oblik, nastavak *-la*: *Ana je došla*; *Pisma su došla*), ali kako na nivoima A1 i A2 za

participom aktiva u srednjem rodu množine gotovo da i ne postoji potreba, kako je njegova upotreba u predikatu retka pa ga studenti uvežbavaju manje nego muški i ženski rod množine,¹²⁷ i kako su nosioci navedenih predikacija (osim u prvoj rečenici – *ljudi*) osobe ženskog pola (a što se razume iz konteksta) – to mi daje za pravo da ove forme smatram ženskim rodom jednine.¹²⁸

Zaključak o ženskom rodu jednine

Ženski rod jednine pojavljuje se umesto muškog i srednjeg roda jednine, i muškog i ženskog množine (Tabela 41). Najčešća je zamena sa muškim rodom jednine – 8 puta, i podjednako sa srednjim jednine (3) i ženskim množine (4). Samo jedan primer je u sastavu potencijala, ostali su u perfektu. Subjektat nije ekspliciran u dva slučaja. Ukupno **16 grešaka** napravilo je jedanaestoro studenata koji – kao prvi jezik – govore engleski (1 student), grčki (1), korejski (8) ili mađarski (1 – Vojvodina).

	Perfekat	Potencijal
m. jd.	7	1
sr. jd.	3	–
m. mn.	1	–
ž. mn.	4	–
Ukupno	15	1

Tabela 41 – Pogrešna upotreba ženskog roda jd.

2.1.3. SREDNJI ROD JEDNINE

Oblik srednjeg roda jednine greškom se javlja umesto ostala dva roda jednine, i muškog roda množine.

¹²⁷ Particip aktiva u srednjem rodu množine moguć je uz imenicu srednjeg roda množine (npr. *Pisma su stigla*), i uz partitivnu ili paukalnu sintagmu u funkciji subjekta, sa imenicom srednjeg roda množine u svom sastavu, npr. *Pet pisama su došla, Dva pisma su došla* (Stevanović 1974²: 143; Stanojčić–Popović 2011¹³: 307–308; Mrazović–Vukadinović 1990: 682–683). Uz dva ili više naporednih subjekata srednjeg roda jednine predikat se ostvaruje u obliku muškog roda množine, npr. *Pero i mastilo su mi ostali na stolu* (Stevanović 1974²: 128–129).

¹²⁸ Up. konstataciju M. Burzan: „Interesantan je podatak da se uz pluralski subjekat ne javlja pogrešno upotrebljen radni glagolski pridev u obliku neutruma” (Burzan 1984: 72). Može se zaključiti da bi ona gornje primere tumačila kao oblik srednjeg roda množine.

sr. jd. umesto m. jd.

Srednji rod jednine umesto muškog roda istog broja javlja se u sastavu perfekta i potencijala. Pri tom je subjekat ekspliciran u svim rečenicama sa **perfektom**:

On STUDIRALO¹²⁹ poljski jezik. (korejski, 145)

On je REKLO da ovo je tradicija. (poljski, 383)

U jednoj rečenici na upotrebu srednjeg roda participa aktiva studenta je mogao navesti nastavak *-o* imenice *predeo*, kao što ga je očito naveo i na upotrebu srednjeg roda prideva *okolno*:

„Salzburg” je bio vrlo lep grad i okolno predeo je BILO takođe odlično. (korejski, 22)

Greška u obliku glagola *trebati* ne iznenađuje jer studenti teško shvataju razliku između njegove modalne i punoznačne upotrebe:

(Vreme je bilo hladno.) TREBALO je kišobran. (korejski, 268)

Isto tako, pokazalo se u dosadašnjoj analizi, problem pravi i priloški predikat:

Tog dana je BILO Uskrs. (korejski, 317a)

On ima 46 godina, u ponedeljku je BILO rođendan. (mađarski, 326)

Greške u **potencijalu** zabeležene su kod jednog studenta u samo jednom njegovom sastavu. Subjekt nije ekspliciran, ali se u svim primerima radi o 1. licu jednine i zato čudi što je student dosledno koristio oblik srednjeg roda:

Prvu stvar koju bih URADILO bih bio da mislim šta je pametno da radim. (poljski, 387)

Mislim da bih KUPILO zlato. (poljski, 387)

Nešto novca bih OSTAVILO i putovao u Južnu Ameriku. (poljski, 387)

Ove tri greške potvrđuju ono što je ranije rečeno a to je da potencijal teško shvataju i usvajaju.

---

¹²⁹ Uz ispuštanje pomoćnog glagola, ali to je analizirano u odeljku *Greške u tvorbi oblika perfekta*.

Devet grešaka, od čega šest u sastavu perfekta i tri u sklopu potencijala, napravilo je šestoro studenata kojima je prvi jezik korejski (4 studenta), mađarski (1 – Vojvodina) ili poljski (1). Pri tom je samo jedan poljski student napravio polovinu od ovog broja grešaka – jednu u perfektu i tri u potencijalu. Subjektat je ekspliciran u svim rečenicama sa perfektom, a neekspliciran u onima sa potencijalom.

sr. jd. umesto ž. jd.

Srednji rod jednine umesto ženskog roda istog broja javlja se **samo jednom**, u sastavu **perfekta**:

Bili smo ispred moje kuće, tamo je BILO fudbal kapiju. (mađarski, 335)

Grešku je napravio mađarski student rođen i odrastao u Vojvodini.

sr. jd. umesto m. mn.

Samo jedan primer zamene muškog roda množine srednjim rodnom jednine zabeležen je u sastavu jednog austrijskog studenta:

Arnoldovi drugi poznat filmovi je¹³⁰ BILO: Running Man, Predator, Red Heat, Twins, Total Recall, Kindergarten Cop, True Lies, The 6th Day, End of Days, ... (nemački, 235)

U celom korpusu u samo dve rečenice zabeležena je greška u rodu participa pasiva, što je i razumljivo jer na nivoima A1 i A2 studenti ne uče tvorbu ovog glagolskog oblika, ali se u jednom tekstu u udžbeniku ipak potkrao oblik participa pasiva glagola *graditi*, i mora biti da su ga studenti otuda nevešto preuzeli. Zbog svega toga ove dve greške neće biti svrstane u unutarjezičke:

Ti [hoteli] GRAĐENO su u centralnom delu Sukatre. (arapski, 96)

(Hotel Vojno odmaralište Žabljak je najbolje.) I GRAĐENO je u planinskom stilu. (korejski, 413)

---

¹³⁰ Greška u licu (i broju) analizirana je ranije (v. I. *Greške u nastavku za lice i broj*).

Zaključak o srednjem rodu jednine

Ukupno **trinaest grešaka** načinjeno je u upotrebi srednjeg roda jednine umesto muškog i ženskog roda istog broja, i muškog roda množine (Tabela 42). Najviše ih je umesto muškog roda jednine – devet. Deset ogrešenja je u sastavu perfekta, tri su u potencijalu. Jednak je odnos ekspliciranog prema neekspliciranom subjektu u ovim rečenicama (10 : 3). Greške je napravilo desetoro studenata, sa arapskim (1), korejskim (5), mađarskim (2 – Vojvodina), nemačkim (1) ili poljskim (1) kao prvim jezikom.

	Perfekat	Potencijal
m. jd.	6	3
ž. jd.	1	–
m. mn.	3	–
Ukupno	10	3

Tabela 42 – Pogrešna upotreba srednjeg roda jd.

2.1.4. MUŠKI ROD MNOŽINE

Muški rod množine u retkim slučajevima pogrešno je upotrebljen umesto sva tri roda jednine, i nešto češće umesto ženskog roda množine.

m. mn. umesto m. jd.

Samo **jednom**, u sastavu **perfekta**, množinski oblik muškog roda upotrebljen je umesto oblika jednine istog roda. Subjekt u rečenici pri tom nije ekspliciran. Grešku je napravio korejski student:

Gde si KUPILI kauč? – Ja sam kupio u salonu. (korejski, 153b)

m. mn. umesto ž. jd.

Isto tako, samo **jednom**, u sastavu **perfekta**, množinski oblik muškog roda upotrebljen je umesto oblika jednine ženskog roda, u pismenom sastavu engleskog studenta. Greška je sasvim razumljiva jer se u funkciji subjekta nalazi kolektivna imenica, čija je semantika diktirala izbor roda i broja participa aktiva. *Policija* – pogotovo na fudbalskoj utakmici – obično označava mnoštvo lica muškog pola:

Putovali smo autobusom od jedan do četiri, zato što policija nisu ŽELELI nas na stadionu pre utakmice. (engleski, 485)

m. mn. umesto sr. jd.

Oblik srednjeg roda jednine zamenjen je muškim rodom množine svega **dva puta**, oba puta u **perfektu**, u pismenim sastavima dvoje korejskih studenata. Od toga, jedan subjekat se ostvaruje u obliku partitivne sintagme, o kojoj je već bilo reči u ovoj analizi (tom prilikom je objašnjeno zašto se uz nju 3. lice množine muškog roda u predikatu smatra pogrešnim),¹³¹ i zbog toga greška uz takav subjekat neće biti smatrana unutarjezičkom:

Mnogo ljudi su BILI pijan, ali ja i Karina nisu pijan, naravno. (korejski, 84)

Vreme raspusta su BILI super meni. (korejski, 50)

m. mn. umesto ž. mn.

Muški rod množine umesto ženskog roda istog broja javlja se samo u sastavu **perfekta**. I pored toga što se u tri slučaja neposredno uz predikat nalazi forma ženskog roda – imenica, odn. zamenica za 3. lice množine:

Kuće su BILI male i lepe. (korejski, 278)

One su POKAŽILI Karlovačku gimnaziju. (korejski, 278)

I na zidu ima polica, gde su BILI knjige sa anatomijom. (mađarski, 336)

Za razliku od prethodnih primera, u slučajevima kakvi su sledeći greše i izvorni govornici, ni oni ne vode strogo računa o rodu participa aktiva kad je u pitanju 1. lice množine, vršioći radnje dve ili više osoba ženskog pola, a subjekat neizrečen ili izrečen ličnom zamenicom (*mi*):

Večerala sam oko 19:30 sa drugaricom i posle IŠLI smo na pozoriste. (grčki, 269)

Mi smo putovale Bugarska i Rumunija... Zatim u Beogradu PROMENILI smo autobus do Niša. U Nišu još PROMENILI smo autobus do Sofije. U Sofiju u devet sati stigle smo. (korejski, 25)

---

¹³¹ O predikatu uz partitivnu sintagmu i količinski prilog v. str. 153–154.

Mi smo SLUŠILI Zvonka Bogdana. Posle koncerta, imala sam gosta kod kuće, večerali smo kod mene i plešali smo u Kontrastu klubu. (španski, 66)

U jednom slučaju predvidljiva je upotreba muškog roda, pogotovo na nižim nivoima znanja jezika, kao što su A1 i A2. Radi se o imenici ženskog roda na konsonant (u službi subjekta), koju studenti – zbog njenog završetka – automatski prepoznaju kao imenicu muškog roda:

Ali u Pragu sve stvari su BILI skupi. (korejski, 263)

U konkretnom primeru radi se o imenici *stvar*, ali praksa sa stranim studentima pokazuje da se ista pojava može očekivati i uz sve druge imenice ženskog roda na -Ø morfemu. To potvrđuju i brojne greške istog tipa zabeležene u produkciji učenika mađarske nacionalnosti (Burzan 1984: 81–82).

Devet zamena dvaju množinskih oblika – ženskog muškim – napravilo je petoro studenata kojima je prvi jezik grčki (1 student), korejski (2), mađarski (1 – Vojvodina) ili španski (1). U šest rečenica subjekat je iskazan – tri puta imenicom i tri puta zamenicom.

Zaključak o muškom rodu množine

Što se tiče muškog roda množine, ukupno je **trinaest puta** pogrešno upotrebljen umesto sva tri roda jednine, i ženskog roda množine (Tabela 43). Od toga najviše umesto ovog poslednjeg – devet puta. (Množinski oblik srednjeg roda u predikatu inače nije čest u srpskom jeziku, pa verovatno zbog toga nema ni njegove zamene množinskim oblikom muškog roda u pismenim sastavima stranih studenata.) Sva ograšenja javljaju se u tvorbi perfekta. Subjektat je najčešće ekspliciran u zabeleženim rečenicama (9 primera). Greške je napravilo devetoro studenata koji kao prvi jezik govore jedan od sledećih pet: engleski (1 student), grčki (1), korejski (5), mađarski (1) ili španski (1).

	Perfekat	Potencijal
m. jd.	1	–
ž. jd.	1	–
sr. jd.	2	–
ž. mn.	9	–
Ukupno	13	–

Tabela 43 – Pogrešna upotreba muškog roda mn.

Muški rod jednine u poređenju sa muškim rodom množine

Uporedimo li pogrešnu upotrebu muškog roda jednine sa istim rodom množine (Tabela 44, 45), vidimo da studenti više posežu za oblikom jednine (30) nego množine (13). Zatim da se oba oblika koriste umesto ženskog i srednjeg jednine, da se jedninski oblik najviše koristi umesto srednjeg roda jednine, a množinski umesto ženskog roda množine. Što se tiče prvog jezika studenta, i u upotrebi jednine i u upotrebi množine pojavljuju se engleski, korejski i mađarski. Manje bitan podatak je da su sve greške, osim jedne, u sastavu perfekta. Obe forme muškog roda češće se javljaju uz eksplicirani subjekat: jedninski oblik 26 puta, množinski 9 puta (Tabela 46, 47).

	Perfekat	Potencijal
ž. jd.	10	–
sr. jd.	14	1
m. mn.	5	–
Ukupno	29	1

Tabela 44 – Pogrešna upotreba muškog roda jd.

	Perfekat	Potencijal
m. jd.	1	–
ž. jd.	1	–
sr. jd.	2	–
ž. mn.	9	–
Ukupno	13	–

Tabela 45 – Pogrešna upotreba muškog roda mn.

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
ž. jd.	9	1
sr. jd.	14	1
m. mn.	3	2
Ukupno	26	4

Tabela 46 – Pogrešna upotreba muškog roda jd. uz subjekat

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
m. jd.	–	1
ž. jd.	1	–
sr. jd.	2	–
ž. mn.	6	3
Ukupno	9	4

Tabela 47 – Pogrešna upotreba muškog roda mn. uz subjekat

2.1.5. ŽENSKI ROD MNOŽINE

ž. mn. umesto m. mn.

Ženski rod množine upotrebljen je samo umesto muškog roda množine, i samo u sklopu **perfekta**. Svega **tri greške** napravilo je dvoje studenata – jedan portugalski i jedan korejski:

Videla sam hor bečkih dečaka i posle misa MOGLE smo da [se] slikamo zajedno.
(korejski, 50)

Kad ja sam bio u Lisaboni, mi smo BILE zajedno u isto stan u nedeljom. [brat i sestra]
(portugalski, 198)

U vikendom mi smo ISLE u Tramagal, mesto gde nasi roditelji žive. [brat i sestra]
(portugalski, 198)

S obzirom na broj grešaka i broj studenata, ne može se uočiti neka pravilnost, verovatno se radi o nepažnji studenata.

Ženski rod jednine u poređenju sa ženskim rodod množine

Za razliku od ženskog roda jednine, koji se javlja umesto oba roda jednine i muškog i ženskog množine (Tabela 48), pogrešna upotreba ženskog roda množine daleko je ređa – javlja se samo umesto muškog množine. To pokazuje i broj primera za ove dve pojave (16 : 3, u korist prve). Sva ogrešenja su u sastavu perfekta. Oblik jednine dva puta se ostvaruje u rečenici u kojoj subjekat nije iskazan (Tabela 49), množinska forma samo jednom. Među prvim jezicima studenata pojavljuju se engleski, grčki, korejski, mađarski i portugalski.

	Perfekat	Potencijal
m. jd.	7	1
sr. jd.	3	–
m. mn.	1	–
ž. mn.	4	–
Ukupno	15	1

Tabela 48 – Pogrešna upotreba ženskog roda jd.

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
m. jd.	7	1
sr. jd.	3	–
m. mn.	1	–
ž. mn.	3	1
sr. mn.	–	–
Ukupno	14	2

Tabela 49 – Pogrešna upotreba ženskog roda jd. uz subjekat

2.1.6. ZAKLJUČAK O GREŠKAMA U RODU I BROJU PARTICIPA AKTIVA

Tročlana kategorija gramatičkog roda i dvočlana kategorija gramatičkog broja, koje se ukrštaju u nastavcima glagolskih oblika – u ovom slučaju, u nastavcima za particip aktiva – tvore šestočlani sistem nastavaka za rod i broj. Dok se ne stabilizuje u svesti i znanju studenata, tako razuđen sistem nastavaka i oblika daje velike mogućnosti ogrešenja u upotrebi svakog od svojih šest članova, što se manifestuje zamenom jednog nastavka drugim. Kao i kod nastavaka za lice (i broj), i ovde je moguće ukupno 30 tipova takvih zamena. Od toga, u pismenim sastavima stranih studenata ostvarena je polovina tog broja, ili 15 tipova (Tabela 50):

- **m. rod jd.** upotrebljen je umesto: ž. i sr. roda jd., i m. roda mn.
- **ž. rod jd.** upotrebljen je umesto: m. i sr. roda jd., m. i ž. roda mn.
- **sr. rod jd.** upotrebljen je umesto: m. i ž. roda jd., i m. roda mn.
- **m. rod mn.** upotrebljen je umesto: m., ž. i sr. roda jd., i ž. roda mn.
- **ž. rod mn.** upotrebljen je umesto: m. roda mn.

Poredeći ove greške sa greškama u licu, gde su zabeležene sve moguće zamene unutar jednog istog lica na relaciji jednina–množina / množina–jednina, i to u znatnom

broju, ovde su ostvarene samo tri od šest mogućih kombinacija, i ne u tako velikom broju:

- muški rod jednine umesto istog roda množine (5 primera), i obrnuto – jedan slučaj
- ženski rod jednine umesto istog roda množine – 4 primera.

	m. jd.	ž. jd.	sr. jd.	m. mn.	ž. mn.	sr. mn.
m. jd.	–	8	9	1	–	–
ž. jd.	10	–	1	1	–	–
sr. jd.	15	3	–	2	–	–
m. mn.	5	1	3	–	3	–
ž. mn.	–	4	–	9	–	–
sr. mn.	–	–	–	–	–	–
Ukupno	30	16	13	13	3	–

Tabela 50 – Pregled svih zamena oblika participa aktiva

U zabeleženih 15 kombinacija studenti su ukupno **75 puta** jedan oblik participa aktiva zamenili nekim drugim unutar istog glagolskog vremena (perfekta), odn. istog glagolskog načina (potencijala).¹³² Po rodovima, raspored grešaka je sledeći: najčešće se grešilo u upotrebi muškog roda jednine – 30 primera, zatim ujednačeno u upotrebi ženskog roda jednine – 16, i srednjeg jednine i muškog množine – po 13 primera. Najmanje se posezalo za ženskim rodovima množine – svega tri puta.¹³³

Zapaža se da su studenti bolje usvojili jedninske oblike nego množinske (jer njih koriste češće nego ove druge – 59 : 16), kao i da je među njima dominantan muški rod jednine (jer se najčešće javlja), što treba dovesti u vezu sa činjenicom da je to osnovni oblik, oblik s kojim se oni prvo susreću kad uče particip aktiva i perfekat (ili potencijal). Ostaje nejasno zašto je muški rod dominantan i među množinskim oblicima, da li samo zbog toga što se i među njima navodi kao prvi?

Budući da su greške u rodu glagolskih oblika na početnim nivoima učenja srpskog jezika moguće samo u participu aktiva (prema programu Centra za srpski jezik kao

¹³² Nijedna greška u rodu i broju nije ostala izvan ove klasifikacije, što znači da nije bilo upotrebe nastavaka nesvojstvenih srpskom jeziku.

¹³³ Ranije je objašnjeno da se u ovoj analizi forma sa nastavkom *-la* smatra formom ženskog roda jednine (v. str. 171–172) jer oblik srednjeg roda množine nije frekventan, ne uvežbava se toliko koliko muški i ženski rod, pa nije realno ni očekivati da ga studenti znaju bolje od ženskog roda jednine. Ovo zapažanje u vezi sa učestalošću pojavljivanja srednjeg roda množine potvrđuje pregled zamene oblika dat u gornjoj tabeli (Tabela 50), iz koje se vidi da tri jedninska i dva množinska oblika nijednom nisu upotrebljeni umesto njega.

strani), one se javljaju u sastavu jednog glagolskog vremena i jednog načina – perfekta i potencijala (Tabela 51). Pri tom je učestalost njihovog pojavljivanja u ovom prvom daleko veća nego u drugom – 70 : 5. U vezi sa učestalošću upotrebe potencijala već je rečeno nekoliko ključnih činjenica: da se uči oko polovine početnog 2 nivoa, pa samim tim studenti imaju manje vremena da ovladaju njime, da ga teže shvataju i da zbog toga neretko izbegavaju njegovu upotrebu.

	Perfekat	Potencijal
m. jd.	29	1
ž. jd.	15	1
sr. jd.	10	3
m. mn.	13	–
ž. mn.	3	–
Ukupno	70	5

Tabela 51 – Pregled grešaka u rodu (i broju) po glagolskim vremenima i načinima

Što se tiče prisustva, odn. odsustva subjekta u rečenici, broj grešaka u prvom tipu rečenice znatno je veći od broja grešaka u drugom tipu (Tabela 52), njihov odnos je 61 : 14 (ili 81% : 19%). Gledano po pojedinim oblicima, najveći broj grešaka uz eksplicirani subjekat ostvaren je upotrebom muškog (26 od ukupno 30, ili 87%) i ženskog roda jednine (14 od ukupno 16, ili 88%). U poziciji ekspliciranog subjekta mnogo je više imenica (36, među njima je najčešća *putovanje*) nego zamenica (ličnih – 10, i pokaznih – 7).

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
m. jd.	26	4
ž. jd.	14	2
sr. jd.	10	3
m. mn.	9	4
ž. mn.	2	1
Ukupno	61	14

Tabela 52 – Pregled grešaka u rodu (i broju) participa aktiva uz subjekat

Primenjujući dosadašnji kriterijum za određivanje greške kao unutarjezičke – da li je nastala kombinacijom pogrešnih morfoloških sredstava srpskog jezika ili ne – dolazimo do zaključka da se načelno i zamena nastavaka za rod (i broj) može okarakterisati kao unutarjezička, jer i ona predstavlja upotrebu pogrešnih sredstava

ciljnog jezika. Svi analizirani primeri morfološki jesu pravilni, ali su pogrešno upotrebljeni – tako da svojim gramatičkim obeležjima ne odgovaraju obeležjima subjekta rečenice, kojem se pripisuju. Tome sigurno pogoduje i šestočlani sistem nastavaka za rod i broj u srpskom jeziku, naročito kod onih studenata čiji prvi jezik ne poznaje kategoriju roda u glagolskim oblicima. (Osim toga, sa ciljnim jezikom mora imati veze i činjenica da je najviše grešaka nastalo upotrebom osnovnog oblika – muškog roda jednine, a ne nekog drugog.) Od ukupno zabeleženih 75 ogrešenja, njih 70 se načelno mogu smatrati unutarjezičkim. Za ostalih pet grešaka napomenuto je da se ostvaruju u konstrukcijama koje se ne uče na početnim nivoima (partitivna sintagma, impersonalna rečenica i particip pasiva) i da zbog toga neće ni biti svrstane u unutarjezičke.

U slaganju predikata sa subjektom u rodu i broju grešilo je **30-oro studenata** koji, kao prvi, govore jedan od **9 jezika**: *arapski, engleski, grčki, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski* ili *španski*. Raznovrsnost njihovih jezika i činjenica da neki od njih imaju gramatičku kategoriju roda ide u prilog dovođenju ogrešenja u vezu sa ciljnim jezikom. Kao i kod nepravilne kongruencije u licu, ni ovde se ne isključuje mogućnost da su neke greške mogle nastati i pod uticajem prvog jezika studenta. Zbog toga je važno uporediti rezultate istraživanja sprovedenog na homogenoj grupi mađarskih učenika (Burzan 1984: 69–80) sa ovde dobijenim rezultatima, u heterogenoj grupi – u onoj meri u kojoj je to moguće (Tabela 53, 54). Radi se o tome da su dve grupe ispitanika neujednačene u svakom pogledu: mađarskih učenika bilo je mnogo više nego stranaca (1587 : 85), samim tim i njihovih pismenih sastava je mnogo više (5348 : 513), njihovu građu su činili još i snimljeni govor, testovi i kontrolni listovi manjeg broja ovih učenika, njihov vokabular je širi od vokabulara na početnim nivoima srpskog jezika kao stranog, pa otuda i neke pojave koje kod stranaca nisu zabeležene. Druga stvar koja otežava poređenje jeste to što rezultati istraživanja grešaka mađarskih učenika nisu kvantifikativno i statistički obrađeni, pa se u tom smislu ne mogu uporediti sa ovde dobijenim rezultatima. Ono što jeste uporedivo to su pojedini tipovi i podtipovi grešaka, i zaključci u vezi s njima. Zaključci se mogu podeliti u tri osnovne grupe, u zavisnosti od toga da li se tiču grešaka uz:

- A) imenice u jednini,
- B) imenice u množini, ili
- C) uz zamenice.

	m. jd.	ž. jd.	sr. jd.	m. mn.	ž. mn.	sr. mn.
m. jd.	–	najčešće	takođe registrovan			
ž. jd.	najčešće	–	znatno ređe			
sr. jd.	najčešće	sporadično	–			
m. mn.				–	najmanje nekorektne kongruencije	–
ž. mn.				u velikom procentu	–	–
sr. mn.				u velikom procentu	određen broj primera	–

Tabela 53 – Pregled zamena oblika participa aktiva kod mađarskih učenika (prema Burzan 1984)¹³⁴

	m. jd.	ž. jd.	sr. jd.	m. mn.	ž. mn.	sr. mn.
m. jd.	–	8	9	1	–	–
ž. jd.	10	–	1	1	–	–
sr. jd.	15	3	–	2	–	–
m. mn.	5	1	3	–	3	–
ž. mn.	–	4	–	9	–	–
sr. mn.	–	–	–	–	–	–
Ukupno	30	16	13	13	3	–

Tabela 54 – Pregled svih zamena oblika participa aktiva kod stranih studenata

A) Zaključci o greškama uz imenice u jednini:

1. Subjektat je imenica **muškog roda jednine**

- kod Mađara je najmanje grešaka u kongruenciji uz takav subjekat, a najčešće¹³⁵ mu pripisuju ženski rod jednine (*Peter je otputovala*)¹³⁶, ponekad i srednji rod jednine (*Čas je prošlo*);

¹³⁴ Za nepopunjena polja nema podataka u studiji.

¹³⁵ M. Burzan se u svojim zaključcima služi opisnim kvantifikatorima tipa 'najčešće', 'ponekad', 'sporadično', 'u velikom procentu' i sl., što otežava poređenje sa numerički iskazanim rezultatima.

¹³⁶ Primeri su preuzeti iz Burzan 1984, ali svedeni na subjekat i predikat, što je dovoljno za ilustraciju.

- stranci mu ujednačeno pripisuju ženski i srednji rod jednine (8 : 9), ukupno 17 takvih grešaka. Ali stranci najmanje greše uz subjekat u ženskom rodu jednine (11 grešaka), zatim uz subjekat u muškom rodu jednine (17), i najviše uz srednji rod jednine (18).
2. Subjekat je imenica **ženskog roda jednine**
    - kod Mađara je znatno više grešaka uz subjekat u ženskom rodu jednine, a pripisuju mu najčešće muški rod jednine (*Kuća je izgoreo*), znatno ređe srednji rod jednine (*Nepažnja je dovelo*);
    - kod stranaca je manje grešaka uz ženski nego uz muški rod jednine, imenicama ženskog roda daleko češće pripisuju muški rod jednine (10) nego srednji rod jednine (1).
  3. Subjekat je imenica **srednjeg roda jednine**
    - Mađari najviše greše u kongruenciji između subjekta iskazanog imenicom srednjeg roda jednine i participa aktiva, a najčešće mu pripisuju muški rod jednine (*Dete je pritrčao*), samo sporadično i ženski rod jednine (*Takmičenje se održalo*);
    - strani studenti su u tome ujednačeni sa njima jer i oni najveći broj grešaka prave uz imenicu srednjeg roda jednine u subjektu, i isto tako uz nju najčešće koriste muški rod jednine (15), i tek ponekad ženski rod jednine (3).
  4. Subjekat je imenica **muškog roda jednine na -a** (npr. *tata, deda*)
    - mađarski učenici uspostavljaju gramatičku kongruenciju između predikata i subjekta, što znači da se particip aktiva ostvaruje u obliku ženskog roda jednine (*Tata je pripremila*). Ovakve greške nastaju analogijom prema imenicama ženskog roda na -a;
    - u građi stranih studenata nisu zabeležene ovakve greške, ali praksa pokazuje da one ni kod njih nisu retke. Kako nastaju pod uticajem ciljnog jezika, treba ih očekivati i u produkciji stranaca.
  5. Uz imenice **ženskog roda na -Ø** i mađarski učenici i strani studenti skloni su upotrebi participa aktiva muškog roda zbog toga što je završetak ovih imenica jednak završetku imenica muškog roda (*Svetlost se pojavio*). U nastavnom materijalu (Centra za srpski jezik kao strani) za početne nivoe nema mnogo imenica ovog tipa, pa ih zbog toga nema mnogo ni u ovom delu mog korpusa – samo je jedan takav primer,

što je nedovoljno za poređenje. Ipak, na osnovu iskustva mogu da tvrdim da i uz te malobrojne imenice stranci, po pravilu, prave ovakve greške.

6. Kada je u subjektu imenica u jednini, bilo kog roda i bilo koje deklinacione vrste, i Mađari i stranci uz nju će najčešće upotrebiti particip aktiva u muškom rodu jednine.

B) Zaključci o greškama uz imenice u množini:

1. Subjekat je imenica **ženskog roda množine**

- mađarski učenici mu pripisuju muški rod množine – bez obzira na to da li se imenica završava na *-a* ili na *-Ø* (*Ptičice su pevali; Peći su grejali*);
- strani studenti uz takav subjekat najčešće koriste particip aktiva u muškom rodu množine (9 primera), znatno ređe i u ženskom rodu jednine (4). Uz samo jednu zabeleženu imenicu na *-Ø* takođe je upotrebljen muški rod množine.

2. Subjekat je imenica u **srednjem rodu množine**

- učenici mađarske nacionalnosti mu pripisuju muški rod množine u velikom procentu (*Polja su ozeleneli*), ali i ženski rod množine u određenom broju primera (*Ostrva su se pojavile*);
- stranci uz imenice srednjeg roda množine u funkciji subjekta nisu grešili, ako su ih uopšte i koristili.

3. Subjekat je imenica u **muškom rodu množine**

- kod mađarskih učenika najmanje je grešaka u kongruenciji predikata sa ovakvim subjektom, uz njega koriste ženski rod množine participa aktiva (*Otisci su ostale*);
- i za strane studente se može reći da su, u ovoj vrsti kongruencije, najmanje grešaka napravili uz imenice u muškom rodu množine (12 primera), s tim što im oni češće pripisuju neki od jedninskih oblika (ukupno 9 primera) nego oblik ženskog roda množine (3).

4. Uz množinski subjekat u produkciji mađarskih učenika ne javlja se srednji rod množine participa aktiva, kao ni kod stranaca. Zabeležene oblike participa aktiva sa nastavkom *-la* u produkciji stranih studenata ja sam odredila kao oblike ženskog roda jednine (v. str. 171–172).

C) Zaključci o greškama uz zamenice:

1. Subjekat je lična zamenica za **3. lice**

a) u produkciji mađarskih učenika najčešće je u funkciji subjekta lična zamenica za **3. lice** (*ona, on i one*)

a.1) u **jednini**:

- najčešće se uz ženski rod (*ona*) koristi particip aktiva u muškom rodu jednine (*Ona je iznenadio*),
- znatno ređe se uz muški rod (*on*) koristi ženski rod jednine (*On je izvadila*),
- sporadični su slučajevi realizovanja srednjeg roda jednine uz *on* ili *ona* (*Ona je išlo; On je odlazilo*),

a.2) u **množini**:

- zanemarljiv je broj primera u kojima se muškom rodu (*oni*) pripisuje ženski rod množine participa aktiva,
- greške su, pre svega, pravljene uz zamenicu ženskog roda (*one*), kojoj je pripisivan particip aktiva muškog roda množine (*One su otišli*).

b) Kod stranih studenata zabeleženo je svega pet takvih rečenica, u njima se u subjektu javljaju zamenice:

- *on*, i uz nju dva puta srednji rod jednine (*On je reklo*) i jednom ženski rod jednine (*On je rekla*); i
- *one*, i uz nju dva puta muški rod množine (*One su pokazili*).

2. Subjekat je lična zamenica za **1. lice množine**

a) kod mađarskih učenika znatno je manje grešaka u slaganju predikata sa ličnom zamenicom za 1. lice nego što ih ima uz zamenicu za 3. lice. Uz ličnu zamenicu *mi* koja se odnosi na ženska lica particip aktiva je u muškom rodu množine (*Mi smo otplivali*);

b) u radovima stranih studenata uz istu zamenicu (*mi*):

- kada se odnosi na ženska lica i eksplicirana je, javlja se uglavnom oblik ženskog roda jednine: *Mi smo razgovarala* (3 primera),
- kada se odnosi na ženska lica i nije eksplicirana, javlja se najčešće oblik muškog roda množine: *Promenili smo* (3 primera),
- kada se odnosi na muška i ženska lica, upotrebljen je ženski rod množine: *Mi smo bile* (3 primera).

3. Subjekat je zamenica **sve** ili **to**
  - kod Mađara je zabeležen veći broj grešaka u kongruenciji predikata sa ovim zamenicama. Particip aktiva uz njih ostvaruje se u muškom rodu jednine (*Sve je propao; To se dogodio*), a samo sporadično u ženskom rodu jednine (*To je izdala*);
  - stranci su samo jednom pogrešno upotreбили muški rod jednine uz zamenicu *sve* (*Sviđao mi se sve*). Uz zamenicu *to* najčešće su koristili muški rod jednine (5 primera), i vrlo retko ženski rod jednine (2).

Poređenje bi bilo daleko pouzdanije da je ujednačen broj primera u dva korpusa, ali i ovakva građa (kao i dosadašnja praksa) pokazuje da između homogene mađarske grupe i heterogene grupe stranaca – bez obzira na njihov prvi jezik i bez obzira na činjenicu da se u pogledu gramatičkog roda mađarski i srpski temeljno razlikuju – postoje izvesne pravilnosti, postoje slične sklonosti. Među njima treba istaknuti to da obe grupe ispitanika:

1. najviše greše uz imenicu **srednjeg roda jednine** u subjektu, i pri tom joj najčešće priključuju muški rod jednine, ženski rod jednine samo ponekad,
2. uz subjekat **ženskog roda jednine** daleko češće koriste particip aktiva u muškom rodu jednine nego u srednjem rodu jednine,
3. subjektu **muškog roda jednine** pripisuju ženski ili srednji rod jednine, ali ipak ne u jednakoj meri,
4. uz **imenicu u jednini** – bez obzira na njen rod i tip deklinacije – najčešće upotrebljavaju particip aktiva u muškom rodu jednine,
5. uz imenice **ženskog roda na -Ø** upotrebiće particip aktiva muškog roda, analogijom prema imenicama muškog roda na -Ø,
6. kao što će i uz imenicu **muškog roda jednine na -a**, analogijom prema imenicama ženskog roda na -a, upotrebiti ženski rod jednine,
7. najmanje greše u kongruenciji predikata sa imenicom u **muškom rodu množine** (stranci podjednako i u ženskom rodu jednine),
8. ličnoj zamenici za **3. lice množine ženskog roda** (*one*) pripisuju muški rod množine,
9. uz zamenicu *to* najčešće koriste muški rod jednine, i tek ponekad ženski rod jednine.

Da je produkcija stranih studenata bila veća, možda bi se pokazalo i više sličnosti sa drugom grupom ispitanika.

2.2. GREŠKE U NASTAVKU ZA ROD I BROJ U IMENSKOM DELU PREDIKATA

Analiza grešaka u kongruenciji između subjekta i predikata zaokružuje se imenskim predikatom, odn. pridevskim rečima u njegovom leksičkom jezgru, budući da – za razliku od imenica – razlikuju tri roda. Greške u nastavku za rod i broj prisvojnih zamenica u ovoj poziciji nisu zabeležene (npr. *Knjiga je moj*, a gotovo da nije bilo ni pogrešno izabrane posesivne zamenice – *njen* umesto *njegov*, na primer). Pošto se u gramatičkoj morfemi prideva sa kategorijama roda i broja prepliće još i kategorija padeža, posmatraće se i da li je upotrebljen nastavak za nominativ, kao padež karakterističan za poziciju leksičkog jezgra imenskog predikata.

2.2.1. MUŠKI ROD JEDNINE

Oblik muškog roda jednine prideva, u poziciji imenskog dela predikata, pogrešno se koristi umesto oblika ženskog i srednjeg roda jednine, i muškog i ženskog množine.

m. jd. umesto ž. jd.

Muški rod jednine umesto ženskog roda jednine javlja se u različitom sintaksičkom okruženju, kako uz neeksplicirani subjekat rečenice tako i uz eksplicirani.

1. Uz neeksplicirani subjekat, koji je iskazan u prethodnoj rečenici (pa se bez nje greška ne može ni uočiti), a koji u zabeleženim primerima predstavljaju ili lična zamenica *ja* ili imenice koje uglavnom označavaju nešto neživo (*soba, lubenica, testenina*):

Moja soba je prvo levo. LJUBIČAST je. (engleski, 42)

Mislim da je LEP i DOBAR za mene. [soba] (grčki, 489)

(Pošto je ljubenica? – 500 dinara komad.) – SKUP! (korejski, 461)

Nije SKUP. Ova ljubenica je krupna i zrela. (korejski, 461)

Moja mama ima smeđe oči i sedu kosu ali kada je bila mlada je bila SMEĐOKOS, ona je tamnoput kao moj brat. (portugalski, 121)

NAJVIŠI sam u celu porodicu. (mađarski, 332)

2. Uz eksplicirani subjekat, čiju poziciju ispunjava:

a) lična zamenica, i to zamenice 1. i 3. lica jednine ženskog roda (*ja, ona*), čiji rod ne bi trebalo da dovodi studenta u zabunu. Da bi se uočile i razumele greške uz zamenicu 1. lica jednine, potreban je širi kontekst iz kojeg se može videti prirodni ženski rod lica na koje zamenica upućuje. Posmatrane izvan konteksta, prve dve rečenice koje slede gramatički su sasvim pravilne, greške u njima ostaju skrivene:

Ja sam NAJNIŽI. (engleski, 169)

Mislim da ja sam NAJSLABIJI. (mađarski, 334)

ona nije MRŠAV. (korejski, 147)

Ima talasastu kosu i ona je CRNOKOS. (engleski, 212)

Ona nije bila BOGAT. (korejski, 25)

Moja mama ima smeđe oči i sedu kosu ali kada je bila mlada je bila smeđokos, ona je TAMNOPUT kao moj brat. (portugalski, 121)

Uz ove iste zamenice, u manjem broju primera, zapaža se i upotreba dva ili tri prideva u naporednom odnosu, bilo da su ostvareni u jednoj rečenici, bilo u dve susedne. Ono po čemu se pridevi međusobno razlikuju jeste rod – jedan od njih je u odgovarajućem, a drugi u pogrešnom rodu:

Ona je MRŠAV ali niska. (korejski, 143)

Ona nije vrlo velika ali ima veliku ljubavu. Njena kosa je kratka i talasasta i crna, ona je CRNOKOS i CRNOOK takođe. (engleski, 204)

Ona je DUHOVIT i simpatična. (korejski, 421b)

U jednom slučaju upotrebljena je i zamenica koju studenti ne uče na ovim nivoima znanja jezika, ali su je sigurno mogli usvojiti u kontaktu sa izvornim govornicima. Primer je ovde naveden samo da bi se ukazalo na potencijalne greške na narednim nivoima učenja jezika, i neće biti smatran unutarjezičkom greškom:

(Ja imam dve sestre.) Obe su STARIJI od mene. (engleski, 201)

b) imenica čiji gramatički rod nije sporan – imenica ženskog roda na *-a*. Greške se javljaju najviše uz imenice koje označavaju nešto neživo, ali su zabeležene i uz one koje

imenuju osobe ženskog pola (*mama, sestra, baka* i sl.), i kod kojih se očekuje da njihov prirodni rod olakša izbor odgovarajućeg gramatičkog roda prideva:

Sukatra je POZNAT po dolina i priroda. (arapski, 96)

U Laponiji okolina je ČIST i ljudi su prijateljski. (finski, 132)

Njena kosa je KOVRDŽAV. (španski, 206b)

Ali igra je bila DOSADAN. (korejski, 263)

Kula je POZNAT po žičari. (korejski, 285)

Kuća je bila jako LOŠ. (mađarski, 343)

I karta za Žabljak nije SKUP. (korejski, 413)

Moja mama je LEP i ljubazna. (korejski, 2)

Zapaža se da studentima svojevrsan problem prave pridevi koji označavaju boje, i u rečenici se pripisuju samoj imenici *boja*:

Moja omiljena boja je NARANŽAST. NARANŽAST je vrlo jedinstvena boja. (korejski, 32)

Njena omiljena boja je LJUBIČAST. (korejski, 53)

Greške se javljaju kako u pozitivu prideva tako i u komparativu i superlativu:

Moja srpska porodica je VEĆI nego moja američka porodica. (engleski, 10)

Mislim da nemačka hrana nije UKUSNIJI nego srpska hrana. (korejski, 22)

Moja soba je NAJMANJI. (mađarski, 304)

Mama je NIŽI od mene ali sestra je NAJNIŽI u porodici. (mađarski, 331)

Njegova žena ima 48 godina i je NAJLEPŠI u porodici. (hindi, 170)

Treba napomenuti da se komparacija uči u 5. lekciji, na kraju nivoa A1, kao i tematska celina porodica i porodični odnosi. Kuća i soba se opisuju u 6. lekciji, na početku nivoa A2, a slaganje u rodu se uči još u 1. lekciji, na samom početku nivoa A1. Što znači da greške u rodu opstaju tokom čitavog početnog 1 nivoa, i često se prenose i na naredni – početni 2 nivo.

Ukupno **77 grešaka** uz imenske reči ženskog roda jednine, pripisujući im muški rod istog broja, napravilo je 35-oro studenata kojima je prvi jezik jedan od sledećih jedanaest: arapski (1 student), engleski (5), finski (1), grčki (1), hindi (1), japanski (1),

korejski (16), nemački (2), mađarski (4 – Vojvodina, Mađarska), portugalski (2) ili španski (1). Greške su najčešće pravljene u rečenicama sa ekspliciranim subjektom (65), a znatno ređe u onima sa neekspliciranim (12). Beležene su kako uz imenice koje označavaju nešto neživo tako i uz one koje imenuju osobe ženskog pola.

m. jd. umesto sr. jd.

Muški rod jednine umesto srednjeg roda istog broja javlja se najčešće u rečenicama sa ekspliciranim subjektom, pri tom poziciju subjekta ispunjava:

a) imenica:

Prosle leto je jako TOPAO. (korejski, 3)

Kupatilo je vrlo ČIST. (korejski, 252)

Đe-Đu ostrvo je od Seula UDALJEN 475 km a od Busana 313 km. (korejski, 281)

Ja volim da živim ovde, ali vreme je HLADNIJI od Brazila. (portugalski, 160)

Ovaj stan je velik ali srce od ljudi unutra je VEĆI. (engleski, 179)

b) zamenica – greške uz lične zamenice u ovoj kategoriji retke su, kao i uz relativnu zamenicu, koja se na ovim nivoima još i ne uči, pa zbog toga jedna greška uz nju neće ni biti smatrana unutarjezičkom:

Vreme nije problem zato što ono je NORMALAN celo dan. (arapski, 96)

Na drugom spratu se nalazi drugo kupatilo, koje je VEĆI nego na prvom spratu. (češki, 9)

Kao i kod oblika participia aktiva,¹³⁷ i ovde se zapaža da studenti imaju problem sa zamenicom *sve*, odnosno s njenim rodom i brojem:

Ovde sve je SVEŽ. (korejski, 7)

Sve je SVEZ, ali imam jabuke i kruške. (engleski, 211)

Isto tako, ponavlja se i problem sa rodom i brojem zamenice *to*, bilo da se u rečenici ostvaruje kao pronominalizator, bilo kao prosentencijalizator, bilo da je njena upotreba primerena, bilo da je upotrebljena umesto neke druge zamenice. Uz ovu zamenicu najčešće se javlja greška u rodu prideva *skup*, u zamišljenim kupoprodajnim dijalozima.

---

¹³⁷ V. 2.1. Greške u nastavku za rod i broj u participu aktiva, str. 165.

To je PRESKUP. [poštanska usluga] (portugalski, 116)
To je veoma SKUP. [jabuke] (španski, 220)
Ali to je PRESKUP. [vožnja taksijem] (korejski, 319)
(Imam kartu za business mesto.) to je veoma SKUP. (korejski, 321)
To je 3000 dinara i je mnogo SKUP! (grčki, 426)
To je SKUP. [paradajz] (korejski, 435)
To je bilo INTERESANTAN za mene. (korejski, 452)

Da li se u ovim rečenicama radi o zamenici *to* u ulozi pronominalizatora ili prosentencijalizatora, da li je predikat imenski ili priloški, da li je u poziciji njegovog leksičkog jezgra onda pridev ili prilog – za strance na ovim nivoima to je nebitno. Ono što je za njih bitno jeste to da u leksičkom jezgru predikata mora biti forma prideva srednjeg roda jednine u nominativu (bilo da je to zaista pridev srednjeg roda jednine ili prilog koji mu je morfološki jednak i koji se svojim završetkom slaže sa rodom zamenice u funkciji subjekta).¹³⁸ I zbog toga ovde sve takve primere posmatram objedinjeno, ne ulazeći u tip predikata i rečenice.

c) partitivna sintagma – pošto slaganje predikata s njom studenti ne uče, ni ova greška neće biti svrstana u unutarjezičke:

mного ljudi je SIMPATIČAN. (korejski, 157)

Ukupno **28 grešaka** napravilo je 20-oro studenata sa jednim od sledećih osam jezika kao prvim: arapskim (1 student), češkim (1), engleskim (1), grčkim (1), korejskim (10), nemačkim (1), portugalskim (4) ili španskim (1). Najveći broj grešaka je uz eksplicirani subjekat – 23, i svega pet uz neeksplicirani. Najveći broj grešaka je ostvaren uz zamenice: *to* (11) i *sve* (3), i svega pet uz pet imeničkih leksema.

m. jd. umesto m. mn.

Muški rod jednine umesto istog roda množine javlja se znatno češće uz eksplicirani nego uz neeksplicirani subjekat. Pri tom poziciju ekspliciranog najčešće ispunjava lična zamenica:

---

¹³⁸ Prilozi postali od prideva na *-ski, -ški, -čki* na ovim nivoima se ne javljaju.

Mi smo uvek UŽURBAN, ali uvek večeramo zajedno. (engleski, 16)

Oni [baba i deda] su vrlo SMEŠAN i uvek kaže vicevi. (portugalski, 198)

Da li su svi SVEŽ? Treba da kupim sveže povrće. (korejski, 435)

Mnogo ljudi su bili pijan, ali ja i Karina nisu PIJAN, naravno. (korejski, 84)

Poseban problem predstavlja upotreba zamenice za 2. lice množine u učitivom obraćanju, odnosno izbor odgovarajućeg roda i broja pridevske reči upotrebljene u poziciji imenskog dela predikata. Strani studenti su skloni tome da joj pripisu muški rod jednine i u obraćanju muškarcu i u obraćanju ženi:

Vi ste puno LJUBAZAN. [obraća se prodavcu] (korejski, 57b)

Da li ste SAM? [obraća se ženi] (korejski, 453)

Zabeležen je i jedan primer sa partitivnom sintagmom u poziciji subjekta:

Mnogo ljudi su bili PIJAN, ali ja i Karina nisu pijan, naravno. (korejski, 84)

Nema potrebe ponavljati ovde navode gramatika srpskog jezika o semantičkoj i gramatičkoj kongruenciji između predikata i partitivne sintagme.¹³⁹ Navedenom obliku kopulativnog glagola (3. lice množine perfekta, muškog roda) kao pravilan može biti pridružen samo pridev muškog roda množine u imenskom delu predikata. Kako slaganje sa ovom vrstom sintagme studenti ne uče, onda ni ova greška neće biti smatrana unutarjezičkom.

U upotrebi muškog roda množine, zamenjujući ga istim rodnom jednine, napravljeno je **12 grešaka**, od strane osmoro studenata kojima je prvi jedan od sledeća tri jezika: engleski (1 student), korejski (6) ili portugalski (1). Najveći broj grešaka je ostvaren u rečenicama sa izrečenim subjektom (10), pri čemu je subjekat najčešće lična zamenica (7).

---

¹³⁹ V. o tome na str. 140 i 153–154.

m. jd. umesto ž. mn.

Muški rod jednine najređe se pojavljuje umesto ženskog roda množine, svega pet puta – od toga, četiri puta uz eksplicirani subjekat i samo jednom uz neeksplicirani. Kao subjekat, tri puta se javlja imenica i jednom lična zamenica.

Njeni oči su CRN. (engleski, 212)

Jagode su SKUP. (korejski, 423a)

Stolice je CRVEN. (korejski, 243)

(Ona je moja voljena sestra.) Mi smo PRISAN. (korejski, 441)

Ove [jabuke, banane i višnje] dolaze danas. Mnogo SVEŽ. (korejski, 5)

Za treći primer (*stolice je crven*) moglo bi se pomisliti da je jedna greška za sobom povukla drugu – da je pogrešno lice kopulativnog glagola (*je*) navelo studenta da upotrebi i pogrešan broj, pa čak i rod prideva (*crven*). Ali ostali primeri pokazuju da pogrešno lice kopulativnog glagola nije isključivi uzrok greške.

Pet grešaka je napravilo četvoro korejskih studenata i jedan američki, kojem je prvi jezik engleski.

Zaključak o muškom rodu jednine

Oblik muškog roda jednine pridevskih reči ukupno **122 puta** javlja se umesto ženskog i srednjeg roda jednine, i muškog i ženskog roda množine. Najčešća je njegova pojava umesto ženskog roda jednine – 77 primera,¹⁴⁰ zatim umesto srednjeg roda jednine – 28, a daleko je ređa umesto muškog i ženskog množine (12, odnosno 5 slučajeva). Veoma veliki broj grešaka ostvaren je u rečenicama sa iskazanim subjektom – čak 102 (ili 84%). U ovim ogrešenjima učestvovalo je 42-oje studenata koji kao prvi govore jedan od sledećih 12 jezika: arapski (1 student), češki (1), engleski (5), finski (1), grčki (1), hindi (1), japanski (1), korejski (18), mađarski (4), nemački (2), portugalski (6) ili španski (1).

---

¹⁴⁰ Što je više od ukupnog broja grešaka u rodu participa aktiva, v. str. 181.

2.2.2. ŽENSKI ROD JEDNINE

Kao i prethodno analizirani oblik, i ženski rod jednine koristi se umesto ostala dva jedninska oblika, i muškog i ženskog roda množine.

ž. jd. umesto m. jd.

Ženski rod jednine pogrešno je upotrebljen umesto oblika muškog roda istog broja, najčešće uz eksplicirani subjekat, u čijoj poziciji je uglavnom imenica:

Moj stan je VELIKA. (engleski, 195)

Zidovi su zeleni i žuti, i plafon je ŽUTA. (mađarski, 337a)

Kuhinjski orman je ŽUTA. (korejski, 243)

U jednom slučaju vlastita imenica ženskog roda (*Atina*), upotrebljena kao atributiv, mogla je svojim rodom i nastavkom navesti studenta da imenski deo predikata upravi prema njoj, a ne prema imeničkom pojmu (*kafić*) kojem se pripisuju i imenski deo predikata i atributiv. Greška ne treba da čudi jer se ovakve konstrukcije ne obrađuju na nivoima A1 i A2, ali to ne znači da ne treba ukazati na njih (i lektorima i studentima) i da im ne treba posvetiti malo pažnje u nastavnom procesu:

Naročito kafić „Atina” je vrlo LEPA. (korejski, 259)

Između prideva i imenice *tata*, koja je gramatičkog ženskog roda i prirodnog muškog, tri puta je ostvarena gramatička a ne semantička kongruencija. Na osnovu onoga što smo do sada videli, u ovim slučajevima ne može se tvrditi da je gramatički rod imenice jedini uzrok nastanka ovakvih grešaka, jer one nastaju i uz imenice gramatičkog i prirodnog muškog roda. Ali gramatički ženski rod i nastavak *-a* svakako jeste mogao pogodovati izboru ženskog roda pridevske reči:

Tata je NAJVIŠA i mama je najniža u mojoj porodici. Tata je VIŠA nego srednji ljudi u Koreji. (korejski, 446)

Tata je NAJVIŠA u mojoj porodici. (korejski, 465)

Na početnim nivoima učenja jezika nema mnogo takvih imenica (*tata, deda, sudija, komšija*, i poneka vlastita: *Nikola, Siniša*). Iako su primeri u korpusu malobrojni, dosadašnja praksa pokazuje da stranci uz njih ovakve greške vrlo često prave i u govoru i

u pisanju. A zabeležene su i u pismenim sastavima učenika mađarske nacionalnosti (Burzan 1984: 81).

Retke su greške uz ličnu zamenicu u funkciji subjekta, kao i uz neeksplicirani subjekat:

On je veoma ISKRENA. (korejski, 312)

Ponekad kad sam bio SLOBODNA ja sam putovao. (korejski, 87)

Krevet ima šarene boje i iza kreveta se nalazi zanimiljev predmet kao slika, ali BOLJA!
(engleski, 414a)

U poslednjem primeru rod imenskog dela predikata usklađen je ne sa imeničkim pojmom u subjektu (*predmet*) nego sa pojmom (*slika*) u poredbenoj konstrukciji, koja ih razdvaja pa je samim tim bliža pridevu u predikatu.

Ukupno **12 grešaka** napravljeno je zamenom muškog roda jednine ženskim rodnom istog broja. Greške su najbrojnije u rečenicama sa ekspliciranim subjektom – 9, od čega su tri uz subjekat u gramatičkom ženskom i prirodnom muškom rodu (*tata*). Svega tri su u rečenici sa neiskazanim subjektom. Ovih dvanaest grešaka napravilo je osmoro studenata koji kao prvi govore jedan od sledećih jezika: engleski (2 studenta), korejski (5) ili mađarski (1 – Vojvodina).

ž. jd. umesto sr. jd.

Zamena srednjeg roda jednine ženskim rodnom istog broja na određeni način je specifična jer se u većini slučajeva (četiri od šest) u poziciji subjekta javlja veoma često upotrebljavana, pogotovo u razgovornom jeziku, pokazna zamenica *to* – bilo da je upotrebljena smisljeno, bilo da je upotrebljena iz neznanja, umesto neke druge zamenice. I ovde, kao i u dosadašnjoj analizi, pokazuje se da studenti slabo vladaju zamenicom koju svakodnevno slušaju od izvornih govornika, a neretko nailaze na nju i u nastavnom materijalu:

Videli smo spomenik kao drveni. To je bio veoma VELIKA. (korejski, 278)

Ispod police ima krevet, to je ŠARENA. (mađarski, 337a)

To je STRAŠNA! (nemački, 35)

Pored pokazne zamenice, kao subjekat zabeležena je još i zamenica *sve* i jedna vlastita imenica:

Sve u kuhinji je BELA, i zbog toga mi moramo je da spremamo često. (engleski, 451)
(Danas je uskrs.) Zbog toga međugorje je ZAUZETA¹⁴¹. (korejski, 319)

Sedam grešaka u upotrebi srednjeg roda jednine, zamenivši ga ženskim rodnom istog broja, napravilo je šestoro studenata kojima je prvi jezik engleski (1 student), korejski (3), mađarski (1 – Vojvodina) ili nemački (1). U svim rečenicama subjekat je ekspliciran, najčešće se javlja zamenica *to*.

Ž. jd. umesto m. mn.

Ženski rod jednine umesto muškog roda množine najčešće se javlja uz zamenicu za 2. lice množine u učtivom obraćanju (*Vi*). Radi se o upotrebi roda i broja koji odgovaraju prirodnom rodu i broju, ili o semantičkoj kongruenciji, pri tom je subjekat u dve rečenice ekspliciran, a u dve nije:

Da li ste ZADOVOLJNA? (– Prezadovoljna!) (tajski, 408)

Jeste li ZADOBOLJNA? – Prezadoboljna! (engleski, 173)

Vi ste DOBRA. (korejski, 261)

Ženski rod jednine po jednom je upotrebljen i uz množinski oblik imenice i lične zamenice 3. lica (*oni*):¹⁴²

Ljudi ovde su puno SIMPATICNA. (portugalski, 160)

Oni su ŽUTA kao sofa, i vrlo prijatno. (engleski, 451)

---

¹⁴¹ Ovde je predmet analize samo rod pridevskog oblika, ne i prikladnost lekseme.

¹⁴² Iz istih razloga kao i kod grešaka u rodu i broju participa aktiva – oblici sa nastavkom *-a* uz množinski subjekat biće smatrani ženskim rodnom jednine: na nivoima A1 i A2 retki su množinski oblici imenica srednjeg roda u funkciji subjekta, samim tim retka je i upotreba odgovarajućeg pridevskog oblika u predikatu (pa i u atributu), što znači da se taj oblik uvežbava manje nego muški i ženski rod množine. V. str. 171–172. Isto tako, uz dve naporedne imenice srednjeg roda u funkciji subjekta imenski predikat se ostvaruje u množini muškog roda (npr. *Pero i mastilo su novi* (primer konstruisan prema Стевановић 1974²: 128–129), eventualno u jednini srednjeg roda: *I odelo i telo mu je opaljeno* (Стевановић 1974²: 129) – gde se predikat i u broju i u rodu slaže sa imenicom koja mu je bliža.

Ukupno **šest grešaka** napravilo je šestoro studenata kojima je prvi jezik engleski (2 studenta), korejski (1), mađarski (1 – Mađarska), portugalski (1) ili tajski (1). Od šest grešaka, četiri su ostvarene u rečenici sa ekspliciranim subjektom.

ž. jd. umesto ž. mn.

Ženski rod jednine umesto istog roda množine upotrebljen je svega **dva puta**, po jednom uz imenicu i zamenicu u poziciji subjekta. Greške su napravila dva korejska studenta:

I mi smo bile UMORNA. (korejski, 31)

Mnogo srpske devojke su VIŠA nego ja. (korejski, 52)

Zaključak o ženskom rodu jednine

Ženski rod jednine greškom se upotrebljava umesto muškog i srednjeg roda jednine, kao i umesto muškog i ženskog množine. Pri tom, najčešće umesto muškog roda jednine – 12 primera, podjednako umesto srednjeg jednine i muškog množine – sedam, odn. šest, i najređe umesto ženskog množine – svega dva primera. Ukupno **27 grešaka** napravilo je 16-oro studenata koji kao prvi jezik govore engleski (3 studenta), korejski (8), mađarski (2), nemački (1), portugalski (1) ili tajski (1). Što se tiče minimalnog rečničkog konteksta u kojem se greška ostvaruje, dominiraju rečenice sa ekspliciranim subjektom – 22 primera, dok su rečenice sa neekspliciranim retke – ukupno pet.

2.2.3. SREDNJI ROD JEDNINE

Srednji rod jednine koristi se umesto muškog i ženskog roda kako jednine tako i množine.

sr. jd. umesto m. jd.

Srednji rod jednine javlja se umesto muškog roda istog broja, mnogo češće uz eksplicirani subjekat nego uz neeksplicirani. U poziciji subjekta najčešća je imenica – zajednička ili vlastita. Greške se jednako javljaju uz imenice ređe korišćene na ovim nivoima kao i uz one češće korišćene:

Još uvek probam da završem fakultet i rok ispita je DUGO i TEŠKO. (nemački, 88)

Taj film nije DOBRO. (korejski, 157)
Moj tata je SMEŠNO. (engleski, 201)
Ali, muzej je bio ZATVORENO. (korejski, 318)
Bilo je prehladno meni u Sarajevu, ali grad je LEPO. (engleski, 371)

Među vlastitim imenicama najviše je toponima:
„Heidelberg” je veoma LEPO. (korejski, 22)
Oni su kazali da Novi Sad je MIRNO i nije guzva tako da sviđa im se Novi Sad. (korejski, 325)
Mislim da Žabljak je NAJBOLJE¹⁴³ za vas. (korejski, 413)

U manjem broju slučajeva upotrebljena su dva prideva u naporednom odnosu, pri čemu se međusobno razlikuju po rodu – jedan je kongruentan sa subjektom, a drugi nije:

Trižider je MALO i star. (korejski, 246)
Burek je MASNO i slan. (korejski, 259)
Ali ja više volim banji u koreji. zato što šećeni je lep ali nije TOPLO za mene. [Sečenji] (korejski, 276)

Pored imenice, kao subjekat javlja se i zamenica:
a) najčešće lična – za 1, 2. ili 3. lice jednine, pa bi se moglo očekivati da pol osobe na koju upućuje ne predstavlja problem studentu, ali nije tako:

Ti si LUDO. (engleski, 47)
on je uvek PRIJATNO. (korejski, 146)
Ja sam bio veoma UZBUĐENO. (korejski, 315)

b) ili pogrešno upotrebljena pokazna zamenica:

Ski-staza se nalazi samo 10 minuta peške, je direktno pored Hotela Jezera. Ali taj je malo SKUPLJE. (poljski, 389)

---

¹⁴³ Pridevi sa nastavkom *-e* u nominativu mogu biti dvojako tumačeni – kao oblik srednjeg roda jednine i kao oblik ženskog roda množine. U svim rečenicama u kojima je u funkciji subjekta pojam u jednini (muškog ili ženskog roda), ovi oblici su određeni i analizirani kao oblici srednjeg roda jednine. Uz množinski subjekat smatrani su oblicima ženskog roda množine. V. u nastavku napomenu 147.

Osim ličnih, građa pokazuje da studenti posežu i za onim zamenicama koje se posebno ne obrađuju na početnim nivoima, kao što su *niko, ko* (umesto *koji*), *koliki*, pa zbog toga greške u njihovoj upotrebi neće ni biti smatrane unutarjezičkim:

Niko [u porodici] nije DOSADNO. (engleski, 13)

Ima dva para ko su srećni i jedan čovek ko je SAMO. (engleski, 46)

KOLIKO je kurs Arapski ryal? (arapski, 100)

Greške uz neeksplicirani subjekat znatno su ređe, uočavaju se tek u širem kontekstu (skrivenе greške), i mahom su ostvarene u zamišljenim kupoprodajnim dijalozima:

LEPO je [sto]. (korejski, 60b)

Koliko je TEŠKO? [automobil] (portugalski, 116)

SKUPO je. [frižider] (japanski, 152)

DOBRO je. [frižider] (japanski, 152)

Nedelja smo išli u Škocjanski park. Bio je vrlo INTERESANTNO i vrlo lep. (portugalski, 207)

Srednji rod jednine umesto muškog roda istog broja upotrebljen je ukupno **33 puta**, od toga 28 puta uz eksplicirani subjekat, i svega pet puta uz neeksplicirani. Greške je napravio 21 student koji kao prvi jezik govori jedan od sledećih osam: arapski (1 student), engleski (5), japanski (1), korejski (10), mađarski (1 – Vojvodina), nemački (1), poljski (1) ili portugalski jezik (1).

sr. jd. umesto ž. jd.

Srednji rod jednine javlja se umesto ženskog roda istog broja, znatno češće uz eksplicirani nego uz neeksplicirani subjekat. Pri tom je u poziciji subjekta najčešća imenica:

Kosa je PRELEPO! (finski, 149)

Yedna drugarica je niža, ipak, njena kosa je DUŽE od moje. (engleski, 168)

Ali tata je najstariji, Edina je NAJMLAĆE. (mađarski, 334)

Frizura je ISTO. (korejski, 479)

Onaj noć, smo večerali u Avilji gde hrana je bila ODLIČNO. (engleski, 370)

Od zamenica u poziciji subjekta, najčešće se pojavljuju lične zamenice – *ja* i *ona*, i samo jednom pokazna. Pol osobe na koju upućuju ove lične zamenice trebalo bi da je studentu sasvim jasan, pa se očekuje da usklađivanje roda prideva s njim ne bude ni teško ni pogrešno:

Pa ja sam SREĆNO. (korejski, 79)

Kada ja sam SREĆNO, mislim o tebi. (korejski, 156)

Ona je LEPO. (korejski, 434)

Ova je NOVO i košta je 3000 dinara. [fotelja] (korejski, 61a)

U šest rečenica pridev srednjeg roda jednine determinisan je prilogom sa završetkom *-o* (*levo*, *vrlo*, *mного*), pa se može pomišljati da je, između ostalog, pridevski oblik usklađen s oblikom priloga a ne imenice:

Moja soba je PRVO levo. (engleski, 42)

Moja kunhinja je vrlo MALO. (korejski, 243)

Dnevna soba je vrlo SVETLO zato što ima 4 prozora. (engleski, 451)

Ona ne voli da kuva ali mamina hrana je mного DOBRO. (korejski, 459)

Ona je vrlo LEPO. (hindi, 222)

Grešaka uz neeksplicirani subjekat sedam puta je manje u odnosu na prethodno opisane greške:

Sinaija je veoma tamna. ĆUDNO je. (korejski, 31)

Želim da jedem japasku hranu i vidim koliko RAZLIČITO od Koreje. (korejski, 292b)

Ja starija od Edine, ali MLAĆE od mame i tate. (mađarski, 334)

Ženski rod jednine zamenjen je srednjim rodom istog broja ukupno **32 puta**, od toga 28 puta u rečenici sa izrečenim subjektom, i 4 puta u rečenici sa neizrečenim. Greške je napravio 21 student kojem je prvi jezik jedan od sledećih pet: engleski (6 studenata), finski (1), hindi (1), korejski (11) ili mađarski (2). Ako pogledamo same pridevske lekseme u čijem obliku se javlja greška, vidimo da je najčešći pridev *dobro* (9 primera), zatim *odlično* (3), *lepo* (2), *prelepo* (2), *isto* (2), *srećno* (2). Radi se o pridevima čiji se srednji rod jednine oblički u potpunosti podudara sa priložima nastalim od iste osnove, a koji se često koriste u jeziku – pogotovo u razgovornom, te je moguć i njihov uticaj na ovu pojavu.

sr. jd. umesto m. mn.

Retka je zamena muškog roda množine srednjim rodnom jednine. Zabeležena su svega četiri primera, u rečenici sa izrečenim subjektom:

U Novom Sadu, ljudi su vrlo DOBRO. (korejski, 258)

Video sam Karluv most i Vaclavski trg i Prazski hrad. Oni su vrlo LEPO i velik. (korejski, 263)

U Grčkoj, Hrvatskoj ili Italiji ima more, i oni si podjednako SKUPO kao i Balaton. (mađarski, 296)

Oni su žuta kao sofa, i vrlo PRIJATNO. (engleski, 451)

Četiri greške je napravilo troje studenata – po jedan britanski, korejski i mađarski.

sr. jd. umesto ž. mn.

Kao umesto muškog roda množine, tako se i umesto ženskog roda množine retko pojavljuje srednji rod jednine – svega četiri puta, sva četiri puta uz eksplicirani subjekat:

Uvek mi volimo da kuvamo i njene sve hrane¹⁴⁴ su vrlo UKUSNO. (korejski, 79)

Cipele je bile MALO, imate li broj četrdeset? (engleski, 173)

Drugi muzej je bio blizu centar i je imao slike koje su bile FANTASTIČNO. (engleski, 370)

Moje cimerke su DOBRO. [dobre] (korejski, 193)

Četiri greške je napravilo četvoro studenata – dvoje Amerikanaca, sa engleskim jezikom kao prvim, i dvoje Korejaca.

Zaključak o srednjem rodu jednine

Srednji rod jednine greškom se javlja umesto muškog i ženskog roda jednine, i istih rodova u množini. Podjednako je učestala njegova upotreba umesto jedninskih oblika – umesto muškog 33 primera, umesto ženskog 32. Isto tako, ujednačen je i broj zamena sa množinskim oblicima – po četiri zamene za muški, odn. za ženski rod. Ukupno **73 greške** napravilo je 37 studenata kojima je prvi jezik jedan od sledećih deset:

---

¹⁴⁴ Građenje množinskog oblika od nebrojive imenice ovde zanemarujem, to ću analizirati drugom prilikom.

arapski (1 student), engleski (10), finski (1), hindi (1), japanski (1), korejski (17), mađarski (3), nemački (1), poljski (1) ili portugalski (1). Ako posmatramo subjekat rečenice – da li je izrečen ili ne, opet su daleko brojnije greške u rečenicama u kojima jeste izrečen – 64, nego u onim drugim rečenicama – 9.

Mnogi od prideva koji se ovde javljaju u pogrešnom rodu (srednjem rodu jednine) morfološki se podudaraju sa oblikom priloga nastalim od iste osnove (npr. *dobar, dobra, dobro* : *dobro; lepo, odlično*). Zbog toga bi se moglo pomišljati i da se tu zapravo radi o zameni dve vrste reči – prideva i priloga, što je vrlo teško dokazati.¹⁴⁵ Ali kako na početnim nivoima učenja jezika studenti ne uče priloge ove vrste i njihovu upotrebu, niti razliku između njih i oblika srednjeg roda jednine prideva od kojih su postali, ja sam datu pojavu posmatrala kao zamenu roda pridevskih oblika. Ostaje pitanje, međutim, zašto studenti u imenskom delu predikata češće posežu za srednjim rodnom jednine (koji se podudara s prilogom) nego za ženskim rodnom istog broja. To nije bio slučaj u rodu i broju participa aktiva, tamo je upotreba ženskog i srednjeg roda jednine bila ujednačena (16 : 13), a ukupan broj njihovih oblika (29) bio je izjednačen sa brojem pogrešno upotrebljenih oblika muškog roda jednine (30). Srednji rod jednine participa aktiva nije morfološki izjednačen sa nekim drugim, frekventnim oblikom ili nekom drugom frekventnom vrstom reči, kao što je ovde slučaj. Možda baš to objašnjava veliki broj pogrešno upotrebljenih prideva u srednjem rodu jednine.

2.2.4. MUŠKI ROD MNOŽINE

Muški rod množine koristi se umesto istog roda jednine i ženskog roda množine.

m. mn. umesto m. jd.

Muški rod jednine zamenjuje se istim rodnom množine, najviše uz eksplicitirani subjekat, bez razlike da li je u njegovoj poziciji imenica ili zamenica:

Moj stan je LEPI i mali. (korejski, 300)

moja tata je ZAPOSLENI. (korejski, 146)

---

¹⁴⁵ Nerazlikovanje priloga od prideva u srpskom jeziku moguće je i kod izvornih govornika, što – kod onih koji studiraju italijanski jezik – za posledicu ima greške u njihovoj produkciji na italijanskom. Radi se o tome da srpske prideve srednjeg roda jednine (inače oblički izjednačene sa prilogima) identifikuju – na osnovu funkcije i nastavaka – sa pridevima muškog roda jednine u italijanskom (kontrastivni uzrok, ili međujezička interferencija), a onda taj muški rod jednine koriste umesto priloga sa kojima su oblički izjednačeni (tome pogoduje i mogućnost priloške upotrebe nekih prideva muškog roda jednine u italijanskom – što predstavlja nekontrastivni uzrok ili unutarjezičku interferenciju; Klajn 1986: 54).

Hostel je bio ČISTI. (poljski, 384)
On je visok, mršav i LEPI. (korejski, 400)
On je STROGI za moj brat, ali nije za mene. (korejski, 401)
Ja sam vrlo GLADNI, idem u pekari. (korejski, 261)
On je ponekad strog. ali uvek veoma LJUBAZNI. (korejski, 143)
Bio je TIHI, mali i uvek je radil, što mi smo hoteli. (poljski, 384)

Ukupno **11 grešaka** – od toga devet uz eksplicirani subjekat – napravilo je devetoro studenata kojima je prvi jezik beloruski (1 student), korejski (7) ili poljski (1).

Svi ovi primeri mogli bi se svrstati i analizirati u jednoj posebnoj kategoriji, a to je upotreba određenog pridevskog vida umesto neodređenog.¹⁴⁶ Naime, poziciju imenskog dela predikata može ispuniti samo neodređeni vid (ako pridev razlikuje dve vidske forme), dok su u navedenim rečenicama svi pridevi određenog vida. Budući da se na početnim nivoima ova gramatička kategorija ne uči, opravdano je govoriti o zameni nastavaka za (rod i) broj, pogotovo što je određeni vid nekih od zabeleženih leksema redak i u razgovornom jeziku, pa se čak ni u njemu studenti nisu mogli sresti s njim (npr. *zaposleni, gladni, ljubazni*). Istu sklonost u svojim pismenim sastavima ispoljili su i učenici mađarske nacionalnosti, s tim što je M. Burzan ovu vrstu greške okarakterisala samo kao ogrešenje o pridevski vid (Burzan 1984: 141).

m. mn. umesto ž. mn.

Muški rod množine upotrebljen umesto ženskog roda istog broja veoma je redak. Zabeležene su svega četiri greške uz imenicu ženskog roda na *-a*:

Planine su ZELENI i CRVENI. (korejski, 159)
Volela sam zgrade kao srednje VEKOVNI. (korejski, 276)
Mi mislimo da sve države su INTERESANTNI. (engleski, 454)

U tri navrata studenti su imenicu ženskog roda na *-Ø* shvatili kao da je muškog roda množine zbog njenog množinskog nastavka *-i*. Radi se o imenicama *oko* i *stvar* (u množini: *oči, stvari*). U dva slučaja to pogrešno razumevanje množinskog nastavka i roda

---

¹⁴⁶ Ista greška javlja se i u imeničkoj sintagmi, na primer: *lepi grad, normalni čovek*.

imenice potvrđuje i pogrešan atribut koji se svojim nastavkom *-i* slaže sa nominativom množine *oči*:

Njeni oči su MANJI nego ja. (korejski, 53)

Njegovi oči su SMEĐI. (španski, 221)

Ali u Pragu sve stvari su bili SKUPI. (korejski, 263)

Da se radi o analogiji i uticaju ranije naučene imeničke vrste (imenice muškog roda na *-Ø*), potvrđuje i istraživanje M. Burzan na materijalu učenika mađarske nacionalnosti, a u kojem su zabeleženi brojni primeri iste pojave. Istina, autorka ne spominje greške u atributu, već samo u imenskom delu predikata (Burzan 1984: 81–82).

Ukupno **sedam grešaka** napravilo je šestoro studenata kojima je prvi jezik engleski, korejski ili španski. U samo jednoj rečenici subjekat nije izrečen.

Zaključak o muškom rodu množine

Oblici muškog roda množine nisu tako česti, javljaju se umesto dva druga oblika – muškog roda jednine i ženskog množine. Ipak nešto češće uz subjekat u jedninskom obliku muškog roda – 11 primera, nego uz subjekat u ženskom rodu – sedam primera. Ukupno **18 zamena** načinilo je 14 studenata koji – kao prvi – govore jedan od sledećih pet jezika: beloruski (1 student), engleski (1), korejski (10), poljski (1) ili španski (1). Gotovo sve greške su ostvarene u rečenicama sa eksplicitiranim subjektom (15).

Muški rod jednine u poređenju sa muškim rodom množine

Poređenje pogrešne upotrebe dvaju oblika muškog roda – jednine i množine – pokazuje da je jedninski oblik mnogo češći (122 : 18), da je njegova upotreba šira jer zamenjuje četiri druga oblika (množinski zamenjuje samo dva), da se najviše koristi umesto ženskog roda jednine, dok množinski oblik najčešće zamenjuje upravo muški rod jednine (Tablea 55). Što se tiče prvog jezika studenata, u obe kategorije beleže se engleski, korejski i španski. Veoma veliki broj grešaka ostvaren je u rečenicama sa iskazanim subjektom – 117 od ukupno 140 (ili 84%).

	m. jd.	m. mn.
m. jd.	–	11
ž. jd.	77	–
sr. jd.	28	–
m. mn.	12	–
ž. mn.	5	7
Ukupno	122	18

Tabela 55 – Pogrešna upotreba muškog roda jd. i muškog roda mn.

2.2.5. ŽENSKI ROD MNOŽINE

Ženski rod množine javlja se umesto sva tri roda jednine, i muškog roda množine.

ž. mn. umesto m. jd.

Zamena muškog roda jednine ženskim rodom množine sasvim je retka, verovatno i slučajna jer je zabeležena u samo jednom radu korejskog studenta, **tri puta** uzastopno:

Zašto se beli luk tako SKUPE? – SKUPE? Nije SKUPE. (korejski, 8)

ž. mn. umesto ž. jd.

Isto tako je usamljena i zamena ženskog roda jednine istim rodom množine – samo jedan primer u radu jednog korejskog studenta, uz zamenicu 2. lica množine upotrebijenu iz poštovanja (*Vi*):

Da li vi ste ZADOVOLJNE? (– Prezadovoljna.) (korejski, 428)

ž. mn. umesto sr. jd.

Srednji rod jednine¹⁴⁷ **pet puta** je zamenjen ženskim rodom množine, svaki put u rečenici sa iskazanim subjektom (koji se gotovo svaki put završava na *-e*, što je možda moglo uticati na izbor nastavka pridevske reči). Od toga dva puta subjekat označava semantičku množinu:

¹⁴⁷ U vezi sa srednjim rodom jednine prideva problem predstavlja dvojstvo nastavaka (u nominativu): *-o/-e*, zbog čega je teško dokazati da se ovde radi o ženskom rodu množine (u nominativu) a ne o srednjem jednine. Naime, moguće je da su studenti izgubili iz vida pravila distribucije ovih nastavaka i da su *-e* upotrebili i posle nepalatalnog suglasnika. U tom slučaju imamo srednji rod jednine jednak obliku ženskog roda množine. Ja sam ovde takve primere ipak odredila kao ženski rod množine jer je pridev na *-e* posle nepalatalnog suglasnika nepravilan, pa ne bismo mogli govoriti o zameni oblika za rod i broj, nego o nepostojećim oblicima nominativa jednine.

Torte ime je LEPE. (To je „jagoda poljubac”.) (korejski, 25)
Kupatilo je VELIKE. (engleski, 42)
Ćebe je PLAVE. (korejski, 246)
Kada su povrće KUVANE, prelite paradajz sos i začim. (mađarski, 309)
Sve su UKUSNE. [sve je] (korejski, 453)

Greške je napravilo petoro studenata govornika engleskog (1 student), korejskog (3) ili mađarskog jezika (1 – Vojvodina).

Ž. mn. umesto m. mn.

Ženski rod množine umesto muškog roda istog broja javlja se gotovo isključivo uz eksplicirani subjekat (pet od šest slučajeva), nešto češće uz imenice nego uz zamenice:

Mislim da Srbija povrće i voće su JEFTINE. (korejski, 29)
Ja sam viša od moje majke ali moj tata i brat su VIŠE od mene. (engleski, 167)
U našoj sobi zidovi su ŽUTE, a plafun je beo. (mađarski, 336)
Više volim dinari, zato što su ŠARENE. (engleski, 373)
Problem je, kada naše putovi (moja i huligana) su ISTE. (poljski, 386)

Ukupno **šest grešaka** načinilo je šestoro studenata sa jednim od sledećih jezika kao prvim: engleskim (2), korejskim (2), mađarskim (1 – Vojvodina) ili poljskim (1).

Zaključak o ženskom rodu množine

Oblici ženskog roda množine ukupno **15 puta** zamenjuju sva tri roda jednine i muški rod množine. Primeri su gotovo podjednako raspoređeni po pojedinim rodovima – najviše ih je umesto muškog roda množine (6) i srednjeg jednine (5), nešto manje umesto muškog jednine (3) i samo jedan umesto ženskog roda jednine. Greške je načinilo 13-oro studenata sa jednim od sledećih jezika kao prvim: engleskim (3 studenta), korejskim (7), mađarskim (2) ili poljskim (1). I ovde je najveći broj grešaka ostvaren u rečenicama sa iskazanim subjektom (12).

Ženski rod jednine u poređenju sa ženskim rodom množine

Upotreba dvaju oblika ženskog roda – jednine i množine – podjednako je razučena jer svaki od njih zamenjuje po četiri druga oblika (Tabela 56). Jedninski

zamenjuje muški i srednji jednine, i muški i ženski množine, a množinski sva tri roda jednine i muški množine. Podjednak je i broj studenata koji su napravili greške – u upotrebi jedninskog 16 studenata, u upotrebi množinskog 13, s tim što je u prvom slučaju broj grešaka ipak nešto veći (27 : 15). Od prvih jezika u obe kategorije javljaju se engleski, korejski i mađarski. Isto tako, u obe kategorije najveći broj primera zabeležen je u rečenicama sa izrečenim subjektom (34 od ukupno 42).

	ž. jd.	ž. mn.
m. jd.	12	3
ž. jd.	–	1
sr. jd.	7	5
m. mn.	6	6
ž. mn.	2	–
Ukupno	27	15

Tabela 56 – Pogrešna upotreba ženskog roda jd. i ženskog roda mn.

2.2.6. ZAKLJUČAK O GREŠKAMA U RODU I BROJU IMENSKOG DELA PREDIKATA

Greške u rodu i broju imenskog dela predikata predstavljaju zamenu jednog nastavka za oblik nekim drugim nastavkom iz šestočlanog sistema nastavaka za rod i broj prideva u srpskom jeziku. Kao i u dosadašnjoj analizi grešaka u kongruenciji, i ovde je moguće najviše 30 takvih zamena. Od tog broja u pismenim sastavima stranih studenata ostvareno je 18 kombinacija (Tabela 57). Gledano po rodovima, to izgleda ovako:

- **m. rod jd.** upotrebljen je umesto: ž. i sr. roda jd., m. i ž. roda mn.
- **ž. rod jd.** upotrebljen je umesto: m. i sr. roda jd., m. i ž. roda mn.
- **sr. rod jd.** upotrebljen je umesto: m. i ž. roda jd., m. i ž. roda mn.
- **m. rod mn.** upotrebljen je umesto: m. roda jd. i ž. roda mn.
- **ž. rod mn.** upotrebljen je umesto: sva tri roda jednine, i m. roda mn.

Ako pogledamo zamene u okviru jednog istog roda na relaciji jednina–množina / množina–jednina, vidimo da kod srednjeg roda nema upotrebe jedninskog oblika umesto množinskog, i obrnuto, dok se za zamene unutar ženskog roda može reći da su zaista sporadične jer su zabeležena svega 3 takva primera:

- muški rod jednine javlja se umesto istog roda množine (12 puta), i obrnuto (11)
- ženski rod jednine javlja se umesto istog roda množine (2 primera), i obrnuto (1).

	m. jd.	ž. jd.	sr. jd.	m. mn.	ž. mn.	sr. mn.
m. jd.	–	12	33	11	3	–
ž. jd.	77	–	32	–	1	–
sr. jd.	28	7	–	–	5	–
m. mn.	12	6	4	–	6	–
ž. mn.	5	2	4	7	–	–
sr. mn.	–	–	–	–	–	–
Ukupno	122	27	73	18	15	–

Tabela 57 – Pregled svih zamena oblika pridevskih reči u imenskom delu predikata

U vezi s oblikom srednjeg roda množine treba podsetiti na to da su pridevski oblici s nastavkom *-a* određeni kao ženski rod jednine (v. napomenu 143), što automatski isključuje pojavu navedenog oblika u klasifikaciji. Drugo, nije bilo prilike da se bilo koji od pet oblika pogrešno upotrebi umesto srednjeg roda množine jer odgovarajuće imenice (srednjeg roda množine) u subjektu nisu zabeležene, a on je jedino uz njih moguć. Uz naporedne imenice srednjeg roda pridevski oblik se ostvaruje ili u muškom rodu množine ili u srednjem rodu jednine,¹⁴⁸ nikako u množinskom obliku srednjeg roda (up. još jednom napomenu 143).

U vezi sa ovde analiziranim nastavcima potrebno je razjasniti nekoliko stvari. Za razliku od participa aktiva, u nastavku za pridevski oblik ukrštaju se tri gramatičke kategorije: kategorija roda, broja i padeža, što znači da je broj potencijalnih grešaka u ovom nastavku daleko veći od navedenih 30. Ako tri roda i dva broja u nominativu (jednine i množine) daju 30 mogućih grešaka, onda još šest padeža daje – potencijalno – šest puta veći broj takvih mogućnosti. S obzirom na to da se u imenskom delu predikata pridev ostvaruje samo u nominativu (jednine ili množine), da je pregledom građe utvrđeno da se u najvećem broju slučajeva zaista radi o oblicima nominativa, onda je klasifikacija grešaka sprovedena prvenstveno prema rodu i broju, da bi se na kraju pokazalo da studenti gotovo da nisu ni grešili u padežu jer su svega četiri greške preostale kao greške nastale upotrebom akuzativnog nastavka za ženski rod jednine (*-u*) umesto nominativnog nastavka – za ženski (3 puta) i srednji rod jednine (1): *Želim da moja kosu je KRATKU; Teško je da odaberem koju prostoriju je BOLJU; Kosa je PLAVU; Oko je PLAVU.*¹⁴⁹

¹⁴⁸ I takvi subjekti su retki, zabeležen je samo jedan: *Povrće i voće su jeftini.*

¹⁴⁹ Postavlja se pitanje zašto studenti ne greše u padežu leksičkog jezgra predikata u većoj meri. Kao jedini odgovor nameće se činjenica da druge padeže u ovoj poziciji nisu ni učili.

Birajući između šest nastavaka za rod i broj prideva u nominativu, studenti su napravili ukupno **255 grešaka**. Ubedljivo je najviše primera za pogrešno upotrebljen muški rod jd. – 122, zatim za srednji rod jd. – 73, dok ostala tri oblika zajedno čine manje od četvrtine ukupnog broja primera: ženski jd. – 27 primera, muški mn. – 18, i ženski mn. – 15. Iz ovoga se može zaključiti da su bolje naučili jedninske oblike jer su njih mnogo češće koristili (ukupno 222 puta, prema 33 množinska oblika), posebno se među njima ističe muški rod jednine (122) – nesumnjivo kao osnovni oblik. Iznenaduje činjenica da je u greškama u imenskom delu predikata gotovo tri puta češći srednji rod jednine od ženskog roda istog broja (73 : 27), što verovatno ima veze s obličkom izjednačenošću srednjeg roda jednine i – u razgovornom jeziku čestih – priloga od iste osnove (*dobro, odlično, lepo* i sl.).

Sve greške u rodu i broju prideva sasvim lepo su se uklopile u ovu klasifikaciju, što znači da nije bilo upotrebe nastavaka nesvojstvenih srpskom jeziku. Izostavljene su samo one greške (ukupno 17) pored kojih je u rečenici postojala barem još jedna, u subjektu, pa pravilna kongruencija zapravo nije ni moguća, na primer:

Vrate od moji stan su SRNI, ali kupatilo i kuhinja su zeleni. (portugalski, 194)

Kao i u svim ranijim kategorijama, i ovde je najveći broj grešaka ostvaren u rečenicama sa iskazanim subjektom (215, prema 40 u rečenicama sa neiskazanim; Tabela 58). U takvim rečenicama najčešći su oblici muškog (102 od 122, ili 84%) i srednjeg roda jednine (64 od 73, ili 88%). Funkciju iskazanog subjekta češće ispunjava imenica (134) nego zamenica (75 – od toga 49 ličnih i 20 – uslovno rečeno – pokaznih).

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
m. jd.	102	20
ž. jd.	22	5
sr. jd.	64	9
m. mn.	15	3
ž. mn.	12	3
Ukupno	215	40

Tabela 58 – Pregled grešaka u rodu (i broju) pridevskih reči uz subjekat

Na osnovu toga što zamena nastavaka za rod i broj pridevskih oblika u imenskom delu predikata takođe predstavlja kombinaciju pogrešnih morfoloških sredstava srpskog jezika, i ona se – načelno – može smatrati unutarjezičkom interferencijom. Tome u prilog

ide i činjenica da je – ne slučajno – najveći broj grešaka ostvaren upotrebom osnovnog oblika (muškog roda jednine) – onog oblika koji se u nastavnom procesu uvek navodi kao prvi od ukupno šest i sa kojim – po pravilu – započinje uvežbavanje. Osim toga, to je i oblik koji studenti – tražeći pridevsku leksemu – nalaze u rečnicima. Drugi – po broju grešaka – najzastupljeniji oblik jeste – opet ne slučajno – srednji rod jednine, jer se radi o formama izjednačenim sa priložima nastalim od iste osnove, a uz to frekventnim. Dakle, obema pojavama razlozi se mogu naći u samom ciljnom jeziku.

Kao i analizirani oblici participa aktiva, tako i ovi pridevski oblici – morfološki gledano – jesu pravilni, greška je samo u njihovom pogrešnom izboru, u neusklađenosti gramatičkih obeležja sa obeležjima subjekta kojem se pripisuju. Od 255 zabeleženih grešaka, njih 246 se načelno mogu odrediti kao unutarjezičke, dok je za ostalih 9 kroz analizu napomenuto da se realizuju u konstrukcijama koje studenti ne uče na početnim nivoima jezika (predikat uz partitivnu sintagmu ili relativnu zamenicu) i da zbog toga neće ni biti smatrane unutarjezičkim greškama.

U kongruenciji između imenskog dela predikata i subjekta sve greške načinilo je ukupno **57-oro studenata** koji, kao prvi jezik, govore jedan od sledećih **15**: *arapski, beloruski, češki, engleski, finski, grčki, hindi, japanski, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski, španski ili tajski*. Raznovrsnost njihovih jezika i činjenica da neki od njih imaju gramatičke kategorije roda i broja ide u prilog tome da greške nastaju pod uticajem ciljnog jezika, ali se ni ovde ne odbacuje mogućnost da su neke od njih mogle nastati i pod uticajem prvog jezika studenta. Uporedimo li rezultate istraživanja dobijene u homogenoj grupi mađarskih učenika (Burzan 1984: 80–84) sa rezultatima dobijenim u heterogenoj grupi stranaca, dolazimo do sledećih zajedničkih crta:

1. Imenicama srednjeg i ženskog roda najčešće se pridružuje pridev muškog roda. Kod stranaca to važi i za imenice u jednini i za one u množini. Ovo napominjem zbog toga što M. Burzan ne daje podatke o gramatičkom broju imenice i prideva – da li njeni navodi važe i za imenice u jednini i za one u množini.

2. Kod mađarskih učenika, uz imenice muškog roda najčešći je pridev srednjeg roda. Tako je i kod stranih studenata kad je reč o imenicama muškog roda u jednini, dok je uz ove imenice u množini situacija nešto drugačija – najčešće im pripisuju pridev muškog roda jednine (12 puta), zatim ženskog jednine i množine (po šest puta svaki), i tek na kraju srednji rod jednine (4).

3. Gramatička kongruencija umesto semantičke između prideva u leksičkom jezgru predikata i imenice prirodnog muškog a gramatičkog ženskog roda na *-a* (*Tata je najviša*), koju i jedni i drugi u potpunosti izjednačavaju sa imenicama ženskog roda pa im tako pripisuju i predikat u ženskom rodu. U produkciji stranaca od ovakvih imenica zabeležena je samo imenica *tata*, u tri navrata, dok za mađarske učenike nema kvantifikativnih podataka, a na osnovu primera vidi se da su grešili i uz imenice *deda* i *sudija*.

4. Izjednačavanje imenica ženskog roda na *-Ø* sa ranije naučenim imenicama muškog roda sa istim (*-Ø*) nastavkom, što za posledicu ima odabir muškog roda prideva u imenskom delu predikata (*Njegovi oči su smeđi*). Kod stranaca su zabeleženi samo množinski oblici dveju imenica (*oči, stvari*), nema jedninskih, dok su rezultati M. Burzan predstavljeni samo oblicima jednine (*Mladost je lep* i sl.).

5. Upotreba muškog roda množine umesto istog roda jednine, ili – drugačije rečeno – upotreba određenog pridevskog vida muškog roda jednine umesto neodređenog u poziciji imenskog dela predikata (*On je strogi*).

6. Greške u slaganju imenskog dela predikata sa zamenicom *sve*, odn. *to*.¹⁵⁰

- Mađari su znatno više grešaka napravili u slaganju imenskog predikata sa ovim zamenicama, nego u slaganju participa aktiva (u perfektu) s njima (nema numeričkih podataka). Kod stranaca je takođe više onih u imenskom delu predikata (21 ogrešenje) nego onih u participu aktiva (8),
- uz zamenicu *to* kod Mađara je više grešaka u rodu kopule (upotrebljene u perfektu) nego u rodu imenskog dela predikata (*To je bio pametno*)¹⁵¹, dok je kod stranaca obrnuto – više je grešaka u imenskom delu predikata (16: *To je skup*) nego u kopuli (6: *To je bio lepo*),
- uz zamenicu *to* kod Mađara se kao pogrešan javlja samo muški rod (ili u kopuli: *To je bio uzaludno*, ili u oba dela predikata koja razlikuju rod: *To je bio neuništiv*), dok se kod stranaca pored muškog roda (15 primera – četiri u kopuli: *To je bio lepo*, 11 u pridevu u predikatu: *To je prevelik*) znatno ređe javlja i ženski

---

¹⁵⁰ Problem u poređenju grešaka otežava razlika u metodološkom pristupu građi – M. Burzan je greške u rodu kopulativnog glagola i greške u rodu imenskog dela predikata posmatrala objedinjeno, kao greške u rodu imenskog predikata, dok se ovde, u mojoj analizi, rod glagolskih i rod pridevskih oblika analiziraju odvojeno.

¹⁵¹ Primeri preuzeti iz Burzan 1984: 83.

- rod jednine (dva puta u kopuli i pet puta u imenskom delu predikata: *To je bila odlično; To je šarena*),
- uz zamenicu *sve* Mađari su pridev u predikatu navodili u muškom rodu jednine (*Sve je interesantan*), kao i kopulu (*Sve je bio ukusno*). Stranci su napravili svega šest grešaka uz ovu zamenicu: jednom su particip aktiva upotreбили u muškom rodu jednine (*Sviđao mi se sve*), tri puta pridev u muškom rodu jednine (*Sve je svež*), i po jednom pridev u ženskom rodu jednine i ženskom množine (*Sve je bela; Sve su ukusne*).

7. Jedna zajednička crta uočena je u kongruenciji sa ličnom zamenicom za 2. lice množine (*Vi*), upotrebjenom iz poštovanja, u funkciji subjekta:

- mađarski učenici su i u glagolskom i u imenskom predikatu uspostavljali semantičku kongruenciju (*Bako, zašto ste se Vi naljutila? Vi ste, nastavniče, tako dobar* (Burzan 1984: 75, 142));
- strani studenti nisu pravili greške u participu aktiva, ali jesu u imenskom delu predikata, isto tako uspostavljajući semantičku kongruenciju: u obraćanju muškarcu navodili su muški rod jednine (*Vi ste puno ljubazan*), u obraćanju ženi – ženski rod jednine (*Vi ste dobra*).

Krajnji zaključak M. Burzan u vezi sa slaganjem predikata sa subjektom u rodu glasi: „Sva prikazana ogrešenja o pravila kongruencije u rodu između predikata i subjekta u produkciji M/SH [mađarsko-srpskohrvatskih – napomena B.B] bilingva možemo uvrstiti u međujezičke interferentne pojave budući da u mađarskom jeziku kao i u ostalim ugro-finskim jezicima ne postoji kategorija gramatičkog roda. Ističemo da se prevashodno radi o međujezičkoj interferenciji iako smo više puta prilikom analize pojedinih grešaka konstatovali da neke nastaju i analogijom” (misli na slaganje predikata sa imenicama muškog roda na *-a* u jednini i množini, i sa imenicama ženskog roda na *-Ø*; Burzan 1984: 90). Ovakva konstatacija nameće nekoliko pitanja:

- Znači li to da u rodu neće grešiti studenti koji u svom jeziku imaju gramatičku kategoriju roda? Da Poljaci i Nemci, na primer, neće grešiti u rodu u srpskom jeziku?
- Ili da će greške Mađara – zbog toga što ne poznaju rod u svom jeziku – biti brojnije i drugačije od grešaka Poljaka i Nemaca, na primer?

Ako Mađari i stranci imaju izvesnih sličnosti u pogledu roda (i participa aktiva i prideva) – a pokazano je da ih imaju – ima li to neke veze sa samim ciljnim jezikom, da li

je to onda uticaj prevashodno prvog jezika ili se radi o značajnom uticaju ciljnog? Ova analiza je pokazala da pogrešno izabrani nastavci za rod participa aktiva i prideva u imenskom delu predikata imaju veze sa samim srpskim jezikom jer studenti najčešće posežu za osnovnim oblikom – muškim rodom jednine (i u jednom i u drugom slučaju) i za vrlo frekventnim srednjim rodom jednine (kod prideva). A činjenica da istu grešku prave studenti različitih prvih jezika jednako kao i Mađari govori da ne može biti u pitanju „uticaj prevashodno prvog jezika”.

3. ZAKLJUČAK O GREŠKAMA U KONGRUENCIJI IZMEĐU SUBJEKTA I PREDIKATA

3.1. Greške u rodu i broju

Nakon sprovedene analize grešaka u rodu i broju participa aktiva i grešaka u rodu i broju imenskog dela predikata potrebno je uporediti dobijene rezultate. Pokazuje se da su strani studenti tri puta više grešaka napravili u rodu imenskog dela predikata nego u rodu participa aktiva (255 : 75; Tabela 59, 60), što ne treba da čudi jer se rečenice sa pridevom u imenskom predikatu uče još od treće lekcije početnog 1 nivoa (kada uče nominativ jednine i množine prideva),¹⁵² a particip aktiva u sedmoj lekciji (početni 2 nivo). To znači da mnogo više vremena i mogućnosti imaju za upotrebu ove prve konstrukcije, pa i za greške u njoj. Interesantno je da je kod mađarskih učenika „znatno manje nepravilne kongruencije u rečenicama sa imenskim predikatom jer je u celom korpusu i realizovano mnogo manje takvih rečenica u odnosu na rečenice sa glagolskim predikatom (perfektom)” (Burzan 1984: 80).¹⁵³

	m. jd.	ž. jd.	sr. jd.	m. mn.	ž. mn.	sr. mn.
m. jd.	–	8	9	1	–	–
ž. jd.	10	–	1	1	–	–
sr. jd.	15	3	–	2	–	–
m. mn.	5	1	3	–	3	–
ž. mn.	–	4	–	9	–	–
sr. mn.	–	–	–	–	–	–
Ukupno	30	16	13	13	3	–

Tabela 59 – Pregled svih zamena oblika participa aktiva

¹⁵² Imenski predikat, ali sa prisvojnom zamenicom u poziciji leksičkog jezgra, uči se još u 1. lekciji početnog 1 nivoa, kada se uvode prisvojne zamenice i rečenice tipa: *Ova knjiga je moja*.

¹⁵³ U vezi sa srpskohrvatskim i mađarskim bilingvizmom, treba spomenuti još jednu analizu grešaka u gramatičkoj kategoriji roda participa aktiva i imenskog dela predikata. Radi se o ogrešenjima zabeleženim u pismenim sastavima na srpskohrvatskom jeziku koja su napravili učenici srpske i hrvatske nacionalnosti nastanjeni u mađarskoj jezičkoj sredini, a kod kojih je mađarski dominantan u odnosu na njihov prvi jezik – srpskohrvatski. Budući da su rezultati analize dati objedinjeno (i vrlo uopšteno), nije bilo moguće spomenuti ih ranije. Istraživanje pokazuje da: 1) dominira muški rod, zabeležen je uz subjekte ženskog i srednjeg roda; subjektu u ženskom rodu jednine ili množine pridruživani su predikat muškog roda u odgovarajućem broju, s tim što su množinski oblici češći; 2) predikat ženskog roda javlja se uz subjekte u muškom i srednjem rodu; 3) predikat u srednjem rodu pridružen je samo subjektu muškog roda (Arsenijević 1988: 643–646, up. i Arsenijević 1990: 9–17).

	m. jd.	ž. jd.	sr. jd.	m. mn.	ž. mn.	sr. mn.
m. jd.	–	12	33	11	3	–
ž. jd.	77	–	32	–	1	–
sr. jd.	28	7	–	–	5	–
m. mn.	12	6	4	–	6	–
ž. mn.	5	2	4	7	–	–
sr. mn.	–	–	–	–	–	–
Ukupno	122	27	73	18	15	–

Tabela 60 – Pregled svih zamena oblika pridevskih reči u imenskom delu predikata

Među pogrešno upotrebljenim nastavcima za rod i broj **participa aktiva** najčešće se javlja nastavak za **muški rod jednine** (30 primera), zatim ujednačeno nastavci za ženski rod jednine (16), srednji rod jednine (13) i muški rod množine (13). Od nastavaka za rod i broj **prideva u imenskom delu predikata** najčešći su nastavci za **muški rod jednine** (122) i srednji jednine (73), za ostale se može reći da su (međusobno upoređeni) podjednako zastupljeni – ženski jednine (27), muški množine (18) i ženski množine (15). Ni u jednoj ni u drugoj kategoriji nema pogrešne upotrebe srednjeg roda množine, kao što nema ni upotrebe drugih oblika umesto njega. U obe kategorije se izdvaja muški rod jednine – što ne čudi jer se radi o prirodnom rodu i osnovnom obliku. Iznenaduje, međutim, činjenica da ženski rod jednine nije zastupljen većim brojem primera – barem u participu aktiva – jer je u pitanju drugi prirodni rod. Osim toga, imenice ženskog roda češće su od imenica srednjeg roda pa bi trebalo da se to odrazi i na usvajanje i upotrebu glagolskih oblika koji razlikuju rod. Za takvo stanje u imenskom delu predikata opravdanje se sasvim sigurno krije u tome što na češću upotrebu prideva u srednjem rodu jednine utiče njegova oblička izjednačenost sa prilogom dobijenim od iste osnove.

Za greške u slaganju predikata sa subjektom, u rodu i broju, pokazano je da najčešće (316 od 330 primera, ili 96%) nastaju međusobnom zamenom jedinica unutar šestočlanog sistema nastavaka za rod i broj glagolskih i pridevskih oblika srpskog jezika, što znači da se – načelno – mogu smatrati ogrešenjima koja nastaju pod uticajem samog tog jezika. Među 330 zabeleženih primera nije bilo nijednog koji se svojim nastavkom nije uklopio u sprovedenu klasifikaciju.

3.2. Greške u licu i broju

Što se tiče grešaka u licu i broju, najviše ih je nastalo pogrešnom upotrebom **3. lica jednine** (122 primera), zatim ujednačenom upotrebom 1. lica jednine (65) i 3. lica množine (60), i – u odnosu na navedena lica – sporadičnom upotrebom 1. i 2. lica množine (po 13 za svako od njih) i 2. lica jednine (9; Tabela 61). Među ovih šest oblika takođe se uočava dominacija jednog od njih – 3. lica jednine – za koje je rečeno (bar kad je o prezentu reč, a grešaka je najviše baš u formama **prezenta** – 231 od ukupno 282) da je u poređenju sa ostalim licima najkraće, te da je ujedno i prezentska osnova od koje su nastala ostala četiri lica (1. i 2. jednine i množine). Dakle, i ovde se izdvaja forma za koju možemo reći da – na određeni način – predstavlja osnovni oblik.

	1. jd.	2. jd.	3. jd.	1. mn.	2. mn.	3. mn.
1. jd.	–	4	27	11	2	3
2. jd.	3	–	4	–	10	–
3. jd.	38	1	–	2	1	52
1. mn.	14	–	9	–	–	4
2. mn.	6	4	11	–	–	1
3. mn.	4	–	71	–	–	–
Ukupno	65	9	122	13	13	60

Tabela 61 – Pregled svih zamena ličnih oblika

Za ove greške je takođe pokazano da u velikom procentu (270 od 282, ili 96%) nastaju zamenom jednog nastavka drugim unutar šestočlanog sistema nastavaka za lice i broj glagolskih oblika srpskog jezika i da se zbog toga može tvrditi da i one nastaju pod uticajem samog ciljnog jezika. Sve zabeležene forme uklopile su se u datu klasifikaciju, što znači da nije bilo slučajeva upotrebe nepostojećih sredstava srpskog morfološkog sistema.

IV. GREŠKE U UPOTREBI PADEŽNIH OBLIKA

S obzirom na to da je padež u srpskom jeziku morfološka kategorija (Антонић 2005: 119), analiza grešaka u upotrebi padežnih oblika mogla bi se sprovesti na morfološkom nivou, pri čemu bi se posmatrao morfološki oblik imeničke reči i pogrešno upotrebljena gramatička morfema u njemu. Ovakva analiza dala bi podatke samo o gramatičkim nastavcima – koji od njih se češće koristi u odnosu na druge, koji ređe, i tome slično. S druge strane, budući da je padež istovremeno i sintaksičko-semantička kategorija (Антонић 2005: 120), analiza grešaka u njegovoj upotrebi može se sprovesti i na sintaksičko-semantičkom nivou. U tom slučaju, analizom bi bili obuhvaćeni sintaksičko-semantički odnosi u koje stupaju imeničke reči, odn. sintaksičko-semantičke jedinice koje pri tom nastaju – sintagma i rečenica. Rezultati takve analize dali bi podatke o jedinicama s kojima imenička reč gradi sintagmu ili rečenicu, ali – neizbežno – i o obliku same imeničke reči. Rezultati čisto morfološke analize ne bi imali velikog značaja za nastavu srpskog jezika kao stranog. Značajnije bi bilo pokazati tip konstrukcije u kojoj dolazi do pogrešne upotrebe padežnog oblika (da li je to sintagma ili rečenica), da li greška postoji samo u paradigmatskoj morfemi ili i u jedinici koja je u neposrednoj vezi sa imeničkom reči (u predlogu ili obaveznom determinatoru, budući da se padež ostvaruje kao slobodni ili kao vezani padežni oblik; Антонић 2005: 121), kojoj semantičkoj klasi pripadaju pogrešno upotrebljene imenice, i uz koju se semantičku klasu imenica, odn. glagola javljaju (u sintagmi, odn. rečenici). Tim pre što prema metodičkoj koncepciji udžbenika *Naučimo srpski – Let's Learn Serbian 1* „istovremeno se padež uvodi kao morfološka i kao sintaksičko-semantička kategorija, što znači neizvorni govornici srpskog jezika u okviru jedne nastavne jedinice istovremeno usvajaju padežni nastavak i jedno od značenja određenog padeža, čime stiču znanje o tome u kojoj situaciji treba upotrebiti dati padež, odnosno razvijaju sposobnost stvaranja rečenica na srpskom jeziku” (Vojnović 2007: 283). Zbog svega toga, opredelila sam se za sintaksičko-semantičku analizu, koja će istovremeno obuhvatiti i gramatičku morfemu, odn. pružiti podatke o greškama morfološkog karaktera.

Pregled korpusa je pokazao da je onaj njegov deo koji čine greške u upotrebi padeža u imeničkoj sintagmi i rečenici preobiman da bi u potpunosti bio analiziran u ovom radu. Pokazalo se i da je suviše velik broj pogrešnih padežnih oblika uz predikaciju, tako da ni za njihovu kompletnu analizu nema dovoljno prostora. Stoga greške u imeničkoj sintagmi ostaju za neku drugu priliku, kao i većina grešaka uz predikaciju, a ovde će biti analizirana samo pogrešna upotreba nominativa uz glagol (u malobrojnim slučajevima, i uz pridev u funkciji semantičkog jezgra kopulativnog predikata, budući da je svega devet takvih primera). Na ovom padežu (padežu osnovnog oblika i prvom koji se uči na nivou A1) biće pokazan model analize, model koji će biti

primenjiv i na sve ostale padežne oblike. Zašto baš greške uz glagol, a ne u imeničkoj sintagmi? Zato što su glagoli od početka rada u centru pažnje – počev od pogrešnog građenja glagolskih oblika, preko njihove nepravilne kongruencije sa subjektom, pa do grešaka u njihovim dopunama ili odredbama.

U dosadašnjoj analizi polazna tačka redovno je bio pogrešan oblik: njegova struktura, prisustvo ili odsustvo pojedinih njegovih strukturnih elemenata,¹⁵⁴ ili njegova zamena s nekom drugom formom. Isti princip biće primenjen i u analizi padeža – posmatraće se koji padež je ostvaren u rečenici (prvi nivo klasifikacije primera), i umesto čega, umesto kojeg drugog padežnog oblika (drugi nivo), zatim umesto kojih njegovih funkcija ili značenja (treći nivo), da li je greška načinjena i u upotrebi predloga ili ne (četvrti nivo), na kraju – i uz koje glagole (peti nivo).¹⁵⁵ Tako će se videti u kojoj meri i gde sve studenti pogrešno koriste nominativ, videće se njegov uticaj na kasnije učene padežne oblike, umesto kojih ga sve padeža koriste, i umesto kojih njihovih značenja, te uz koje klase glagola (prelazne, neprelazne, glagole kretanja, mirovanja i sl.), da li ga koriste kao slobodan padežni oblik ili u spoju s predlogom.¹⁵⁶ Padeži zamenjeni nominativom raspoređeni su onim redom kojim se navode u gramatikama srpskog jezika, a značenja unutar jednog padeža data su prema broju primera, opadajućim redom.

Kad je reč o analizi grešaka u padežnim oblicima (u srpskom kao stranom ili nematernjem) – na osnovu dosadašnjeg uvida u literaturu – čini mi se da su malobrojni radovi posvećeni ovoj problematici. M. Mikeš i F. Junger (Mikeš–Junger 1979), u okviru projekta Kontrastivna gramatika srpskohrvatskog i mađarskog jezika, opisali su razlike između rekcijskih odnosa u glagolskoj sintagmi u navedenim jezicima (sa gramatičko-strukturalnog stanovišta), zatim su pomoću testova proverili ranije zapažene interferentne pojave i predvideli neke nove. Na kraju su dali popis od oko 300 glagola koji u određenim tipovima sintagmi ne ostvaruju korespondentne rekcijske odnose u dva jezika i koji zbog toga mogu biti zahvaćeni međujezičkom interferencijom.

Interferentnim pojavama u iskazivanju rekcijskih odnosa u glagolskoj frazi u srpskohrvatskom jeziku, a koje su uzrokovane mađarskim kao prvim jezikom, kod

---

¹⁵⁴ Nepostojeći morfološki oblici imenica, tj. oblici sa gramatičkom morfemom koja ne pripada datoj paradigmi, kao i kod morfoloških oblika glagola, ovde neće biti analizirani (npr. *On ima tamno smeđe kosu i smeđe OČE*), ostavljeni su za naknadnu analizu.

¹⁵⁵ Pristup padežima, klasifikacija njihovih funkcija i značenja, pa shodno tome i klasifikacija grešaka u njima u potpunosti se teorijski zasniva na opisu padežnog sistema srpskog jezika datom u Антонић 2005.

¹⁵⁶ Ovo je važno zbog toga što tematske celine (u udžbeniku) uslovljavaju leksiku i gramatičke kategorije date u okviru njih. „Najčešće glagolske lekseme koje se usvajaju u okviru određenog tematskog polja određuju i koji će se padež usvajati u datoj lekciji, zbog toga što upravo valentnost glagola i njegova leksička semantika 'otvaraju' mesta različitim rečeničnim članovima (pre svega argumentima, dopunama s priloškim značenjem i priloškim odredbama) koji se mogu formalizovati različitim padežnim oblicima” (Vojnović 2007: 284).

srpskih i hrvatskih učenika u Mađarskoj bavila se M. Burzan (Burzan 1988), u okviru šireg istraživanja interferencije u mađarsko-srpskohrvatskom dvojezičju. U svom radu izdvaja najučestalije interferentne pojave u iskazivanju rekcijskih odnosa u glagolskoj frazi (zabeležene prevashodno u pismenim sastavima učenika), opisuje ih i objašnjava, i njima dopunjava kontrastivni popis rekcijskih odnosa mađarskih glagola i njihovih srpskohrvatskih ekvivalenata dat u Mikeš–Junger 1979. „Registrovane interferentne pojave sistematizovane su prema frekvencijskoj vrednosti glagola koji predstavlja upravni član sintagme pri čemu nije bio uzet u obzir ni tip dopune (obavezna – neobavezna), odnosno oblik imenske reči” (Burzan 1988: 629).¹⁵⁷

Najfrekventnijim greškama u upotrebi padeža i leksike u srpskohrvatskom jeziku (načinjenim od strane srednjoškolaca kojima je prvi jezik slovački) bavio se J. Turčan u okviru kontrastivnih proučavanja srpskohrvatskog i slovačkog jezika (Turčan 1978). On je pošao od padežnog oblika očekivanog i pravilnog u srpskom standardu, ali neostvarenog u produkciji učenika (na primer, od nominativa), i analizirao koje se greške pojavljuju umesto njega (zamena nominativa drugom padežnom formom).

Metod koji će se primeniti u ovom radu drugačiji je od navedena tri, pa samim tim ni rezultati neće biti uporedivi.¹⁵⁸ Ovde je cilj da se da pregled i opis svih zabeleženih grešaka, da se u prvi plan stavi padež a ne glagol, padež kao zajednički imenitelj svih grešaka u glagolskoj dopuni i/ili odredbi. Cilj je da se pronađe metod koji će omogućiti analizu svih grešaka bez obzira na njihovu frekvenciju, ili na vrstu i frekvenciju glagola. Kao i do sada, i ovde se polazi od onoga što je ostvareno u pisanoj produkciji studenata i posmatra se umesto čega je to upotrebljeno, dakle – od ostvarenog oblika imeničke reči.

GREŠKE U UPOTREBI NOMINATIVA

NOMINATIV UMESTO DRUGIH PADEŽA

Kad su padeži u pitanju, na samom početku treba se osvrnuti na jednu pojavu u srpskom jeziku koja može praviti problem prilikom analize grešaka u padežnim oblicima

---

¹⁵⁷ O mogućim problemima u usvajanju glagolske rekcije u srpskohrvatskom kao stranom, bez obzira na prvi jezik učenika, videti u Petrović 1986.

¹⁵⁸ Greške u upotrebi predloga uz lokativ, akuzativ, instrumental i genitiv, u produkciji učenika mađarske nacionalnosti, istraživala je N. Arsenijević (1990: 38–53; 1999). Kako su predmet moje analize, u ovom trenutku, samo greške u nominativu, ni rezultati navedenih istraživanja neće biti uporedivi sa rezultatima do kojih će se ovde doći.

– a to je sinkretizam. U ovom slučaju, oblik nominativa jednine ili množine imenica sva tri roda izjednačen je barem sa još jednim padežnim oblikom unutar date paradigme:

a) imenice muškog roda:

- Nom¹⁵⁹ mn = Vok mn (npr. *studenti*),

- kod onih sa kategorijalnim obeležjem živo (-): Nom jd = Ak jd (*grad*);

b) imenice ženskog roda:

- na *-a*: Gen jd¹⁶⁰ = Nom mn = Ak mn = Vok mn (*kuće*),

- na *-Ø*: Nom jd = Ak jd (*reč*),

Gen jd = Dat jd = Vok jd (= Instr jd) = Lok jd = Nom mn = Gen mn¹⁶¹ = Ak mn = Vok mn (*reči*);

c) imenice srednjeg roda:

- Nom jd = Ak jd = Vok jd,

Gen jd¹⁶² = Nom mn = Gen mn¹⁶³ = Ak mn = Vok mn (*leto*).

Zbog postojanja sinkretizma, teško je utvrditi za imenicu muškog ili srednjeg roda jednine da se radi baš o nominativu a ne o nekom drugom padežu. Na osnovu čega tvrditi da se u rečenici: *Posle RUČAK, išli smo na fakultet* radi o zameni genitiva nominativom a ne akuzativom? Pregled građe pokazuje, kad je osnovni oblik u pitanju, da se nominativ jednine u velikom broju primera nesumnjivo javlja i umesto samog akuzativa jednine – kod imenica ženskog roda na *-a*, kod kojih ta dva padežna oblika nisu izjednačena. Zbog toga mi je verovatnije da studenti posežu za ranije učenim i češće korišćenim oblikom (kao i u drugim situacijama, uostalom). Osim toga, u radovima stranih studenata zabeležena je pogrešna upotreba nominativa umesto svih ostalih padežnih formi u srpskom jeziku: genitiva, dativa, vokativa, instrumentala i lokativa, kod imenica ženskog roda na *-a* nedvosmisleno i umesto samog akuzativa, što opravdava odluku da se sporni oblik – kod imenica muškog i srednjeg roda jednine – odredi kao nominativ a ne kao akuzativ. Naravno, uvek postoji rizik da se u nekim slučajevima i pogreši, ali izlaz iz ovakve situacije se mora naći i nečim opravdati ako se analiza želi sprovesti do kraja.

---

¹⁵⁹ Skraćenice: Nom – nominativ, Gen – genitiv, Dat – dativ, Ak – akuzativ, Vok – vokativ, Instr – instrumental, Lok – lokativ.

¹⁶⁰ Prozodijski drugačije, ali u pisanom obliku identično, što je vrlo važno za analizu pismenih sastava.

¹⁶¹ Prozodijski drugačiji.

¹⁶² Prozodijski drugačiji.

¹⁶³ Prozodijski drugačiji.

1. Nominativ umesto GENITIVA

Što se tiče genitiva, njegova sintaksičko-semantička višeznačnost odrazila se na pogrešnu upotrebu nominativa u strukturama koje zahtevaju genitiv. Osnovni padežni oblik imeničkih reči (pre svega imenica) upotrebljen je umesto brojnih tipova genitiva – kako onih koji se uče na početnim nivoima tako i onih koji se ne uče: temporalnog, spacijalnog, kauzalnog, intencionalnog, kondicionalnog, eksceptivnog, opozitivnog, komparativnog, ablativnog, objekatskog i predikatskog genitiva (up. sa Антонић 2005: 127–176). Javlja se umesto genitiva u funkciji različitih determinatora rečenične predikacije, različitih glagolskih dopuna, pa i u funkciji objekta i predikata. Istina, ne u jednakom, čak ni približno jednakom broju za svaki od navedenih tipova.

1.1. Zamena temporalnog (vremenskog) genitiva¹⁶⁴

Iako se nominativ u srpskom jeziku ostvaruje samo kao slobodni padežni oblik (Антонић 2005: 123), strani studenti previđaju to pravilo i redovno ga koriste kao vezani padežni oblik (blokiran predlogom ili obaveznim determinatorom), što je odlika temporalnog genitiva. Tako se, u njihovim radovima, nominativ javlja u konstrukciji s predlozima *posle* (18 puta) i *pre* (3), jednom u strukturi *od... do...*, i samo jednom uz predlog *preko* (koji se na ovim nivoima i ne uči). Uz predlog *posle* najčešće su greške u upotrebi imenica *doručak*, *ručak* i *čas*:

Posle DORUČAK, ja perem sudove i onda igram se na kompjuteru sama. (korejski, 60a)

Posle ČAS ponekad idem kod kuće. (španski, 234)

Posle RUČAK, išli smo na fakultet zato što Cecin profesor radi tamo. (engleski, 369)

Nešto večeram, i opet gledam malo televiziju pre SPAVANJE. (mađarski, 350)

Od 20 primera nominativa u spoju s obaveznim determinatorom, u sedam slučajeva beleži se i neslaganje determinatora u rodu, broju i/ili padežu sa imenicom. Kako je u ovom delu analize u fokusu samo padežni oblik imenice, ne i kongruencija između atributa i imenice, padežni oblici atributa, odn. determinatora zanemaruju se i ostavljaju za naknadnu analizu u okviru kongruencije u sintagmi:

ISTI MOMENAT on razmisli, „Zašto sam oženjen? Bio bih srećniji bez žena!” (engleski, 49)

OVA NEDELJA ćemo ići u bioskop. (korejski, 493)

---

¹⁶⁴ O ovom tipu genitiva v. i u Antonić 2004. O nekim greškama u iskazivanju temporalnosti kod učenika mađarske nacionalnosti videti u Zvekić-Dušanović 2010.

1890. GODINA Rilke je išao u Meriš-vaiskirhen Srednji školu. (korejski, 314)
Sledeće NEDELJA ići ću u Frančuskaja. (korejski, 5)
išla sam 15. SEPTEMBAR u Novi Sad. (korejski, 157)

U jednom slučaju samo, uz obavezni determinator, upotrebljen je i predlog *u*, koji je inače u sastavu temporalnog akuzativa (*u sredu*) ili temporalnog lokativa (*u januaru*):

Moj tata imaće šezdeset godine *u* TRINAESTI NOVEMBAR. (engleski, 203)

Temporalni genitiv zamenjen je oblicima nominativa **44 puta**, uz glagole najraznovrsnije semantike, među kojima je najčešći glagol *ići* – 13 primera. Ako pogledamo rod i broj upotrebljenih imenica – 17 primera je ženskog roda jednine, 20 muškog jednine, i 5 srednjeg roda jednine. Među njima najčešće su: *nedelja, subota, godina, doručak, ručak, čas*.

Sve greške napravilo je **26 studenata**, kojima je prvi jezik jedan od sledećih sedam: engleski (6), finski (1), korejski (11), mađarski (3 – Vojvodina, 1 – Mađarska), nemački (1), portugalski (1) ili španski (2).

1.2. Zamena spacijalnog (prostornog) genitiva¹⁶⁵

U ovom delu analize problem su predstavljali, u pisanoj formi, izjednačeni oblici imenica ženskog roda na *-a*: Gen jd = Nom mn = Ak mn (npr. *sobe*). Na osnovu čega odrediti da se radi o jednoj, a ne o drugoj ili trećoj formi? Budući da se u nađenim primerima iz konteksta razume da se zaista radi o množini, a ne o jednini, polazim od pretpostavke da studenti srpski jezik znaju toliko da su sposobni napraviti množinu kad je to potrebno, pa makar i nominativ ako ne genitiv množine. Zbog toga su ovakvi oblici određeni kao množinski oblici nominativa. I ovde se zapravo radi o skrivenim greškama jer, bez poznavanja konteksta, rečenica je gramatički sasvim pravilna: *Pored NJIHOVE SOBE je kupatilo* [njihovih soba].

I spacijalni genitiv, kao i temporalni, ostvaruje se samo kao vezani padežni oblik, pa se nominativ upotrebljen umesto njega pojavljuje u kombinaciji s njegovim karakterističnim predlozima: *blizu* (13 primera), s prilogom *levo/desno* i predlogom *od*

---

¹⁶⁵ O spacijalnom genitivu v. i u Антонић 2003а, Антонић 2003б.

(12), *pored* (6), *između* (4), *iz* (3), *iza* (3), *od* (2), *do* (2 strana toponima), *ispred* (2), *iznad* (2), *kod* (2), *oko* (2), *naspram* (1), *preko puta* (1):

Ja neznam gde je to tačno ali mislim blizu MATICA SRPSKA. (arapski, 99)

Na Havajima ne živim blizu MOJE KOMŠIJE. (engleski, 239)

Drugi muzej je bio blizu CENTAR i je imao slike koje su bile fantastično. (engleski, 370)

Lampa je levo od KOMPJUTER. (engleski, 41)

Desno od ULAZ je Ros(en)ina soba, koja je vrlo mala i samo ima krevet, malu sofu i velik orman. (nemački, 83)

Moj stan će biti pored ŽELEZNIČKA STANICA. (hindi, 183)

Bioskop nalazi se pored BAZZAR. (korejski, 397a)

Sto se nalazi između kauća i TELEVIZOR. (korejski, 303)

Oni su ispred TELEVIZOR. (engleski, 49)

Ja spavam na starom krevetu i iza KREKET je polica za knjige. (mađarski, 304)

Od Beograda do „STUTGART” išle smo avionom i u avionu upoznale smo simpatičnog srpskog čoveka. (korejski, 22)

Prvo smo došli autobusom do Makedonije, do SKOPJE. (poljski, 385)

On je iz KALIFORNIJA. (engleski, 215)

U samo jednom slučaju greška je napravljena ispuštanjem predloga – predloga *iz* uz glagol *otići*:

U nedelju, mi smo otišli SARAJEVO u pola dvanaesti. (engleski, 373)

Moguće je da se radi o uticaju engleskog glagola *to leave* i prevoda njegovog i njegove dopune na srpski: *we left Sarajevo – otišli smo Sarajevo*. Tim pre što je prvi jezik studenta upravo engleski.

Spacijalni genitiv zamenjen je predloškim nominativom 55 puta, i samo jednom slobodnim nominativom. Ukupno **56 grešaka** ovog tipa, najčešće uz glagole: *jesam* 'nalaziti se' (19 primera), *nalaziti se* (8), *ima* 'nalazi se, postoji' (4), *biti* 'nalaziti se' (3), i *jesam* 'poticati, voditi poreklo' (2).

Što se tiče roda i broja imenica u nominativu, najviše je imenica muškog roda jednine (27 primera), zatim ženskog jednine (14) i množine (7), i srednjeg roda jednine (6). Najčešće se javljaju imenice koje označavaju gradske lokacije (12 primera, od toga 8

s predlogom *blizu*), delove nameštaja (8), kućne aparate (4), prostorije u kući (6), i toponimi (10).¹⁶⁶ Među njima su najbrojnije: *centar, soba, krevet, kauč, televizor*.

Grešilo je **26-oro studenata** koji, kao prvi, govore jedan od sledećih 10 jezika: arapski (1), engleski (7), grčki (1), hindi (1), korejski (9), mađarski (1 – Mađarska), nemački (2), poljski (1), portugalski (2) ili španski (1).

Oblici genitiva uče se na nivou A1 – oblici jednine u drugoj lekciji, oblici množine u četvrtoj. Spacijalni genitiv uči se na nivou A2, u šestoj lekciji.¹⁶⁷ Može se očekivati da su do te šeste lekcije studenti uveliko ovladali i nominativom i genitivom. Ovoliki broj grešaka, međutim, samo u spacijalnom genitivu pokazuje da nije tako – manje je verovatno da su uzrok tome gramatičke morfeme, verovatnije je da je to zbog novog značenja kao i novih struktura u kojima se ovaj tip genitiva koristi.

1.3. Zamena kauzalnog (uzročnog) genitiva

Nominativ umesto kauzalnog genitiva javlja se samo s predlogom *zbog* (koji se inače retko – svega sedam puta – pojavljuje u udžbeniku *Naučimo srpski – Let's Learn Serbian I*, i to samo u tekstovima, ne i u vežbama u kojima bi, na primer, uz njega trebalo upotrebiti pravilnu padežnu formu). Ovakva predložko-padežna konstrukcija ostvarena je 4 puta, u jednom slučaju predlog je čak i izostao:

Moraju da pričaju glasno zbog MUZIKA. (engleski, 46)

Crkva je bila najlepša zbog KROV. (korejski, 159)

U pet primera upotrebljeno je pet različitih imenica – dve u muškom rodu jednine, dve u ženskom jednine, i jedna srednjeg roda jednine. Grešilo je **5 studenata**, koji govore jedan od 3 jezika: engleski (1), korejski (3), nemački (1).

1.4. Zamena eksceptivnog genitiva

Nominativ umesto eksceptivnog genitiva (ili genitiva sa značenjem izuzimanja, isključivanja, up. Антоних 2005: 172) ostvaruje se **pet puta**, svaki put s predlogom *osim*:

---

¹⁶⁶ Što je, naravno, uslovljeno zadatim temama.

¹⁶⁷ Prema nastavnom programu primenjenom u Centru.

Sviđa mi se sve osim „GULAŠ”. (korejski, 276)

Osim AUTOBUSKA STANICA nema ništa. pa mi moramo da pitamo gde je Centar.
(korejski, 319)

U primerima je zabeleženo pet različitih imenica, sve u jednini – po jedna muškog i srednjeg roda, i tri u ženskom rodu. Pogrešilo je **troje studenata**, govornici korejskog (2) i nemačkog jezika (1).

Za preostalih sedam tipova genitiva, od kojih se pet i ne uče na početnim nivoima (intencionalni, kondicionalni, opozitivni, objekatski i predikatski), zabeležen je po jedan primer zamene nominativom.

1.5. Zamena intencionalnog (namernog) genitiva nominativom s predlogom *zbog*, u radu mađarskog studenta, rođenog i odraslog u Vojvodini:

Želela bih da stavićem mnogo evra u banci zbog KAMATA. (mađarski, 358)

1.6. Zamena kondicionalnog (uslovnog) genitiva nominativom s predlogom *bez*, u radu američkog studenta kojem je prvi jezik engleski:

Isti momenat on razmisli, „Zašto sam oženjen? Bio bih srećniji bez ŽENA!” (engleski, 49)

1.7. Zamena opozitivnog genitiva („генитив којим се исказује супротстављање, противљење некога некоме или нечему”, Антонић 2005: 175) nominativom s predlogom *protiv*, u radu korejskog studenta. S obzirom na to da se opet radi o stranom imenu, možda i ne treba da čudi što je navedeno u osnovnom obliku:

(Bio je jedan fudbalski tunir.) Liverpool FC protiv SPARTA Praha u Pragu. (korejski, 263)

1.8. Zamena komparativnog genitiva („генитив у поредбеним конструкцијама са значењем поређења две појаве по неједнакости или једнакости”, Антонић 2005: 175) nominativom s predlogom *od* uz oblik komparativa prideva, u radu korejskog studenta:

Ona je mlađa od TATA. (korejski, 400)

1.9. Zamena ablativnog genitiva (tipa poticanje – materija, sastavni elemenat, konverzija), u sastavu korejskog studenta:

Praviću „ju muk bob” za doručak. Ju muk bob je od sira, JAJE, krompira, šargarepe i prinča. (korejski, 298)

1.10. Zamena objekatskog genitiva nominativom, u radu korejskog studenta, uz glagol *sećati se*, koji se na početnim nivoima i ne uči, što opravdava upotrebu pogrešnog oblika:

Išli smo mnogo mesto u Sarajevu, ali ja sećam se samo BAŠČARSIJA. (korejski, 315)

1.11. Zamena predikatskog genitiva, opet u strukturi koja se ne uči na ovim nivoima, i opet u radu korejskog studenta:

Sutra u salonu ima novi bež krevet. Taj je *isto* DIZAJN. (korejski, 323)

Zaključak

Na kraju, kada se sve sabere, nominativ je **117** puta upotrebljen umesto genitiva i njegovih **11** različitih tipova (Tabela 62). Najviše je grešaka u upotrebi spacijalnog (56) i temporalnog genitiva (44), sporadične su zamene kauzalnog (5) i eksceptivnog (5), dok su greške u ostalih sedam tipova zanemarljive (po jedna za svaki od njih). Od toga se na početnim nivoima uče dva značenja u kojima je zabeleženo najviše grešaka (spacijalno i temporalno), kao i ablativno i komparativno. Ostala značenja se ne uče, otuda su za njima studenti imali samo sporadičnu potrebu, i otuda tolika razlika u broju primera između spacijalnog i temporalnog, s jedne strane, i svih ostalih – sa druge strane.

Značenje genitiva	Broj grešaka	Broj studenata	Prvi jezik
1. temporalni	44	26	engleski, finski, korejski, mađarski, nemački, portugalski, španski
2. spacijalni	56	26	arapski, engleski, grčki, hindi, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski, španski
3. kauzalni	5	5	engleski, korejski, nemački
4. ekseptivni	5	3	korejski, nemački
5. intencionalni	1	1	mađarski
6. kondicionalni	1	1	engleski
7. opozitivni	1	1	korejski
8. komparativni	1	1	korejski
9. ablativni	1	1	korejski
10. objekatski	1	1	korejski
11. predikatski	1	1	korejski
Ukupno	117	–	–

Tabela 62 – Upotreba nominativa umesto genitiva

Najviše je grešaka uz glagole *jesam* 'nalaziti se' (19 primera), *ići* (13), i *nalaziti se* (8). Gledano po rodovima, imenice su: muškog roda jednine (51), ženskog jednine (41) i množine (7), i srednjeg roda jednine (14).

Sva ogrešenja zabeležena su u pismenim sastavima **42-oje studenata**, kojima je prvi jezik jedan od sledećih **11**: arapski (1), engleski (9), finski (1), grčki (1), hindi (1), korejski (15), mađarski (4 – Vojvodina, 1 – Mađarska), nemački (3), poljski (1), portugalski (3) ili španski (2).

2. Nominativ umesto DATIVA¹⁶⁸

Pogrešna upotreba nominativa zabeležena je umesto subjekatskog, objekatskog i spacijalnog dativa, u nejednakom broju primera.

2.1. Zamena subjekatskog dativa

Upotreba nominativa umesto subjekatskog dativa javlja se uz glagole *nedostajati* (6 primera), *svidati se* (4) i *dopadati se*:

¹⁶⁸ O sintaksi i semantici dativa v. i Антонић 2004.

Još uvek *JA nedostajem ih.* (engleski, 203)
MI nedostajemo tebe. (korejski, 29)
Sviđam se njegovu uslugu. – I JA. (korejski, 432)
Nedostajem nju. (korejski, 57a)
Nedostajem je mnogo. (engleski, 203)

Iako je u poslednje tri rečenice subjekat neizrečen, na osnovu njihovog predikata (i objekatske dopune u akuzativu) jasno je da poziciju subjekta ispunjava lična zamenica u obliku nominativa, a ne u obliku dativa.

Ovde se može govoriti o uticaju engleskih glagola (*to like, to miss*) i njihovih dopuna (*we miss you*, na primer), ali moguće je videti i uticaj srpskog jezika jer su ovi glagoli upotrebljeni po uzoru na ranije učene prelazne (*JA volim čokoladu*): pseudoagens je u nominativu, objekat u akuzativu, glagol kongruira sa imenicom u nominativu (*JA nedostajem Koreju, MI nedostajemo tebe*). To je ona rečenična struktura koju studenti dugo uče i posle koje im je – sasvim razumljivo – teško da shvate i usvoje novu i potpuno obrnutu strukturu, u kojoj je semantički objekat u nominativu (kao gramatički subjekat), logički (ili semantički) subjekat u dativu, a glagol ne kongruira sa imenicom koja označava pseudoagens, nego s onom koja imenuje semantički objekat: *Nedostaje MI Koreja*.

Još jedna rečenična konstrukcija s logičkim subjektom u dativu, u radu studenta sa hindijem kao prvim jezikom, zamenjena je konstrukcijom koju studenti uče od samog početka kursa:

Ja ću hteti da gledam ljude kada *JA biti ću dosadna.* (hindi, 183)

Prema rečenicama tipa: *JA sam visoka, JA ću biti umorna*, ovde je od impersonalne rečenice s logičkim subjektom u dativu, kopulativnim predikatom i prilogom u funkciji njegovog semantičkog jezgra napravljena personalna rečenica sa gramatičkim subjektom u nominativu i pridevom u semantičkom jezgru kopulativnog predikata, koji kongruira sa zamenicom u nominativu. Ovakva impersonalna struktura ne uči se na početnim nivoima, ali primer pokazuje šta student zna i kako pomoću tih sredstava iskazuje ono što želi. Isto tako, ne može se isključiti ni uticaj engleskog jezika (kao jezika posrednika), odn. engleskog predloška (*I am bored, I will be bored*) i njegovog pogrešnog prevoda na srpski.

Ukupno **12 grešaka** napravilo je **7 studenata**, koji kao prvi jezik govore: engleski (2), hindi (1), korejski (3) ili mađarski (1 – Vojvodina). U gotovo svim primerima (11/12) u nominativu se javljaju lične zamenice: *ja* (8 primera), *on*, *ona*, *mi*.

2.2. Zamena objekatskog dativa (eksplikativnog tipa)

U tri primera nominativ zamenjuje objekatski dativ kao semantičku dopunu – jednom neprelaznom glagolu *pridružiti se*, i dva puta pridevu *sličan* u funkciji semantičkog jezgra kopulativnog predikata:

Bugarski jezik je slično SRPSKI. (korejski, 25)

Kupite ovaj sto. Je viši, ali je sličan kao PRVI STO. (češki, 154)

Tri greške su zabeležene u sastavima dvoje Korejaca i jednog Čeha.

2.3. Zamena spacijalnog (prostornog) direktivnog dativa (ili dativa pravca)

U korpusu je zabeležena samo jedna zamena dativa pravca oblikom nominativa, u radu korejskog studenta. Radi se o još jednom stranom toponimu:

Mi smo pošle ka „HEIDELBERG”. (korejski, 22)

Zaključak

Sve skupa, **16** puta je nominativ upotrebljen umesto tri tipa dativa (Tabela 63) – najviše umesto subjekatskog (12), daleko manje umesto objekatskog (3) i spacijalnog (1). U poređenju sa svim zamenama genitiva nominativom, ovde se u osnovnom obliku najčešće pojavljuju lične zamenice – 11 primera: *ja* (8), *on*, *ona*, *mi*. Od imenica, zabeleženi su samo oblici jednine: tri u muškom rodu i jedna u ženskom. Sve greške je napravilo **11 studenata**, kojima je prvi jezik jedan od sledećih pet: češki (1), engleski (2), hindi (1), korejski (6) ili mađarski (1 – Vojvodina).

Značenje dativa	Broj grešaka	Broj studenata	Prvi jezik
1. subjekatski	12	7	engleski, hindi, korejski, mađarski
2. objekatski	3	3	češki, korejski
3. spacijalni	1	1	korejski
Ukupno	16	–	–

Tabela 63 – Upotreba nominativa umesto dativa

Ako uporedimo upotrebu nominativa umesto genitiva i umesto dativa, vidimo da je razlika u broju primera velika – 113 : 16 u korist genitiva. Objašnjenje leži u činjenici da se dativ uvodi kao pretposlednji padež (iza njega ostaje samo vokativ), na sredini nivoa A2 (8. lekcija u *Naučimo srpski – Let's Learn Serbian I*). Od njegovih tipova uči se dativ indirektnog objekta uz glagole davanja, govorenja, spacijalni uz glagole kretanja, subjekatski i koncesivni dativ. Objektivno gledano, osim u zadatim vežbama u kojima rečenicu treba dopuniti oblikom dativa, studenti ovaj padež malo kad koriste – uz nekoliko glagola davanja i govorenja, i uz glagole *sviđati se*, *dopadati se*, *nedostajati*. S druge strane, dva tipa genitiva u kojima je ostvaren najveći broj grešaka (ukupno 96) uče se znatno pre dativa – temporalni genitiv pred kraj nižeg početnog nivoa (4. lekcija), spacijalni na samom početku nivoa A2 (6. lekcija). Ovaj drugi tip uključuje i mnoštvo predloga, s kojima označava najrazličitije prostorne odnose, a sve u okviru tematske celine stanovanja (kuća, prostorije u njoj, raspored nameštaja). Što sve skupa studentima pruža brojne mogućnosti za njegovu upotrebu, pa i za pravljenje grešaka.

Među greškama načinjenim u upotrebi dativa, dve trećine njih (11/16) nastale su uz glagole *nedostajati* (6), *sviđati se* (4) i *dopadati se*. U vezi s ovim leksemama treba se prisetiti i grešaka u kongruenciji između subjekta i predikata, koje su ranije analizirane. U korpusu, i pored pravilnih oblika gramatičkog i logičkog subjekta u rečenici, zabeleženi su primeri pogrešnog oblika predikata (npr. *SVIDAM mi se ovaj džemper*). Sve skupa – i zamena padežnih oblika gramatičkog i semantičkog subjekta (dativa nominativom), i slaganje predikata sa semantičkim subjektom – pokazuje da je kod ovih glagola semantički kriterijum pretežniji nego sintaksički.

U sredini izvornih govornika studenti se vrlo rano i vrlo često sreću s pitanjima: *Šta ti se ovde sviđa? Da li ti se sviđa hrana / grad?* i sl. Kad govore o porodici na nivou A1 (5. lekcija), mnogi od njih, budući da su daleko od kuće, pokušavaju da kažu da im nedostaje porodica ili neko od prijatelja. Sve ove činjenice otvaraju pitanja: kada uvoditi ove glagole, kada i kako uvoditi dativ? U 3. lekciji navedeni su oblici dativa ličnih zamenica *ja* i *vi* (*meni, mi; vama, vam*) uz glagol *preporučiti*, u 6. lekciji uvode se glagoli

svidati se, dopadati se – ali izostaje dativ ličnih zamenica. Glagol *nedostajati* pojavljuje se na kraju 7. lekcije, i to samo uzgred i bez podataka o upotrebi padeža uz njega. Dativ imenica, prideva i svih ličnih zamenica predviđen je za učenje i usvajanje sredinom početnog 2 nivoa, u 8. lekciji. – Da li onda dativ ličnih zamenica uvesti uporedo sa navedenim leksemama, a pre dativa imenica? Primeri iz korpusa idu u prilog ovakvom rešenju jer pokazuju da su u njima upotrebljene samo zamenice (*ja, on, ona, mi*).

3. Nominativ umesto AKUZATIVA

Sinkretizam, o kojem je ranije bilo reči, i ovde se javlja kao relevantna pojava. Izjednačeni su jedninski oblici nominativa i akuzativa imenica muškog roda sa semantičkim obeležjem živo (–) (*Ovo je telefon; Nemam telefon*), zatim jedninski i množinski oblici navedenih padeža kod imenica srednjeg roda (*Ovo je mleko; Ne volim mleko – Ovo su pisma; Ko je odneo pisma?*), kao i množinski oblici istih padeža kod imenica ženskog roda (*Knjige su na stolu; Kupila sam knjige*). Morfološki, dve padežne forme se uopšte ne razlikuju, te se u njihovom slučaju ne može govoriti o zameni akuzativa osnovnim oblikom. Takvi primeri su uvek pravilni i na osnovu njih se ne može utvrditi da li student zna ili ne zna da gradi i upotrebi akuzativ. Zbog toga imenice navedenog roda i broja ne treba očekivati u ovom delu korpusa i analize.

U studentskim radovima beleže se greške u upotrebi nominativa umesto deset tipova akuzativa: objekatskog, spacijalnog, temporalnog, subjekatskog i kvalifikativnog (koje studenti uče na početnim nivoima), i eksplikativnog, predikatskog, kvantifikativnog, intencionalnog i komparativnog (koje ne uče; up. tipove sa Антонић 2005: 195–236). Razlika među značenjima akuzativa – zasnovana na tome da li su obuhvaćena gradivom u udžbeniku *Naučimo srpski – Let's Learn Serbian 1* ili ne – uslovljava je drugu, veliku razliku u broju primera za svaki od navedenih tipova, što će se videti kroz analizu građe. Osnovni oblik imenice javlja se umesto forme akuzativa u funkciji različitih glagolskih dopuna ili determinatora rečenične predikacije.

3.1. Zamena objekatskog akuzativa

Upotreba nominativa umesto objekatskog akuzativa beleži se u veoma velikom broju rečenica i uz veoma veliki broj prelaznih glagola, različitih semantičkih klasa. Osnovni oblik zamenjuje akuzativ i kao prvu i kao drugu dopunu prelaznog glagola, tj. akuzativ direktnog i indirektnog objekta.

3.1.1. Akuzativ direktnog objekta

3.1.1.1. Akuzativ direktnog bespredložkog objekta

Među glagolskim leksemama dopunjenim nominativom (umesto slobodnim akuzativom) posebno se ističe glagol *imati*¹⁶⁹ – i po broju svojih značenja koja su studentima potrebna i po broju primera. Od značenja javljaju se:

a) **'biti u kakvom odnosu s kim'**, i 55 grešaka uz njega. Zabeležene su imenice: *brat* (12), *sestra* (9), *baba* (3), *mama* (3), *tata* (3), *deda* (2), *tetka* (2), *ujak* (2), po jednom: *ćerka*, *devojka*, *familija*, *majka*, *nećak*, *nećaka*, *otac*, *porodica*, *prijatelj*, *teča*, *ujna*, *žena*, i strana lična imena srodnika (6).¹⁷⁰ Gledano po rodovima, imenice su muškog (20) i ženskog roda jednine (34). Sve imenice muškog roda imaju semantičko obeležje živo (+), što znači da se oblik nominativa i akuzativa morfološki razlikuju i da sinkretizam o kojem je ranije bilo reči ovde ne pravi nikakav problem u analizi.

Jasno je da se sve ove lekseme ne uče na početnim nivoima (*tetka*, *teča*, *nećak*, *nećaka*), ali kada se studentima da zadatak da opišu svoju porodicu, onda im ne treba postavljati ograničenje u pogledu broja ili bliskosti srodnika koje mogu spomenuti, jer nisu sve porodice iste.

Albert ima JEDNA SESTRA. (španski, 113)

Ja imam MLADI BRAT. (korejski, 147)

Ja imam TATA, MAMA i BRAT. (korejski, 403)

b) **'posedovati, sadržavati'**, i 21 greška uz njega. Posedovati se može svašta, pa se javljaju imenice najrazličitije semantike (uglavnom prostorije u kući, nameštaj i pokućstvo), a nešto su češće lekseme: *soba* (3), *kuhinja* (3) i *mačka* (2). Kako se obično poseduju neživi pojmovi (eventualno životinje, od živih bića), ovde se ne beleže imenice muškog roda jednine jer su kod njih nominativ i akuzativ izjednačeni, a njihova zamena neprepoznatljiva. Pojavljuju se, međutim, množinski oblici nominativa imenica muškog roda: *bazeni*, *barovi*, *elementi*, *problemi*. Brojnije su od njih imenice ženskog roda jednine (17).

Ima kupatilo, kuhinju, dnevnu sobu, trpezariju sobu i SOBA sa klavirom. (engleski, 39)

---

¹⁶⁹ O mogućim interferentnim pojavama u posesivnim i egzistencijalnim rečenicama sa glagolom *imati*, kod mađarsko-srpskih dvojezičnih osoba, videti u Arsenijević 1993 (u *Prilogu – Literatura o interferenciji (u srpskom jeziku) u vannastavnom procesu*) i Арсенијевић 1995.

¹⁷⁰ Popis imenica u poziciji objekta jasno pokazuje zašto je baš ovo značenje glagola *imati* najzastupljenije – njegova česta pojava uslovljena je tematskom celinom *porodica* i brojnim zadacima u okviru nje.

(Neću imati mnogo namaštaja.) Samo krevet bez jastuka i STOLICA u terasi. (hindi, 183)
Kuća neće biti velika ali ima će veliku TERESA. (engleski, 184b)
Njegova mama ima *jedan* PRODAVNICA. (španski, 113)
On nema ZLA MAČKA, ali ima hiljade CDs i filmovi. (engleski, 366)

c) **'nuditi na prodaju'** – kako se ovo značenje i greške uz njega javljaju u kupoprodajnim dijalozima, a na prodaju se nude neživi pojmovi, onda se ni ovde ne beleže imenice muškog roda jednine sa semantičkim obeležjem živo (–) iz istog razloga koji je naveden uz prethodno značenje. Zabeleženo je 11 imenica ženskog roda jednine (najčešće *paprika* (4)), i dve imenice muškog roda množine (*sirevi*, *šalovi*). Osim u padežu, greška je pet puta napravljena i u broju, pa je jednina upotrebljena umesto množine – dakle, akuzativ množine zamenjen je nominativom jednine. Ostvareno je ukupno 16 grešaka uz glagol *imati* sa ovim značenjem:

Da li imate MIKROTARASNA PEČNICA? (japanski, 152)
Imam ŽUTA PAPRIKA, CRVENA PAPRIKA, i LJUTA PAPRIKA. (engleski, 161)
Imam CRVNA i ZELENA JABUKA. (engleski, 218)
KAKVA KAFA imaš? (korejski, 468)
Imate ŠALI, da? [šalovi] (engleski, 178)

d) **'posedovati neku osobinu, odlikovati se čim'** – od svih imenica kojima se imenuju delovi tela ili neke ljudske osobine, ovde je u primerima zabeležena samo imenica *kosa* (7 puta):

Moja mama ima KOSA srednje dužine. (finski, 123)
On nema KVRDŽAVA KOSA. (španski, 221)

e) **'biti određene starosti'** – uz glagol s ovim značenjem u korpusu se javlja samo imenica *godina* (3 puta):

On ima šezdeset *jedan* GODINA. (engleski, 365)

f) *imati u dekomponovanom predikatu*, kao glagol nepotpune semantike – dopunjen imenicama u nominativu: *ideja*, *konsultacija*, *rezervacija*, *upala*. Ovde se zapravo radi o posebnom tipu akuzativa – predikatskom – koji je zamenjen nominativom. Budući da drugi glagoli nisu zabeleženi u ovoj vrsti konstrukcije, zamena predikatskog

akuzativa nije izdvojena kao poseban tip, već je podvedena pod zamenu objekatskog akuzativa kako bi se sve greške u dopunama glagola *imati* prikazale objedinjeno:

Da li imala je REZERVACIJA? (– Da, prošle sreda, zvala sam u restoranu.) (korejski, 29)
Posle časa imaću KONZULTACIJA sa profesorom. (mađarski, 287)

Glagol *imati*, u radovima stranih studenata, upotrebljen je sa šest različitih značenja, a njegov objekat ukupno je **106 puta** pogrešno iskazan nominativom, a ne akuzativom. U funkciji objekta najviše je imenica ženskog roda jednine (76), znatno manje muškog roda jednine (20) – sve sa obeležjem živo (+), i svega šest muškog roda množine.

U poređenju s glagolom *imati*, u upotrebi dopune uz ostale prelazne glagole u korpusu načinjeno je daleko manje grešaka: *jesti* (17 primera), *voleti* (14), *želeti* (14), *videti* (11), *moliti* (10), *kupiti* (7), *sresti* (6), *oblačiti* (6), *obući* (4), *posetiti* (4), *igrati* (3), *studirati* (3), *upoznati* (3), *kazati* (2), *kuvati* (2), *naručiti* (2), *praviti* (2), *staviti* (2), *znati* (2).

Glagol *jesti* najčešće je dopunjen imenicama: *ćevapi* (4), *ćevapčići* (2), *špageti* (3), *torta* (2), *šunka* (2):

Za doručak jedem hleb, ŠUNKA, jaja, feta sir, ljuti kečap i ponekad majonejz kao sendvič svaki dan. (korejski, 68)

Ja sam jeo ĆEVAPI i srpsku salatu i domaću supu. (korejski, 280)

U osam uveče mi smo išli u restoran gde jeli smo UKUSNA HRANA... (španski, 372)

Isto tako, i uz glagol *voleti* i *želeti* beleže se imenice koje većinom imenuju hranu: *narandža*, *svinjetina*, *punjena paprika*, *pljeskavica*, *topla čokolada*, *kobasica*, *pita*, *medaljoni*, *lubenica*, *salata*:

Moj žena voli TOPLA ČOKOLADA. (engleski, 196)

Ona voli SVINJETINA. (korejski, 147)

On voli još automobile i MOTORI. (mađarski, 357)

Više volim TAMNA ODEĆA nego SVETLA. (korejski, 443)

Želim KOBASICA na žaru. (korejski, 21)

Šta želite, burek ili PITA? (korejski, 104a)

Ja želim MEDALJONI na kajmaku. (portugalski, 126)

Želim ŽUTA PAPRIKA. (engleski, 161)

Onda želim OVA LJUBENICA. (korejski, 461)

Glagol *moliti* beleži se u dijalogima u ugostiteljstvu i trgovini, u izrazu *molim / molim Vas*, sa leksemama koje imenuju hranu i piće: *šnicla, pita, pljeskavica, ćevapi, neskafa, dinja; dostava*:

PITA sa sirom, molim Vas. (korejski, 104a)

Dobar dan, JEDNA PLJESKAVICA molim vas. VELIKA. (engleski, 229)

Molim NES KAFA. (korejski, 457)

Uz ostalih 15 prelaznih glagola koji se u korpusu pojavljuju barem dva puta nisu zapažene nikakve specifičnosti, osim pogrešnog padežnog oblika njihove objekatske dopune:

KOJA BOJA želite da kupite? (korejski, 6)

Hoću da kupim burek sa sirom ili PITA sa sirom. (korejski, 104a)

Kad smo kupili taj KUĆA, kuća je bila jako loš. (mađarski, 343)

Možda, vidićete MESARA. (korejski, 6)

Video sam VAŠA PEKARA. (korejski, 261)

Šetale smo pored dunava i videla sam Buda palatu i MOSTOVI. (korejski, 276)

Onda išle smo na piće i videle smo NJENI SRPSKI PRIJATELJI. (korejski, 452)

Nisam videla DUŠAN dugo. (korejski, 487)

Kad vrati kući oblači CRNA MAJCA ili crni džemper. (korejski, 77)

Često obućem kadigan, KOŠULJA i SUKNJA. (korejski, 26)

U jesen obućem jaknju i MARAMA. (korejski, 26)

Tata kažeo je ŠALJIV PRIĆA. (korejski, 80)

Onda, ujutru, ja ću plivati na Havajima da posetijem moja druga, KAPETAN KUK. (hindi, 222)

I upoznala sam NEMAČKI SMEŠAN STUDENT. (korejski, 22)

Ponoć srele smo NEKI PRIJATELJI ispred moje kuće. (korejski, 492)

Srele smo STARI ČOVEK iz Italije u brodu. (korejski, 496)

On voli da igra KOŠARKA i ući na UVM. (engleski, 366)

Rachel ima 21 godina i studira MATEMATIKA na Dartmouth. (engleski, 366)

Pored navedenih 20 glagolskih leksema, koje su upotrebljene dva ili više puta, u korpusu postoje još 34 prelazna glagola zabeležena samo jednom: *baciti, čekati, dodati, doneti, gledati, glumiti, ispeći, naći, napisati, nositi, obići, očistiti, oprati, organizovati, otvoriti, pitati, piti, pojesti, prati, predstavljati, preporučiti, probati, slušati, svirati, završiti, zvati*. Među njima je i osam glagola koji nisu predviđeni za početne nivoe: *izbegavati, otkriti, podeliti, predstaviti, presušiti* ('osušiti'), *ulagati, uvesti* ('predstaviti'), *zagrliti*.¹⁷¹ Moglo bi se pomisliti da i ne čudi što je uz ove glagole upotrebljena dopuna u pogrešnom obliku jer ako ih studenti ne uče, onda ne mogu ni znati kojom formom imenice da ih dopune. Ali takvih leksema je svega osam, što je znatno manje u poređenju sa onih 46 prelaznih koje uče, a ipak greše i u obliku njihove dopune.

Uz većinu glagola realizovana je samo jedna, objekatska dopuna u akuzativu. Uz glagole *ispeći, kupiti, organizovati* i *preporučiti* upotrebljena je i druga dopuna.

Mogu da vam preporučim teleću čorbu, a za glavno jelo ČEVAPI i krompir. (hindi, 129)

Ona uvek hoću da zna šta radim i gde sam zato što često pita MOJA MAMA ili MOJ TATA. (mađarski, 256b)

ZELENA SALATA očistite i isecite. (korejski, 305)

I želela bih da otvorim JEDNA CVEČARA. (mađarski, 360)

Svaki dan idem preko Spensa i malo gledam IZLOZI. (španski, 82)

U vezi sa upotrebom nominativa umesto akuzativa direktnog bespredložkog objekta – načinjeno je ukupno **257** grešaka, uz 54 glagola. U poziciji objekta nalaze se imenice muškog roda jednine (37) i množine (37), i ženskog roda jednine (175).

Kako je akuzativ direktnog objekta slobodna padežna forma, i nominativ upotrebljen umesto njega realizuje se isto tako kao slobodan padežni oblik. Ne postoji predlog karakterističan za dato značenje akuzativa koji bi se pojavio u konstrukciji s nominativom, kao što je to bio slučaj sa genitivnim predlozima. No, i pored toga, u 257 primera nađena su dva oblika nominativa s predlogom *o*, odn. *za*, u jednom radu korejskog studenta:

Ja ću predstavim O MOJA TATA. (korejski, 80)

Ovih dana, ponekad zvatim ZA TATA. (korejski, 80)

---

¹⁷¹ Up. sa popisom u Babić 2011.

3.1.1.2. Akuzativ direktnog predložkog objekta

U samo dve rečenice, uz glagole *udavati se* i *reći*, nominativom je zamenjen i akuzativ predložkog objekta (što se u poređenju sa gornjih 257 primera može smatrati zanemarljivim). U jednom slučaju radi se o imenu i prezimenu stranog porekla, navedenim u izvornom obliku, što je moglo doprineti izboru nominativa:

Udavala se osam puta za sedam supruga (udavala se dva puta za RICHARD BURTON).
(italijanski, 310)

U drugom slučaju javlja se imenica muškog roda jednine sa obeležjem živo (–), čiji su oblici nominativa i akuzativa morfološki izjednačeni. Budući da je glagol *reći*, u ovom kontekstu, potrebno dopuniti predložko-padežnom konstrukcijom a ne bespredložkim akuzativom, ovaj primer će se ipak smatrati nominativom:

Hvala! Jer rekla si me DOBAR KAFIĆ. [za dobar kafić] (korejski, 23)

3.1.2. Akuzativ indirektnog objekta (objekta namene)

Do zamene akuzativa nominativom dolazi i u poziciji druge dopune prelaznih glagola: *organizovati*, *kuvati*, *kupiti*, *moliti* i *želeti*. Uz inače bespredložki oblik nominativa, pet puta se javlja predlog karakterističan za akuzativ objekta namene – predlog *za*, dva puta je ovaj predlog izostao, a jednom je zamenjen lokativnim predlogom *po*:

Mislim da je to sramota da Campus Europae ne organizza ništa za njega STUDENTI na razmeni. (nemački, 35)

Organizuju joga, i fitnessvikend za *zauzet* MENEDŽERI. (mađarski, 296)

Danas treba da kuvam neka jela za moje ROĐACI. (korejski, 470)

I onda treba da kupite malo za ŠOPSKA SALATA!! (korejski, 57b)

[Želim] Četerokrevetni. JA, ŽENA i dva deteta. (poljski, 388)

[Želim] Yedan shweppes po JA. (engleski, 124)

Ukupno **osam grešaka** u poziciji indirektnog objekta načinjeno je uz četiri navedena glagola. Gledano po rodovima, imenice su muškog roda jednine (1) i množine (3), i ženskog jednine (2). Osim njih, u primerima je upotrebljena i lična zamenica *ja*.

Sve zajedno, objekatska dopuna je **268 puta** iskazana nominativom uz glagole koji u toj poziciji zahtevaju akuzativ. Ubedljivo su najbrojnije greške u iskazivanju direktnog objekta (260), daleko ih je manje u poziciji indirektnog objekta – svega osam. Ako pogledamo rod i broj imenica ostvarenih u obliku nominativa, one su muškog roda jednine (41) i množine (40), i ženskog roda jednine (177). Kao što je najavljeno, nema imenica srednjeg roda.

Sve greške načinilo je **59 studenata**, kojima je prvi jezik jedan od sledećih **13**: arapski (1), engleski (12), finski (1), grčki (1), hindi (1), italijanski (1), japanski (1), korejski (22), mađarski (5 – Vojvodina, 1 – Mađarska), nemački (3), poljski (2), portugalski (4) ili španski (4).

3.2. Zamena spacijalnog (prostornog) akuzativa

Pojava nominativa umesto spacijalnog akuzativa beleži se samo uz neprelazne glagole kretanja: *ići, putovati, izaći, poći, polaziti, skrenuti*. Uz njih su, u funkciji spacijalnog determinatora, upotrebljene imeničke lekseme: *pijaca* (3), *planina* (2), *izlet, knjižara, klubovi, pošta, sinagoga, ulica, zemlja*. Češći od njih su *Sremski Karlovci* (6) i strani toponimi (6). Najčešće su greške uz glagol *ići* (19 primera, od ukupno 26):

Možda ti ićićeš na PIJACA. (korejski, 6)

juče, išla sam u SREMSKI KARLOVCI sa Sinišom, Ivanom, Zoricom. (korejski, 157)

Dalje smo išli u NEKI KLUBOVI sa drugim prijateljima. (korejski, 325)

Daleko ih je manje uz glagol *putovati* (3), dok su ostali glagoli zabeleženi samo jednom:

Zato što juče ja sam putovala u SREMSKI KARLOVCI, ja sam mnogo umorna danas.

(korejski, 156)

Idite pravo dunaskom ulicom i onda skrenite levo u Zmaj JOVINA ULICA. (arapski, 99)

Mi smo pošli autobusom u SREMSKI KARLOVCI u 12:00 sati. (korejski, 280)

Od predložko-padežne konstrukcije spacijalnog akuzativa studenti su u dve trećine slučajeva zapamtili da je potreban predlog (u 17 primera) i upotrebili ga uz nominativ, zanemarujući činjenicu da se ovaj padež ostvaruje isključivo kao slobodni

oblik. Od toga, 12 puta su upotrebili odgovarajući predlog, pet puta je došlo do zamene predloga – po dva puta su predlozi *u* i *na* upotrebljeni jedan umesto drugog:¹⁷²

Pre pet godine, išli smo *u* HAWAI avionom sa devojkom. (japanski, 151)

danas išla sam *u* PIJACA. kupila sam mandarinu. (korejski, 157)

I onda išle smo *na* KAFIĆI. (korejski, 31)

Mi polazimo *na* BUDIMPEŠTA 11:00 uveče. I stižemo u Budimpeštu 05:40 sati ujutro. (korejski, 262)

I jednom je predlog *na* zamenjen predlogom *za*:

Posle treninga tuširaću kod kuće, najšminkaću se i izadiću *za* VEČERA sa prijateljicom i sentar. (mađarski, 287)

U preostalih 9 primera predlog je sasvim zanemaren, pa umesto predloškog akuzativa imamo slobodni nominativ:

I onda išle smo POŠTA. (korejski, 31)

Ali, kada tata ima vremena, naša porodica idu IZLET¹⁷³ ili KNJIŽARA. (korejski, 80)

Tata želi da ide PLANINA sa Vesnom ali, ja ne volim da idem PLANINA. (korejski, 80)

Mi smo putovale BUGARSKA i RUMUNIJA. (korejski, 25)

Ukupno **26 grešaka** napravljeno je upotrebom nominativa umesto specijalnog akuzativa. Među pogrešnim oblicima nalaze se imenice ženskog roda jednine (16), muškog roda jednine (1) i mn (9). Upadljiva je učestalost toponima *Sremski Karlovci* (6 grešaka) zbog toga što je to imenica tipa pluralia tantum. Pregled građe pokazuje da studenti sa imenicama ovog tipa, konkretno – i s ovim toponimom, imaju problema i u drugim konstrukcijama.

Sve greške načinilo je **12 studenata**, govornika jednog od sledećih **5 jezika**: arapski (1), engleski (1), japanski (1), korejski (8), mađarski (1 – Mađarska).

---

¹⁷² Međusobna zamena ova dva predloga uz akuzativ zabeležena je i kod učenika mađarske nacionalnosti (Arsenijević 1990: 40–42).

¹⁷³ Iako se ovde radi o imenici muškog roda jednine sa obeležjem živo (–), čiji su oblici nominativa i akuzativa izjednačeni, pa je teško utvrditi koji je od ova dva padeža upotrebljen – ipak smatram da je reč o nominativu jer je upotrebljen u naporednom odnosu sa nominativom jednine ženskog roda (*knjižara*).

3.3. Zamena temporalnog (vremenskog) akuzativa¹⁷⁴

Upotreba nominativa umesto temporalnog akuzativa potvrđena je daleko manjim brojem primera nego što je to bio slučaj sa zamenom spacijalnog akuzativa. Osnovni oblik imenica *zima* i *leto* upotrebljen je u strukturi s predlogom *u*, koji se inače vezuje za temporalni akuzativ:

U ZIMA uvek nosim kaput i džemper, rukovice, maramu. (korejski, 473)

U LETO svakog dana nosim razna majica i bermude i šorc. (korejski, 473)

U LETO skoro nosim šorc sa majicom, papuče i sandale. (korejski, 443)

Imenica *leto* je srednjeg roda, što znači da je njen akuzativ izjednačen s nominativom i da je zbog toga teško presuditi da li je ono što imamo u sastavima studenata jedan ili drugi padež. Ali, budući da se u radu jednog istog studenta javlja i imenica *zima* s predlogom *u* (*u leto*, *u zima*), nominativna forma ženskog roda daje mi za pravo da i oblik *leto* smatram nominativom a ne akuzativom. Na osnovu toga je još jedna rečenica (iz rada drugog studenta) sa strukturom *u leto* svrstana u ovu kategoriju.

Kad su ove dve imenice u pitanju (*leto*, *zima*), čini mi se da je izvornim govornicima svojstvena upotreba odgovarajućih priloga (*leti*, *zimi*) pre nego upotreba samih imenica, ali ove priloge na početnim nivoima studenti ne uče, pa se od njih i ne očekuju. Analogijom prema običnijim strukturama *u proleće*, *u jesen*, mogli su napraviti i *u leto*, *u zima*.

Jedna imenica ženskog roda u nominativu upotrebljena je i s predlogom *za*:

Za VEČERA jedu piletinu, krompir i kuvana povrća. (engleski, 48)

Naspram njih stoje primeri slobodnog nominativa umesto predložkog akuzativa u funkciji temporalnog determinatora rečenične predikacije. Kod jednog portugalskog studenta zabeležene su imenice koje označavaju dane u nedelji, bez karakterističnog predloga *u*. I ovde je oblik jednine imenice muškog roda (*ponedeljak*) određen kao nominativ na osnovu nominativa jednine ženskog roda (*nedelja*):

NEDELJA smo išli u Škocjanski park. (portugalski, 207)

PONEDELJAK smo šetali po Ljubljani ceo dan. (portugalski, 207)

---

¹⁷⁴ O temporalnom akuzativu up. Антонић 2006а.

U jednom slučaju javlja se neobičan determinator uz imenicu *vreme*, čini mi se nesvojstven srpskom jeziku, ili barem neuobičajen. Kako se iz nastavka pismenog sastava vidi, radi se o pokušaju prevođenja engleskog priloga *nowadays*:

Ne znam da ja sam umorna SADAŠNJE VREME. [Ne znam zašto sam umorna u sadašnje vreme] (korejski, 268)

Ukupno **7 grešaka** napravilo je **petoro studenata**, sa engleskim (1), korejskim (3), odn. portugalskim (1) kao prvim jezikom. Od upotrebljenih imenica, tri su nazivi godišnjih doba, dve nazivi dana u nedelji. Sve su u jednini – po tri su ženskog i srednjeg roda, samo je jedna muškog roda.

3.4. Zamena eksplikativnog akuzativa

U dve rečenice nominativ je upotrebljen umesto eksplikativnog akuzativa, uz prideve *odgovoran* i *strog*, čiju dopunu studenti i ne uče na početnim nivoima:

Kad moj prijatelj je odlučio da napravi zabavu, ja ću biti odgovoran za HRANA, pića, predjelo i muziku. (arapski, 98)

On je strogi za MOJ BRAT, ali nije za mene. (korejski, 401)

U prvoj rečenici imamo i nepravilan oblik *pića*, koji nije uvršten u ovu kategoriju grešaka jer je nemoguće odgonetnuti šta predstavlja, šta je student tačno želeo da kaže i upotrebi: da li je mislio na jedninu ili množinu (koju u srpskom jeziku ne koristimo u ovom kontekstu), da li je to nominativ ili akuzativ množine (ili čak genitiv jednine).

U drugoj rečenici, na zamenu akuzativa ukazuje nam predlog *za* (*za* moj brat) i, u nastavku rečenice, akuzativ lične zamenice 1. lica jednine (*za* mene). Ali čak ni ovaj pravilan oblik akuzativa ne može se smatrati primerenim jer pridev *strog* može biti dopunjen samo dativom s predlogom *prema* (*strog prema mom bratu / meni*). Dakle, imamo dve greške – prvo zamenu eksplikativnog dativa (*prema mom bratu*) eksplikativnim akuzativom (*za mog brata*), a zatim i zamenu tog akuzativa nominativom s predlogom *za* (*za* moj brat).

Ovi primeri (odgovoran *za* hrana; strog *za* moj brat ali ne i *za* mene) možda su mogli nastati prevodom engleske strukture s predlogom *for* (*responsible for, strict for*), ali isto tako i pod uticajem srpske predložko-padežne strukture (akuzativ s predlogom *za*) koju uče uz glagole *jesti* i *piti*: *jedem / pijem za doručak*.

Dve greške ovog tipa napravili su jedan arapski i jedan korejski student.

3.5. Zamena kvantifikativnog akuzativa nominativom, u radu dvoje korejskih studenata. Greška je napravljena u obliku brojne imenice *hiljada* i imenice *godina*:

To je HILJADA pet sto dinara. (korejski, 428)

Ona je mlađa JEDNA GODINA od mene. (korejski, 77)

Ovaj tip akuzativa ne uvodi se na početnim nivoima, nije predviđen nastavnim programom, ali potreba za njim je velika – već od 3. lekcije nižeg početnog nivoa, kada uče kupoprodajne dijaloge (na pijaci, u prodavnici, u ugostiteljskim objektima i sl.) u kojima moraju iskazati cenu robe, i u kojima je akuzativ imenice *hiljada* frekventan. Akuzativ jednine imenice *godina* studentima je potreban od 5. lekcije istog nivoa, kada uče komparativ prideva i poredbe članove svoje porodice po raznim kriterijima, pa i po starosti.

3.6. Zamena subjekatskog akuzativa nominativom, u radu korejskog studenta, i u konstrukciji koja se ne uči.¹⁷⁵ Uz to je upotrebljena strana imenica muškog roda na *-e*, za koju student ne može znati da li je i kako menjamo u srpskom jeziku:

ali to je bilo strašno za RILKE¹⁷⁶. zato što njegova majka ima mentalni problem.
(korejski, 314)

3.7. Zamena intencionalnog akuzativa nominativom, koji se ne uči na početnim nivoima, u radu američkog studenta sa engleskim kao prvim:

Ja se obučem za ŠKOLA. (engleski, 71)

3.8. Zamena kvalifikativnog akuzativa nominativom, u radu korejskog studenta. Ovo značenje akuzativa se uči, ali je ograničeno na sintagme, npr. *kuća na sprat, majica*

---

¹⁷⁵ Uči se subjekatski akuzativ ali uz glagol *boleti*.

¹⁷⁶ Misli se na pesnika R. M. Rilkea.

na štrafte. Ne uči se njegova upotreba u kontekstu pripremanja hrane, otuda greška i u upotrebi jednine (a ne množine), i u izostavljanju predloga, pa i u izboru lekseme:

Jednu glavicu belog luka isecite KRUG. [na kolutove] (korejski, 305)

3.9. Zamena komparativnog akuzativa nominativom, koji se ne uči na početnim nivoima, u radu korejskog studenta:

ja ličim na MOJ TATA! (korejski, 80)

Zaključak

Sve skupa, načinjeno je **309 grešaka** u upotrebi nominativa umesto akuzativa i njegovih deset značenja (Tabela 64). Ubedljivo su najbrojnije greške u iskazivanju objekta (268 primera, uključujući i 4 greške u predikatskom akuzativu), i to direktnog (260), dok su greške u indirektnom – u odnosu na ovaj prvi – neznatne (8). Zatim sledi spacijalni akuzativ, sa deset puta manjim brojem primera (26), temporalni (7), eksplikativni i kvantifikativni (sa po dva primera), subjekatski, intencionalni, kvalifikativni i komparativni akuzativ – sa po jednim primerom. To što je najveći broj ogrešenja načinjen u upotrebi objekatskog, spacijalnog i temporalnog akuzativa ima svoje opravdanje u činjenici da se ova značenja uče na početnim nivoima. Ostala značenja se ne uče (eksplikativno, kvantifikativno, intencionalno i komparativno), kao ni konstrukcije sa subjekatskim i kvalifikativnim akuzativom u kojima su se studenti neuspešno oprobali.

Značenje akuzativa	Broj grešaka	Broj studenata	Prvi jezik
1. objekatski	268	59	arapski, engleski, finski, grčki, hindi, italijanski, japanski, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski, španski
2. spacijalni	26	12	arapski, engleski, japanski, korejski, mađarski
3. temporalni	7	5	engleski, korejski, portugalski
4. eksplikativni	2	2	arapski, korejski
5. kvantifikativni	2	2	korejski
6. subjekatski	1	1	korejski
7. intencionalni	1	1	engleski
8. kvalifikativni	1	1	korejski
9. komparativni	1	1	korejski
Ukupno	309	–	–

Tabela 64 – Upotreba nominativa umesto akuzativa

Na osnovu gornjih podataka, jasno je da greške moraju biti najbrojnije uz prelazne glagole: *imati* (106), *jesti* (17), *voleti* (14), *želeti* (14), *videti* (11), *moliti* (10). Od neprelaznih ističe se jedino glagol *ići*, čiji je cilj 19 puta pogrešno iskazan nominativom. Što se tiče imenica, najviše ih je u ženskom rodu jednine (201), zatim u muškom jednine (45) i množine (49), i svega 3 u srednjem jednine. Iako je na početku ovog dela analize, posvećenog zameni akuzativa nominativom, najavljeno da ne treba očekivati imenice muškog roda jednine sa obeležjem živo (–) i srednjeg roda jednine (zbog izjednačenih oblika nominativa i akuzativa), ipak u korpusu postoje tri takve imenice muškog roda (*izlet*, *krug*, *ponedeljak*) i dve srednjeg (*leto*, *vreme*). Na osnovu šireg konteksta njihov oblik je određen kao nominativ.

Sve greške je napravilo **60 studenata**, koji kao prvi govore jedan od sledećih **13 jezika**: arapski (1), engleski (13), finski (1), grčki (1), hindi (1), italijanski (1), japanski (1), korejski (22), mađarski (5 – Vojvodina, 1 – Mađarska), nemački (3), poljski (2), portugalski (4) ili španski (4).

4. Nominativ umesto VOKATIVA

„У савременом језику вокатив није синтаксичко-семантичка категорија, већ је морфолошка и прагматичко-семантичка категорија” (Антонић 2005: 126). Iako se vokativ uči sasvim na kraju višeg početnog nivoa, njegova zamena nominativom

zabeležena je svega **šest puta**, i to pre nego što je učen. Zamena je ostvarena u oslovljavanju poznatih osoba, upotrebom ličnog imena (4) ili – u dva slučaja – titule. Svi primeri pojavljuju se u radovima **troje korejskih studenata**, od toga četiri lična imena u dva sastava jednog istog studenta:

Nedostaje mi PROFESOR Kon. [Nedostajete mi, profesore Kon] (korejski, 259)

Dobar dan PROFESSOR! (korejski, 153)

Ćao, VUK! (korejski, 7)

Hvala na pomoć, VUK! (korejski, 7)

MILICA! Ja želim da jedem tortu. Hoćeš li i ti? (korejski, 23)

MIRA! Šta želiš drugu tortu? (korejski, 23)

Iako se ovde dobijeni rezultati ne mogu porediti sa rezultatima drugih istraživanja (zbog toga što su nepouzdana – primeri su malobrojni i načinjeni pre nego što su studenti učili da grade i upotrebe ovaj padežni oblik), treba spomenuti nalaze do kojih se došlo u analizi pisane produkcije mađarsko-srpskih dvojezičnih učenika – tamo se kao jedna od najčešćih grešaka navodi upotreba nominativa umesto oblika vokativa, kako pod uticajem njihovog prvog jezika (koji nema oblik vokativa, već se umesto njega koristi nominativ) tako i pod uticajem samog srpskog jezika, u kojem mnoge imenice imaju vokativ jednak nominativu (Звекић-Душановић 2008: 374–375).

5. Nominativ umesto INSTRUMENTALA

Usvajanje instrumentala (imenica, prideva i zamenica, jednine i množine) predviđeno je za viši početni nivo (A2), nakon nominativa, lokativa, genitiva i akuzativa. U studentskim radovima zabeležena je upotreba nominativa umesto instrumentala socijativnog, instrumentalnog i specijalnog značenja (koji se uče na ovom nivou), kao i umesto predikatskog, objekatskog i eksplikativnog instrumentala (koji se ne uče; up. sva značenja sa Антонић 2005: 236–272).

5.1. Zamena socijativnog instrumentala

Uz „глаголе којима се означава било која активност коју човек може обављати у друштву” (Антонић 2005: 268), studenti su umesto instrumentala upotrebili nominativ: *živeti* (4), *ići* (2), *jesti*, *večerati*, *snimiti* (*film*). Iako većina primera pokazuje da se radi o temama koje se obrađuju pre uvođenja instrumentala, ipak su gotovo dosledno upotrebili i predlog *s(a)* uz, inače slobodan, osnovni oblik:

Moja žena i moja deca zive ovde sa JA. (engleski, 75)

Ja sedam sa LIDIJA i pričam mnogo. (arapski, 94)

Čuk živi u Lankasteru sa Nansi, Džudi živi u Marilandu sa Marvin i NJENA KĆERKA

Abi, i Linda živi u Texas sa Denis, ZAK i Džesi. (španski, 363)

Ja živim sa mamom i JEDAN BRAT u Trangu. (tajski, 394)

Samo jednom je ovaj predlog ispušten, uz glagol s obeležjem socijativnosti – *sastati se*:

Učim srpski jezik i se sastanem PRIJATELJICE. (korejski, 259)

Ista predložko-padežna konstrukcija, tj. nominativ s predlogom *s(a)*, upotrebljena je i uz imenicu *odnos*, s obeležjem socijativnosti, i glagol *imati*:

Ona je imala poliamorn odnos sa SARTR, koji definitivno nije bio normalan pre 50 godina. (finski, 236)

Jedna rečenica korejskog studenta ukazuje nam na dve pojave koje – kako praksa pokazuje – nisu odlika samo početnog nivoa nego i srednjeg:

Takođe, snimio je film „Manču (2010)” sa Tang Weiom (POZNATA KINESKA GLUMICA). (korejski, 313)

Prva greška je načinjena promenom prezimena uz žensko ime (*Weiom*),¹⁷⁷ druga greška je apozicija u osnovnom obliku, odn. neslaganje sintagme u funkciji apozicije (*poznata kineska glumica*) i imeničkog pojma kojem se dodaje (*sa Tang Wei*). Sticajem okolnosti, ovde imamo strano žensko ime koje je zbog svog završetka (-Ø) u srpskom jeziku nepromenljivo, zbog ženskog imena ni prezime ne menjamo, ali oblik sintagme u apoziciji – preko imeničkog pojma kojem se dodaje – trebalo bi da bude uslovljen glagolom uz koji su zajedno upotrebljeni (*snimio je film sa Vesnom Trivalić, poznatom srpskom glumicom*, na primer). Činjenica je da se na početnim nivoima apozicija ne uči posebno, odn. oblici u kojima se ostvaruje, što opravdava ovo ogrešenje.

Ukupno **13 grešaka**, zamenjujući socijativni instrumental nominativom, napravilo je **osmoro studenata**, koji kao prvi jezik govore jedan od sledećih **šest**: arapski (1), engleski (3), finski (1), korejski (1), španski (1) ili tajski (1). Što se tiče roda imenica,

---

¹⁷⁷ I zamena nominativa instrumentalom.

devet ih je ženskog roda – osam u jednini i jedna u množini, i tri su muškog roda jednine (*brat, Zak, Sartr*).

5.2. Zamena instrumentalna sredstva

Tri korejska studenta načinila su šest grešaka upotrebivši nominativ umesto instrumentalna sa značenjem sredstva uz glagole *platiti* (2), *premazati* (2), *pozdraviti* i *voziti se*:

Ja ću platiti GOTOVINA. (korejski, 29)

Da li želite da platite kešom ili KARTA? [platnom karticom] (korejski, 60b)

Premažite SOS na hleb. (korejski, 305)

potom stavite na hranu koja ste kuvali. i premažite KEČUP. (korejski, 308)

Vozili smo se do Međugorja TAXI. (korejski, 318)

Pozdravim te OVO PISMO posle dugo vremena. (korejski, 260)

5.3. Zamena predikatskog instrumentalna

Beleži se i upotreba nominativa umesto instrumentalna u funkciji semantičke dopune uz semikopulativne glagole složene rekcije *praviti, napraviti*:

Drigim rečima, muškarci imaju vlast na društvu, zato što muškarci su žene napravili „DRUGE”. (finski, 236)

Zvuk kiše me pravi EMOCIONALNA. (korejski, 260)

Mislim da će ovaj stil napraviti te ŽILAVIJI. (korejski, 324)

Na početnim nivoima ove dve lekseme se uče kao punoznačni jednorekcijski ili dvorekcijski glagoli ((*na*)*praviti nešto od nečega / za nekoga / nekome*), i zato je pravilno upotrebljena prva, objekatska dopuna u akuzativu. Ne uče se kao semikopulativni glagoli složene rekcije, i zato ne treba da čudi greška u drugoj dopuni, u instrumentalu.

Nađene su **tri greške** u radovima dvoje korejskih i jednog finskog studenta. Neppravilno su upotrebljeni samo pridevi, ne i imenice.

5.4. Zamena objekatskog instrumentalna nominativom ostvarena je u dva navrata, uz dva prelazna glagola *baviti se* i *trgovati*, u radovima korejskog i austrijskog studenta:

Kada je bio mlad se bavio mnogo SPORT. (nemački, 235)

Toliko želela bih da budem poslovna žena koja putujem drugu zemlju i trgovam STVARI.
(korejski, 292a)

5.5. Zamena spacijalnog (prostornog) instrumentala nominativom, ostvarena je samo jednom, uz glagol *ići*, u radu studenta kojem je arapski prvi jezik:

Idite *ovaj* ULICA i Zmaj Jovinom ulicom do kraje. (arapski, 99)

5.6. Zamena eksplikativnog instrumentala nominativom zabeležena je samo jednom, kao semantička dopuna pridevu *zadovoljan*, u radu korejskog studenta:

Ja sam zadovoljan OVAJ PROGRAM. Zahvalam za joj. (korejski, 3)

Zaključak

Ukupno **26 grešaka** nastalo je upotrebom nominativa umesto instrumentala i njegovih šest značenja (Tabela 65). Studenti su najviše grešili kod socijativnog značenja (13), znatno manje kod instrumentalnog (6), predikatskog (3) i objekatskog (2), a samo po jednom kod spacijalnog i eksplikativnog značenja. Od onih značenja koja se uvode na početnim nivoima (socijativno, instrumentalno, spacijalno, temporalno i kvalifikativno) studenti se teško sažive sa spacijalnim i temporalnim (*šetati se parkom, učiti petkom*), pa retko i posežu za njima, što se odrazilo na broj nepravilnih oblika. Greške pokazuju da im je socijativno značenje potrebno i pre nego što je planirano njegovo uvođenje, jer u svojim zadacima (pismenim ili usmenim) često govore o svakodnevnim aktivnostima koje obavljaju s prijateljima ili članovima porodice. (Da je većina ovih grešaka nastala pre nego što je učen instrumental, vidi se po temama pismenih sastava i glagolskim leksemama koje su koristili.)

Značenje instrumentala	Broj grešaka	Broj studenata	Prvi jezik
1. socijativni	13	8	arapski, engleski, finski, korejski, španski, tajski
2. instrumentalni	6	3	korejski
3. predikatski	3	3	finski, korejski
4. objekatski	2	2	korejski, nemački
5. spacijalni	1	1	arapski
6. eksplikativni	1	1	korejski
Ukupno	26	–	–

Tabela 65 – Upotreba nominativa umesto instrumentala

Sve greške napravilo je **13 studenata**, koji kao prvi govore jedan od sledećih **7 jezika**: arapski (1), engleski (3), finski (1), korejski (5), nemački (1), španski (1) ili tajski (1). U pogrešnom obliku upotrebljene su imenice ženskog roda jednine (11) i množine (2), muškog jednine (8), i srednjeg roda jednine (1).

6. Nominativ umesto LOKATIVA

U pismenim sastavima stranih studenata nominativ je upotrebljen umesto spacijalnog, objekatskog, temporalnog lokativa i lokativa osnova ili kriterijuma (koje su učili), i instrumentalnog lokativa (koji nisu učili; up. sva značenja sa Антонић 2005: 273–298). Kako se lokativ uvek ostvaruje kao padežni oblik blokiran predlogom (Антонић 2005: 121), analiza će pokazati u čemu studenti greše: da li samo u izboru padežnog nastavka (nominativnog umesto lokativnog), ili još i u izboru predloga (*na* umesto *u*, na primer), ili u izboru celog padežnog lika (slobodni nominativ umesto predložskog lokativa).

6.1. Zamena spacijalnog (prostornog) lokativa

Nominativ se javlja umesto lokativa (s predlozima *u* i *na*) u funkciji spacijalnog determinatora – kako uz one glagole uz koje je lokalizator obavezan (*živeti*, *nalaziti se*) tako i uz one uz koje je fakultativan (*gledati nešto negde*, *kupiti nešto negde*). Među ovim greškama uočavaju se tri podvrste:

- 1) upotreba predložskog nominativa:
  - a) s odgovarajućim predlogom,
  - b) s pogrešnim predlogom,
- 2) upotreba bespredložskog nominativa, i

3) upotreba bespredložkog nominativa u apoziciji.

6.1.1.a. Predložki nominativ s odgovarajućim predlogom upotrebljen je uz glagole: *ima* 'nalazi se' (8), *živeti* (7), *raditi* (4), *studirati* (4), *nalaziti se* (3), *jesam* 'nalaziti se' (3), *naći* (2), *biti* 'živeti', *gledati*, *glumiti*, *igrati*, *kupiti*, *pevati*, *sresti*, *učiti* 'studirati', *večerati*:

Moja porodica žive u PORTUGALIJA. (portugalski, 120)

U DNEVNA SOBA ima jedan TV i preko puta TV se nalazi kauč i fotelja. (korejski, 301)

Moj stan se nalazi na BEOGRADSKI KEJ. (japanski, 192)

Televizija je preko puta sofe i sto je na TEPIH. (korejski, 250)

Ja živim u STAN. (portugalski, 138)

I taj kolač, šta ima u tom KOLAČ? (korejski, 449)

Nađem vaše ime na PAPIR! (korejski, 29)

U KUPATILO, levo od vrata, se nalazi orman. (nemački, 43)

Kupila bih jedan luksuzni džip, jednu veliku vilu na MORE i puno bih putovala. (grčki, 277b)

Posle časa ja ću večerati u RESTORAN. (korejski, 289)

Moj tata se zove Robert i je radio kao profesor na THEOLOGISKI FAKULTET. (nemački, 367)

Jednu trećinu primera (14) u ovoj podvrsti čine strana imena (imena gradova, univerziteta, klubova), uglavnom napisana u izvornom obliku:

Čuk živi u Lankasteru sa Nansi, Džudi živi u Marilandu sa Marvin i njena kćerka Abi, i Linda živi u TEXAS sa Denis, Zak i Džesi. (španski, 363)

U DURRES je bio strašno. (poljski, 384)

Ona ući na DARTMOUTH sa njenom sestrom. (engleski, 366)

Osim njih u nominativu se javljaju još i imenice: *stan* (3), *kupatilo* (2), *kuhinja*, *soba*, *ulaz*, *zid* (2), *sto* (2), *tepih* – pa se može zaključiti da su studenti često opisivali kuću, prostorije i nameštaj u njoj.

Ukupno **45 puta** došlo je do upotrebe nominativa u konstrukciji s predlozima *u* i *na* uz glagole koji se inače determinišu lokativom s tim istim predlozima. Što se tiče roda i broja, imenice su muškog roda jednine (31) i množine (1), ženskog roda jednine (5) i množine (2), i srednjeg jednine (6).

Sve greške napravilo je 28 studenata, kojima je prvi jezik jedan od sledećih 11: češki (1), engleski (4), grčki (1), italijanski (1), japanski (1), korejski (8), mađarski (3 – Vojvodina), nemački (4), poljski (1), portugalski (3) ili španski (1).

6.1.1.b. Uz nominativ upotrebljen umesto spacijalnog lokativa beleže se i pogrešni predlozi – oni koji se inače povezuju s ovim tipom lokativa, ali i oni koji ne idu s njim. U četiri slučaja radi se o međusobnoj zameni dvaju lokativnih predloga – tamo gde je trebalo *u* upotrebljeno je *na*, i obrnuto:

Na HODNIK imam jedan obuću orman ispred vrata. (portugalski, 181)

Na KUHINA je sudopera. (portugalski, 181)

Videla sam red vožnje *na* POZORIŠTE. (korejski, 260)

Ona studira medecina i je *u* POSLEDNJA GODINA na fakultetu. (portugalski, 198)

Tri puta su upotrebljeni predlozi koje studenti ne uče u spoju s lokativom nego u spoju sa genitivom i akuzativom:

Radimo *iz* CRNA KUĆA levo od Centar(eg)/Centar Grada. (engleski, 112)

Moja kuća je *iz* SAN ANTONIO, u Teksasu. (engleski, 185a)

Ja ne volim da idem planina zatošto posle idem planina, ja ću da imati upala mišića *za* MOJA NOGA!! (korejski, 80)

Sedam grešaka ukupno napravilo je petoro studenata, koji kao prvi jezik govore: engleski (2), korejski (2) ili portugalski (1). Sve imenice su u jednini: muškog roda (2), ženskog (4) i srednjeg (1).

6.1.2. U određenom broju slučajeva studenti su značenje mesta iskazali slobodnim padežnim oblikom, bez upotrebe predloga, uz glagole: *živeti* (3), *nalaziti se* (2), *šetati se*, *preporučivati*, *učiti*, *upoznati*, i kopulativni glagol (4):

Želim da živim UDOBNA KUĆA koja ima velike dvorište i bazen. (korejski, 249)

Možda hoću da živim u dvorišnoj kući žato što više volim da živim u kući nego ZGRADA. (korejski, 250)

N KULA se nalazi lep toilet koji ima velik prozor. (korejski, 285)

TO MESTO upoznala sam neki čovek. ne znam kako se kaže. (korejski, 319)

Onda vam preporučujem smeštaj VILA JEZERA, koj košta 130 evra za 4 osobe za 7 dana. (poljski, 389)

Ja se šetam u centru grada i PETROVARADINSKA TVRĐAVA. (tajski, 398a)

Ona učim jezik ISTO MESTO takođe. (korejski, 52)

Trinaest grešaka napravilo je 10 studenata, koji govore jedan od sledećih pet jezika: engleski (1), japanski (1), korejski (6), poljski (1) ili tajski (1). I ovde su sve imenice u jednini: muškog roda (1), ženskog (10) i srednjeg (2).

6.1.3. Kao što je ranije već spomenuto, na početnim nivoima studenti ne uče upotrebu imeničke sintagme u funkciji apozicije, samim tim ne znaju ni od čega zavisi njen padežni oblik. Na višem početnom nivou, uz glagole *nalaziti se*, *spavati*, *biti*, zabeleženi su primeri apozicije u nominativu, a ne u lokativu, i bez predloga:

U Tirani, GLAVNI GRAD, spavali smo u hostelu, gde vlasnik je gledao kao džin. (poljski, 384)

Moj stan se nalazi u Grbavici, JEDAN od najlepših delova u gradu. (španski, 82)

Pet grešaka ovog tipa napravilo je četvoro studenata, govornika engleskog, poljskog, portugalskog i španskog jezika. U pogrešnom padežu pojavljuju se tri imenice muškog roda jednine.

Kada se sve sabere, **70 puta** se nominativ pojavljuje umesto lokativa u funkciji spacijalnog determinatora, najčešće uz glagole: *živeti* (10), *ima* 'nalazi se' (8), *nalaziti se* (6), *jesam* 'nalaziti se' (5), *raditi* (5), *studirati* (5). Ovu vrstu ograđenja napravilo je **34-oro studenata**, kojima je prvi jezik jedan od sledećih **12**: češki (1), engleski (5), grčki (1), italijanski (1), japanski (1), korejski (10), mađarski (3 – Vojvodina), nemački (4), poljski (2), portugalski (3), španski (2) ili tajski (1). Prema rodu i broju, imenice su muškog roda jednine (37) i množine (1), ženskog jednine (19) i množine (2), i srednjeg roda jednine (9).

6.2. Zamena lokativa osnova ili kriterijuma

U većini slučajeva greška je napravljena uz prideve *poznat* i *čuven* u funkciji semantičkog jezgra kopulativnog predikata. Studenti su nominativ upotrebili s predlogom *po*, karakterističnim za ovo značenje lokativa:

Sukatra je poznat po DOLINA i PRIRODA. (arapski, 96)

Poznat je po PASTRME i BANJE. (portugalski, 133)

Samo jednom je upotrebljen bez predloga, pri tom je i množina zamenjena jedninom:

Bugarska je čuvena RUŽA. Onda kupile smo parfem od ruže, čaj sa ružom, i šampon od ruže. [po ružama] (korejski, 25)

Jednom je nominativ s predlogom *po* upotrebljen i u „idiomatizovanom” kopulativnom predikatu (up. Антоњић 2005: 126):

Šta si po ZANIMANJE? (portugalski, 118)

Ukupno **šest puta** lokativ osnova zamenjen je nominativom – većinom u spoju s predlogom *po*, i većinom uz prideve *čuven*, *poznat*. U nominativu su upotrebljene imenice ženskog roda jednine (3) i množine (2), i jedna srednjeg roda jednine. Zamenu je načinilo četvoro studenata, govornika arapskog, korejskog ili portugalskog jezika (2 studenta).

6.3. Zamena objekatskog lokativa

Objekatski lokativ zamenjen je nominativom uz prelazne glagole: *misliti*, *razgovarati*, *kazati* 'pričati'. Uz njega je skoro svaki put upotrebljen predlog *o*, karakterističan za lokativ u ovoj funkciji:

Ja želim da kažem Vas o mojoj PRIJATELJICA. (korejski, 52)

Pre spavanja ja mislim o bureku i kada je gladan, mislim o BUREK. (korejski, 261)

Obično mi razgovarale smo DOBRO JELO. (korejski, 53)

Jednom je do zamene došlo i u idiomatizovanoj strukturi *voditi računa o nečemu*, koja se uči pred kraj nižeg početnog nivoa:

Kad ona ide na fakultet vodi racuna o OBLAČENJE. (korejski, 474)

Svega **četiri greške** zabeležene su kod četvero korejskih studenata. Imenice su u jednini – po jedna muškog i ženskog, i dve srednjeg roda.

6.4. Zamena instrumentalnog lokativa

Nominativom je zamenjen i lokativ „у функцији инструменталног детерминатора којим се означава посредник који агенсу / псеудоагенсу омогућује реализацију предикације” (Антонић 2005: 292). Greške se javljaju uz glagole *igrati se* i *raditi*, a u svim primerima upotrebljena je imenica *kompjuter*. Što se tiče predloga – jednom je upotrebljen pravilan predlog *na*, jednom je zamenjen predlogom *u*, a dva puta je izostao:

I obično od jedna sata igram se na KOMPUTERI, ili vidim TV. (korejski, 61b)

Posle žkola, ja jedem ručak sa moja žena onda radim u KOMPJUTER. (engleski, 103b)

Igrao sam se KOMPJUTER do 22:30 sati uveče. (korejski, 270)

Onda, ja ću kuvati večerak. I ja ću se igrati KOMPJUTER. (korejski, 295)

Četiri greške je napravilo dvoje Korejaca i jedan Amerikanac sa engleskim kao prvim.

6.5. Zamena temporalnog lokativa nominativom ostvarena je dva puta – jednom sa odgovarajućim predlogom *u*, u radu korejskog studenta, i jednom s pogrešnim predlogom *na*, u radu kanadskog studenta sa engleskim kao prvim:

Kod kuće planiraću gde ćemo ići u JUN sa Lin. (korejski, 297)

Zasto što ja pošaljem *na* SEPTEMBAR. (engleski, 115)

Zaključak

Upotreba nominativa umesto lokativa i pet njegovih značenja ostvarena je ukupno **86 puta** (Tabela 66). Daleko je najviše grešaka u upotrebi spacijalnog lokativa (70), neuporedivo manje u upotrebi lokativa osnova (6), objekatskog i instrumentalnog (po 4 za svaki), i temporalnog lokativa (dve greške). Ovoliki broj ogrešenja u iskazivanju

prostornog značenja mogao se i očekivati jer se gotovo svaka aktivnost može odrediti s obzirom na okolnost tipa prostor. Iznenaduje to što nije ostvaren veći broj ovakvih grešaka u iskazivanju objekta uz glagole *razmišljati*, *misliti*, *govoriti*, *pričati*, koje studenti neretko koriste.

Značenje lokativa	Broj grešaka	Broj studenata	Prvi jezik
1. spacijalni	70	34	češki, engleski, grčki, italijanski, japanski, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski, španski, tajski
2. osnov	6	4	arapski, korejski, portugalski
3. objekatski	4	4	korejski
4. instrumentalni	4	3	engleski, korejski
5. temporalni	2	2	engleski, korejski
Ukupno	86	–	–

Tabela 66 – Upotreba nominativa umesto lokativa

Sve greške je načinilo **40 studenata**, koji kao prvi jezik govore jedan od sledećih **13**: arapski (1), češki (1), engleski (7), grčki (1), italijanski (1), japanski (1), korejski (13), mađarski (3 – Vojvodina), nemački (4), poljski (2), portugalski (3), španski (2) ili tajski (1). Prema rodu i broju, imenice su muškog roda jednine (43) i množine (2), ženskog roda jednine (23) i množine (4), i srednjeg jednine (12).

7. Zaključak o pogrešnoj upotrebi NOMINATIVA

Poređenjem broja grešaka za svaki padežni oblik u preliminarnom istraživanju, ustanovljeno je da je nominativ najčešće pogrešno upotrebljavan padež. Zbog toga, a i zato što je osnovni oblik imeničkih reči i prvi padež koji se uči na početnom nivou, ovde je data analiza upravo njegove pogrešne upotrebe, kao model koji bi trebalo da se može primeniti i na ostale padeže.

U pisanoj jezičkoj produkciji ukupno **560 puta** strani studenti su nominativ upotreбили umesto svih ostalih padeža, uključujući i vokativ (Tabela 67). Najčešće su njime zamenjivali **akuzativ** ($309/560 = 55\%$), **genitiv** ($117/560 = 21\%$) i **lokativ** ($86/560 = 15\%$), daleko manje **instrumental** ($26/560 = 5\%$), **dativ** ($16/560 = 3\%$) i **vokativ** ($6/560 = 1\%$). Ako pogledamo detaljnije, vidimo da su najčešće greške u onim značenjima koja se mogu smatrati osnovnim za dati padež na početnim nivoima (možda

uz izuzetak subjekatskog dativa): objekatski akuzativ (268/309 = 87%), spacijalni (56/117 = 48%) i temporalni genitiv (44/117 = 38%), spacijalni lokativ (70/86 = 81%), socijativni instrumental (13/26 = 50%) i subjekatski dativ (12/16 = 75%).

Nominativ umesto:	Ukupan broj grešaka	Broj UJG	Broj grešaka u konstrukcijama koje se ne uče	Broj studenata	Broj prvih jezika studenata
1. genitiva	117	112	5	42	11
2. dativa	16	13	3	11	5
3. akuzativa	309	293	16	60	13
4. vokativa	6	–	6	3	1
5. instrumentala	26	8	18	13	7
6. lokativa	86	77	9	40	13
Ukupno	560	503	57	–	–

Tabela 67 – Pregled svih grešaka u upotrebi nominativa

Činjenica da je najviše grešaka načinjeno zamenom akuzativa, genitiva i lokativa ima svoje opravdanje i obrazloženje u tome što se spacijalni lokativ uči u 2. lekciji početnog nižeg nivoa, odmah posle nominativa, objekatski akuzativ u 3. lekciji istog nivoa, a spacijalni i temporalni genitiv na početku početnog 2 nivoa (6, odn. 7. lekcija u *Naučimo srpski – Let's Learn Serbian 1*).¹⁷⁸ Kao i u slučaju prezenta, duga i česta upotreba podstiče očekivanja da će vremenom studenti uvežbati ove padežne oblike i njihova značenja, da će ih onda pravilno koristiti i manje grešiti, ali sa druge strane – postoji mogućnost da se u njihovoj dugoj i čestoj upotrebi greši više nego u upotrebi dativa i vokativa, koji se uče na sredini, odn. pred kraj početnog 2 nivoa (8, odn. 9. lekcija). Osim redosleda uvođenja padeža, na njihovu nepravilnu upotrebu, na tipove i broj ogrešenja može uticati i:

- frekvencija i semantika glagolske lekseme uz koju je greška napravljena – nesumnjivo je da su prelazni glagoli veoma frekventni na oba početna nivoa (javljaju se u najviše tematskih celina: hrana, piće, kupoprodaja, porodica, kuća, nameštaj itd.), da se mnoge predikacije mogu i moraju determinisati i u prostornom i u vremenskom smislu (*živeti, nalaziti se* i sl.),

¹⁷⁸ Izuzev jedne spacijalne genitivne konstrukcije – one s predlogom *iz*, koja se uči u 2. lekciji.

- zadata tema sastava, koja uslovljava i vokabular i gramatiku – malo je tema koje nude mogućnost za direktno obraćanje i upotrebu vokativa, na primer; sa druge strane, jasno je zašto je nominativ umesto genitiva najčešći u opisu prostorija,
- gramatika, koja utiče na upotrebu predloga karakterističnog za određeni padež i njegovo određeno značenje ali u konstrukciji s oblikom nominativa,
- korišćeni vokabular, koji za sobom može povući problem sinkretizma pojedinih imeničkih vrsta, ili problem imenica tipa pluralia tantum, i slično,
- poreklo upotrebljene imenice – pokazalo se da strana imena veoma često ostaju indeklinabilna, tj. u nominativu.

Osnovni kriterijum za određenje greške kao unutarjezičke, a koji se primenjuje od početka ove analize (od tvorbe glagolskih oblika, pa preko kongruencije predikata sa subjektom) – da li je greška nastala kombinacijom pogrešnih morfoloških sredstava srpskog jezika ili ne – može se primeniti i ovde, jer se i ovde radi o svojevrsnoj kombinaciji pogrešnih morfološko-sintaksičkih sredstava srpskog jezika. Kako se i u greškama u padežnom obliku radi o upotrebi pogrešnih sredstava ciljnog jezika, načelno se može reći da su i ove greške unutarjezičkog karaktera.

Osim toga, činjenice da je nominativ osnovni oblik, da se uči prvi i da je baš on u najvećem broju slučajeva upotrebljen umesto drugih padežnih oblika uklapaju se u određenje unutarjezičke interferencije – „to je interferencija ranije naučenih elemenata na kasnije naučene elemente jezika, kao i interferencija češće upotrebljivanih na one koji se ređe upotrebljavaju” (F. Juhas, navedeno prema Burzan: 1984: 18). I iz tog razloga, pojava nominativa umesto svih ostalih padeža može se smatrati greškom unutarjezičkog karaktera (izuzimajući sve one primere uz glagole i u konstrukcijama za koje smo rekli da se ne uče na početnim nivoima – 57 takvih primera; v. Tabelu 67). Za pouzdanije zaključke i smelije tvrdnje potrebno je sprovesti kompletnu analizu grešaka u upotrebi svih padežnih oblika uz glagole, i dobijene rezultate međusobno uporediti.

Ukupan broj grešaka (560), broj studenata koji su ih načinili (70) i broj njihovih prvih jezika (15: *arapski, češki, engleski, finski, grčki, hindi, italijanski, japanski, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski, španski i tajski*) takođe ukazuje na to da se najveći broj grešaka može dovesti u vezu sa ciljnim jezikom. Pitanje: da li je moguće da su neka od ovih odstupanja istovremeno nastajala i pod uticajem prvog jezika studenta – u ovom trenutku ostaje bez odgovora. Poređenje rezultata sa rezultatima kontrastivnih istraživanja glagolske rekcije u srpskohrvatskom i mađarskom jeziku, koje su sproveli M. Mikeš i F. Junger (Mikeš–Junger 1979), i M. Burzan (Burzan 1988) nije moguće zbog

razlika u metodološkom pristupu, o čemu je bilo reči u uvodnom delu ovog poglavlja. Poređenje sa rezultatima testova datim u Mikeš–Junger 1979 nije moguće zbog toga što interferentne pojave koje oni navode nisu zabeležene u mom korpusu.

M. Burzan izdvaja najučestalije interferentne pojave u glagolskoj rekciji i sistematizuje ih prema frekvencijskoj vrednosti glagola, ne uzima u obzir tip dopune, kao ni oblik imenske reči (Burzan 1988: 629). Kao najfrekventnije glagole navodi: *sećati se, imati* 'postojati, nalaziti se', *pobediti, boleti, pohađati, pitati, bojati se / plašiti se, smejati se, zahvaliti se, učiti i nadati se* – koji (svi osim *imati*) pod uticajem mađarskog jezika dobijaju dopunu u nekom zavisnom padežu. Rezultati dvaju istraživanja mogli bi se porediti samo za one glagole koji su zabeleženi u oba korpusa¹⁷⁹ i koji kao pogrešnu dopunu dobijaju nominativ. Takvih glagola, nažalost, nema. Glagol *imati* sa egzistencijalnim značenjem, u bezličnim rečenicama, srpski i hrvatski učenici dopunjuju nominativom množine (opet pod uticajem mađarskog), ali strani studenti ovu konstrukciju ne uče na početnim nivoima, zato nije predmet analize, pa ni poređenja. Od navedenih glagola, u mom korpusu pojavljuje se samo glagol *pitati*, u sastavu jedne studentkinje iz Mađarske – interesantno je da ga ona ne dopunjuje genitivom s predlogom *od*, kao ispitanici M. Burzan, već nominativom (*Ona uvek hoću da zna šta radim i gde sam zato što često pita MOJA MAMA ili MOJ TATA*). Pošto je u pitanju samo jedan primer, na osnovu njega se ne može izvoditi nikakav zaključak.

Ovde dobijeni rezultati nisu uporedivi ni sa rezultatima J. Turčana, kako zbog drugačijeg pristupa (pošao je od pravilnog padežnog oblika i posmatrao šta je upotrebljeno umesto njega) tako i zbog toga što osim opšte konstatacije da su nominativ, genitiv, akuzativ i instrumental zamenjeni drugom padežnom formom – drugih detalja nema (Turčan 1978: 52–54). Ne saopštava se kojim su to padežnim formama zamenjeni, pa da se makar posredno povuče nekakva paralela između stranih studenata i pripadnika slovačke nacionalne manjine u Vojvodini.

I na kraju, u vezi sa rodom (i brojem) imenica koje su pogrešno upotrebljene u obliku nominativa (Tabela 68) – najviše ih je ženskog roda: jednine (279) i množine (13), zatim muškog roda: jednine (154) i množine (51), a najmanje srednjeg roda jednine (30). Tokom analize je bilo reči o sinkretizmu nominativa i akuzativa jednine kod imenica muškog roda sa semantičkim obeležjem živo (–), što onemogućava da se u konkretnom slučaju utvrdi koji oblik je u pitanju i u koju kategoriju onda svrstati grešku. Iz tog

---

¹⁷⁹ Takvih glagola je malo zato što strani studenti ne uče ono što su učili učenici srpske i hrvatske nacionalnosti u Mađarskoj. A ako su i učili, onda u svojim sastavima ili nisu grešili u njihovoj upotrebi ili ih nisu ni koristili.

razloga, kod zamene akuzativa nominativom eliminisane su imenice muškog roda jednine sa obeležjem živo (-), i to donekle objašnjava zašto su imenice ženskog roda jednine brojnije od imenica muškog roda istog broja.

	Muški rod		Ženski rod		Srednji rod jednine
	jednina	množina	jednina	množina	
Genitiv	51	–	41	7	14
Dativ	3	–	1	–	–
Akuzativ	45	49	201	–	3
Vokativ	4	–	2	–	–
Instrumental	8	–	11	2	1
Lokativ	43	2	23	4	12
Ukupno	154	51	279	13	30

Tabela 68 – Rod imenica pogrešno upotrebljenih u nominativu

V. ZAKLJUČAK

Iz korpusa formiranog totalnom ekscerpcijom grešaka zabeleženih u pismenim sastavima studenata polaznika početnih kurseva srpskog kao stranog jezika (nivoi A1 i A2) izdvojene su i analizirane samo one greške koje se javljaju u:

- glagolskim oblicima učenim na ovim nivoima (u prezentu, participu aktiva, perfektu, potencijalu, futuru I, imperativu i infinitivu),
- kongruenciji između subjekta i glagolskog predikata (u licu, broju i rodu glagola), ali i u slaganju subjekta i imenskog dela predikata (u rodu i broju prideva),
- upotrebi oblika nominativa imenica uz glagole (uslovno rečeno, greške u glagolskoj rekciji).

Pregled svih grešaka u navedenim kategorijama (**ukupno 1586**; Tabela 69) pokazuje da studenti najviše slabosti pokazuju u slaganju predikata sa subjektom ($612/1586 = 39\%$), nešto manje u upotrebi šest padežnih oblika zamenjujući ih nominativom ($560/1586 = 35\%$), i najmanje u građenju glagolskih oblika ($414/1586 = 26\%$). Ili, nešto drugačije rečeno – teža im je upotreba glagolskih oblika, njihovih dopuna i odredbi ($1172/1586 = 74\%$) nego sama tvorba tih oblika – uprkos nedovoljno jasnim i nimalo jednostavnim njenim pravilima ($414/1586 = 26\%$).

	Ukupan broj grešaka	Broj studenata	Broj grešaka koje se nisu uklopile	Broj grešaka u gramatičkim jedinicama koje nisu učene	Najbrojnije greške, u upotrebi:	Broj UJG ¹⁸⁰	Broj prvih jezika studenata
1. Greške u tvorbi glagolskih oblika	414	64	16	–	prezenta (187/414 = 45%)	378	15
2. Greške u licu (i broju)	282	61	–	12	3. lica jd. (122/282 = 43%), 1. lica jd. (65/282 = 23%)	270	15
3. Greške u rodu (i broju) participa aktiva	75	30	–	5	m. roda jd. (30/75 = 40%)	70	9
4. Greške u rodu (i broju) imenskog dela predikata	255	57	–	9	m. roda jd. (122/255 = 48%), sr. roda jd. (73/255 = 29%)	246	15
5. Greške u upotrebi nominativa	560	70	–	57	akuzativa (309/560 = 55%), objekatskog akuzativa (268/309 = 87%)	503	15
Ukupno	1586		16	83		1467	

Tabela 69 – Pregled svih analiziranih grešaka

Od 1586 analiziranih grešaka, najviše ih je zabeleženo **u upotrebi nominativa** umesto drugih padežnih formi (560) i **u građenju glagolskih oblika** (414), znatno ih je manje u licu i broju glagolskog oblika (282), i rodu i broju prideva u semantičkom jezgru

¹⁸⁰ UJG – unutarjezičke greške.

predikata (255), a najmanje u rodu i broju participa aktiva u sastavu perfekta ili potencijala (75).

U svakoj od navedenih kategorija ističu se jedna ili dve potkategorije kao one u kojima su greške najbrojnije. Tako se izdvajaju:

- **zamena akuzativa** (309/560 = 55%) i **zamena objekatskog akuzativa** (268/309 = 87%) nominativom među svim pogrešnim upotrebama oblika nominativa,
- **prezentski oblici** među glagolskim oblicima (187/414 = 45%),
- **muški rod jd.** (122/255 = 48%) i **srednji rod jd.** (73/255 = 29%) među greškama u rodu (i broju) prideva u imenskom delu predikata,
- **3. lice jd.** (122/282 = 43%) i **1. lice jd.** (65/282 = 23%) među greškama u licu (i broju), i
- **muški rod jd.** (30/75 = 40%) među greškama u rodu (i broju) participa aktiva.

Treba zapaziti i to da je pogrešna upotreba jedninskih oblika češća od upotrebe množinskih – i ako ih posmatramo pojedinačno (u gramatičkoj kategoriji roda (i broja) najčešće su pogrešno upotrebljeni muški i srednji rod jednine, a u kategoriji lica (i broja) 3. i 1. lice jednine), i ako ih posmatramo objedinjeno (odnos jedninskih prema množinskim oblicima jeste sledeći: u participu aktiva – 59 : 16 primera, u imenskom delu predikata – 222 : 33, i u greškama u licu i broju – 196 : 86).¹⁸¹

Na izdvajanje ovih pojava uticale su svakako određene vanjezičke okolnosti:

- nominativ je prva forma imenica i ličnih zamenica s kojom se studenti susreću na samom početku kursa srpskog jezika, verovatno i jedina njihova forma koju će naći u rečniku; akuzativ kao padež objekta uči se u prvoj polovini nižeg početnog nivoa (3. lekcija) i kao dopuna prelaznih glagola ostaje u upotrebi do kraja početnog 2 nivoa, odn. potreba za njim postoji u obradi najvećeg broja tematskih celina i u najvećem broju tema pismenih sastava (hrana, piće, kupoprodaja, porodica, kuća, nameštaj i sl.),
- prezentski oblici su takođe duže u upotrebi od svih drugih glagolskih oblika, od samog početka pa do kraja početnog kursa,
- muški rod jednine (participa aktiva i prideva) prvi je oblik koji uče, navodi se kao prvi od tri roda, u rečnicima najčešće i kao jedini (za prideve),

---

¹⁸¹ Up. nalaz J. Novak Milić: „Sve su raščlambe pokazale da je broj odstupanja u množini podjednak ili veći nego u jednini. Ta je činjenica zajednička svim promatranim glagolskim vrstama u tvorbi prezenta te svim skupinama ispitanika. Pretpostavlja se da isto vrijedi i za oblike u futuru I. i perfektu, premda odnos jednine i množine u tvorbi tih glagolskih vremena u ovome istraživanju nije bio posebno razmatran” (Novak Milić 2002: 94).

- 1. lice jednine uslovljeno je potrebom da se student predstavi, govori o samom sebi, svojim svakodnevnim aktivnostima, navikama i sl.

Isto tako učestalost ovih pojava uslovljena je i jezičkim okolnostima, odn. složenošću sistema srpskog jezika:

- nominativ je osnovni oblik imeničkih reči, jedan od sedam padeža,
- prezentski oblici razlikuju više nastavaka za oblik nego drugi glagolski oblici, imaju najviše glasovnih alternacija u osnovi, i uz sve to – ne postoje jasna pravila njihovog građenja (sa stanovišta stranih studenata),

- muški rod jednine osnovni je oblik pridevskih reči, jedan od šest članova sistema zasnovanog na kategoriji roda i broja,

- srednji rod jednine prideva, pored toga što pripada šestočlanom sistemu, morfološki se podudara sa odgovarajućim priložima izvedenim od iste osnove (npr. *dobro, lepo* i sl.), a koji su vrlo frekventni u jeziku, pogotovo razgovornom,

- 3. lice jednine prezenta ($111/122 = 91\%$) najkraći je prezentski oblik, ujedno se podudara sa prezentskom osnovom i na taj način učestvuje u građenju četiri druga prezentska oblika (1. i 2. lica jednine, i 1. i 2. lica množine, kod glagola s prezentskim nastavkom *-a-* i u građenju 3. lica množine).

Budući da su unutarjezičke greške određene kao greške koje nastaju pod uticajem samog ciljnog jezika, odn. njegove strukture (v. str. 41–42), i da je u analizi pokazano da nepravilni oblici u svakoj od navedenih kategorija najčešće nastaju zamenom jednog gramatičkog sredstva srpskog jezika nekim drugim – ranije učenim ili češće korišćenim – sredstvom tog istog jezika, zaključeno je da se za većinu analiziranih grešaka (1467 primera, ili 92% od ukupnog broja) – načelno – može reći da su unutarjezičkog karaktera. Ovaj stav se ne odnosi na greške koje su iz nekog razloga ostale neuklopljene u datu klasifikaciju (ukupno 16 primera) i na greške u onim gramatičkim jedinicama koje ranije nisu učene (83).¹⁸² Iz načelne konstatacije da svaka zamena jednog elementa srpskog gramatičkog sistema drugim njegovim elementom (npr. jedne glagolske osnove drugom, jednog nastavka drugim, ili jednog padežnog oblika drugim) predstavlja unutarjezičku grešku izdvajaju se gorenavedene potkategorije u kojima je ostvaren najveći broj grešaka (ukupno 908¹⁸³ primera, ili 57% od ukupnog broja) – kao pojave koje nesumnjivo imaju svoj izvor u samom ciljnom jeziku. Istina je da zadate teme uslovljavaju vokabular i

¹⁸² Ali svakako jesu zanimljive, iz jednog drugog razloga – kao pokušaji studenata da iskažu ono što nisu učili.

¹⁸³ Zbir najbrojnijih grešaka (Tabela 70), bez zamene objekatskog akuzativa jer je ona obuhvaćena zamenom akuzativa.

gramatičke jedinice koje će studenti upotrebiti u svom pismenom sastavu, ali velik broj primera nepravilne upotrebe određene potkategorije, načinjenih od većeg broja studenata koji se međusobno razlikuju po svom prvom jeziku, govori o tome da se mora raditi o određenoj pravilnosti a ne o čistoj slučajnosti (Tabela 70). Iz toga proizlazi da se greške ovoga tipa, u ovim kategorijama, mogu očekivati i ubuduće – od svih studenata, bez obzira na njihov prvi jezik i na sastav grupe (da li je heterogena ili homogena). U prilog tome ide i prosečan broj grešaka po studentu, kao i prosečan broj studenata po jeziku¹⁸⁴ – u svakoj od navedenih potkategorija (Tabela 71).

	Broj grešaka	Broj studenata	Broj prvih jezika
Zamena akuzativa	309/560 = 55%	60	13 jezika: arapski, engleski, finski, grčki, hindi, italijanski, japanski, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski, španski
Zamena objekatskog akuzativa	268/309 = 87%	59	13 jezika: arapski, engleski, finski, grčki, hindi, italijanski, japanski, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski, španski
Prezentski oblici	187/414 = 45%	48	13 jezika: arapski, češki, engleski, finski, hindi, italijanski, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski, španski, tajski
Muški rod jd. (u im. delu predikata)	122/255 = 48%	42	12 jezika: arapski, češki, engleski, finski, grčki, hindi, japanski, korejski, mađarski, nemački, portugalski, španski
Srednji rod jd. (u im. delu predikata)	73/255 = 29%	37	10 jezika: arapski, engleski, finski, hindi, japanski, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski
3. lice jd.	122/282 = 43%	51	15 jezika: arapski, beloruski, češki, engleski, finski, grčki, hindi, japanski, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski, španski, tajski
1. lice jd.	65/282 = 23%	26	10 jezika: arapski, češki, engleski, finski, hindi, korejski, mađarski, poljski, španski, tajski
Muški rod jd. (participa aktiva)	30/75 = 40%	14	6 jezika: engleski, korejski, mađarski, nemački, poljski, portugalski

Tabela 70 – Pregled najbrojnijih grešaka, broja studenata koji su ih načinili i njihovih jezika

¹⁸⁴ Iako je ta računica nezahvalna ako uzmemo u obzir činjenicu da je broj ispitanika za pojedine jezike bio izrazito neujednačen – veći broj jezika (arapski, finski, hindi, italijanski, japanski – na primer) imao je po jednog predstavnika samo, naspram korejskog i engleskog sa 22, odn. 16 predstavnika.

	Broj grešaka	Broj studenata	Broj prvih jezika	Broj grešaka po studentu	Broj studenata po jeziku
Zamena akuzativa	309/560 = 55%	60	13	5,2	4,6
Zamena objekatskog akuzativa	268/309 = 87%	59	13	4,5	4,5
Prezentski oblici	187/414 = 45%	48	13	3,9	3,7
Muški rod jd. (u im. delu predikata)	122/255 = 48%	42	12	2,9	3,5
Srednji rod jd. (u im. delu predikata)	73/255 = 29%	37	10	2	3,7
3. lice jd.	122/282 = 43%	51	15	2,4	3,4
1. lice jd.	65/282 = 23%	26	10	2,5	2,6
Muški rod jd. (participa aktiva)	30/75 = 40%	14	6	2,1	2,3

Tabela 71 – Prosečan broj grešaka po studentu i prosečan broj studenata po jeziku

Da bi ovde dobijeni rezultati bili pouzdaniji, trebalo bi ih proveriti poređenjem sa sličnim analizama grešaka u srpskom jeziku. Kao što je u Uvodu rečeno (v. 6. *Dosadašnje analize grešaka u srpskom jeziku kao stranom ili drugom*), nađena je samo jedna, manja analiza unutarjezičkih grešaka u srpskom jeziku kao nematernjem (u homogenoj, mađarskoj grupi) i u gramatičkim kategorijama različitim od kategorija posmatranih ovde (Jerković 1988a), što znači da poređenje nalaza dveju analiza nije izvodljivo. Zbog toga su bila jedino moguća, a i korisna, poređenja s onim analizama koje su imale sasvim oprečni cilj – da dokažu uticaj prvog jezika učenika, najčešće mađarskog, na njegovu produkciju na srpskom jeziku. U svim poređenim segmentima otkrile su se izvesne sličnosti između heterogene grupe stranih studenata i homogene grupe učenika mađarske nacionalnosti: neke od njihovih grešaka iste su u kategoriji broja glagolskih oblika (v. *Zaključak o greškama u licu i broju*), kao i u kategoriji roda participata aktiva i prideva u semantičkom jezgru predikata (v. *Zaključak o greškama u rodu i broju participata aktiva* i *Zaključak o greškama u rodu i broju imenskog dela*

predikata).¹⁸⁵ Pored toga, koliko je to bilo moguće, izvršeno je i poređenje sa greškama izvornih govornika, i utvrđene su određene zajedničke crte – u tvorbi morfoloških oblika glagola – sa: govorom dece koja su u procesu usvajanja srpskog jezika kao prvog, razgovornim stilom odraslih, kao i s nekim srpskim dijalektima (v. *Zaključak o greškama u tvorbi glagolskih oblika*).

Uz analizu grešaka u kongruenciji između subjekta i predikata provereno je i neposredno sintaksičko okruženje, odn. da li je subjekat u datoj rečenici iskazan ili ne. Pokazalo se da njegovo prisustvo ne igra presudnu ulogu za izbor odgovarajućeg nastavka jer je upotrebljeno dvostruko više nepravilnih oblika u rečenicama sa ekspliciranim subjektom nego u onima bez njega (438 : 174; Tabela 72). Pretpostavljam, na osnovu iskustva, da je i inače u radovima studenata daleko više rečenica sa izrečenim subjektom, pa otuda i ova razlika u broju grešaka. U kolikoj meri imenica ili zamenica u poziciji subjekta zaista olakšava izbor odgovarajućeg glagolskog nastavka moglo bi se utvrditi poređenjem ukupnog broja pravilnih i ukupnog broja nepravilnih oblika u rečenicama sa ekspliciranim, odn. neekspliciranim subjektom – što ovde nije urađeno jer to nije bio primarni cilj.

	Eksplicirani subjekat	Neeksplicirani subjekat
1. Greške u licu (i broju) uz subjekat	162	120
2. Greške u rodu (i broju) participa aktiva uz subjekat	61	14
3. Greške u rodu (i broju) pridevskih reči uz subjekat	215	40
Ukupno	438	174

Tabela 72 – Pregled grešaka uz subjekat

Pretpostavke od kojih se pošlo na početku rada potvrđene su dobijenim rezultatima:

- utvrđeno je postojanje grešaka zajedničkih studentima različitih prvih jezika – na morfološkom, morfološko-sintaksičkom i morfološko-sintaksičko-semantičkom nivou,

¹⁸⁵ Na više mesta u analizi napomenuto je da se ne isključuje mogućnost da su neke unutarjezičke greške nastale i pod uticajem prvog jezika studenata.

- u takvim greškama postoje izvesne pravilnosti – najviše grešaka prave u jednoj, eventualno dve potkategorije,
- u tim pravilnostima uočen je uticaj ranije učenog i češće korišćenog na ono što se uči kasnije, a što predstavlja unutarjezičku interferenciju,¹⁸⁶
- rezultat takvog uticaja su unutarjezičke greške, koje se mogu klasifikovati prema jezičkim kategorijama i potkategorijama ciljnog jezika,
- za svaki tip unutarjezičke greške može se utvrditi udeo u ukupnom broju grešaka,
- na osnovu svega ovoga dolazi se do popisa grešaka na čijem otklanjanju mogu raditi i lektori i autori udžbenika nezavisno od prvog jezika studenata i etničkog sastava grupe,
- prezent se pokazao kao najteži glagolski oblik na početnim nivoima, iz više razloga, pre svega zbog velikog broja nastavaka za oblik (48/187, ili 26% grešaka nastalo je zamenom prezentskih nastavaka) i teško savladivih glasovnih alternacija u osnovi (65/187, ili 35% grešaka nastalo je upotrebom infinitivne osnove ili infinitiva umesto prezentske osnove), zbog toga što se uči prvi i koristi najduže – tokom oba kursa, zbog tema i brojnosti pismenih sastava u kojima je neophodna njegova upotreba (opis članova porodice i prijatelja, opis sobe ili kuće),
- pokazalo se, takođe, da vreme koje studenti imaju za učenje, uvežbavanje i primenu prezenta ne doprinosi manjem broju grešaka u odnosu na one oblike koji se uče kasnije i za čije uvežbavanje ostaje manje vremena (kao što su potencijal i imperativ).

Neki primeri u korpusu sigurno bi mogli biti razvrstani i drugačije i protumačeni na drugačiji način, neki od njih bi verovatno mogli biti objašnjeni i kao rezultat međujezičke interferencije. Na kraju, moguća je i potpuno drugačija klasifikacija. Ovde izneto viđenje i tumačenje grešaka zabeleženih u pismenim sastavima stranih studenata jeste samo jedno od mogućih.

---

¹⁸⁶ Time je ocrtan onaj segment njihovog međujezika koji potiče iz ciljnog jezika, i to samo njegov manji deo.

CITIRANA I KORIŠĆENA LITERATURA

- Antonić, Ivana 2004. Temporalna determinacija nominalnom formom u genitivu u standardnom srpskom jeziku. *Slavia meridionalis, Studia linguistica, Slavica et Balcanica*, 4. Warszawa: Instytut slawistyki Polskiej akademii nauk, 65–80.
- Appel, René, Muysken Pieter 2005. *Language Contact and Bilingualism*. Amsterdam: Amsterdam University Press, Amsterdam academic archive.
- Arsenijević, Nada 1988. Interferencija u mađarsko-srpskohrvatskom dvojezičju: greške u gramatičkoj kategoriji roda. *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXXIV/9–10, 639–646.
- Arsenijević, Nada 1990. *Najfrekventnije interferentne pojave učenika mađarske narodnosti u produkciji na srpskohrvatskom jeziku*, neobjavljena magistarska teza, odbranjena 1990. godine na Institutu za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Novi Sad: Seminarska biblioteka Odseka za srpski jezik i lingvistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. Sign. L 10305.
- Arsenijević, Nada 1993. Problemi u vezi sa iskazivanjem posesivnosti u srpskohrvatskom kao sekundarnom jeziku. *Magyarok és szlávok* (Segedin), 495–501.
- Arsenijević, Nada 1999. Problemi u realizaciji predložko padežnih konstrukcija u srpskom kao sekundarnom jeziku. *Zbornik radova VI simpozijuma Kontrastivna jezička istraživanja* (Novi Sad, 29–30. V 1998). Novi Sad: Filozofski fakultet, 370–375.
- Babić, Biljana 2007. Provera znanja iz gramatike: nivoi A1 i A2 (poređenje – udžbenik *Naučimo srpski 1* : testovi). *Прилози проучавању језика*, 38, Нови Сад: Филозофски факултет, 159–186.
- Babić, Biljana 2011. *Naučimo srpski 1 i 2 – Rečnik glagola*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Babić, Biljana 2014a. Greške u tvorbi prezentskih oblika na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. *Језици и културе у времену и простору III*. Нови Сад: Филозофски факултет, 569–581.
- Babić, Biljana 2014b. Greške u tvorbi oblika futura I na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. *Језици и културе у времену и простору IV/2*. Нови Сад: Филозофски факултет, 143–153.
- Babić, Biljana (u štampi). Greške u tvorbi oblika participa aktiva na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. *Српски као страни језик у теорији и пракси 3*. Београд: Филолошки факултет.
- Bąk, Piotr 1995. *Gramatyka języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Bodrič, Radmila 2004. *Nastava pisanja na engleskom jeziku*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine, Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.
- Browne, Wayles 1970–1971. O oblicima futura tipa *čitati ću* i *čitaću*, *Jezik*, XVIII, br. 2, Zagreb, str. 43–45.
- Bugarški, Ranko 1996. Greške u jeziku. U: *Lingvistika o čoveku*. Beograd: Čigoja štampa, XX vek, 156–163.

- Burt, Marina K. 1975. Error Analysis in the Adult EFL Classroom. *TESOL Quarterly* (Bloomington), Vol. 9, No. 1, 53–63.
- Burzan, Mirjana 1980. Interferentne pojave u upotrebi ličnih zamenica srpskohrvatskog jezika registrovane u govoru učenika pripadnika mađarske narodnosti. *Zbornik radova simpozijuma Kontrastivna jezička istraživanja* (Novi Sad, 7–8. XII 1979). Novi Sad: Filozofski fakultet, 399–402.
- Burzan, Mirjana 1984. *Interferencija u predikatu srpskohrvatske rečenice u jeziku učenika mađarske narodnosti*. Novi Sad : Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike.
- Burzan, Mirjana 1987. Ogrješnja o kategoriju roda u srpskohrvatskom jeziku učenika mađarske narodnosti – slaganje subjekta i odredbe. *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXXIII/9–10, 789–793.
- Burzan, Mirjana 1988. Interferencija u mađarsko-srpskohrvatskom dvojezičju: greške u glagolskoj rekciji. *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXXIV/9–10, 628–638.
- Burzan, Mirjana 1991. Poremećaj reda reči u imeničkoj sintagmi u mađarsko-srpskohrvatskom dvojezičju. *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXXVII/3–4, 24–29.
- Burzan, Mirjana 1993. Srpskohrvatski u kontaktu s mađarskim jezikom: Manifestacije skrivene interferencije. *Magyarok és szlávok* (Segedin), 473–483.
- Burzan, Mirjana 1997. Kategorija imeničkog broja u produkciji mađarsko-srpskih dvojezičnih osoba. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XL/2, 29–34.
- Corbett, Greville 1983. Слагање предиката са више субјеката у српскохрватском језику. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 12/1, Београд, стр. 93–102.
- Corder, S.P. 1967/1975². The Significance of Learners' Errors. *Error Analysis – Perspectives on Second Language Acquisition* (Ed. by Jack S. Richards). London: Longman, 19–27.
- Corder, S.P. 1971/1975². Idiosyncratic Dialects and Error Analysis. *Error Analysis – Perspectives on Second Language Acquisition* (Ed. by Jack S. Richards). London: Longman, 158–171.
- Dimitrijević, Naum 1991. Nastava stranih jezika, pedagoška kontrastivna analiza, analiza grešaka i studije međujezika. *Zbornik radova IV simpozijuma Kontrastivna jezička istraživanja* (Novi Sad, 8–9. XII 1989). Novi Sad: Filozofski fakultet, 45–52.
- Dulay, Heidi, Burt Marina, Krashen Stephen 1982. *Language Two*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, Rod 1996⁴. *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Erdeljac, Vlasta 2011. Vrijednost jezičnih/govornih pogrešaka u istraživanjima jezika: psiholingvistički pristup. *Jezik u upotrebi / Language in Use (Primenjena lingvistika u čast Ranku Bugarskom / Applied Linguistics in Honour of Ranko Bugarski, zbornik radova)*. Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije. Novi Sad: Filozofski fakultet. Beograd: Filološki fakultet, 281–294.

- Gass, Susan M., Selinker Larry 2008³. *Second Language Acquisition*. New York, London: Routledge.
- Genc, Lajoš 1982. *Rana dvojezičnost i kognitivni razvoj*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Zavod za izdavanje udžbenika.
- Iričanin, Gordana 1982. Analiza grešaka u nastavi stranih jezika. *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXVIII/9, 793–800.
- Ivić, Milka 2008³. Izbrojivost onoga što imenica označava kao gramatički problem. U: *Lingvistički ogledi*. Beograd: Biblioteka XX vek, Krug, 13–38.
- Jain, M.P. 1969/1975². Error Analysis: Source, Cause and Significance. *Error Analysis – Perspectives on Second Language Acquisition* (Ed. by Jack S. Richards). London: Longman, 189–215.
- Jerković, Jovan. 1966. Šta je pokazala jedna analiza pismenih zadataka srpskohrvatskog jezika u dve novosadske srednje škole sa mađarskim nastavnim jezikom. *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XII/4, 208–212.
- Jerković, Jovan 1988a. Unutarjezička interferencija u srpskohrvatskom kao sekundarnom jeziku. *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXXIV/1, 29–34.
- Jerković, Jovan 1988b. Interferencija u mađarsko-srpskohrvatskom dvojezičju: greške u upotrebi ličnih zamenica. *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXXIV/9–10, 623–627.
- Jerković, Jovan 1990. Negovanje maternjeg jezika u dijaspori (odnos standardnog i podstandardnog). *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XXXVI/9–10, 398–404.
- Klajn, Ivan 1986. Analiza grešaka i greške analize. *Zbornik radova III simpozijuma Kontrastivna jezička istraživanja* (Novi Sad, 6–7. XII 1985). Novi Sad: Filozofski fakultet, 53–65.
- Klajn, Ivan 2005¹. *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Kovačićek, Miljenko 1986. Problemi u učenju hrvatskog ili srpskog na početnim stupnjevima za englesko govorno područje. *Zbornik radova sa savetovanja Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog*. Beograd: Institut za strane jezike, Zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja grada Beograda, 65–69.
- Kristal, Dejvid 1988. *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: Nolit.
- Kristal, Dejvid 1996. *Kembrička enciklopedija jezika*, Beograd: Nolit.
- Maletić, Nada 1986a. Interferencija u dopuni srpskohrvatskih faznih glagola kod učenika mađarske narodnosti. *Прилози проучавању језика* (Нови Сад), 22, 109–118.
- Maletić, Nada 1986b. Srpskohrvatsko-mađarska dvojezičnost: usvajanje korelativne zamenice u srpskohrvatskom jeziku. *Zbornik radova sa savetovanja Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog*. Beograd: Institut za strane jezike, Zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja grada Beograda, 166–169.
- Mikeš, Melanija 1968. Kategorija srpskohrvatskog gramatičkog roda u govoru dece mađarskog maternjeg jezika. *Прилози проучавању језика* (Нови Сад), 4, 249–254.

- Mikeš, Melanija, Junger Ferenc 1979. *Rekcijski odnosi u glagolskoj sintagmi*. Kontrastivna gramatika srpskohrvatskog i mađarskog jezika, br. 5. Novi Sad: Filozofski fakultet, Institut za mađarski jezik, književnost i hungarološka istraživanja.
- Mrazović, Pavica, Vukadinović Zora 1990. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad: Dobra vest.
- Nemser, William 1971/1975². Approximative Systems of Foreign Language Learners. *Error Analysis – Perspectives on Second Language Acquisition* (Ed. by Jack S. Richards). London: Longman, 55–63.
- Novak Milić, Jasna 2002. Učenje glagolskih oblika u hrvatskome kao stranome jeziku. *Suvremena lingvistika* (Zagreb), 53–54/1–2, 85–100.
- Partridge, Monica 1988. *Serbo-Croat (Practical Grammar and Reader)*. Beograd: Prosveta.
- Petrović, Vladislava 1986. Neki problemi usvajanja rekcije srpskohrvatskih glagola. *Zbornik radova sa savetovanja Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog*. Beograd: Institut za strane jezike, Zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja grada Beograda, 88–93.
- Politzer, Robert L., Ramirez Arnulfo G. 1973. An Error Analysis of the Spoken English of Mexican-American Pupils in a Bilingual School and a Monolingual School. *Language Learning* (Michigan), Vol. 23, No 1, 39–62.
- Požgaj-Hadži, Vesna 1987. Klasifikacija govornih napak pri slovenskih študentih hrvaškega ali srbskega jezika. *Jezik in slovstvo*, 33/1-2, 25–32. [<http://www.dlib.si>]
- Požgaj-Hadži, Vesna, Ferbežar Ina 2005. Tekst između slovenskog i srpskog jezika (tipične pisane pogreške na ispitima iz znanja slovenskog kao drugog jezika). *Прилози проучавању језика* (Нови Сад), 36, 137–146.
- Richards, Jack C. 1971/1975². A Non-Contrastive Approach to Error Analysis. *Error Analysis – Perspectives on Second Language Acquisition* (Ed. by Jack S. Richards). London: Longman, 172–188.
- Saville-Troike, Muriel 2006². *Introducing Second Language Acquisition*. New York: Cambridge University Press.
- Selinker, Larry 1972/1975². Interlanguage. *Error Analysis – Perspectives on Second Language Acquisition* (Ed. by Jack S. Richards). London: Longman, 31–54.
- Skutnab-Kangas, Tove 1991. *Bilingvizam – da ili ne*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Subotić, Ljiljana, Sredojević Dejan, Bjelaković Isidora 2012. *Fonetika i fonologija: ortoepska i ortografska norma standardnog srpskog jezika*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Šotra, Tatjana 2006. *Kako progovoriti na stranom jeziku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Taylor, Barry P. 1975. The Use of Overgeneralization and Transfer Learning Strategies by Elementary and Intermediate Students of ESL. *Language Learning* (Michigan), Vol. 25, No 1, 73–107.

- Taylor, Gordon 1986. Errors and Explanations. *Applied Linguistics* (Oxford), Vol. 7, No. 2, 144–166.
- Turčan, Jaroslav 1978. Prilog kontrastivnom proučavanju srpskohrvatskog i slovačkog jezika (Najfrekventnije greške u upotrebi padeža i leksike u srpskohrvatskom kao jeziku društvene sredine). *Godišnjak saveza društava za primenjenu lingvistiku Jugoslavije* (Beograd), 2, 45–65.
- Vojnović, Jelena 2007. Usvajanje padežnog sistema u nastavi srpskog jezika kao stranog (početni nivo). *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti (zbornik radova)*. Beograd: Ministarstvo za nauku i zaštitu životne sredine, Filološki fakultet Univerziteta, 281–289.
- Zvekić-Dušanović, Dušanka 1999. O neadekvatnoj upotrebi morfeme *se* u produkciji mađarsko-srpskih bilingvalnih govornika. *Zbornik Mатице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XLII, 219–224.
- Zvekić-Dušanović, Dušanka 2003. O neadekvatnoj upotrebi veznika *da* kod mađarsko-srpskih dvojezičnih osoba. *Zbornik Mатице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XLVI/2, 217–224.
- Zvekić-Dušanović, Dušanka 2010. O još nekim interferentnim pojavama u mađarsko-srpskom dvojezičju. *Riječ* (Rijeka), 16/3, 116–127.
- Zvekić-Dušanović, Dušanka (u štampi). Ortografske greške u srpskom kao nematernjem jeziku. *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi III*. Beograd: Filološki fakultet.
- Андрић, Едита 2010. Контрастивна истраживања српско(хрватско)г и мађарског језика. *Контрастивна проучавања српског језика: правци и резултати*. Београд: САНУ, Одбор за српски језик у поређењу са другим језицима, 9–40.
- Антонић, Ивана 2003а. Спацијална идентификација оријентационог типа номиналном формом у генитиву. *Zbornik Mатице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XLVI/1, 61–69.
- Антонић, Ивана 2003б. Спацијална идентификација локационог типа номиналном формом у генитиву. *Свеске Mатице српске. Серија књижевности и језика* (Нови Сад), бр. 40, св. 11, 78–85.
- Антонић, Ивана 2004. Синтакса и семантика датива. *Јужнословенски филолог* (Београд), LX, 67–97.
- Антонић, Ивана 2005. *Синтакса и семантика падежа*. У: Пипер Предраг, Антонић Ивана, Ружић Владислава, Танасић Срето, Поповић Људмила, Тошовић Бранко, *Синтакса савременог српског језика – Проста реченица*. У редакцији академика Милке Ивић. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Нови Сад: Матица српска [119–300].

- Антонић, Ивана 2006а. Темпорална детерминација номиналном формом у акузативу у стандардном српском језику. *Когнитивнолингвистичка проучавања српског језика*. Београд: САНУ, 47–70.
- Антонић, Ивана 2006б. Предлог *ОД* у стандардном српском језику. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 35/1, Београд, 129–144.
- Антонић, Ивана 2007. Синтакса и семантика предлога *ДО*. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), L, 31–43.
- Арсенијевић, Нада 1995. Хабео и егзистенцијалне реченице са глаголом имати у мађарско-српском двојезичју. *Педагошка стварност* (Нови Сад), XL/1–2, 66–74.
- Арсенијевић, Нада 1996. О неким манифестацијама интерференције у употреби објекатске реченице код двојезичних м/с особа. *Zbornik radova V simpozijuma Kontrastivna jezička istraživanja* (Novi Sad, 9–10. XII 1994). Novi Sad: Filozofski fakultet, 381–386.
- Бурзан, Мирјана 1994. Неки резултати истраживања српског као другог језика. *Педагошка стварност* (Нови Сад), XXXIX/1–2, 43–50.
- Бурзан, Мирјана 1999. О двојакој конгруенцији у српском језику данас. *Зборник радова са другог, међународног, научног скупа Актуелни проблеми граматике српског језика* (Суботица, 22–24. X 1997). Суботица: Градска библиотека Суботица, Београд: Народна библиотека Србије, Институт за српски језик САНУ, 139–146.
- Војводић, Дојчил 1995. Облици футура I као варијанте и/или као стандарди (?). *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 24/1, Београд, стр. 341–349.
- Гортан-Премк, Даринка 2004. *Полисемја и организација лексичког система у српскоме језику*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ђорђевић, Радмила 2010. Била једном контрастивна анализа. Да ли? *Контрастивна проучавања српског језика: правци и резултати*. Београд: САНУ, Одбор за српски језик у поређењу са другим језицима, 123–146.
- Звекић-Душановић, Душанка 2008. О употреби вокативних конструкција код мађарско-српских двојезичних ученика. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* (Нови Сад), XXXIII-2, 371–390.
- Звекић-Душановић, Душанка 2015. Из лексичке интерференције у мађарско-српском двојезичју. *Лингвистичке свеске 10*. Нови Сад: Филозофски факултет, 330–343.
- Клајн, Иван, Пипер Предраг (ур.) 2010. *Контрастивна проучавања српског језика: правци и резултати*. Београд: САНУ, Одбор за српски језик у поређењу са другим језицима.
- Клајн, Иван, Пипер Предраг 2013. *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Кликовац, Душка 2002/2003². *Грамматика српскога језика за основну школу*. Београд: Српска школска књига.

- Ковачевић, Милош 2014. Може ли се рећи: *Ја ћу да дођем? Језик данас* (Нови Сад), година X, бр. 1–2, 10–29.
- Николић, Мирослав 2000. Основа и наставци презентских облика у српском стандардном језику, *Јужнословенски филолог*, LVI/3–4, Београд, стр. 737–746.
- Станојчић, Живојин, Поповић Љубомир, Мицић Стеван 1989¹. *Савремени српскохрватски језик и култура изражавања*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад: Завод за издавање уџбеника.
- Станојчић, Живојин, Поповић Љубомир 2011¹³. *Граматика српског језика (за гимназије и средње школе)*. Београд: Завод за уџбенике.
- Стевановић, Михаило 1964¹. *Савремени српскохрватски језик (Граматички системи и књижевнојезичка норма). I Увод – Фонетика – Морфологија*. Београд: Научно дело.
- Стевановић, Михаило 1974². *Савремени српскохрватски језик (Граматички системи и књижевнојезичка норма). II Синтакса*. Београд: Научна књига.
- Филиповић, Јелена 2010. Контрастивна изучавања српског и шпанског језика. *Контрастивна проучавања српског језика: правци и резултати*. Београд: САНУ, Одбор за српски језик у поређењу са другим језицима, 353–375.
- Филиповић, Јелена, Díez Plaza, César L. 2003. Структура слога у српском као Л2: Типолошки фактори који утичу на усвајање фонолошких система других/страних језика. *Говор и језик / Speech and Language*. Београд: Институт за експерименталну фонетику и патологију говора / Institute for Experimental Phonetics and Speech Pathology, 137–147.
- Шафрањ, Јелисавета 1995. Анализа грешака међујезика. *Педагошка стварност* (Нови Сад), XLI/9–10, 644–652.

РЕЋНИЦИ

- CCADE, *Collins Cobuild Advanced Dictionary of English* 2009. Glasgow: Harper Collins Publishers. Boston: Heinle Cengage Learning.
- RMS, *Речник српскохрватскога књижевног језика* (књига VI) 1976. Нови Сад: Матица српска.

PRILOG

LITERATURA O INTERFERENCIJI (U SRPSKOM JEZIKU) U VANNASTAVNOM PROCESU

- Arseniјеvić, N. 1993. O posesivnim i egzistencijalnim rečenicama sa glagolom *imati* i njihovim mađarskim ekvivalentima. *Zbornik Mатице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XXXVI/2, 61–69.
- Арсенијевић, Н. 1995. Хабео и егзистенцијалне реченице са глаголом имати у мађарско-српском двојезичју. *Pedagoška stvarnost* (Novi Sad), XL/1–2, 66–74.
- Arseniјеvić, N. 2001. Gramatička kategorija roda u mađarsko-srpskom dvojezičju. *Dissertationes Slavicae, Sectio linguistica* (Segedin), XXV, 197–204.
- Арсенијевић, Н. 2003. Исказивање посесије и квалификације у језику мађарско-српских двојезичних особа. *Zbornik Mатице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XLVI/1, 67–78.
- Арсенијевић, Н. 2005. Нека запажања о језику Тишминих превода с мађарског на српски језик. *Повратак миру Александра Тишме* (зборник радова). Нови Сад: Матица српска – САНУ, Огранак, 322–331.
- Arseniјеvić, N. 2006. Mađarsko-srpska bikulturalnost i bilingvalnost – prilog proučavanju interferentnih pojava u prevodilačkom kontaktu. *Сусрет култура IV*. Нови Сад: Филозофски факултет, 419–426.
- Arseniјеvić, N. 2010. Tišmini prevodi mađarskih faktitivnih glagola. *Сусрет култура V/2*. Нови Сад: Филозофски факултет, 721–728.
- Арсенијевић, Н. 2012. Употреба српског језика у дијаспори: нека запажања у српско-мађарском билингвизму. *Српски језик, књижевност, уметност: Зборник радова са VI међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу* (28-29. X 2011). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 369–381.
- Бурзан, М. 1988. Нека питања интерференције у језику Вукових савременика. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 17, Београд, 375–382.
- Burzan, M. 1988. Prilog proučavanju interferencije u prevodilačkom kontaktu. *Zbornik Mатице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XXXI/2, 119–125.
- Burzan, M. 1990. *Glagolski pridevi u srpskohrvatskom i mađarskom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike.
- Burzan, M. 1991. Jedna karakteristična manifestacija interferencije u prevodilačkom kontaktu mađarskog i srpskohrvatskog jezika. *Zbornik Mатице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XXXIV/1, 89–92.
- Burzan, M. 1993. Mađarske fraze u srpskim prevodima. *Zbornik Mатице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XXXVI/1, 123–131.

- Burzan, M. 1994. Problemi standardnog srpskog jezika u dijaspori. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XXXVII, 105–108.
- Burzan, M. 1996. Frazеологија u jeziku Srba u Мађарској. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XXXIX/1, 157–162.
- Burzan, M. 1996. Мађарски глаголки прилог u српским преводима. *Zbornik radova V simpozijuma Kontrastivna jezička istraživanja* (Novi Sad, 9–10. XII 1994). Novi Sad: Filozofski fakultet, 359–365.
- Бурзан, Мирјана 1996. Српски језик у дијаспори. О проблемима рекције. *Научни састанак слависта у Вукове дане, 25/2*, Београд, 339–345.
- Burzan, M. 1999. Potencijal u srpskim prevodima sa мађарског језика. *Zbornik radova VI simpozijuma Kontrastivna jezička istraživanja* (Novi Sad, 29–30. V 1998). Novi Sad: Filozofski fakultet, 338–342.
- Бурзан, М. 2000. О неким мађаризмима у говору Ћале. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XLIII, 83–89.
- Бурзан, М. 2003. О лексици Срба у Мађарској. *Српски језик – студије српске и словенске* (Београд), год. 8, бр. 8 (1/2), 645–654.
- Burzan, M. 2005. Uticaj мађарског на јеziчки израз Veljka Petrovića. *Живот и дело академика Павла Ивића* (зборник радова са трећег међународног научног скупа Живот и дело академика Павла Ивића, Београд, Нови Сад, Суботица, 17–19. септембар 2001). Суботица: Градска библиотека, Београд: САНУ, Народна библиотека Србије, Институт за српски језик САНУ, Нови Сад: Матица српска, Филозофски факултет, 361–367.
- Јерковић, Ј. 1974. Специфичности говора роднога краја у језику Јакова Игњатовића. *Зборник за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XIV/2, 77–82.
- Jerković, J. 1993. О мађарском uticaju u jeziku srpskih pisaca. *Magyarok és szlávok* (Segedin), 485–494.
- Јерковић, Ј. 1996. Данашњи оквири истраживања говора Срба у Мађарској. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* (Нови Сад), XXIV, 5–9.
- Јерковић, Ј. 2000. Језик Јакова Игњатовића и данашњи говори Срба у околини Будимпеште. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XLIII, 273–278.
- Jerković, J. 2001. О мађаризмима u jednom lokalnom govoru Srba i Hrvata u Мађарској. *Dissertationes Slavicae, Sectio linguistica* (Segedin), XXV, 13–18.
- Јерковић, Ј. 2002. Језик Михаила Витковића и данашњи говор Срба у околини Будимпеште. *Cirill és metód példáját követve* (Segedin), 207–219.
- Mikeš, M. 1965. Interferencija u procesu јednovremenog usvajanja мађарског i српскохрватског vokalizma. *Прилози проучавању језика* (Нови Сад), 1, 185–203.

- Zvekić-Dušanović, D. 1998. Neke interferentne pojave u prevodu romana „Estera” Lasla Nemeta. *Прилози проучавању језика* (Нови Сад), 28–29, 183–189.
- Zvekić-Dušanović, D. 2013. Множина антропонима у српском и мађарском језику. *Језици и културе у времену и простору II/2*. Нови Сад: Филозофски факултет, 27–33.
- Turčan, J. 1999. Менјанје кода и transferencija kod slovačko-srpske dvojezične dece. *Zbornik radova VI simpozijuma Kontrastivna jezička istraživanja* (Novi Sad, 29–30. V 1998). Novi Sad: Filozofski fakultet, 249–253.
- Бошњаковић, Ж. 2005. Како Македонци говоре српски? Фонетске карактеристике (Порекло информатора Крива Паланка / Велес: ново место живљења: Срем). *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XLVIII/1–2, 257–266.
- Бошњаковић, Ж. 2006. Како Македонци говоре српски? Морфосинтаксичке карактеристике (Порекло информатора Крива Паланка / Велес: ново место живљења: Срем). *Српски језик* (Београд), 11/1–2, 263–284.